

**HOTUBA YA WAZIRI WA VIWANDA, BIASHARA
NA UWEKEZAJI**

MHE. CHARLES J.P. MWIJAGE (MB.),

**AKIWASILISHA BUNGENI MAKADIRIO YA
MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA KWA**

MWAKA 2018/2019

Dodoma

Mei, 2018

YALIYOMO

1.0 UTANGULIZI	1
2.0 UMUHIMU WA VIWANDA KATIKA UCHUMI WA TAIFA	5
3.0 VIPAUMBELE NA UTEKELEZAJI WA MIPANGO NA MALENGO YA BAJETI KWA MWAKA 2017/2018	8
3.1 VIPAUMBELE KWA MWAKA 2017/2018	8
3.2 MWENENDO WA BAJETI	10
3.2.1 <i>Maduhuli</i>	10
3.2.2 <i>Bajeti Iliyoidhinishwa na Kupokelewa</i>	10
3.3 UTEKELEZAJI WA MIPANGO NA MALENGO	11
3.3.1 <i>Sekta ya Viwanda</i>	11
3.3.2 <i>Sekta ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo</i>	42
3.3.3 <i>Sekta ya Uwekezaji</i>	48
3.3.4 <i>Sekta ya Biashara</i>	53
3.3.5 <i>Sekta ya Masoko</i>	67
3.3.6 <i>Huduma za Sheria</i>	77
3.3.7 <i>Teknolojia ya Habari na Mawasiliano</i>	77
3.3.8 <i>Mawasiliano Serikalini</i>	78
3.3.9 <i>Udhibiti wa Matumizi</i>	78
3.3.10 <i>Usimamizi wa Ununuzi</i>	78
3.3.11 <i>Maendeleo ya Rasilimali Watu na Utoaji wa Huduma</i>	79
3.3.12 <i>Masuala Mtambuka</i>	82
3.4 UTEKELEZAJI WA TAASISI ZILIZO CHINI YA WIZARA	85
3.4.1 <i>Shirika la Maendeleo la Taifa</i>	85

3.4.2	<i>Mamlaka ya Maeneo Huru ya Uzalishaji wa Bidhaa kwa ajili ya Mauzo Nje ya Nchi</i>	85
3.4.3	<i>Shirika la Utafiti na Maendeleo ya Viwanda Tanzania</i>	89
3.4.4	<i>Kituo cha Zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini</i>	91
3.4.5	<i>Shirika la Uhandisi na Usanifu wa Mitambo Tanzania</i>	96
3.4.6	<i>Kampuni ya Mbolea Tanzania</i>	98
3.4.7	<i>Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogo</i>	98
3.4.8	<i>Kituo cha Uwekezaji Tanzania</i>	100
3.4.9	<i>Shirika la Viwango Tanzania</i>	106
3.4.10	<i>Wakala wa Usajili wa Biashara na Leseni</i>	110
3.4.11	<i>Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala</i>	112
3.4.12	<i>Chama cha Hakimiliki Tanzania</i>	114
3.4.13	<i>Mamlaka ya Maendeleo ya Biashara Tanzania ..</i>	116
3.4.14	<i>Wakala wa Vipimo</i>	121
3.4.15	<i>Tume ya Ushindani</i>	128
3.4.16	<i>Baraza la Ushindani</i>	132
3.4.17	<i>Chuo cha Elimu ya Biashara</i>	133
4.0	MWELEKEO WA SEKTA YA VIWANDA, BIASHARA NA UWEKEZAJI	135
5.0	VIPAUMBELE NA MALENGO YA MWAKA 2018/2019	138
5.1	VIPAUMBELE KWA MWAKA 2018/2019	138
5.2	MALENGO	139
5.2.1	<i>Sekta ya Viwanda</i>	139
5.2.2	<i>Sekta ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo</i>	141
5.2.3	<i>Sekta ya Uwekezaji</i>	143
5.2.4	<i>Sekta ya Biashara</i>	145

5.2.5 Sekta ya Masoko	147
5.3 MALENGO YA TAASISI CHINI YA WIZARA	151
5.3.1 Shirika la Maendeleo la Taifa	151
5.3.2 Mamlaka ya Maeneo Huru ya Uzalishaji wa Bidhaa Kwa ajili ya Mauzo Nje ya Nchi	154
5.3.3 Shirika la Utafiti na Maendeleo ya Viwanda Tanzania	156
5.3.4 Kituo cha Zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini	157
5.3.5 Shirika la Uhandisi na Usanifu wa Mitambo	158
5.3.6 Kampuni ya Mbolea Tanzania	159
5.3.7 Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogo	160
5.3.8 Kituo cha Uwekezaji Tanzania	162
5.3.9 Shirika la Viwango Tanzania	163
5.3.10 Wakala wa Usajili wa Biashara na Leseni	165
5.3.11 Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala	166
5.3.12 Chama cha Hakimiliki na Hakishiriki Tanzania..	167
5.3.13 Mamlaka ya Maendeleo ya Biashara Tanzania...	168
5.3.14 Wakala wa Vipimo	168
5.3.15 Tume ya Ushindani	169
5.3.16 Baraza la Ushindani	171
5.3.17 Chuo Cha Elimu ya Biashara	171
5.4 MAENDELEO YA RASILIMALI WATU NA UTOAJI HUDUMA	172
5.5 MASUALA MTAMBUKA	173
5.6 UDHIBITI WA MATUMIZI	175
6.0 MAOMBI YA FEDHA MWAKA 2018/2019	175
6.1 MAPATO YA SERIKALI	175
6.2 MAOMBI YA FEDHA	176

6.3 MATUMIZI YA FEDHA ZA MAENDELEO	179
6.3.1 Fungu 44	179
6.3.2 Fungu 60	182
7.0 HITIMISHO	184
VIAMBATISHO	185

ORODHA YA MAJEDWALI

Jedwali Na. 1: Uhakiki wa Dira za Maji (Julai 2017 hadi Machi 2018)	125
Jedwali Na. 2: Mchanganuo wa Maduhuli na Makusanyo kwa Mwaka 2018/2019	175
Jedwali Na. 3: Mchanganuo wa Fedha kwa Mwaka 2018/2019	176
Jedwali Na. 4: Mgawanyo wa Fedha za OC (Mishahara na Matumizi Mengineyo) kwa Mwaka 2018/2019	178
Jedwali Na. 5: Mchanganuo wa Matumizi ya Fedha za Maendeleo katika Fungu 44 na Fungu 60 kwa Mwaka 2018/2019	179

ORODHA YA VIFUPISHO

ABPP	American Board of Professional Psychology
AfCFTA	African Continental Free Trade Area
AGITF	Agricultural Input Trust Fund
AGOA	African Growth and Opportunity Act
AGRA	Alliance for a Green Revolution In Africa
ALAF	Alluminium Africa
ASDP	Agricultural Sector Development Programme
ASIP	American Society for Investigative Pathology
ATE	Association of Tanzania Employers
AU –IBAR	African Union – Inter Africa Bureau for Animal Resources
AWDF	African Women’s Development Fund
BWMSEZ	Benjamin William Mkapa Special Economic Zone
BRELA	Business Registration and Licencing Agency
BSB	Business Service Bureau
BSEZ	Bagamoyo Special Economic Zone
B2B	Business to Business
C2C	Cotton to Cloth
CAD	Computer Aided Design
CAM	Computer Aided Manufacturing
CAMARTEC	Centre for Agricultural Mechanization and Rural Technology
CCM	Chama Cha Mapinduzi

CET	Common External Tariff
CFC	Common Fund for Commodities
CFTA	Continental Free Trade Area
CMPort	China Merchants Port
COMESA	Common Market for Eastern and Southern Africa
COPEC	Commercial Petroleum Company
COSOTA	Copyright Society of Tanzania
CPC	Central Product Classification
CUF	Civic United Front
DDA	Doha Development Agenda
DIT	Dar es Salaam Institute of Technology
DITF	Dar es Salaam International Trade Fair
EAC	East African Community
EACGMP	East Africa Community Good Manufacturing Practice
EBA	Everything But Arms
EIA	Environmental Impact Assessment
EIF	Enhanced Integrated Framework
EPA	Economic Partnership Agreement
EPZ	Export Processing Zone
EU	European Union
EWURA	Energy and Water Utilities Regulatory Authority
FCC	Fair Competition Commission
FCT	Fair Competition Tribunal
FDI	Foreign Direct Investment

FSDT	Financial Sector Deepening Trust
GCLA	Government Chemistry and Laboratory Agency
GePG	Government Electronic Payment Gateway
GIZ	Germany Development Agency
GPSA	Government Procurement Services Agency
ICDs	Inland Container Depot
ICT	Information and Communication Technology
IGC	International Growth Centre
ILO	International Labour Organization
ITC	International Trade Centre
INTERPOL	International Criminal Police Organisation
ITV	Independent Television
JPC	Joint Permanent Commission
JTC	Joint Trade Committee
KMTC	Kilimanjaro Machine Tools Corporation
KOICA	Korea International Cooperation Agency
KSP	Knowledge Sharing Program
LAPF	Local Authorities Pension Fund
LAT	Leather Association of Tanzania
LINKS	Livestock Information Network and Knowledge System
LPG	Liquefied Petroleum Gas
M&E	Monitoring and Evaluation
MCC	Mbeya Cement Company

MIVARF	Marketing Infrastructure, Value Addition and Rural Finance
MoU	Memorandum of Understanding
MOWE	Month of Women Entrepreneurs
MSMEs	Micro, Small and Medium Enterprises
MSY	Magonjwa Sugu Yasiyoambukiza
MWAMTUKA	Mfumo wa Wazi wa Mapitio ya Tathmini ya Utendaji Kazi
NDC	National Development Corporation
NDT	Non-Destructive Testing
NEDF	National Entrepreneurship Development Fund
NEMC	National Environment Management Council
NHIF	National Health Insurance Fund
NIDA	National Identification Authority
NIFC	National Investment Facilitation Committee
NISC	National Investment Steering Committee
NIT	National Institute of Transport
NPA - VAWC	National Plan of Action to end Violence Against Women and Children
OC	Other Charges
ODOP	One District One Product
OR	Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa
TAMISEMI	
OSBP	One Stop Border Post
OSHA	Occupational Safety and Health Authority

RAHCO	Railway Assets Holding Company
REA	Rural Energy Agency
SAAFI	Sumbawanga Agricultural and Animal Food Industries
SADC	Southern African Development Community
SEA	Strategic Environmental Assessment
SEZ	Special Economic Zone
SIDO	Small Industries Development Organization
SIDP	Sustainable Industrial Development Policy
SITA	Support for Indian Trade and Investment for Africa
SKD	Semi Knocked Down
SMEs	Small and Medium Enterprises
SPS	Sanitary and Phytosanitary
STAMICO	State Mining Corporation
STEPI	Science and Technology Policy Institute
SUA	Sokoine University of Agriculture
SUMATRA	Surface and Marine Transport Regulatory Authority
TADB	Tanzania Agricultural Development Bank
TANESCO	Tanzania Electricity Supply Company Limited
TANTRADE	Tanzania Trade Development Authority
TASWE	Tanzania SACCOS for Women Entrepreneurs
TBC	Tanzania Broadcasting Corporation
TBL	Tanzania Breweries Limited
TBS	Tanzania Bureau of Standards

TBT	Technical Barriers to Trade
TCRA	Tanzania Communication Regulation Authourity
TDC	Technology Development Centre
TDU	Textile Development Unit
TEHAMA	Teknolojia ya Habari na Mawasiliano
TEMDO	Tanzania Engineering and Manufacturing Design Organisation
TFC	Tanzania Fertilizer Company
TFDA	Tanzania Food and Drug Authority
TGNP	Tanzania Gender Network Program
TIC	Tanzania Investment Centre
TIN	Tax Identification Number
TIRDO	Tanzania Industrial Research Development Organisation
TMEA	Trade Mark East Africa
TNBC	Tanzania National Business Council
TPA	Tanzania Port Authority
TPCC	Tanzania Portland Cement Company
TPDC	Tanzania Petroleum Development Corporation
TPSF	Tanzania Private Sector Foundation
TRA	Tanzania Revenue Authority
TRC	Tanzania Railways Corporation
TWCC	Tanzania Women Chamber of Commerce
UAE	United Arab Emirates
UHT	Ultra-Heat Treatment

UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
UNDP	United Nations Development Program
UNIDO	United Nations Industrial Development Organisation
UoN	University of Nottingham
USAID	United States Agency for International Development
VETA	Vocational Educational and Training Authority
VVU	Virusi Vya UKIMWI
WCF	Workers Compensation Fund
WMA	Weights and Measures Agency
WRRB	Warehouse Receipt Regulatory Board
WTO	World Trade Organisation

1.0 UTANGULIZI

1. Mheshimiwa Spika, baada ya Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Viwanda, Biashara na Mazingira kuweka mezani taarifa iliyochambua Bajeti ya Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu likubali kupokea, kujadili na kupitisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Fedha ya Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji kwa Mwaka 2018/2019.

2. Mheshimiwa Spika, awali ya yote naomba nimshukuru Mwenyezi Mungu kwa kutujalia afya njema na kutuwezesha kukutana katika Bunge lako Tukufu kujadili utekelezaji wa Bajeti ya mwaka 2017/2018, vilevile kujadili Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji kwa mwaka 2018/2019.

3. Mheshimiwa Spika, napenda kumpongeza Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania; Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania; na Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb.), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuongoza kwa busara na hekima na hivyo kuendelea kuifanya nchi yetu kuwa na amani, utulivu na maendeleo. Kwa namna ya pekee, nawapongeza kwa kusimamia kwa vitendo agenda ya ujenzi wa uchumi wa viwanda nchini. Aidha, namshukuru Mheshimiwa Rais kwa kuwa na imani nami na kuendelea kunipa dhamana ya kuiongoza na kuisimamia Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji.

4. Mheshimiwa Spika, nawapongeza pia Mheshimiwa Dkt. Ali Mohamed Shein, Rais wa Serikali ya Mapinduzi Zanzibar

na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi na Mheshimiwa Balozi Seif Ali Iddi, Makamu wa Pili wa Rais wa Serikali ya Mapinduzi Zanzibar kwa kusimamia kwa umakini mkubwa masuala muhimu ya ushirikiano wa kisekta na ya Muungano kwa ujumla.

5. Mheshimiwa Spika, pia nawapongeza waheshimiwa mawaziri na naibu mawaziri wote walioteuliwa hivi karibuni kuongoza wizara mbalimbali. Kwa namna ya pekee, namshukuru sana Mheshimiwa Rais kwa kumteua Mheshimiwa Mhandisi Stella Martin Manyanya (Mb.), kuwa Naibu Waziri, Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji. Namshukuru kwa ushirikiano anaonipa kama Naibu Waziri katika kusimamia utekelezaji wa majukumu ya Wizara. Vilevile, nawapongeza waheshimiwa wabunge wapya waliochaguliwa kupitia chaguzi ndogo ambao ni Mheshimiwa Wakili Dkt. Damas Daniel Ndumbaro (Mb.), Jimbo la Songea Mjini; Mheshimiwa Justin Joseph Monko (Mb.), Jimbo la Singida Kaskazini; Mheshimiwa Dkt. Godwin Mollel (Mb.), Jimbo la Siha; Mheshimiwa Stephen Lemomo Kiruswa (Mb.), Jimbo la Longido; na Mheshimiwa Maulid Said Mtulia (Mb.), Jimbo la Kinondoni. Pia, nampongeza Mheshimiwa Janeth Maurice Massaburi (Mb.) kwa kuteuliwa kuwa Mbunge.

6. Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee, napenda kumpongeza Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb.), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa hotuba yake ambayo imeweka msingi na mwelekeo wa utekelezaji wa majukumu ya Serikali kwa mwaka 2018/2019, ambayo baadhi yake yanahusu majukumu ya Wizara yangu. Pia, napenda kuungana na wenzangu kuwapongeza watoa hoja walionitangulia kuwasilisha bajeti zao na kupitishwa na Bunge lako Tukufu.

7. Mheshimiwa Spika, napenda kutumia fursa hii kumpongeza Mheshimiwa Ahmed Sadiq Suleiman, Mbunge wa Mvomero kwa kuchaguliwa kuwa Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge inayoshughulikia Viwanda, Biashara na Mazingira. Pia, nampongeza Mheshimiwa Innocent Lugha Bashungwa, Mbunge wa Karagwe kwa kuchaguliwa kuwa Makamu Mwenyekiti wa Kamati hiyo. Nawapongeza waheshimiwa wabunge wote waliochaguliwa kuwa wajumbe wa Kamati hiyo. Ninaishukuru Kamati nzima kwa ushauri, maoni na ushirikiano mkubwa inayoendelea kutupa katika kutekeleza majukumu yetu ikiwa ni pamoja na maandalizi ya Bajeti hii. Napenda kulihakikishia Bunge lako Tukufu kwamba Wizara itazingatia ushauri, mapendekezo na maoni yaliyotolewa na Kamati na yale yatakayotolewa na Bunge lako Tukufu. Napenda pia kumpongeza Mheshimiwa Stanslaus Nyongo (Mb.), aliyekuwa Mwenyekiti wa Kamati hiyo kwa uongozi thabiti kabla ya kuteuliwa kwake kuwa Naibu Waziri wa Wizara ya Madini. Nampongeza kwa kuaminiwa na Mheshimiwa Rais kushika wadhifa huo.

8. Mheshimiwa Spika, napenda pia kukupongeza wewe binafsi, Naibu Spika na wenyeviti wa Bunge kwa kuliongoza Bunge letu Tukufu kwa umahiri mkubwa. Ni imani yangu kuwa, mtaendeleza hekima na weledi mlionao kuisimamia na kuishauri Serikali katika kutekeleza majukumu yake.

9. Mheshimiwa Spika, napenda kuishukuru kwa dhati familia yangu kwa kuniombea, kunivumilia na kunipa moyo kutekeleza majukumu niliyopewa na Mheshimiwa Rais katika kujenga na kutetea maslahi ya Taifa letu ndani na nje ya nchi.

10. Mheshimiwa Spika, nawapongeza na kuwashukuru wananchi wa Jimbo langu la Muleba Kaskazini kwa kuendelea kunipa ushirikiano katika kutekeleza majukumu ya kitaifa na ya Jimbo. Nawapongeza kwa kazi na juhudi wanazofanya katika kujiletea maendeleo. Aidha, ninawaahidi kwamba nitaendelea kutetea maslahi yao hapa bungeni na hata nje ya Bunge ili kuhakikisha kuwa maendeleo yao yanazidi kushamiri.

11. Mheshimiwa Spika, napenda kuwashukuru na kuwapongeza wafanyakazi wa Wizara na taasisi zilizo chini ya Wizara wakiongozwa na Prof. Elisante Ole Gabriel Laizer, Katibu Mkuu; Prof. Joseph Rwegasira Buchweishaija, Naibu Katibu Mkuu (Biashara na Uwekezaji) na Ndugu Ludovick James Nduhiye, Naibu Katibu Mkuu (Viwanda) kwa kazi nzuri wanayoifanya katika kuhakikisha kwamba dhana ya uchumi wa viwanda inafanikiwa kwa vitendo.

12. Mheshimiwa Spika, naomba nitumie fursa hii kuwashukuru pia wahisani mbalimbali ambao wamekuwa wakishirikiana nasi katika kutekeleza majukumu ya Wizara yangu. Baadhi yao ni: Benki ya Dunia, JICA, KOICA, GIZ, Serikali ya Uswisi na taasisi za Umoja wa Mataifa (UNIDO, UNDP, UNCTAD, UNWOMEN na ILO). Taasisi nyingine ni EIF, EU, TMEA na USAID. Naupongeza uongozi wa Sekta Binafsi na taasisi zake chini ya uongozi mahiri wa Dkt. Reginald Abraham Mengi, Mwenyekiti wa Taasisi ya Sekta Binafsi nchini (TPSF) na Mkurugenzi Mtendaji Ndugu Godfrey Simbeye. Napongeza pia uongozi wa Baraza la Biashara la Taifa (TNBC) na watumishi wote wa TNBC chini ya uongozi wa Mhandisi Raymond Mbilinyi, Katibu Mtendaji wa Baraza hilo kwa ushirikiano wanaoutoa katika juhudi za kuboresha mazingira ya biashara hapa nchini.

13. *Mheshimiwa Spika*, natoa pole kwako, waheshimiwa wabunge na familia za wafiwa kwa kuondokewa na aliyekuwa Mbunge mwenzetu, Mheshimiwa Leonidas Gama wa Jimbo la Songea Mjini. Vilevile, napenda kutoa pole kwa Watanzania waliokumbwa na kadhia ya majanga mbalimbali kama mafuriko, ajali za moto viwandani, ajali za barabarani na majanga mengine yanayofanana na hayo.

14. *Mheshimiwa Spika*, baada ya maelezo hayo, naomba sasa nieleze umuhimu wa viwanda katika uchumi wa nchi yetu.

2.0 UMUHIMU WA VIWANDA KATIKA UCHUMI WA TAIFA

15. *Mheshimiwa Spika*, kutokana na matakwa ya wakati, leo hii ninapowasilisha Bajeti yangu ya tatu nikiwa Waziri mwenye dhamana ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji, napenda tena kurejea tafsiri ya kiwanda. Kiwanda ni eneo ambalo malighafi huchakatwa kwa muktadha wa uongezaji wa thamani. Hivyo, shughuli yoyote, ndogo au kubwa, ya uongezaji thamani kwenye malighafi kwa lengo la kutoa bidhaa ni shughuli za kiwanda.

16. *Mheshimiwa Spika*, vigezo vya kimataifa vya kugawa makundi ya viwanda vinavyotumika mara nyingi ni ajira, mtaji na mapato. Vigezo vinavyotumika kwa Tanzania ni mtaji na ajira zinazotokana na shughuli husika za uongezaji thamani. Hivyo, kiwanda kidogo sana, kinatakiwa kuwa na mtaji wa hadi Shilingi 5,000,000 na ajira ya hadi watu wanne (4); kiwanda kidogo kinatakiwa kuwa na mtaji wa kati ya Shilingi 5,000,000 hadi milioni 200 na ajira ya watu

watano (5) hadi 49; na kiwanda cha kati kinatakiwa kuwa na mtaji wa kati ya Shilingi milioni 200 hadi 800 na ajira ya watu 50 hadi 99. Kiwanda kikubwa kinatakiwa kuwa na mtaji wa zaidi ya Shilingi milioni 800 na ajira ya kuanzia watu 100 na kuendelea. Kwa mujibu wa Ofisi ya Taifa ya Takwimu, hadi kufikia mwezi Machi 2018, nchi yetu ilikuwa na jumla ya viwanda 53,876. Kati ya hivyo, viwanda vikubwa ni 251 vya kati ni 173, vidogo ni 6,957 na vidogo sana ni 46,495. Kwa kipindi ambacho Serikali ya Awamu ya Tano imeingia madarakani, chini ya uongozi mahiri wa Rais wetu Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, hadi Machi 2018, viwanda vipya 3,306 vimejengwa.

17. Mheshimiwa Spika, tunapozungumzia uchumi wa viwanda tunamaanisha shughuli zinazolenga maendeleo ya watu na vitu wakati maendeleo ya watu yakipewa kipaumbele. Katika ujenzi wa uchumi wa viwanda Sekta ya Viwanda inakuwa kiungo muhimu cha kuhamasisha maendeleo ya sekta nyingine. Sekta hizo wezeshi na tegemezi katika uchumi wa viwanda ni pamoja na kilimo; uvuvi na mifugo; misitu; na madini kwa upande wa uzalishaji malighafi za viwanda. Kwa upande mwingine, ustawi wa viwanda hutegemea miundombinu ya barabara, reli, usafiri wa anga, nishati, mawasiliano na maji. Aidha, uchumi wa viwanda unahitaji rasilimali watu ambao ni muhimu katika mnyororo mzima kuanzia uzalishaji malighafi, uzalishaji wa bidhaa viwandani na usambazaji wa bidhaa hadi mikononi mwa mlaji.

18. Mheshimiwa Spika, katika kujenga uchumi wa viwanda, ambao lengo lake kubwa ni kufanya mageuzi ya kiuchumi na maendeleo ya watu, Sekta ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo ni muhimu sana. Umuhimu wa sekta hiyo unatokana na

ukweli kwamba inahitaji ujuzi na mitaji ambayo Watanzania walio wengi wanaweza kuimudu. Sekta hiyo ni shule kwani kupitia viwanda vidogo na biashara ndogo, wajasiriamali hupata ujuzi na uzoefu wa shughuli za uzalishaji na kuweza kuhitimu kuwa wawekezaji na wafanyabiashara wa kati na wakubwa. Katika jitihada za kuhamasisha ujenzi wa viwanda kwa msambao wa nchi nzima, ni viwanda vidogo sana, vidogo na vya kati vinavyoweza kujengwa na kuendeshwa kwa tija nchi nzima. Ni dhahiri kuwa Sekta hiyo ni muhimu sana katika kushiriki na kuchochea ujenzi wa uchumi jumuishi kutokana na kutegemea malighafi inayozalishwa na wakulima walio wengi na hutumia teknolojia rahisi.

19. Mheshimiwa Spika, ili kuweza kuakisi vyema mchango wa Sekta hiyo ambao ni muhimu katika kufikia azma ya uchumi wa kati, hatuna budi kuelekeza nguvu kubwa katika kubuni mikakati ya uanzishwaji na uendelezaji wa viwanda vidogo. Wizara itaendelea kuweka mazingira wezeshi pamoja na kubuni mikakati mbalimbali ili kuziwezesha shughuli za ujasiriamali mdogo na wa kati kukua na kuwa wenye tija.

20. Mheshimiwa Spika, pamoja na umuhimu huo wa viwanda vidogo, viwanda vikubwa ni vya msingi katika kutoa chachu kwa ujenzi na uendelevu wa viwanda vidogo, vidogo sana na vya kati. Kwa upande mmoja, viwanda hivyo huzalisha bidhaa ambazo ndiyo msingi wa viwanda vingine na kuzalisha bidhaa za kati ambazo hutumiwa na viwanda vya kati, vidogo na vidogo sana katika kuzalisha bidhaa. Kwa upande mwingine, viwanda hivyo hupokea bidhaa kutoka viwanda vidogo au malighafi kutoka kwa wazalishaji kuzalisha bidhaa nyingine. Hivyo, Wizara itafanya jitihada za kuunganisha nguvu na viwanda vikubwa kwa kuwa uwepo wa viwanda vya aina hizo zote ni muhimu ili kukamilisha

mnyororo wa uzalishaji wa viwanda ambao ni endelevu na unganishi kwa sekta za uzalishaji malighafi hususan zitokanazo na kilimo, mifugo, uvuvi, misitu na madini.

21. Mheshimiwa Spika, ni dhahiri kuwa ustawi wa shughuli za viwanda unategemea kwa kiasi kikubwa ushiriki wa wadau mbalimbali. Ujenzi wa viwanda unaanza kwa kutambua eneo la kujenga viwanda ambalo ubainishwaji wake na uwekaji wa miundombinu wezeshi na saidizi unahusisha mamlaka mbalimbali. Vilevile, ili kujenga Sekta ya Viwanda iliyo endelevu, suala la mazingira ni muhimu sana. Kama ilivyoelezwa awali, uendeshaji wa viwanda na sekta wezeshi na saidizi zinahitaji nguvu kazi zenye ujuzi na weledi. Kwa misingi hiyo, mafanikio ya dhima ya ujenzi wa uchumi wa viwanda ni matokeo ya ushirikiano na jitihada za Wizara zote na Serikali kwa upande mmoja na Sekta Binafsi kwa upande mwingine.

3.0 VIPAUMBELE NA UTEKELEZAJI WA MIPANGO NA MALENGO YA BAJETI KWA MWAKA 2017/2018

3.1 VIPAUMBELE KWA MWAKA 2017/2018

22. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, vipaumbele vya Wizara vilikuwa ni kuvutia wawekezaji na kuhamasisha Sekta Binafsi kuanzisha na kuendeleza viwanda vinavyotumia malighafi za hapa nchini; kufufua viwanda vilivyobinafsishwa; kuendeleza viwanda mama na miradi ya kimkakati (flagship projects) kwa kushirikisha Sekta Binafsi; kuendelea kubainisha maeneo ya viwanda katika mikoa yote

na kuendeleza maeneo maalum ya uwekezaji (EPZ & SEZ) pamoja na kongano za viwanda (industrial clusters) nchini; kujenga uwezo wa taasisi za utafiti zilizo chini ya Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji; kuhamasisha uanzishaji na maendeleo ya viwanda vidogo sana, vidogo na vya kati; na kuboresha mazingira ya biashara na uwekezaji. Utekelezaji wa mipango hiyo unalenga kuhakikisha kuwa Sekta ya Viwanda nchini inakua na kuchangia zaidi katika Pato la Taifa, inazalisha bidhaa zinazotumiwa na Watanzania walio wengi na kuzalisha ajira kwa wingi.

23. Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa vipaumbele hivyo umezingatia mipango iliyoainishwa katika Dira ya Taifa ya Maendeleo 2025, Mpango wa Pili wa Maendeleo wa Miaka Mitano wa Mwaka 2016/2017 – 2020/2021, Ilani ya Uchaguzi ya CCM ya mwaka 2015 na Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2018/2019. Mipango hiyo imefafanuliwa kisekta katika Mpango Mkakati wa Wizara wa Miaka Mitano na Mpango Kazi wa mwaka 2017/2018. Pia, Wizara imezingatia ahadi na maagizo ya viongozi wakuu wa Serikali, sera na mikakati mbalimbali ya kisekta, kitaifa na kimataifa. Aidha, Wizara imeendelea kuzingatia ushauri mzuri ambao umekuwa ukitolewa na Kamati ya Kudumu ya Bunge inayosimamia Viwanda Biashara na Mazingira na kamati nyingine za Bunge ambazo zimehusika katika kuishauri Wizara yetu.

3.2 MWENENDO WA BAJETI

3.2.1 Maduhuli

24. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2017/2018, Wizara ilitarajia kukusanya Shilingi 20,000,000,000 kutokana na ada za leseni za biashara, uuzaji wa nyaraka za zabuni na faini kwa kukiuka Sheria ya Leseni ya Biashara. Hadi kufikia mwezi Machi 2018, Shilingi 9,728,635,810.84 zilikuwa zimekusanywa, sawa na asilimia 48.64 ya malengo. Mwelekeo wa makusanyo hadi mwezi Juni 2018, inategemewa kufikia asilimia 65 ya lengo.

3.2.2 Bajeti Iliyoidhinishwa na Kupokelewa

25. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2017/2018, Wizara ilitengewa Shilingi 122,215,109,750. Kati ya fedha hizo, Fungu 44 (Viwanda) lilitengewa Shilingi 98,012,870,000 zinazojumuisha fedha za Matumizi ya Kawaida Shilingi 24,172,493,000 na fedha za Maendeleo Shilingi 73,840,377,000. Aidha, Fungu 60 (Biashara na Uwekezaji) lilitengewa Shilingi 24,202,239,750 zinazojumuisha Shilingi 17,852,239,750 fedha za Matumizi ya Kawaida na Shilingi 6,350,000,000 fedha za Maendeleo.

26. *Mheshimiwa Spika*, hadi kufikia tarehe 9 Aprili 2018, Wizara ilikuwa imepokea Shilingi 47,267,945,999.91 kwa ajili ya Fungu 44 na Fungu 60, sawa na asilimia 38.68 ya Bajeti kwa ajili ya Wizara na Taasisi zake. Kati ya fedha hizo, Shilingi 32,641,257,816.33 ni za Matumizi ya Kawaida na Shilingi 14,626,688,183.58 ni za Matumizi ya Maendeleo. Kati ya fedha zilizopokelewa, Wizara ilipokea fedha za Matumizi ya Kawaida Shilingi 8,066,718,730.33 na Taasisi zilipokea Shilingi 24,503,739,886. Aidha, kwa upande wa fedha za

Maendeleo, Wizara ilipokea Shilingi 3,026,341,089.58 na Taasisi zilipokea Shilingi 11,600,347,094.

3.3 UTEKELEZAJI WA MIPANGO NA MALENGO

3.3.1 Sekta ya Viwanda

27. *Mheshimiwa Spika*, mchango wa Sekta ya Viwanda katika Pato la Taifa kwa mwaka 2017 ulikuwa asilimia 5.5, ikilinganishwa na asilimia 4.9 mwaka 2016, sawa na ongezeko la asilimia 0.6 (*Kiambatisho Na.1*). Kasi ya ukuaji wa Sekta ya Viwanda ilikuwa asilimia 7.1 mwaka 2017 ikilinganishwa na asilimia 7.8 mwaka 2016 (*Kiambatisho Na. 2*). Aidha, ajira katika Sekta ya Viwanda imeongezeka kwa asilimia 5 kutoka ajira 267,524 mwaka 2016 hadi 280,899 mwaka 2017 (*Kiambatisho Na. 3*).

a) Uendelezaji wa Viwanda Vilivyobinafsishwa

28. *Mheshimiwa Spika*, kwa kuzingatia maelekezo ya Ilani ya Uchaguzi ya Chama Tawala - CCM (2015- 2020), Wizara yangu, pamoja na mambo mengine, inatakiwa kuhakikisha utekelezaji wa mambo makubwa matatu yafuatayo: Kwanza, ni kuhakikisha kwamba viwanda vilivyopo bila kujali umiliki wake vinazalisha kwa uwezo wa juu uliosimikwa (maximum installed capacity); Pili, kuhakikisha kuwa viwanda vilivyobinafsishwa ambavyo havifanyi kazi vinafanya kazi; na Tatu, kuhamasisha uanzishaji wa viwanda vipya.

29. *Mheshimiwa Spika*, kufuatia zoezi la ubinafsishaji nchini, kati ya taasisi za umma 341 zilizobinafsishwa, ni taasisi 156 zilizokuwa na sifa ya kuwa viwanda. Kufikia mwezi Mei 2017, kati ya viwanda hivyo, viwanda 62 vilikuwa vinafanya kazi vizuri; 28 vilikuwa vinafanya kazi chini ya kiwango; 56

vilikuwa havifanyi kazi kabisa na 10 vilikuwa vimeuzwa kwa mali moja moja (Asset Stripping). Kuanzia mwezi Agosti 2017 hadi Machi 2018, Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Msajili wa Hazina na wizara za kisekta ilifanya tena tathmini ya viwanda vilivyobinafsishwa, ili kubaini hali ya viwanda hivyo baada ya kufanya zoezi la kuhamasisha ufufuaji wake.

30. Mheshimiwa Spika, kutokana na uhamasishaji huo, baadhi ya wamiliki ambao viwanda vyao vilikuwa havifanyi kazi walioonesha utayari wa kuvifufua na hivyo walipewa muda maalum wa kutekeleza mipango ya ufufuaji. Mpaka Machi 2018, viwanda 18 vilikuwa vimefikia hatua mbalimbali za ufufuaji. Vipo viwanda ambavyo vimekamilisha ukarabati na kuanza uzalishaji wa majaribio; vipo viwanda ambavyo wamiliki wamewekeza mitaji mikubwa kukarabati mitambo iliyokuwepo na hata kununua mitambo mipya. Pia, vipo viwanda ambavyo wamiliki wamewekeza katika kupanua majengo yaliyopo na kujenga majengo mapya.

31. Mheshimiwa Spika, kati ya viwanda 56 ambavyo vilikuwa havifanyi kazi kabisa, viwanda 35 vimewekwa chini ya uangalizi wa Serikali. Katika kundi hilo, kuna viwanda ambavyo uboreshaji wake umekwama kutokana na kuwa na mashauri mahakamani. Vipo viwanda ambavyo kutokana na hali yake, havina sifa ya kuendelea kuitwa viwanda. Taratibu zinafanywa ili kuviondoa katika orodha ya viwanda. Pia, kuna viwanda ambavyo ni mali ya Serikali au taasisi zake ambavyo mamlaka husika ziko katika hatua mbalimbali za kuviendeleza. Viwanda vitatu (3) katika kundi la viwanda 56, pamoja na viwanda vingine saba (7) vimeunganishwa katika kundi la viwanda 10 ambavyo hatua mbalimbali za kiutawala zinachukuliwa ikiwemo kutafuta wawekezaji wengine.

32. Mheshimiwa Spika, kwa muhtasari, baada ya zoezi la uhamasishaji, hadi mwezi Machi 2018, kati ya viwanda 156 vilivyobinafsishwa, 61 vinafanya kazi vizuri; 22 vinafanya kazi chini ya kiwango; viwanda 18 vinafanyiwa maboresho na wamiliki; viwanda 35 viko chini ya uangalizi wa Serikali; viwanda 10 visivyofanya kazi vinafanyiwa tathmini kabla ya kuchukuliwa hatua za kisheria kulingana na mikataba ya ubinafsishwaji; na 10 ni vilivyouzwa mali moja moja na kupoteza sifa ya kuendelea na shughuli za uzalishaji.

b) Miradi Mipya ya Viwanda

33. Mheshimiwa Spika, kuanzia Julai 2017 mpaka Machi 2018, jumla ya miradi 243 yenye thamani ya Dola za Kimarekani milioni 4,169.11 na inayotarajiwa kuajiri watu 44,798 ilikuwa imesajiliwa. Kati ya hiyo, miradi 99 yenye thamani ya Dola za Kimarekani milioni 2,317 na itakayoajiri watu 12,995 ilisajiliwa na TIC (*Kiambatisho Na. 4*); miradi 22 yenye thamani ya Dola za Kimarekani milioni 368.92 na itakayoajiri watu 4,881 ilisajiliwa na EPZA (*Kiambatisho Na. 5*); na miradi 122 yenye thamani ya Dola za Kimarekani milioni 981 na itakayoajiri watu 18,149 ilisajiliwa na BRELA (*Kiambatisho Na. 6*).

c) Viwanda Mama na Miradi ya Kielelezo

i) Mradi wa Mchuchuma na Liganga

34. Mheshimiwa Spika, katika kufanikisha utekelezaji wa Mradi Unganishi wa Mchuchuma na Liganga, Serikali iliunda timu ya wataalam wa Serikali ikiwa na jukumu la kuchambua vivutio vilivyoombwa na mwekezaji. Vilevile, uchambuzi ulikuwa ufanyike kwa kuzingatia marekebisho ya Sheria ya Madini, 2010; Sheria ya *Natural Wealth and*

Resources Permanent Sovereignty Act, 2017; na The Natural Wealth and Resources Contracts (Review and Renegotiation of Unconscionable Terms), 2017 na kutoa mapendekezo ya hatua za kuchukuliwa na Serikali. Timu hiyo imekamilisha taarifa ya awali ambayo inasubiri kutolewa maamuzi na mamlaka husika.

ii) *Kiwanda cha Matairi Arusha*

35. *Mheshimiwa Spika*, msimamo wa Serikali ni kuhakikisha Kiwanda cha Matairi Arusha kinafanya kazi. Jukumu la kuboresha na kuendesha kiwanda hicho litakuwa mikononi mwa Sekta Binafsi huku Serikali ikibaki na hisa kulingana na rasilimali zilizopo bila kuwekeza mtaji zaidi. Mpaka sasa, Kamati Maalum ya Serikali inaendelea kupitia mpango wa kiwanda hicho ili kuamua utaratibu utakaofaa katika uwekezaji kwa kuzingatia maslahi mapana ya Taifa.

iii) *Mradi wa Kuzalisha Magadi wa Engaruka*

36. *Mheshimiwa Spika*, Wizara kupitia NDC na kwa kushirikiana na Halmashauri ya Wilaya ya Monduli imekamilisha zoezi la upimaji ardhi ya mradi pamoja na uthaminishaji wa mali za wananchi, ili kubainisha kiasi cha fidia kitakachohitajika. Michoro ya matumizi ya ardhi hiyo iko kwenye hatua ya mwisho ya kukamilishwa. Aidha, NDC inaendelea kutangaza mradi huo kwa wawekezaji mbalimbali ili kumpata mwekezaji wa kushirikiana naye kuanzia hatua ya utafiti kwa kuzingatia teknolojia bora ya kuvuna magadi hayo.

d) **Uendelezaji wa Maeneo ya Uwekezaji**

*i) Maeneo Maalum ya Serikali ya Uwekezaji
(Government EPZ/SEZ)*

37. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Mamlaka ya EPZ imeendelea kuhamasisha uwekezaji ndani ya maeneo yote ya EPZ na SEZ. Hadi mwezi Machi 2018, kuna jumla ya viwanda 111 katika maeneo ya EPZ na SEZ (*Kiambatisho Na.7*). Tathmini ya uwekezaji na matokeo yake kwa viwanda chini ya programu za EPZ na SEZ tangu Mamlaka ya EPZ kuanzishwa, imeonesha mafanikio. Hadi mwezi Machi 2018, jumla ya mtaji (cummulative) wa Dola za Kimarekani bilioni 1.86 uliwekezwa na mauzo ya bidhaa nje ya nchi yenye thamani ya Dola za Kimarekani milioni 1,359.94 (cummulative) yalifanyika na ajira 52,698 za moja kwa moja zimepatikana. Aidha, kwa mwaka 2017/2018 pekee, jumla ya mtaji uliowekezwa ni Dola za Kimarekani milioni 368.92, ajira zilizopatikana ni 4,881 na mauzo ya nje ni Dola za Kimarekani milioni 159.89.

*ii) Viwanda vyenye hadhi ya EPZ/SEZ nje ya
Maeneo Maalum ya SEZ/EPZ (Stand Alone
EPZ/SEZ)*

38. Mheshimiwa Spika, pamoja na maeneo ya EPZ yaliyoko chini ya umiliki na usimamizi wa Serikali, yako maeneo yenye hadhi hiyo ya EPZ yanayomilikiwa na kuendeshwa na Sekta Binafsi. Hadi sasa, kuna viwanda 72 ambavyo vinamilikiwa na kuendeshwa na Sekta Binafsi chini ya utaratibu wa EPZ (*Kiambatisho Na.8*). Viwanda hivyo vimewekeza jumla ya Dola za Kimarekani milioni 315.01 na kutoa ajira 13,930. Kwa mwaka 2017/2018 pekee, viwanda hivyo vimeweza

kuuza nje bidhaa zenye thamani ya Dola za Kimarekani milioni 115.12.

e) **Maendeleo katika Sekta Ndogo za Viwanda (Industrial Sub-Sectors)**

i) ***Viwanda vya Kuunganisha Magari na Matreka -SKD***

39. *Mheshimiwa Spika*, mradi wa kuunganisha matrekta aina ya *URSUS* unaendelea katika eneo la TAMCO Kibaha chini ya usimamizi wa NDC. Hadi mwezi Desemba 2017 *Semi Knocked Down* (SKD) za matrekta 727 yamewasili nchini ikiwa ni sehemu ya matrekta 2,400 yaliyoanishwa katika mkataba na uunganishaji unaendelea. Kati ya SKD za matrekta yaliyowasili, 148 yameunganishwa na yapo tayari kwa mauzo. Uunganishaji wa matrekta katika Kituo cha TAMCO ni hatua ya muda ikisubiri shughuli hizo kuhamishiwa katika kiwanda kipya kinachojengwa katika eneo hilo la Kibaha. Pamoja na ujenzi wa kiwanda cha kuunganisha matrekta, vituo nane (8) vya kuhudumia wateja vitajengwa katika mikoa nane (8) nchi nzima. Kufuatia maelekezo ya Waziri Mkuu, matrekta hayo ni kwa ajili ya matumizi ya kilimo vijijini.

40. *Mheshimiwa Spika*, pamoja na viwanda vya kuunganisha matrekta, hivi sasa kuna kampuni zinazojishughulisha na kuunganisha magari na kutengeneza matrela hapa nchini. Kampuni ya *Superdoll Co.Ltd* ni kati ya kampuni ya muda mrefu nchini katika utengenezaji wa matrela ya magari makubwa. Vilevile, kumejitokeza kampuni nyingine za kuunganisha magari kwa kuagiza SKD na CBU (Complete Build Up) kutoka nje. Kwa mfano, kati ya mwaka 2015 hadi 2017, Kampuni ya *Jiefang Motors (T) Ltd* imeunganisha

magari 803 yanayojumuisha *SKD assembled* (tipper, light cargo truck rigid trailers) 354 na CBU (tractor head truck) 449. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Afrika Mashariki inaandaa Sera ya Kuunganisha Magari, ili kuhamasisha uendelezaji wa sekta hiyo nchini.

ii) Viwanda vya Kuzalisha Chuma na Bidhaa za Chuma

41. *Mheshimiwa Spika*, hadi kufikia mwezi Machi 2018, kulikuwa na viwanda 25 vya kuzalisha chuma na bidhaa za chuma ikiwa ni ongezeko la viwanda vitatu (3) kwa kipindi cha mwaka mmoja. Uwezo uliosimikwa ni wa kuzalisha tani 577,600 kwa mwaka. Baadhi ya bidhaa za chuma kama vile mabati kwa sasa viwanda vyetu vinatosheleza mahitaji ya ndani. Kwa sasa, uwezo wa uzalishaji (capacity utilization) ni wastani wa asilimia 42. Hali hiyo ya uzalishaji chini ya uwezo imesababishwa na kupanda kwa bei ya malighafi kutoka nje (billets) na kuadimika kwa vyuma chakavu nchini.

42. *Mheshimiwa Spika*, Kiwanda cha *Kiluwa Steel Ltd* kilichopo Mlandizi Mkoa wa Pwani kinaendelea na uzalishaji ambapo mwaka 2017 kilizalisha tani 12,000. Kiwanda cha *Lodhia Steel Industry Ltd* kimeanza uzalishaji ambapo wanazalisha tani takriban 3,700 za nondo na mabomba kwa mwezi na kinaajiri wafanyakazi 231. Aidha, Kiwanda cha *Lake Steel and Allied Products Ltd* kipo katika hatua ya kumalizia usimikaji wa mashine na kinatarajia kuanza uzalishaji katikati ya mwezi Juni, 2018. Katika kuleta huduma karibu na wajenzi wa makao makuu ya nchi, Kiwanda cha ALAF kimefungua tawi lake mjini Dodoma na kilizinduliwa na Waziri wa Viwanda, Biashara na Uwekezaji.

iii) Viwanda vya Saruji

43. Mheshimiwa Spika, mpaka sasa kuna viwanda 14 vya saruji ambavyo ni *Tanzania Portland Cement Co. Ltd* (TPCC), *Mbeya Cement Co. Ltd* (MCC), *Tanga Cement Co. Ltd.* (TCCL), *Dangote Industry (T) Ltd* (DIL), *Lake Cement Co. Ltd* (LCC), *Maweni Limestone Ltd* (ARM), *Kilimanjaro Cement Co. Ltd* (KCC), *Kisarawe Cement Co. Ltd* (KCCL), *Camel Cement Co. Ltd Ltd* (CCC), *Fortune Cement Co. Ltd* (FCC), *Lee Building Material Ltd* (LBM), *Changjiang Cement Co. Ltd*, *Arusha Cement Co. Ltd* na *Moshi Cement Co. Ltd*. Viwanda vyote kwa ujumla vina uwezo uliosimikwa (Installed Capacity) wa kuzalisha takriban tani milioni 10.98 kwa mwaka na uwezo unaotumika (Utilized Capacity) ni takriban tani milioni 7.4 kwa mwaka wakati mahitaji ya nchi ni takriban tani milioni 4.8.

44. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka 2017/2018, kiwanda kipya cha saruji cha *Kilimanjaro Cement Co. Ltd* kilichopo mkoani Tanga kilianza uzalishaji. Pamoja na hayo kuna miradi mipya ya viwanda vya saruji vyenye uwezo wa kuzalisha saruji takribani tani milioni 8 kwa mwaka vitakapokamilika. Viwanda hivyo ni *Mamba Cement Co. Ltd* (tani milioni 1.0) kitakachojengwa Mkoa wa Pwani na Mradi wa Kiwanda cha *Hengya Cement Co. Ltd* kitakachokuwa na uwezo wa kuzalisha tani milioni saba (7,000,000) za saruji. Mradi wa Kiwanda cha *Hengya Cement Co. Ltd* umehamishiwa katika eneo jipya la Mtimbwani katika Wilaya ya Mkinga kutokana na eneo la Amboni kutofaa kwa uwekezaji mkubwa kama huo.

iv) Viwanda vya Vigae (Tiles)

45. Mheshimiwa Spika, nchi yetu ina viwanda viwili (2) vikubwa vya uzalishaji wa vigae (tiles) vyenye uwezo uliosimikwa wa kuzalisha mita za mraba 130,000 kwa siku. Kiwanda cha Vigae cha *Goodwill Ceramic Ltd* kilichopo Kijiji cha Mkiu Wilaya ya Mkuranga Mkoa wa Pwani kimekamilika na kinaendelea na uzalishaji. Kiwanda hicho kinachozalisha mita za mraba 80,000 kwa siku, kimeajiri watu 2,200 kikihusisha ajira 700 za kudumu na vibarua 1,500. Asilimia 30 hadi 40 ya vigae vinavyozalishwa vinauzwa hapa nchini, wakati asilimia 60 hadi 70 vinauzwa nje ya nchi. Vilevile, Kiwanda cha *Twynford Ltd* kilichopo Chalinze chenye uwezo wa kuzalisha mita za mraba 50,000 za vigae kwa siku kimekamilika na kimeanza uzalishaji mwezi Novemba 2017. Kiwanda hicho kimeajiri wafanyakazi 860. Bidhaa hizo huuzwa katika soko la ndani na nje ya nchi hususan Burundi, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo, Rwanda na Zambia.

v) Viwanda vya Vioo

46. Mheshimiwa Spika, Tanzania ina kiwanda kimoja (1) cha *Kioo Ltd* ambacho kinazalisha chupa kwa ajili ya ufungashaji wa bidhaa hususan vinywaji na dawa. Wizara imeendelea kuhamasisha uwekezaji katika viwanda vya kutengeneza vioo ambapo jumla ya miradi mitatu (3) ya viwanda imesajiliwa kupitia Kituo cha Uwekezaji Tanzania (TIC). Miradi hiyo ni *Java Glass Limited* kuwekeza Dola za Kimarekani milioni 2 na kuajiri watu 38; *Zion Glass (T) Ltd* utakaowekeza mtaji wa Dola za Kimarekani milioni 3 na kuajiri watu 12; na *EA Glass Investment Limited* utakaowekeza Dola za Kimarekani milioni 1.2 na kuajiri watu 163. Miradi hiyo iko katika hatua za awali za uanzishaji wa viwanda husika.

vi) Viwanda vya Kutengeneza Chokaa

47. *Mheshimiwa Spika*, Kiwanda cha *Neelkanth Lime Ltd* kilichopo katika eneo la Amboni Mkoa wa Tanga kinazalisha tani 15,000 za chokaa kwa mwezi na kuajiri wafanyakazi 430. Kiwanda kipo katika hatua za awali za upanuzi ambapo Dola za Kimarekani milioni 18.4 zinatarajiwa kutumika. Upanuzi huo unaotarajiwa kukamilika mwaka 2019, utaongeza uwezo wa uzalishaji hadi tani 35,000 kwa mwezi na kuongeza ajira za moja kwa moja 1,500 na zisizo za moja kwa moja 2,500. Soko kuu la bidhaa zinazozalishwa na kiwanda hicho ni nchi za Afrika Kusini, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo, Malawi, Zambia pamoja na migodi ya *Barrick Gold Mines Ltd* ya hapa nchini.

vii) Viwanda vya Dawa za Binadamu na Vifaa Tiba

48. *Mheshimiwa Spika*, hivi sasa nchi ina jumla ya viwanda 15 vya kuzalisha dawa na vifaa tiba. Katika kuendeleza viwanda vya dawa na vifaa tiba, Bohari Kuu ya Dawa (MSD) imetoa kipaumbele na kuingia mikataba ya kununua dawa kutoka viwanda vya ndani vinavyozalisha dawa zinazokidhi viwango. Viwanda hivyo vinazalisha asilimia 12 tu ya mahitaji ya dawa nchini. Ili kutatua changamoto hiyo, juhudi za kuhamasisha uwekezaji zimeendelea kufanyika ambapo Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto ilifanya mkutano na wadau tarehe 4 Aprili 2018, ambapo wawekezaji 38 walionesha nia ya kuwekeza katika Sekta ya Dawa na Vifaa Tiba. Baadhi ya wawekezaji hao ni *Kairuki Pharmaceutical Industry Ltd*, *SUMA JKT* watakaozalisha *Intravenous Infusion*, *Biotech Ltd* na *Novabi Ltd* watakaozalisha dawa na chanjo za mifugo (vaccines, oral solid and liquids). Wizara inaendelea

kufuatilia wawekezaji waliojitokeza.

49. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto inaendelea kuandaa Mkakati wa Taifa wa Sekta ya Viwanda vya Dawa za Binadamu na Vifaa Tiba. Mkakati huo unafadhiliwa na Shirika la UNDP kupitia Mradi wa *Access of Medicine and Delivery*. Aidha, Serikali kwa kushirikiana na wadau mbalimbali imeshiriki kuandaa Taratibu za Uzalishaji Bora wa Dawa katika Nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki (East Africa Community Good Manufacturing Practice-EACGMP Roadmap), ili kuhakikisha kuwa viwango stahiki vinazingatiwa.

50. Mheshimiwa Spika, mradi wa kutengeneza vifaa tiba vitokanavyo na pamba (medical textile) katika Mkoa wa Simiyu unaojengwa na NHIF, upo katika hatua ya kufungua kampuni itakayoendesha mradi huo. Aidha, hatua za awali za kuanzisha kiwanda cha kuzalisha dawa cha *Zinga Pharmaceutical Ltd*, Bagamoyo zimefanyika ikiwemo kufanya upembuzi yakinifu, kuandaa michoro pamoja na kuainisha teknolojia itakayotumika. Aidha, katika uendelezaji wa viwanda vya kemikali nchini, kiwanda kikubwa cha kuzalisha kemikali aina ya *Chlorine* kwa ajili ya kusafisha maji kiliwekewa jiwe la msingi tarehe 24 Aprili 2018. Mradi huo utakaojengwa Mlandizi Mkoa wa Pwani utagharimu Shilingi bilioni 246 na utatoa ajira 700 za moja kwa moja kitakapoanza uzalishaji na wakati wa ujenzi utaajiri watu 300. Malighafi ya Kiwanda hicho ni chumvi ghafi kiasi cha tani 2,500 kwa mwezi.

viii) Viwanda vya Nguo na Mavazi

51. Mheshimiwa Spika, nchi yetu ina viwanda 11 vya nguo na mavazi vinavyofanya kazi. Viwanda hivyo vinatumia wastani wa asilimia 50 ya uwezo uliosimikwa. Hali hiyo imetokana na ushindani usio wa haki kutokana na nguo zinazoagizwa kutoka nje ya nchi na baadhi ya viwanda kuendelea kutumia teknolojia zilizopitwa na wakati. Aidha, kuzalisha chini ya kiwango kumesababisha matumizi madogo ya pamba inayozalishwa nchini ambayo ni asilimia 30 tu na hivyo asilimia 70 inayobaki huuzwa nje ya nchi ikiwa ghafi. Serikali inaendelea kuhamasisha uendelezaji wa Sekta ya Pamba mpaka mavazi ikiwa ni pamoja na kuhakikisha sekta inaendeshwa kwa haki na kuweka mazingira wezeshi ya uwekezaji.

52. Mheshimiwa Spika, katika kuhamasisha uwekezaji nchini, Shirikisho la Mifuko ya Hifadhi ya Jamii (Tanzania Social Security Association-TSSA) linashiriki katika juhudi za kuwekeza katika viwanda vya kuchambua pamba na kuzalisha nguo. Shirikisho hilo lina mpango wa kuwekeza katika vinu 10 vya kuchambulia pamba ambapo uchambuzi kwa vinu vitatu (3) vya awali umekamilika. Uchambuzi unaonesha kuwa vinu vya Ngasamo, Nyambiti na Kasamwa ni miradi itakayoanza kutekelezwa. Aidha, Shirikisho hilo limekamilisha maandalizi yote muhimu kwa ajili ya kuwekeza katika Kiwanda cha *Morogoro Canvas Mill Ltd* ambapo ukarabati unatarajiwa kuanza mwezi Mei 2018, na uzalishaji kuanza mwezi Juni 2018. Vilevile, Shirikisho limepokea maandiko ya miradi ya viwanda vya *MWATEX* na *URAFIKI* kwa ajili ya kuipitia kwa lengo la kuwekeza.

ix) Viwanda vya Ngozi na Bidhaa za Ngozi

53. *Mheshimiwa Spika*, Tanzania ina jumla ya viwanda sita (6) vya kusindika ngozi vinavyofanya kazi. Viwanda hivyo vina uwezo uliosimikwa wa kusindika futi za mraba 71,520,000 za ngozi kwa mwaka. Viwanda hivyo ni *Lake Trading Co. Ltd* kilichopo Kibaha, *Himo Tanners and Planters Ltd* na *Moshi Leather Industries Ltd* (Moshi), *SAK International Ltd* na *Meru Tannery Ltd*. (Salex) (Arusha) na *ACE Leather (T) Ltd* (Morogoro) (*Kiambatisho Na. 9*).

54. *Mheshimiwa Spika*, Mfuko wa Hifadhi ya Jamii wa PPF kwa kushirikiana na Jeshi la Magereza wapo katika hatua za uboreshaji wa majengo ya kiwanda na ukarabati na mfumo wa umeme kwa lengo la kuboresha Kiwanda cha Kutengeneza Viatu cha Karanga (Karanga Leather Industries Co. Limited). Upanuzi wa kiwanda hicho utaongeza uwezo wa uzalishaji kutoka jozi 150 hadi 400 za viatu kwa siku. Aidha, taratibu za kumpata mzabuni atakayekiuzia kiwanda mitambo mipya kwa ajili ya upanuzi amepatikana na taratibu za manunuzi zinaendelea.

55. *Mheshimiwa Spika*, Mradi wa Kiwanda cha Viatu cha Karanga unahusisha pia ujenzi wa kiwanda kipya kitakachokuwa na uwezo wa kuzalisha jozi 4,000 za viatu kwa siku pamoja bidhaa nyingine zinazotokana na ngozi. Mradi huo mpya umetengewa ekari 20 na kupewa Hati Miliki tofauti na kiwanda cha zamani. Tafiti mbalimbali zikiwemo *Geotechnical & Topographical Surveys, Environmental Impact and Social Assessment - EIA* zimefanyika na michoro ya majengo imeandaliwa. Aidha, taratibu za ununuzi wa mitambo zimeanza na ujenzi wa majengo unategemea kuanza katika robo ya kwanza ya mwaka 2018/2019.

56. Mheshimiwa Spika, juhudi za kuendeleza viwanda vya ngozi zimewezesha kiwanda cha viatu cha Bora kilichoanza uzalishaji mwanzoni mwa mwaka 2017 kuendelea kuzalisha viatu vya ngozi, ambapo kwa sasa kinazalisha jozi 1,000 za viatu kwa siku. Vilevile, Kiwanda cha *Wiso Shoes Company Ltd* kimeagiza mashine za kutengeneza soli za viatu zenye uwezo wa kuzalisha jozi 100 hadi 300 kwa siku. Juhudi hizo za kufufua na kupanua wigo wa bidhaa zinategemewa kuongeza uzalishaji wa viatu na bidhaa za ngozi. Mkakati huo wa kuzalisha zaidi kutumia viwanda vya ndani utaongeza makusanyo ya kodi, kuokoa matumizi ya fedha za kigeni na kupunguza uagizaji wa bidhaa hizo kutoka nje. Kiwanda cha Mwanza *Tennaries Ltd* kilichokuwa kimebinafsishwa kimewekwa chini ya uangalizi wa Serikali na Mthamini wa Serikali amekamilisha tathmini kama hatua ya kuelekea kutangazwa, ili kupata mwekezaji mwingine.

57. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Mradi wa Kuimarisha Biashara na Uwekezaji kati ya Afrika na India (Supporting Indian Trade and Investment for Africa - SITA) iliwezesha wadau wa ngozi kukutana na wawekezaji kutoka India na Italia mwezi Desemba 2017, Jijini Dar es Salaam. Matokeo ya mkutano huo ni kwamba Kiwanda cha Viatu cha Bora kilipata ushauri wa kitaalam wa namna ya kuzalisha bidhaa za ngozi zenye ubora wa kimataifa. Pia, baadhi ya wataalam wao wamewezeshwa kupata mafunzo nchini Ethiopia.

58. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Maonesho ya DTIF, Wizara ilitenga siku na banda maalum la maonesho ya viatu na bidhaa za ngozi. Lengo lilikuwa kuzitangaza bidhaa hizo kwa umma na kuhamasisha matumizi ya bidhaa za Tanzania. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na Taasisi za TANTRADE, TBS, DIT, VETA, SIDO, BRELA na

OSHA walitoa mafunzo kwa watengenezaji 20 wa viatu na bidhaa za ngozi kuhusu elimu ya urasimishaji wa biashara, misingi ya ujasiriamali na utunzaji wa kumbukumbu; mbinu mbalimbali za kuingia kwenye masoko na uzalishaji kwa kulenga masoko.

x) Viwanda vya Kusindika Nyama

59. *Mheshimiwa Spika*, viwanda vya kuongeza thamani mazao ya mifugo vimeendelea kuongezeka ambapo tangu Serikali ya Awamu ya Tano iingie madarakani, jumla ya viwanda 7 vimejengwa katika mikoa ya Dodoma, Iringa, Pwani na Shinyanga. Viwanda hivyo vina uwezo wa kuchakata ng'ombe 2,260 na mbuzi na kondoo 9,200 kwa siku. Viwanda hivyo vitakapokamilika na kuanza uzalishaji vitaifanya Tanzania kuwa na jumla ya viwanda 25 vyenye uwezo wa kuchakata ng'ombe 3,800, mbuzi na kondoo 10,090, nguruwe 300 na kuku 44,000 kwa siku (*Kiambatisho Na. 10*).

60. *Mheshimiwa Spika*, Kiwanda cha Nyama cha *Nguru Hills Ranch Ltd* kilichopo Wilaya ya Mvomero Mkoa wa Morogoro ambacho nilitoa taarifa zake katika Hotuba yangu ya mwaka 2017/2018, kipo katika hatua za awali za ujenzi. Kazi ya kusimika mitambo imeanza kwa ushirikiano na LAPF ambao wameingia ubia na kukubali kuwekeza Shilingi bilioni 3.89. Kiwanda hicho kitakuwa na uwezo wa kuchakata ng'ombe 300 na mbuzi 2,000 kwa siku na kutoa ajira zisizopungua 500. Aidha, Kiwanda kitajihusisha na mnyororo wa thamani kwa kushirikiana na wafugaji wadogo wadogo, kurutubisha mifugo na kusindika nyama.

61. Mheshimiwa Spika, Kiwanda cha *Triple Skilichopo* katika mkoa wa Shinyanga ambacho kilikuwa kimebinafsishwa na sasa kimewekwa chini ya uangalizi wa Serikali. Mthamini wa Serikali amekamilisha tathmini yake ikiwa ni hatua ya mwisho kabla ya kukitangaza kwa mwekezaji mwingine. Aidha, Kiwanda cha Nyama cha Mbeya ambacho utaratibu wa ubinafsishaji wake haukukamilika hapo awali, kinafanyiwa tathmini upya ili nacho kitangazwe kwa lengo la kutafuta mwekezaji mahiri.

ij) Viwanda vya Vinywaji

62. Mheshimiwa Spika, Kiwanda cha Maji katika eneo la Ntyuka kilichopo katika Jiji la Dodoma kinachomilikiwa na Kampuni ya *Dodoma Innovation & Production Ltd* kipo katika hatua za mwisho za ujenzi. Kiwanda hicho kitakachokuwa na uwezo wa kuzalisha chupa za maji 150,000 kwa siku, kinategemea kutoa ajira 80 za moja kwa moja na 120 zisizo za moja kwa moja na kinategemea kuanza uzalishaji mwezi Mei 2018. Pamoja na kiwanda hicho, viwanda vya vinywaji baridi vya Sayona na Lakairo vya jijini Mwanza vilizinduliwa mwaka 2017 na vinaendelea na uzalishaji.

63. Mheshimiwa Spika, Tanzania ina viwanda saba (7) vya kusindika zabibu vilivyopo katika Mkoa wa Dodoma. Kati ya hivyo, viwili (2) hutengeneza mvinyo na vitano (5) vinatengeneza michuzi ya zabibu na kuiuza kwa viwanda vya mvinyo. Kiwanda cha Mvinyo cha *CETAWICO Ltd* kina uwezo wa kuzalisha lita milioni 2 hadi 3 za mvinyo kwa mwaka. Kiwanda hicho kinatoa ajira 35 za moja kwa moja na hupata malighafi kutoka kwa wakulima zaidi ya 600. Kiwanda cha *ALKO-VINTAGE Ltd* cha jijini Dodoma kina uwezo wa kuzalisha lita milioni 1.5 za mvinyo na kutoa ajira 50 za moja

kwa moja na hupata zabibu kutoka kwa wakulima zaidi ya 500. Pamoja na viwanda hivyo viwili (2), viwanda vitano (5) vilivyosalia ni vidogo na vinatengeneza michuzi ya zabibu ambayo inauzwa kwa wenye viwanda vikubwa vya mvinyo. Viwanda hivyo ni muhimu katika kukamilisha mnyororo wa thamani wa zao la zabibu ambalo ni dhahabu ya Mkoa wa Dodoma. Serikali inaendelea kuweka mazingira mazuri ya uwekezaji, ili kuhakikisha wakulima wa zabibu nchini wanapata soko la uhakika na hivyo kuwaongezea kipato.

64. *Mheshimiwa Spika*, mmiliki wa Kiwanda cha kutengeneza mvinyo cha DOWICO cha mkoani Dodoma kilichobinafsishwa ameanza kukifanyia ukarabati. Ukarabati huo unategemea kukamilika mwezi Desemba, 2018 na kukiwezesha kuanza uzalishaji. Kukamilika kwa ukarabati huo utaongeza fursa kwa wakulima kupata soko la zabibu zao. Serikali inaendelea kuweka mazingira mazuri ya uwekezaji ili kuhakikisha wakulima wa zabibu nchini wanapata soko la uhakika na kuongeza kipato.

65. *Mheshimiwa Spika*, Tanzania ina viwanda 82 vya maziwa vyenye uwezo uliosimikwa wa kusindika jumla ya lita 757,550 kwa siku. Kati ya hivyo, viwanda sita (6) havifanyi kazi. Viwanda vinavyofanya kazi vinasindika jumla ya lita 154,100 kwa siku, sawa na asilimia 20 ya uwezo uliosimikwa (*Kiambatisho Na.11*). Uzalishaji wa chini ya uwezo uliosimikwa unatokana na kiasi kidogo cha maziwa kinachozalishwa na wafugaji. Kampuni ya *Watercom Ltd* yenye Kiwanda cha Kusindika Maziwa kwa teknolojia ya *Ultra-Heat Treatment (UHT)* kilichopo Kigamboni, Mkoa wa Dar-es-Salaam kimeanza uzalishaji mwezi Novemba 2017. Kiwanda hicho kina uwezo wa kuzalisha lita milioni 67.5 za maziwa kwa mwaka ambapo kwa sasa kinazalisha

lita milioni 3 kwa mwaka na kuajiri wafanyakazi 500. Aidha, mitambo ya kuzalisha juisi na soda imesimikwa na kiwanda kimeanza uzalishaji.

66. *Mheshimiwa Spika*, Kiwanda cha Maziwa cha Tanga (Tanga Fresh Ltd) chenye uwezo wa kusindika lita 50,000 kwa siku na kutoa ajira za moja kwa moja 150 kinafanya upanuzi ili kuongeza uzalishaji. Upanuzi huo utakaogharimu Shilingi bilioni 12 unategemea kuongeza uwezo uliosimikwa kutoka lita 50,000 za sasa hadi lita 120,000 kwa siku. Upanuzi huo ambao uko katika hatua ya majaribio ya mashine utawezesha kuongezeka kwa ajira za moja kwa moja kutoka 150 za sasa hadi 200 wakati ikitegemewa kuongezeka mara mbili kwa wafugaji wanaokiuzia maziwa kutoka 6,000 kwa sasa.

ii) Viwanda vya Vifaa vya Umeme

67. *Mheshimiwa Spika*, Kiwanda cha *TANELEC Limited* kinachozalisha transfoma za umeme kimeongeza uwezo wa kuzalisha kutoka transfoma 10,000 hadi 14,000 kwa mwaka. Upanuzi huo umegharimu Dola za Kimarekani milioni 1.4 na kimeweza kuongeza ajira kutoka wafanyakazi 120 hadi 180 na inatarajia kuongeza ajira hadi kufikia 300 ifikapo mwisho wa mwaka 2018. Viwanda hivyo ni muhimu kwa uchumi wa nchi yetu kwani vinatekeleza azma ya Serikali ya kufikisha umeme nchi nzima na hivyo kuchochea ujenzi wa viwanda nchi nzima. Kampuni ya *Europe Inc Industries Ltd* iliyoko Dar es Salaam nayo imewekeza Dola za Kimarekani milioni 38 kwa ajili ya kutengeneza vifaa mbalimbali vya umeme vikiwemo transfoma. Kiwanda hicho kitakapokamilika kitaajiri wafanyakazi takriban 800.

68. Mheshimiwa Spika, kama inavyojulikana, Tanzania imekuwa ikitumia fedha nyingi za kigeni kwa ajili ya kuagiza mita za LUKU kwa ajili ya matumizi ya majumbani, maofisini na viwandani. Changamoto hiyo imepata ufumbuzi baada ya wawekezaji INHEMETER (T) Ltd kuwekeza nchini. Kiwanda hicho kimewekeza mtaji wa Dola za Kimarekani 2,000,000 na kinatarajiwa kuzalisha mita 1,000,000 kwa mwaka. Kiwanda cha *Baobab Energy Systems Tanzania Ltd* (BEST) kimewekeza Dola za Kimarekani 1,700,000 kinachotarajiwa kuzalisha mita za LUKU 500 kwa mwaka na inatarajiwa kuuzwa katika soko la ndani na nje ya nchi. Jumla ya ajira 200 zinatarajiwa kupatikana katika viwanda hivyo viwili (2). Viwanda hivyo ni muhimu kwa uchumi wa nchi yetu kwani vitawezesha upatikanaji wa mita za kutosha ambazo zilikuwa zinaagizwa na TANESCO kutoka nje. Aidha, uzalishaji huo utatosheleza mahitaji ambayo ni wastani wa mita 483,000 kwa ajili ya uunganishaji mpya unaofanywa na TANESCO na Wakala wa Nishati Vijiji. Upatikanaji wa mita za umeme nchini utawezesha utekelezaji wa azma ya Serikali ya kufikisha umeme nchi nzima na hivyo kuchochea ujenzi wa viwanda nchini.

iii) Viwanda vya Mafuta ya Kula

69. Mheshimiwa Spika, mafuta ya kula ni moja ya bidhaa zinazoagizwa kwa wingi kutoka nje ya nchi ambapo huigharimu nchi fedha nyingi za kigeni. Takwimu za mwaka 2013 zinaonesha kuwa uagizaji mafuta ya kula uligharimu Dola za Kimarekani bilioni 44.83, ikiwa ni namba mbili baada ya mafuta ya petroli. Kwa sasa kuna viwanda 21 vya kati na vikubwa na vidogo vipatavyo 750 vyenye uwezo wa uzalishaji wa tani 210,000, kati ya hizo alizeti ni tani 180,000. Mahitaji ya mafuta ya kula ni tani 700,000, hivyo uzalishaji wa ndani

wa mafuta ya kula unatosheleza kwa asilimia 30 tu wakati asilimia 70 ikiagizwa kutoka nje. Kwa umuhimu huo, nchi haina chaguo jingine zaidi ya kutoa msukumo wa kipekee wa kuongeza uzalishaji wa mbegu za mafuta na kufanya usindikaji kwa kutumia viwanda vya ndani na kutumia kwa teknolojia ya kisasa. Jitihada mbalimbali zinaendelea kufanyika, ili kupata suluhu ya kudumu kuhusu uzalishaji wa mafuta ya kula nchini. Mkakati wa Kuendeleza Mafuta ya Alizeti umeandaliwa ili kuelekeza hatua za kuendeleza zao la alizeti nchini.

70. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na asasi ya *Global Community Tanzania* imewezesha kukutanisha wadau wa Sekta ya Mafuta ya Kula wapatao 300 na wanunuzi wakubwa wa hapa nchini. Mikutano hiyo ya ana kwa ana ya biashara (*Business to Business –B2B*) iliyofanyika sambamba na Maonesho ya 41 ya DTIF. Wadau walipata fursa ya kupata maelezo kuhusu Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya Alizeti pamoja na matarajio ya Serikali kuona Sekta ya Alizeti inakua na kulinufaisha Taifa.

71. Mheshimiwa Spika, kutokana na jitihada za kuhamasisha ujenzi na upanuzi wa viwanda, usindikaji wa mbegu za mafuta umeendelea kuongezeka. Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania alizindua Kiwanda cha Kusindika Mafuta cha *Mount Meru Millers Ltd* kilichopo mkoani Singida. Kiwanda hicho kina uwezo wa kusindika mbegu za alizeti tani 300,000 kwa mwaka na kuzalisha mafuta tani 90,000 hadi 150,000 kwa mwaka kitakapofikia uwezo wake wa juu wa uzalishaji na kuongeza ajira za moja kwa moja kufikia 300 na zisizo moja kwa moja 900.

iv) Viwanda vya Sukari

72. *Mheshimiwa Spika*, mahitaji ya sukari nchini ni takriban tani 630,000 kwa mwaka. Kati ya hizo, tani 485,000 ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida na tani 145,000 ni kwa ajili ya matumizi ya viwandani. Sukari kwa matumizi ya viwandani haizalishwi hapa nchini. Uwezo wa uzalishaji wa ndani kwa sasa ni wastani wa tani 320,000 kwa mwaka. Pengo la mahitaji ya takriban tani 165,000 za sukari ya kawaida na tani 145,000 za viwandani huzibwa kwa kuagizwa kutoka nje.

73. *Mheshimiwa Spika*, katika msimu wa 2017/2018, hadi kufikia tarehe 20 Aprili, 2018 tani 303,899 za sukari zilikuwa zimezalishwa, wakati matarajio yalikuwa kuzalisha tani 314,000. Lengo halikufikiwa kutokana hali ya ukame mkubwa uliozikumba nchi za ukanda wa Mashariki, Kati na Kusini mwa Afrika. Kwa kutambua ongezeko la mahitaji ya sukari lisiloendana na uzalishaji sukari nchini, Serikali inahamasisha uwekezaji katika miradi mipya na upanuzi ya uzalishaji miwa na sukari kwa viwanda vikubwa na vidogo vilivyopo nchini, ili kukidhi mahitaji ya ndani na kuuza ziada nje ya nchi.

74. *Mheshimiwa Spika*, kufuatia uhamasishaji huo miradi mipya mikubwa mitatu (3) ya kilimo cha miwa na uzalishaji sukari imeanza. Miradi hiyo ni:- Mradi wa Kilimo cha Miwa na Uzalishaji wa Sukari Mbigiri uliopo Dakawa katika Mkoa wa Morogoro; Mradi wa Kilimo cha Miwa na Uzalishaji Sukari Mkulazi ulio katika Wilaya ya Morogoro Vijijini; na Mradi wa Kilimo cha Miwa na Uzalishaji wa Sukari Bagamoyo, Mkoa wa Pwani. Miradi hiyo iko katika hatua mbalimbali za utekelezaji. Kampuni ya *Morogoro Sugar Co. Ltd* inaendelea na taratibu

za uhaulishaji wa ardhi ngazi ya wilaya. Kiwanda cha Sukari cha Mbigiri kinatarajia kuzalisha tani 48,000 za sukari kwa mwaka. Mradi huo unatarajiwa kukamilika ifikapo mwaka 2022. Mradi wa Sukari wa Mkulazi unategemea kuzalisha tani 200,000 kwa mwaka ifikapo mwaka 2025; na Mradi wa Sukari Bagamoyo unatarajiwa kuzalisha tani 50,000 kwa mwaka ifikapo 2020.

75. Mheshimiwa Spika, katika Mradi wa *Bagamoyo Sugar Co. Ltd*, kampuni imekamilisha upembuzi wa kina mwezi Desemba 2017. Tayari Kampuni hiyo imeanzisha kitalu cha mbegu za miwa (seedcane nursery) chenye ukubwa wa ekari 20 katika Kijiji cha Nambari Nne wilayani Bagamoyo. Hii ni sehemu ya matayarisho ya kuanzisha shamba kuu la mradi huo linalotegemewa kuanza mwezi Juni 2019. Ujenzi wa Kiwanda umeanza na unatarajia kukamilika na kuanza uzalishaji katika msimu wa 2019/2020. Vilevile, makampuni mengine yanayojishughulisha na uzalishaji wa sukari ni pamoja na *Kigoma Sugar Co. Ltd* na *Green Field Plantations Co. Ltd* ya Kigoma na *Nkusu Theo Sugar Company Ltd* ya Ruvuma. Katika Mkoa wa Ruvuma, kampuni ya *Nkusu Theo Sugar Company Ltd* imetengewa hekta 40,000 na inaendelea na mchakato wa kuhaulisha ardhi katika vijiji husika kwa ajili ya kilimo cha miwa. Kwa miradi iliyopo katika Mkoa wa Kigoma, Serikali inapitia upya miradi hiyo, ili kuona namna bora ya uwekezaji.

76. Mheshimiwa Spika, ili kuhamasisha wenye viwanda vya sukari kuongeza uzalishaji, utaratibu wa uagizaji wa pengo la mahitaji ya sukari (gap sugar) uliwekwa chini ya kampuni zinazozalisha sukari kwa kupeana kiwango maalum (quota) na siyo wafanyabiashara wengine. Kupitia utaratibu huo, makampuni manne (4) yanayozalisha sukari yamepewa

jukumu la kuagiza sukari kwa masharti kuwa hakutakuwepo na upungufu wa sukari nchini na lazima wapanue mashamba ya miwa, ili ifikapo mwaka 2020, Tanzania ijitosheleze kwa sukari.

77. Mheshimiwa Spika, kutokana na uamuzi huo wa Serikali, Kampuni ya *Kilombero Sugar Ltd* imeonesha nia ya kuwekeza kiasi cha Shilingi bilioni 500 kupanua uzalishaji. Kampuni hiyo itaboresha mifumo ya kilimo cha umwagiliaji kwenye hekta 1,500 na kupanua mashamba ya miwa ili kuongeza mavuno kwa hekta. Pia, itatoa mbegu bora na huduma za ugani kwa wakulima wa miwa wapatao 8,000, ili waongeze uzalishaji wa miwa. Ongezeko la uzalishaji wa miwa litaendana na upanuzi wa usindikaji miwa kutoka tani 270 za miwa kwa saa (Tons Cane per Hour -TCH) kwa sasa hadi tani 380 ifikapo Juni 2021.

78. Mheshimiwa Spika, Kiwanda cha Sukari cha TPC nacho kinafanya upanuzi wa uwezo wa usindikaji wa miwa kutoka tani 190 za miwa kwa saa hadi kufikia tani 220. Vilevile, Kiwanda kitaboresha miundombinu ya umwagiliaji, ili kuongeza mavuno ya miwa na uzalishaji wa sukari. Katika Kiwanda hicho, ongezeko la uzalishaji wa sukari umejikita zaidi kwenye mavuno ya miwa na usindikaji miwa (vertical expansion).

79. Mheshimiwa Spika, Kiwanda cha Sukari cha Kagera kinaendelea kufanya upanuzi wa kiwanda na kilimo cha miwa. Ufungaji wa miundombinu ya umwagiliaji ya kisasa ya *center pivot* unaendelea sambamba na kuongezwa hekta 3,800 za miwa kwa awamu hii na hekta 4,000 kuanzia mwaka 2020. Pia, Kiwanda kinafunga mitambo ambayo itaongeza uwezo wa usindikaji wa sukari kutoka tani 180 za miwa kwa

saa awamu ya sasa hadi tani 220 mwaka 2022.

80. Mheshimiwa Spika, Kiwanda cha Sukari cha Mtibwa kinafanya upanuzi wa kilimo cha miwa na pia kuweka miundombinu mikubwa ya kisasa ya umwagiliaji. Vimejengwa vituo vikubwa vya kusukuma maji (pump stations) kwa ajili ya umwagiliaji mashambani na usambazaji mabomba makubwa chini ya ardhi umefanywa. Uwekezaji katika mitambo ya kisasa ya umwagiliaji maji mashambani (Center Pivot Irrigation System) unaohusisha hekta 5,000 kwa awamu ya kwanza unaendelea. Ujenzi wa miundombinu ya umeme kwa kuvuta umeme wa 33KV kutoka Morogoro hadi Mtibwa na kuusambaza eneo lote la mradi, ili kuwezesha umwagiliaji umefanyika.

81. Mheshimiwa Spika, uwekezaji katika upanuzi wa mashamba, miundombinu ya umwagiliaji na mitambo ya usindikaji miwa unaoendelea utawezesha kuongezeka kwa uzalishaji wa sukari ya matumizi ya kawaida kutoka tani 320,000 hadi kufikia tani 482,000 kwa mwaka katika msimu wa 2021/2022. Serikali inaendelea kujadiliana na nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki ili kuweka mazingira wezeshi, hususan ushuru wa forodha stahiki utakaochochea uzalishaji sukari kwa matumizi ya viwandani hapa nchini.

v) Viwanda vya Kusindika Vyakula, Mbogamboga na Matunda

82. Mheshimiwa Spika, jitihada zilizokwishaanza za kuhamasisha ujenzi wa viwanda vya kusindika matunda zinaendelea vizuri na hivyo kuwa suluhisho la uharibifu wa matunda. Kiwanda cha kusindika matunda cha *Elven Agri*

Co. Limited kilichoanza uzalishaji mwezi Februari 2017, kinasindika tani 4 za matunda aina ya maembe, papai, ndizi na mananasi kwa siku. Aidha, asilimia 80 ya bidhaa zinazozalishwa na kiwanda hicho huuzwa katika nchi za Botswana, Italia, Ufaransa, Uingereza na Zambia na asilimia 20 huuzwa katika soko la ndani. Aidha, Kiwanda kimefanya juhudi ya kutumia mabaki yanayotokana na uzalishaji kutengeneza nishati ya umeme na mbolea hivyo asilimia 50 ya nishati hutokana na mabaki matunda. Kiwanda cha *Sayona Fruits Limited* kilichopo katika eneo la Mboga, Chalinze kimekamilisha ujenzi wa majengo na uzalishaji wa majaribio unaendelea na uzalishaji wa kibiashara unatarajiwa kuanza Julai 2018.

83. *Mheshimiwa Spika*, ujenzi wa kiwanda cha kusindika nyanya cha DABAGA kilichopo mkoani Iringa eneo la Ikokoto Ilula umekamilika. Kiwanda hicho kimewekeza mtaji wa Shilingi bilioni 5 na kina uwezo wa kusindika tani 1,200 kwa mwezi na kutoa ajira za moja kwa moja zipatazo 100. Kukamilika kwa kiwanda hicho kutatoa fursa kwa wakulima kupata soko la uhakika la mazao ya nyanya, pilipili, tangawizi, vitunguu saumu, karoti, maembe, nanasi na mazao mengine ya mbogamboga. Uzalishaji unategemewa kuanza mwezi Mei 2018.

84. *Mheshimiwa Spika*, Serikali imehamasisha uwekezaji katika usindikaji wa nafaka na kufanikiwa kumpata mwekezaji *Mahashree Agroprocessing Tanzania Limited* anayewekeza katika kiwanda cha kufungasha mazao jamii ya kunde husasan mbaazi. Kiwanda hicho kinajengwa katika Kijiji cha Mtego wa Simba, Halmashauri ya Morogoro Vijijini ambapo Dola za Kimarekani milioni 220 zitawekezwa. Ujenzi huo unategemea kukamilika na kuanza uzalishaji

mapema mwaka 2019. Kiwanda kitakapokamilika kitakuwa na uwezo wa kusindika tani 2000 hadi 6,000 kwa mwezi. Kiwanda hicho kitakuwa mkombozi kwa mkulima kwani mbali na kununua mazao yanayozalishwa na wakulima kitapunguza upotevu wa mazao baada ya mavuno na hivyo kuwaongezea kipato. Aidha, mwekezaji *Murzah Wilmar Rice Millers* ameanza ujenzi wa kiwanda cha kisasa kitakacho sindika mpunga katika eneo la viwanda la Kihonda mkoani Morogoro.

vii) Viwanda vya Kusindika Chai

85. *Mheshimiwa Spika*, ujenzi wa Kiwanda cha Kusindika Chai cha *UNILEVER Ltd* kilichopo katika Mkoa wa Njombe kilichojengwa kwa gharama ya EURO milioni 7.5 umekamilika ikiwa ni pamoja na kujenga miundombinu ya barabara na umeme. Hatua inayoendelea ni usimikaji wa mitambo. Wakulima wa chai karibu na eneo hilo wameendelea kuhamasishwa kuendeleza na kilimo cha chai ili kurahisisha upatikanaji wa malighafi. Kiwanda kitakapoanza uzalishaji kitakuwa na uwezo wa kusindika majani ya chai tani 50 kwa siku na kuongeza uzalishaji hadi kufikia tani 150 kwa siku na kuajiri wafanyakazi wapatao 300.

viii) Viwanda vya Kusindika Kahawa

86. *Mheshimiwa Spika*, zao la kahawa ni moja ya chanzo kikuu cha fedha za kigeni hapa nchini. Ili kuhakikisha kuwa nchi inaendelea kupata fedha za kigeni, Serikali imeendelea kuhamasisha uwekezaji katika viwanda vya kusindika kahawa. Kiwanda cha *GDM Co. Ltd* kilichopo eneo la Mlowo Wilaya ya Mbozi Mkoa wa Songwe, kilianza kujengwa mwanzoni mwa mwaka 2017 kwa mtaji wa Shilingi bilioni

5.2. Kiwanda hicho kitakacho jishughulisha na ukoboaji na usindikaji wa kahawa kipo katika hatua za mwisho za usimikaji wa mitambo na kinatarajiwa kutoa ajira 450.

viii) Viwanda vya Sabuni

87. Mheshimiwa Spika, Kiwanda cha *KEDS Tanzania Ltd* chenye uwezo wa kuzalisha sabuni za unga kiasi cha tani 50,000 kwa mwaka, ujenzi wake umekamilika na kimeanza uzalishaji. Vilevile, Kiwanda cha *Sabuni Industries Ltd* cha Tanga kilichobinafsishwa ambacho sasa kinaitwa *Murzah Wilmar Soap Industry*, kimefanyiwa ukarabati na kuanza uzalishaji mwezi Machi 2018.

ix) Viwanda vya Kutengeneza Sigara

88. Mheshimiwa Spika, viwanda vya sigara ni kichocheo kikubwa cha uongezaji thamani wa zao la tumbaku nchini. Hadi kufikia mwaka 2017, Tanzania ilikuwa na viwanda viwili (2) vya kutengeneza sigara vya *Tanzania Cigarette Company* (TCC) na kiwanda cha *Tobacco Mastermind* vilivyopo mkoani Dar es Salaam. Viwanda hivyo vina uwezo wa kuzalisha sigara milioni 7,412 kwa mwaka. Kutokana na mchango wake katika uchumi, Serikali imeendelea kuhamasisha uwekezaji katika uongezaji thamani zao la tumbaku ambapo mwekezaji wa Kampuni ya *Philip Morris Tanzania Ltd* alipatikana na kuwekeza kwa ajili ya kuzalisha sigara katika eneo la Kingolwira mkoani Morogoro. Uzinduzi wa kiwanda umefanyika mwezi Machi 2018. Kiwanda hicho kina uwezo wa kutengeneza sigara milioni 400 kwa mwaka na kuajiri wafanyakazi 224.

f) ***Viwanda Vinginevyo***

89. Mheshimiwa Spika, uwekezaji wa viwanda umeendelea kufanyika katika maeneo mbalimbali nchini kwa kulenga makundi manne ya viwanda:- (i) ujenzi wa viwanda vya vifungashio maalum kwa ajili ya kutunzia na kuhifadhi mazao; (ii) viwanda vya kusindika mazao ikiwemo usindikaji wa nafaka; (iii) viwanda vya vinywaji vikali; na (iv) viwanda vya vipodozi.

g) ***Kuendeleza Kanda na Kongano za Viwanda***

90. Mheshimiwa Spika, kutokana na umuhimu wa kuharakisha kasi ya ujenzi wa uchumi wa viwanda, Wizara iliingia Makubaliano ya Awali (Memorandum of Understanding) na Shirika la Kimataifa la Maendeleo ya Viwanda (UNIDO) tarehe 8 Machi, 2018. Makubaliano hayo yataiwezesha Tanzania kutekeleza Programu ya Nchi ya Ushirikiano (Partnership Country Programme-PCP) inayosimamiwa na UNIDO na inayojielekeza katika ujenzi wa maendeleo endelevu na jumuishi ya viwanda. Utekelezaji wa PCP unatarajiwa kuanza baada ya Bodi ya UNIDO kuridhia Tanzania kutekeleza mwezi Juni 2018. Mfumo wa utekelezaji wa PCP hushirikisha wadau mbalimbali chini ya udhamini wa UNIDO wakiwepo wadau wa maendeleo, taasisi za fedha za kimataifa na UNIDO kama mtaalam na Mshauri Mkuu wa Programu ya PCP. Aidha, Programu huwezesha vijana kupata mafunzo maalum ya taaluma muhimu za viwanda na huwahamasisha wawekezaji wakubwa wanaoaminika kuwekeza katika uendelezaji wa viwanda vinavyotekelezwa na Programu hiyo.

91. Mheshimiwa Spika, Programu ya PCP italengakutekeleza mipango na programu za nchi yetu za kuleta maendeleo ya viwanda kulingana na vipaumbele tulivyojiwekea. Maeneo makubwa ambayo Programu ya PCP itajihusisha ni pamoja na ujenzi wa miundombinu ya uzalishaji kama vile kanda na kongano za uzalishaji ili kuiwezesha Sekta Binafsi ya ndani na nje kuwekeza na kuzalisha bidhaa bora za viwandani kwa maendeleo ya nchi yetu. Programu hii itaiwezesha nchi yetu kutekeleza Mpango wa Pili wa Maendeleo kwa kasi zaidi.

92. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Shirika la Maendeleo la Taifa (NDC) imetenga eneo la ekari 95 kati ya ekari 230 za eneo la viwanda la TAMCO - Kibaha kwa ajili ya ujenzi wa kongano maalum la viwanda vya nguo na mavazi. Mpango Kabambe (*Master Plan*) wa kuendeleza eneo hilo umeandaliwa kwa msaada wa Shirika la *Gatsby Africa* na michoro ya eneo hilo imetayarishwa na kuingizwa katika ramani ya Mji wa Kibaha. Aidha, Serikali imekubaliana na SUMA JKT kutekeleza kazi ya kusawazisha eneo hilo ili kurahisisha ujenzi wa miundombinu.

h) **Kujenga na Kuimarisha Mifumo ya Taarifa za Viwanda**

93. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Taifa ya Takwimu (NBS) inaendelea kukusanya takwimu za viwanda vidogo, vya kati na vikubwa itakayowezesha kuandaa Taarifa ya Mwaka ya Utafiti wa Uzalishaji Viwandani (Annual Survey of Industrial Production - ASIP) inayotarajiwa kukamilika mwezi Juni 2018. Taarifa hizo zitatumika kufanya chambuzi mbalimbali zitakazosaidia Serikali kufanya maamuzi ya kisera na kuweka mikakati ya kuendeleza Sekta ya Viwanda.

i) **Tathmini na Uendelezaji wa Mahitaji ya Ujuzi Maalum wa Viwanda katika Sekta ya Nguo na Mavazi**

94. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Mradi wa *Supporting Indian Trade and Investment for Africa (SITA)*, imetafiti hali ya ujuzi katika Sekta ya Nguo na Mavazi. Utafiti huo ulibaini upungufu mkubwa wa ujuzi (technical and soft skills) hasa kwa waendesha mitambo. Juhudi za kupunguza tatizo la ujuzi (technical skills) zimefanyika kwa kutoa mafunzo maalum yaliyofanyika nchini Ethiopia na kufadhiliwa na mradi wa SITA. Mafunzo hayo yalikusishwa baadhi ya wafanyakazi kutoka viwanda vya *21st Century, A-Z na MWATEX*. Aidha, Ofisi ya Waziri Mkuu ilidhamini mafunzo kwa kushirikiana na Mamlaka ya EPZ, viwanda vya *Mazava Fabrics Ltd* na TOUKU. Mafunzo hayo yalikusishwa kutoa stadi za uzalishaji viwandani kwenye Sekta ya Nguo na Mavazi kwa vijana wa kitanzania hususan katika maeneo ya usanifu, ukataji na ushonaji wa mavazi. Lengo la mafunzo hayo ni kufanya uzalishaji wa nguo na mavazi nchini kufikia viwango vinavyokidhi mahitaji ya masoko ya nje ya nchi kupitia fursa mbalimbali zikiwemo za AGOA na EBA (*Everything But Arms*) na pia soko la ndani .

j) **Mafanikio Makuu ya Sekta ya Viwanda**

95. Mheshimiwa Spika, katika Mpango wa Pili wa Maendeleo wa Miaka Mitano, Serikali imejielekeza katika ujenzi wa viwanda ambavyo vinatumia kwa wingi malighafi zinazozalishwa nchini hususan kutoka sekta za kilimo, mifugo, madini na misitu. Vilevile, tunalenga kuendeleza viwanda vinavyozalisha bidhaa zinazotumika na wananchi walio wengi ili kuboresha ustawi wa jamii na kuokoa matumizi

ya fedha za kigeni ambazo zingetumika kuagiza bidhaa hizo kutoka nje ya nchi. Aidha, eneo jingine linalopewa msukumo ni viwanda vinavyoajiri watu wengi.

96. *Mheshimiwa Spika*, hivi sasa, nchi yetu inajitosheleza kwa mahitaji ya saruji tukiwa na viwanda 14 vyenye uwezo uliosimikwa wa tani milioni 10.98. Uzalishaji uliowahi kufikiwa ni tani milioni 7.4 kwa mwaka wakati mahitaji ya soko la ndani kwa sasa ni tani milioni 4.8. Hivyo, nchi yetu ina ziada ya uwezo wa kuzalisha wa tani milioni 2.6 kwa kuzingatia uzalishaji halisi inayoweza kuuzwa nje ya nchi (*Kiambatisho Na.12*).

97. *Mheshimiwa Spika*, kwa hivi sasa tunavyo viwanda 25 vya kuzalisha bidhaa za chuma. Hali hiyo imetuwzesha kujitosheleza kwa mahitaji ya mabati, nondo, *angle bars*, *hollow section*, kwa kutaja baadhi. Vilevile, tunavyo viwanda 15 vya kuzalisha bidhaa za plastiki zikiwemo mabomba ya maji. Hali hiyo imetufanya tuwe na uwezo wa kuzalisha mabomba ya kutosha kwa mahitaji ya soko la ndani na ziada kuuza nje ya nchi. Pia, ujenzi wa viwanda viwili vya vigae vyenye uwezo wa kuzalisha mita za mraba 130,000 kwa siku imetufanya tujitosheleze kwa mahitaji ya vigae nchini. Hivyo, ongezeko hilo limekuwa kichocheo cha kujenga nyumba imara na za kisasa mpaka maeneo ya vijijini.

98. *Mheshimiwa Spika*, nchi yetu pia inajitosheleza kwa mahitaji ya vinywaji mbalimbali hususan maji ya chupa, soda, vileo kwa kutaja baadhi. Maendeleo katika ujenzi wa viwanda yanaonekana pia katika usindikaji wa vyakula kwa kutumia mitambo ya kisasa na ujuzi katika ufungashaji. Hali hiyo imesaidia kuongeza thamani ya mazao na kuwzesha wananchi mpaka ngazi ya vijiji kupata vyakula vyenye

viwango na ubora wa hali ya juu.

99. *Mheshimiwa Spika*, tumefanikiwa kuvutia ujenzi wa viwanda viwili vya kutengeneza mita za umeme, hali itakayotuwezesha kupunguza gharama za kuagiza mita hizo kutoka nje ya nchi. Vilevile, Tanzania sasa tuna uwezo mkubwa wa kutengeneza transfoma kufuatia upanuzi wa Kiwanda cha TANELEC, ujenzi wa kiwanda kipya cha *Europe Inc Industries Ltd*, na uanzishaji wa kitengo cha kutengeneza transfoma katika Kiwanda cha *Africables Ltd*. Pamoja na viwanda hivyo, miradi mingi iko katika hatua za awali ikilenga sekta ya kutengeneza vifaa vya umeme ikiwemo nguzo za zege.

3.3.2 Sekta ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo

100. *Mheshimiwa Spika*, kama nilivyoeleza hapo awali, viwanda vidogo ni muhimu katika ustawi wa Taifa letu kwani vinachochea ujenzi wa uchumi jumuishi. Sekta hiyo inaajiri takribani Watanzania milioni 6 kwa sasa. Viwanda hivyo huchangia Pato la Taifa takriban asilimia 35. Viwanda vidogo sana, vidogo na vya kati vimechukua zaidi ya asilimia 98 ya idadi ya viwanda nchini na wawekezaji wa viwanda katika kundi hilo ni Watanzania wenyewe.

(a) Kuendelea Kuhamasisha Ujenzi wa Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo

(i) *Kutoa Mwongozo wa Usimamizi wa Ujenzi wa Viwanda kwa Mamlaka za Wilaya na Mikoa*

101. *Mheshimiwa Spika*, kwa kutambua kuwa ujenzi wa viwanda hufanyika chini ya mikoa na mamlaka za serikali za mitaa, Wizara imeandaa na kukamilisha Mwongozo

wa Kusimamia Maendeleo na Ujenzi wa Viwanda Nchini utakaowezesha mikoa na wilaya kusimamia ujenzi wa viwanda kwa ufanisi na tija. Lengo kuu la Mwongozo huo ni kujenga uelewa wa pamoja kwa watendaji wa mikoa na mamlaka za serikali za mitaa. Mwongozo pia utatoa maelekezo kwa watendaji, ili kurahisha usimamizi, utekelezaji na uendelezaji wa ujenzi wa viwanda. Hatua hiyo itasaidia na kuharakisha mafanikio ya ujenzi wa viwanda ambao ni endelevu na jumuishii. Mwongozo huo pia umeainisha wadau muhimu katika ujenzi wa viwanda ambao mikoa na mamlaka za serikali za mitaa zitapaswa kushirikiana nao ili kuharakisha maendeleo ya viwanda nchini.

(ii) ***Kushirikiana na TAMISEMI katika Kuhamasisha Utengaji wa Maeneo ya Ujenzi wa Viwanda na Biashara Ndogo***

102. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, Wizara ilitembelea baadhi ya mikoa ili kutathmini zoezi la utengaji wa maeneo ya uwekezaji wa viwanda na biashara ndogo nchini. Maeneo yaliyotembelewa ni mikoa ya Kigoma, Mbeya, Singida na Tanga. Katika ufuatiliaji huo, imebainika kuwa mikoa inaendelea vyema katika kutenga maeneo. Mkoa wa Tanga umetenga maeneo yafuatayo: Halmashauri ya Jiji la Tanga, hekta 27.8 (Kange); hekta 68 (Pongwe); na hekta 3.9 (Masiwani). Vilevile, viwanja 101 (Pongwe) na viwanja 324 (Amboni) vimetengwa. Pia, jumla ya mita za mraba 23,671 zimetengwa katika maeneo ya Tangasisi, Mnyanjari na Mzingani. Halmashauri ya Muheza imetenga ekari 2,829 katika eneo la Chaturi; ekari 5,730 (Shambamombwera); ekari 12,255 (Azimio Kilapua); ekari 2,148 (Shamba Kibaranga); na ekari 2,829 (Sigimiembeni). Halmashauri ya Mji wa Korogwe imetenga mita za mraba 21,600 katika eneo

la Makorakanga na hekta 114.68 katika eneo la Kalalani. Aidha, hekta 2,043 zimetengwa kwa ajili ya EPZ.

103. Mheshimiwa Spika, Mkoa wa Mbeya umetenga maeneo yafuatayo: Halmashauri ya Kyela ekari 39.5 katika eneo la Ipyana; ekari 50 katika eneo la Kajujumle; na ekari 60 katika eneo la Busele. Halmashauri ya Jiji la Mbeya imetenga ekari 54 kwa ajili ya viwanda vya kati na ekari 36 kwa ajili ya viwanda vidogo katika eneo la Inyala na ekari 7 katika eneo la Iwindi. Halmashauri ya Rungwe imetenga ekari 17 kwa ajili ya viwanda vidogo na ekari 10.67 kwa ajili ya biashara ndogo katika eneo la Ilenge.

104. Mheshimiwa Spika, Mkoa wa Singida umetenga maeneo katika Halmashauri zake kama ifuatavyo: Iramba (ekari 20); Mkalama (ekari 10); Itigi (ekari 10); Manyoni (ekari 11); na Ikungi (ekari 4). Aidha, Mkoa wa Kigoma umetenga maeneo katika Halmashauri za Kasulu Vijijini (ekari 25); Kasulu Mji (ekari 20); Uvinza (ekari 20); Kakonko (ekari 20); Buhigwe (ekari 20); na Kibondo (ekari 20). Wizara itaendelea kushirikiana na mikoa na mamlaka za serikali za mitaa kuhakikisha kuwa kila Halmashauri inatenga na kulinda maeneo kwa ajili ya viwanda na biashara na kuweka mikakati ya kuyaendeleza.

(iii) ***Kitabu cha Taarifa Muhimu kwa Wajasiriamali***

105. Mheshimiwa Spika, katika kuhamasisha uendelezaji wa biashara kwa wajasiriamali, Wizara imeandaa Kitabu cha Taarifa Muhimu kwa Wajasiriamali kilichoweka pamoja taarifa zilizo chini ya usimamizi wa mamlaka mbalimbali zinazohusika katika kuanzisha na kuendesha biashara. Taarifa hizo zitawarahisishia wananchi kufahamu aina ya vibali au leseni zinazotakiwa wakati wa kuanzisha aina

tofauti za biashara. Kitabu hicho kinaainisha taasisi na mahali huduma zinapopatikana tofauti na hali ya sasa ambapo mjasiriamali analazimika kufuatilia mwenyewe na wakati mwingine anakuwa hafahamu mahali na aina ya huduma husika zilipo. Hatua inayofuata ni kuchapisha, kufanya uzinduzi, kusambaza na kutoa elimu kwa umma.

(iv) ***Kuwezesha Uanzishwaji wa Kongano za Samani***

106. *Mheshimiwa Spika*, Wizara kwa kushirikiana na Chuo Kikuu cha Mzumbe chini ya ufadhili wa taasisi ya *International Growth Centre* ya Uingereza imekamilisha utafiti ulioangalia namna ya kuendeleza Sekta ya Samani nchini. Lengo la utafiti huo ni kubaini fursa katika sekta hiyo na kupanga mikakati ya kuendeleza na namna nzuri ya kushirikisha wadau. Utafiti huo umekamilika na una mapendekezo mbalimbali ya kuboresha sekta ikiwemo kuanzisha kongano kwa ajili ya kuwaweka pamoja wajasiriamali wa Sekta ya Samani. Mapendekezo mengine ni kuboresha teknolojia na nyenzo zinazotumika kutengenezea samani na kuwapa wajasiriamali mafunzo muafaka ya kutengeneza samani bora na shindani katika soko. Aidha, utafiti huo utawezesha kujua stadi zinazohitajika, vifaa na mashine zinazohitajika. Maeneo lengwa yatakayotumika kuanzisha kongano hizo ni yale yaliyotengwa na Halmashauri kwa ajili ya shughuli za viwanda.

(v) ***Mapitio ya Sera ya Maendeleo ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo ya Mwaka 2003***

107. *Mheshimiwa Spika*, Wizara iliendelea na mapitio ya Sera ya Maendeleo ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo ya Mwaka 2003. Tathmini ya utekelezaji wa sera imekamilika na hivi sasa Wizara inaendelea na tafiti katika maeneo

yaliyobainishwa kuhitaji utafiti wa kina. Maeneo hayo ni sanaa za mikono; sekta zinazoibuka hasa mafuta, gesi na madini; na ukuaji wa jasiriamali. Maeneo mengine ni mfumo wa sheria na usimamizi wa biashara; upatikanaji wa masoko; uratibu wa sekta; na upatikanaji wa fedha. Aidha, maandalizi ya kufanya utafiti katika maeneo ya ubunifu na teknolojia; maswala mtambuka; huduma za kuendeleza biashara; na miundombinu ya msingi na uendelezaji viwanda vijijini yanaendelea.

(vi) ***Kuendelea Kusimamia Mfuko wa Maendeleo ya Ujasiriamali (NEDF)***

108. *Mheshimiwa Spika*, hadi kufikia mwezi Machi 2018, mtaji wa NEDF umekua na kufikia Shilingi 7,819,422,990. Ukuaji huo umetokana na kuzungusha mtaji wa Shilingi 5,051,000,000 uliotolewa na Serikali tangu Mfuko uanzishwe mwaka 1994. Ongezeko la Shilingi 2,768,422,990 katika mtaji huo limetokana na juhudi za Wizara na SIDO kufuatilia kwa umakini maendeleo ya shughuli za wajasiriamali wanufaika na kuimarisha mifumo ya marejesho ya mikopo inayotolewa.

109. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2017/2018, Wizara imefanya ufuatiliaji wa utekelezaji wa Mfuko wa NEDF katika mikoa ya Kagera, Kigoma, Singida na Tabora. Ufuatiliaji huo ulibaini kuwepo kwa maombi mengi ya mikopo ikilinganishwa na uwezo wa Mfuko. Maombi yaliyowasilishwa yalikuwa Shilingi bilioni 6.398 ikilinganishwa na uwezo wa Mfuko wa kutoa mikopo ya Shilingi bilioni 3.344. Licha ya kuwepo kwa changamoto hizo, Mfuko huo umefanikisha kupatikana ajira 4,438 mwaka 2017/2018, kati yao wanawake ni 2,308. Mafanikio mengine ni kuimarika kwa biashara na viwanda vidogo vilivyopata mikopo ya NEDF, wajasiriamali kumudu kusomesha watoto,

kujenga nyumba za kisasa, kununua vyombo vya usafiri na kukuza vipato vya familia.

(b) Kutumia Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogo (SIDO) kama Nyenzo ya Kujenga Viwanda

(i) Kulifanyia Mageuzi Shirika la SIDO

110. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuliwezesha Shirika la SIDO ili liweze kushiriki kikamilifu katika ujenzi wa viwanda. Kwa mwaka 2017/2018, SIDO imepokea Shilingi 5,000,000,000 kwa ajili ya kuongeza maeneo ya kufanyia kazi wajasiriamali na kuendelea kujenga ofisi katika mikoa mipya ya Geita, Katavi na Simiyu ili kufikisha huduma za SIDO katika mikoa hiyo. Aidha, Wizara imeendelea kuongeza miundombinu ya majengo ili kuongeza idadi ya wajasiriamali wa viwanda katika mitaa ya viwanda ya SIDO. Kwa kuanzia, majengo ya kufanyia shughuli za viwanda kwa wajasiriamali wadogo (industrial sheds) yanajengwa katika mikoa ya Dodoma, Geita, Kagera, Manyara, Mtwara na Njombe.

(ii) Kuhamasisha Wananchi Kushiriki katika Ujenzi wa Viwanda

111. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, Wizara kupitia SIDO iliandaa maonesho ya kanda katika mikoa ya Iringa, Kigoma, Kilimanjaro na Lindi. Maonesho hayo yalishirikisha wajasiriamali 520 kati ya hao wanawake ni 390. Wizara ilitumia fursa ya maonesho hayo kuhamasisha wajasiriamali kuwekeza katika viwanda; kutoa ushauri wa kuboresha bidhaa; na kuelezea sera na mikakati ya kisekta inayolenga kuendeleza viwanda kupitia vipeperushi. Vilevile, wananchi walihamasishwa kutumia bidhaa zinazozalishwa

na viwanda vya ndani ili kutanua soko la ndani na hivyo kuchochea viwanda hivyo kuzalisha zaidi.

(c) **Ushirikiano na Wadau**

112. Mheshimiwa Spika, Wizara inashirikiana na Serikali ya Canada kutekeleza mradi wa *Strengthen Small Business Value Chain*. Taasisi isiyo ya Kiserikali ya MEDA inatekeleza mradi huo kwa kushirikiana na SIDO, TCCIA na *Tanzania Women Chamber of Commerce*. Mradi huo unaohusisha ujenzi wa uwezo wa kuziwezesha jasiriamali kukua kupitia huduma za mafunzo, mitaji na teknolojia. Jasiriamali hizo ni zile zinazojihusisha na sekta za uongezaji thamani mazao, ujenzi, usambazaji (logistics), uchimbaji madini na uzalishaji viwandani. Mradi huo unatekelezwa katika mikoa ya Arusha, Dodoma, Iringa, Kilimanjaro, Manyara, Mbeya, Morogoro, Mtwara, Njombe, Pwani, Singida, Songwe na Tanga. Aidha, Mradi huo unaotekelezwa kuanzia mwaka 2015 hadi 2021, una thamani ya Dola za Canada milioni 30 na utanufaisha jasiriamali 10,000 katika mikoa husika. Hadi kufikia Machi 2018, Mradi huo umetoa huduma za kuendesha na kukuza biashara kwa jasiriamali 6,213; jasiriamali 1,428 zimewezeshwa kupata mitaji midogo midogo na teknolojia na jasiriamali 500 zimepata ruzuku ya mbegu bora kwa zao la vanilla ili kuboresha uzalishaji.

3.3.3 Sekta ya Uwekezaji

113. Mheshimiwa Spika, jitihada za ujenzi wa uchumi wa viwanda nchini, pamoja na mambo mengine, zinahitaji ushiriki mpana na shirikishi wa sekta ya umma na binafsi. Jitihada hizo zinajumuisha uhamasishaji na uvutiaji mitaji na wawekezaji, kuweka mazingira wezeshi na rafiki, kutangaza

fursa zilizopo katika miradi na maeneo mbalimbali, kuboresha na kutangaza vivutio katika maeneo mbalimbali ya uchumi kwa kutaja machache. Wizara kupitia TIC na kwa kushirikiana na Taasisi za Sekta Binafsi zinajishughulisha na uhamasishaji wawekezaji wa ndani na nje ya nchi.

a) **Kuhamasisha Wawekezaji wa Ndani na Nje**

114. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, Wizara ilihamasisha wawekezaji kupitia makongamano yaliyofanyika katika mikoa ya Tanga (Agosti 2017) na Kagera (Desemba 2017). Vilevile, Wizara ilishiriki katika Kongamano la uwekezaji kati ya Tanzania na China lililofanyika jijini Dar es Salaam mwezi Novemba 2017; Tanzania na Jordan mwezi Desemba, 2017; Tanzania na Ufaransa, tarehe 18 Aprili 2018, Dar es Salaam; na Tanzania na Israel lililofanyika jijini Dar es Salaam tarehe 23 hadi 24 Aprili 2018. Vilevile, kupitia programu ya kuimarisha uwekezaji na biashara kati ya India na Tanzania (SITA) iliwakutanisha wawekezaji wa ngozi na bidhaa zake mwezi Desemba, 2017. Makongamano yalikusisha wafanyabiashara wa ndani na nje zaidi ya 1,000 na fursa mbalimbali zilizopo Tanzania ziliainishwa. Aidha, Wizara ilishiriki Mkutano wa Pili wa Afrika Mashariki wa Biashara na Wajasiriamali ulioenda sambamba na maonesho ya biashara za wajasiriamali yaliyofanyika jijini Dar es Salaam kuanzia tarehe 14 hadi 16 Novemba, 2017.

115. Mheshimiwa Spika, kufuatia makongamano na mikutano hiyo pamoja na ushirikiano wa karibu wa Ofisi zetu za Ubalozi, ujumbe wa wawekezaji mbalimbali wameweza kufika nchini na kutembelea Kituo cha TIC, Wizara na taasisi nyingine za umma na Sekta Binafsi. Baadhi ya kampuni zilizotembelea nchini ni: Ujumbe wa taasisi ya *CRG Group of*

Institutions ya India inayotaka kuwekeza katika ujenzi na uendeshaji wa chuo cha ufundi stadi; Ujumbe wa kampuni ya *Artech Fze Group* kutoka Misri wameonesha nia ya kuwekeza kwa ubia na taasisi au shirika la Serikali kwa ubia katika mradi wa uchimbaji makaa ya mawe na uzalishaji wa saruji kwa ajili ya kuuza nje ya nchi; na ujumbe wa kampuni ya *A & T Agricultural Ltd* ya Vietnam kwa ajili ya kufanya biashara ya korosho ghafi na kuwekeza katika viwanda vya kubangua korosho.

116. *Mheshimiwa Spika*, wengine ni makampuni tisa (9) ya China yakiongozwa na taasisi ya Kongamano na Viwanda Kati ya China na Afrika yaani *China Africa Industrial Forum* (CAIF) wakilenga Sekta ya Nishati, viwanda na miundombinu; ujumbe wa kampuni ya *TVS Global Automotive* kutoka India ukiwa na nia ya kuwekeza katika uzalishaji wa pikipiki hapa nchini; na ujumbe wa wafanyabiashara na wawekezaji kutoka China wakiongozwa na wawakilishi wa *China WTO Africa Affairs Committee on Trade Promotion Centre* (CWTO) ulioonesha nia ya kuwekeza kwenye Sekta ya Kilimo na Biashara.

117. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha jitihada za kuvutia wawekezaji kutoka nje, Wizara imeandaa rasimu ya mwongozo kwa balozi za Tanzania nje ya nchi. Mwongozo huo unaelekeza ofisi hizo kutumika kuvutia mitaji na uwekezaji nchini. Pia, unasisitiza jukumu la kutafuta masoko ya bidhaa za Tanzania zikiwemo zinazozalishwa na viwanda vidogo na vya kati; na kutangaza fursa za uwekezaji zilizoko nchini. Mwongozo huo unaelekeza kuanzishwa kwa madawati maalum ya kushughulikia masuala ya biashara na uwekezaji. Rasimu hiyo itawasilishwa kwa wadau na Wizara za kisekta ikiwemo Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Afrika

Mashariki ambayo ndiyo mtekelezaji mkuu. Aidha, ili kuimarisha diplomasia ya uchumi, Wizara kwa kushirikiana na Wizara na taasisi nyingine ilifanya maonesho ya bidhaa za Tanzania katika nchi za Kenya na Dubai tarehe 26 Aprili, 2018.

118. *Mheshimiwa Spika*, maamuzi ya Serikali ya kuhamia makao makuu Dodoma yameambatana na kuhamasika kwa sekta binafsi kujenga viwanda Dodoma. Kampuni ya Bia ya *Tanzania Breweries Ltd* (TBL) imeazimia kuwekeza katika ujenzi wa kiwanda kipya cha kuzalisha bia mkoani Dodoma kama mkakati wake wa kuongeza uzalishaji nchini. Kampuni hiyo inatarajia kuwekeza Shilingi bilioni 225. Kiwanda hicho kipya kinatarajia kuzalisha lita milioni 100 za bia kwa mwaka na kutoa ajira kwa watu 600. Kiwanda hicho kitahitaji malighafi kiasi cha tani milioni 5.6 na hivyo kutoa fursa nzuri ya soko kwa wakulima wa mtama, mahindi, shayiri na mihogo.

b) Kuratibu Uwepo wa Mazingira Bora ya Uwekezaji

119. *Mheshimiwa Spika*, Wizara iliendelea kuandaa na kushiriki vikao vya pamoja vya mashauriano kati ya Serikali na Sekta Binafsi kwa lengo la kupata maoni ya kuboresha mazingira ya biashara na uwekezaji nchini. Katika mwaka 2017/2018, mikutano miwili (2) ya ngazi ya juu iliyohusisha Waziri wa Fedha na Mipango, Waziri wa Viwanda, Biashara na Uwekezaji, na viongozi wakuu wa taasisi ya Sekta Binafsi ilifanyika mwezi Oktoba 2017 jijini Dar es Salaam na Januari 2018 mjini Dodoma. Serikali na Sekta Binafsi wamekubaliana kuendelea kuwa na mikutano kama hiyo ya majadiliano kwa kuwa ina umuhimu sana katika kupata ufumbuzi wa changamoto zilizopo na kuboresha mazingira ya biashara na

uwekezaji.

120. Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza maazimio ya mikutano hiyo iliyopendekeza kuitishwa kwa mikutano midogo ya sekta maalum, Wizara za Serikali kwa kushirikiana na vyama vya kisékta zimefanikisha kuitishwa mikutano ya mashauriano ya kisékta kati ya Wizara husika na wadau. Mikutano hiyo ni pamoja na mikutano kati ya Sekta Binafsi na Wizara ya Fedha na Mipango kujadili masuala ya kikodi; Wizara ya Nishati kujadili masuala ya nishati; na Wizara ya Maliasili na Utalii kujadili masuala ya utalii. Vilevile yalifanyika majadiliano na Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji, Wizara ya Fedha na Mipango, Wizara ya Kilimo na TAMISEMI kujadili changamoto za uongezaji thamani kwenye mnyororo wa uzalishaji wa pamba. Pia, Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji ilijadiliana na Sekta Binafsi kuhusu changamoto mbalimbali kwenye Sekta ya Chuma na Mabati ikiwemo kupanda kwa bei ya chuma. Kimsingi, mikutano hiyo imeendelea kuimarisha ushirikiano kati ya Serikali na Sekta Binafsi, na Serikali imeahidi kuendelea kushauriana na wafanyabiashara na wawekezaji ili kuimarisha mazingira ya biashara na uwekezaji na hivyo kukuza uchumi.

c) Kukamilisha Mapitio ya Sera ya Uwekezaji ya Mwaka 1996

121. Mheshimiwa Spika, kwa mwaka 2017/2018, Wizara imefanya mapitio na kukamilisha rasimu ya Sera ya Uwekezaji ili iendane na matakwa ya mipango ya kitaifa. Rasimu hiyo itapelekwa kwa wadau wa Sekta ya Umma na Sekta Binafsi ili kupata maoni yao kabla ya kuandaa mkakati wa utekelezaji. Vilevile, Wizara inaendelea kuratibu maandalizi ya Sera ya Uwekezaji ya Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC Investment

Policy) ambayo inalenga kuhamasisha matumizi ya fursa za uwekezaji kwa nchi wanachama kwa pamoja.

d) **Kukamilisha Mapitio ya Sheria ya Uwekezaji ya 1997**

122. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Fedha na Mipango imefanya uchambuzi wa Sheria ya Uwekezaji ya mwaka 1997 na Sheria nyingine za kodi na kupendekeza maboresho ili kubadili sifa na vigezo vya aina ya uwekezaji unaotambulika na Sheria ya Uwekezaji. Aidha, hatua hiyo inalenga kuzifanya sheria za kodi kuitambua misamaha ya kodi inayotolewa chini ya Sheria ya Uwekezaji ili kuwezesha utekelezaji wa maamuzi ya Kamati ya Taifa ya Uwekezaji (National Investment Steering Committee-NISC). Hatua hiyo ni muhimu katika kukabiliana na changamoto zilizopo hususan katika utekelezaji wa sheria za kodi katika kutoa misamaha kwa wawekezaji mahiri (Strategic Investors) ambayo imeidhinishwa na NISC. Mapendekezo hayo yamewasilishwa katika hatua za mwisho za majadiliano na maamuzi.

3.3.4 Sekta ya Biashara

123. Mheshimiwa Spika, Wizara ina jukumu la kujenga na kuendesha mfumo wa kibiashara unaosimamiwa kisheria, unaotabirika na wenye uwazi ili kuwezesha ufanyaji biashara kwa urahisi na tija. Katika kutekeleza jukumu hilo, Wizara imeendelea kushiriki katika majadiliano ya kibiashara kati ya nchi na nchi, kikanda na kimataifa kwa lengo la kufungua fursa mbalimbali za biashara kwa bidhaa na huduma zinazozalishwa nchini. Jitihada hizo zimeshirikisha kwa ukaribu wadau wa Sekta ya Umma na Binafsi kwa Tanzania

Bara na Zanzibar. Matokeo ya jitihada hizo yamechochea katika kukuza mchango wa Sekta ya Biashara katika Pato la Taifa ambapo kwa mwaka 2017 ulikuwa asilimia 11.0 ikilinganishwa na asilimia 10.8 mwaka 2016.

a) **Mwenendo wa Biashara ya Kimataifa**

124. Mheshimiwa Spika, mauzo ya bidhaa kwenye masoko ya upendeleo yalikuwa kama ifuatavyo: soko la China yalipungua kutoka Dola za Kimarekani milioni 355.9 mwaka 2016 hadi Dola za Kimarekani milioni 142.3 mwaka 2017. Upungufu huo ulitokana kwa kiasi kikubwa na kupungua kwa mauzo ya vito vya thamani. Manunuzi ya Tanzania kutoka China yalikuwa Dola za Kimarekani milioni 1,630.2 mwaka 2016 ikilinganishwa na Dola za Kimarekani milioni 1,408.1 mwaka 2017 (*Kiambatisho Na. 13*). Mauzo katika Soko la India yaliongezeka kutoka Dola za Kimarekani milioni 706.4 mwaka 2016 hadi Dola za Kimarekani milioni 977.6 mwaka 2017. Ongezeko hilo lilitokana na uuzaji wa bidhaa mbalimbali kama karafuu, korosho, ngozi za wanyama, nazi, mazao ya jamii ya kunde, samaki, pamba na nyuzi za katani. Manunuzi ya Tanzania kutoka India yalipungua kutoka Dola za Kimarekani milioni 1,421.6 mwaka 2016 hadi Dola za Kimarekani milioni 1,077.6 mwaka 2017 (*Kiambatisho Na. 14*). Hali hiyo ilisababishwa na kupungua kwa kiwango cha uingizaji wa bidhaa kama vile chuma, chai, tumbaku (Tobacco, partly or wholly stemmed/stripped), nafaka, bidhaa za plastiki na kemikali.

125. Mheshimiwa Spika, mauzo katika soko la Japan yalipungua kutoka Dola za Kimarekani milioni 139.2 mwaka 2016 hadi Dola za Kimarekani milioni 75.7 mwaka 2017. Upungufu huo unatokana na kupungua kwa mauzo ya vito

vya thamani (precious metal ores), chai, kahawa na pamba. Mwaka 2016, manunuzi ya bidhaa kutoka Japan yalikuwa na thamani ya Dola za Kimarekani milioni 369.2 ikilinganishwa na Dola za Kimarekani milioni 365.2 mwaka 2017, sawa na upungufu wa asilimia 1.2 (*Kiambatisho Na. 15*). Upungufu huo unatokana na kupungua kwa uagizaji wa bidhaa za chuma (Flat rolled products of iron), magari kuanzia cc 1500 hadi 2000 (of cylinder capacity exceeding 1500cc but not exceeding 2000cc), magari yasiyozidi cc 1500 (of a cylinder capacity not exceeding 1500cc)

126. *Mheshimiwa Spika*, bidhaa zilizonunuliwa na Tanzania kutoka Jumuiya ya Ulaya zilikuwa na thamani ya Dola za Kimarekani milioni 557.7 mwaka 2016 ikilinganishwa na Dola za Kimarekani milioni 936.1 kwa mwaka 2017, ikiwa ni ongezeko la asilimia 67.9. Pia mauzo ya bidhaa za Tanzania kwenda Jumuiya ya Ulaya yaliongezeka kutoka Dola za Kimarekani milioni 236.5 kwa mwaka 2016 hadi kufikia Dola za Kimarekani milioni 441.4 mwaka 2017, sawa na ongezeko la asilimia 86.7. Kutokana na hali hiyo urari wa biashara umeonesha nakisi ya Dola za Kimarekani milioni 494.7 (*Kiambatisho Na. 16*), ikimaanisha thamani ya bidhaa zinazoagizwa kutoka nje ni kubwa ikilinganishwa na thamani ya mauzo ya bidhaa za Tanzania katika soko hilo. Hii inatokana na Tanzania kuuza zaidi malighafi katika soko la Jumuiya ya Ulaya wakati Tanzania inaagiza bidhaa za viwandani (finished products).

127. *Mheshimiwa Spika*, mauzo ya bidhaa za Tanzania kwenda Marekani kupitia Mpango wa AGOA kwa mwaka 2017 yaliongezeka na kufikia Dola za Kimarekani milioni 40.545 ikilinganishwa na Dola za Kimarekani milioni 37.476 kwa mwaka 2016 (*Kiambatisho Na. 17*). Mauzo hayo kwa

kiasi kikubwa yalichangiwa na Sekta ya Nguo na Mavazi kwa asilimia 99.2. Aidha, ili kuongeza mauzo zaidi katika soko hilo, Wizara imeanza kutekeleza Mkakati wa Kitaifa wa Kukuza Mauzo ya Tanzania katika soko la Marekani kupitia Mpango wa AGOA.

128. Mheshimiwa Spika, katika kutumia fursa za masoko ya kikanda, mauzo ya Tanzania katika nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki mwaka 2017 yalikuwa Dola za Kimarekani milioni 349.6 ikilinganishwa na Dola za Kimarekani milioni 437.7 mwaka 2016. Upungufu huo umetokana na uzalishaji wa bidhaa zinazofanana kwenye nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki. Aidha, bidhaa za Tanzania zilizouzwa kwa wingi katika soko hilo ni pamoja na mbogamboga, chai, matunda, magunia, mifuko ya plastiki, wanyama hai, viazi, samaki, udongo asilia, kahawa, mahindi, mchele, unga wa nafaka, karanga, mawese, ufuta, pamba na makaa ya mawe. Kwa upande mwingine, ununuzi wa Tanzania kutoka nchi za Jumuiya hiyo ulipungua kutoka Dola za Kimarekani milioni 220.4 mwaka 2017 ikilinganishwa na Dola za Kimarekani milioni 298.9 mwaka 2016 (*Kiambatisho Na. 18*). Hali hiyo imechangiwa na kuimarika kwa uzalishaji bidhaa ndani hivyo kupunguza kasi ya uagizaji wa bidhaa kama vile madawa (medicaments), *Chewing gum, whether or not sugar-coated*, chumvi, sabuni, vifaa vya plastiki, mafuta ya kupikia, sukari, nyama, wanyama hai, vinywaji na bidhaa za mifugo.

129. Mheshimiwa Spika, mauzo ya Tanzania kwenda katika soko la nchi za Jumuiya ya Maendeleo ya Nchi za Kusini mwa Afrika (SADC), mwaka 2017 yalikuwa Dola za Kimarekani milioni 877.8 ikilinganishwa na Dola za Kimarekani milioni 1,017.9 mwaka 2016. Upungufu huo umetokana kwa kiasi kikubwa na kushuka kwa uuzaji wa dhahabu katika soko

la Afrika ya Kusini. Aidha, bidhaa zilizouzwa katika soko la SADC ni pamoja na dhahabu, chai, mazao jamii ya kunde, tumbaku, ngano, ngozi, pamba, matunda ya kutengeneza juisi, mawese, mbolea, vipuri vya magari na samaki. Ununuzi wa Tanzania kutoka katika soko hilo uliongezeka kutoka Dola za Kimarekani milioni 612.4 mwaka 2016 hadi Dola za Kimarekani milioni 1,7781.4 mwaka 2017 (*Kiambatisho Na. 19*). Ongezeko hilo limetokana na uagizaji kwa wingi bidhaa za chuma, petroli [Motor Spirit (gasoline) premium], dawa za binadamu (medicaments), *gas oil*, mafuta ghafi (crude oil), mafuta ya taa (Kerosene type Jet Fuel), *Turbojets, turbo-propellers*

b) Kuendeleza Majadiliano ya Kibiashara ili Kupanua Fursa za Masoko na Uwekezaji

i) Majadiliano Baina ya Nchi na Nchi

130. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka 2017/2018, Wizara iliratibu mikutano mbalimbali kati ya Tanzania na nchi nyingine ili kuendelea kutafuta fursa nafuu za biashara na uwekezaji. Mikutano hiyo ni pamoja na Mkutano wa Kamati ya Pamoja ya Biashara (JTC) kati ya Tanzania na India uliofanyika New Delhi, India tarehe 28 – 29 Agosti, 2017. Mkutano huo ulifikia makubaliano ya kukamilisha Mkataba wa Kuhamasisha na Kulinda Uwekezaji; Mkataba wa Ushirikiano kwenye Usimamizi wa Forodha; na mkopo wa kutekeleza mradi wa maji kwa ajili ya miji 17 nchini.

131. Mheshimiwa Spika, Wizara ilishiriki katika Mkutano wa Tatu wa Tume ya Pamoja ya Ushirikiano (JPC) kati ya Tanzania na Misri uliofanyika Cairo, tarehe 10 Januari,

2018. Makubaliano yaliyofikiwa kwenye Sekta ya Viwanda na Biashara ni pamoja na kukamilisha Makubaliano ya Ushirikiano wa Kibiashara ambapo kwa upande wa Tanzania rasimu ya makubaliano hayo imekamilika na imepitia taratibu zote za ndani na kuwasilishwa upande wa Misri kwa ajili ya kuridhiwa na kusainiwa. Pia, makubaliano ya kushirikiana katika maonesho ya kibiashara; kuanzisha kiwanda cha uzalishaji wa nyama nchini; kituo kwa ajili ya maonesho ya bidhaa za Misri; na kiwanda cha bidhaa za ngozi yalifikiwa.

132. Mheshimiwa Spika, Wizara imekamilisha mapitio ya Mkataba wa Biashara na Uchumi baina ya Tanzania na Urusi ambao umewasilishwa Urusi mwezi Januari 2018 kwa ajili ya kuridhiwa na kusainiwa. Aidha, Wizara inaendelea kukamilisha Mkataba wa Ushirikiano wa Kiuchumi na Biashara baina ya Tanzania na Mauritius na taratibu zote za ndani zimekamilika na utasainiwa baada ya upande wa Mauritius kukamilisha taratibu zao.

133. Mheshimiwa Spika, Wizara iliandaa mkutano wa pamoja kati ya Tanzania na Kenya uliofanyika Namanga tarehe 3 Agosti, 2017 na jijini Dar es Salaam tarehe 6 hadi 8 Septemba, 2017. Mikutano hiyo ililenga kuondoa Vikwazo vya Kibiashara Visivyo vya Kiushuru (NTBs) baina ya nchi hizo mbili. Katika mikutano hiyo, Kenya iliridhia uingizaji wa gesi ya kupikia majumbani (LPG) na unga wa ngano kutoka kwa wafanyabiashara na wazalishaji wa Tanzania ambapo hapo awali zilizuiliwa kuingia nchini Kenya. Vilevile, Wizara ilishiriki katika mkutano wa pamoja baina ya Tanzania na Kenya uliofanyika Mombasa, Kenya tarehe 24-31 Januari, 2018. Mkutano huo ulilenga kuondoa Vikwazo vya NTBs baina ya pande hizo mbili ambapo Kenya imeruhusu unga

wa mahindi, mafuta ya kupikia na bidhaa za Azam (Azam ice cream, juice na soda) kuingia nchini humo bila vikwazo vyovyote.

ii) Majadiliano ya Kikanda

134. Mheshimiwa Spika, katika kuendelea kurahisisha biashara baina ya Tanzania na nchi za Afrika Mashariki, Wizara kupitia mkutano wa Baraza la Kisekta la Mawaziri wa Biashara, Viwanda, Fedha na Uwekezaji uliofanyika jijini Arusha tarehe 9 Februari 2018, Tanzania iliridhia kuondoa tozo ya Dola za Kimarekani 40 kwa ajili ya stika za kubandika kwenye magari yanayobeba bidhaa kutoka Bandari ya Dar es Salaam kupeleka nchi za Burundi, Rwanda na Uganda. Tanzania iliondoa tozo hiyo kwa kuwa imekuwa ikilalamikiwa na wadau wa usafirishaji na hata kusababisha baadhi ya waagizaji wa mizigo kutoka nchi hizo kuanza kutumia bandari za nchi jirani.

135. Mheshimiwa Spika, katika Mkutano wa Dharura wa 35 wa Baraza la Mawaziri wa Afrika Mashariki uliofanyika mjini Kampala, Uganda tarehe 15 hadi 20 Februari 2018, Wizara ilifanikiwa kuomba na kukubaliwa kutoza ushuru wa forodha wa asilimia 35 ya thamani ya bidhaa za mitumba ya nguo na ngozi inayotoka nje ya Afrika Mashariki. Hii inatokana na kusudio la Marekani la kutaka kuziondoa nchi za Tanzania, Rwanda na Uganda kwenye Mpango wa AGOA. Uamuzi wa Marekani ulitokana na nchi za Afrika Mashariki kuongeza kodi kwa bidhaa za mitumba ikiwemo nguo na viatu kutoka Dola senti 20 hadi Dola senti 40 kwa kilo na kutoza kodi ya asilimia 35 ya thamani ya bidhaa. Hatua hiyo itawezesha Tanzania kuendelea kunufaika na fursa za soko la AGOA.

136. Mheshimiwa Spika, kupitia Mkutano wa 19 wa Wakuu wa Nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki uliofanyika mjini Kampala, Uganda tarehe 23 Februari, 2018 Tanzania imeendelea kuwa na msimamo wa kutokusaini Mkataba wa Ubia wa Kiuchumi baina ya nchi za Afrika Mashariki na Umoja wa Ulaya (EAC-EU EPA). Msimamo huo umezingatia Azimio la Bunge kuishauri Serikali kutosaini Mkataba huo hadi hapo utakapokidhi maslahi ya Taifa.

137. Mheshimiwa Spika, katika kuhamasisha jumuiya za wafanyabiashara kuhusu fursa nafuu za upendeleo za biashara zinazotokana na majadiliano ya nchi na nchi, kikanda na kimataifa, Wizara kwa kushirikiana na Sekretarieti ya EAC iliandaa mafunzo ya kutoa taarifa kwa mfumo wa kielekroniki kwa Sekta Binafsi na wataalam wa taasisi za udhibiti jijini Dar es Salaam tarehe 13 Desemba, 2017. Mafunzo hayo yalilenga kuwezesha walengwa kutumia vyema fursa za miradi mbalimbali zilizopo kwenye mikataba ya urahisishaji biashara; ulinzi wa afya za binadamu, wanyama na mimea (SPS); na vikwazo vya kiufundi vya kibiashara (TBT). Pia, mafunzo yalilenga kuwajengea uwezo na uelewa zaidi wadau kutoka Sekta Binafsi na Umma kuhusu utekelezaji wa Mkataba wa Ushirikiano baina ya Jumuiya ya Afrika Mashariki na Marekani, hususan kwenye eneo la urahisishaji biashara na utatuzi wa vikwazo vya biashara vinavyohusiana na masuala ya viwango na ubora wa bidhaa.

138. Mheshimiwa Spika, Wizara ilishiriki katika mkutano wa tatu wa wataalam wa EAC kwa ajili ya kupitia Mpango Kazi wa Vikwazo vya TBT wa mwaka 2016/2017 na kuandaa Mpango Kazi wa mwaka 2017/2018. Mkutano huo ulifanyika Kampala, Uganda tarehe 4 hadi 6 Oktoba, 2017. Pia, Wizara ilishiriki katika mkutano wa uwezesaji Jukwaa la Kikanda

la Vikwazo vya Kiufundi vya Kibiashara (EAC TBT Forum) uliofanyika Dar es Salaam tarehe 12 hadi 14 Desemba, 2017. Washiriki waliweza kupata taarifa mbalimbali kuhusu masuala ya TBT na kubadilishana uzoefu, hali inayotarajiwa kusaidia uboreshaji wa matumizi ya TBT kama sehemu ya kurahisisha ufanyaji wa biashara.

139. Mheshimiwa Spika, katika Mkutano wa 29 wa Kamati ya Mawaziri wa Biashara wa SADC uliofanyika Pretoria, Afrika Kusini tarehe 14 Agosti, 2017 Tanzania ilifanikiwa kutetea na kukubaliwa kuendelea kutoza ushuru sukari ya viwandani asilimia 10 na ya majumbani asilimia 25. Hivyo, sukari hiyo inayoingizwa nchini kutoka nchi za SADC itaendelea kutozwa ushuru kwa kipindi cha miaka mitatu (3) kuanzia mwaka 2017/2018 hadi 2019/2020. Vilevile, Mkutano huo uliridhia, maombi ya Tanzania ya kutoza ushuru wa asilimia 25 kwa bidhaa za karatasi za vifungashio (Pulp and Paper) zinazoingizwa nchini kutoka nchi za SADC kwa kipindi cha miaka mitatu (3) kuanzia mwaka 2017/2018 hadi 2019/2020. Hatua hizo zinalenga kulinda na kutoa fursa kwa viwanda vyetu vya sukari na karatasi kuweza kujipanga vyema kuhimili ushindani katika bidhaa hizo kutoka kwa wazalishaji wa soko la SADC.

140. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha tunatekeleza ipasavyo Itifaki ya Biashara ya SADC, Wizara imefanikiwa kupata ufadhili wa EUR 1,400,000 kupitia mradi wa *SADC Trade Related Facility* (SADC-TRF) unaofadhiliwa na Umoja wa Ulaya. Hadi kufikia mwezi Machi 2018, Wizara imepokea EUR 420,000 kwa ajili ya utekelezaji wa awamu ya kwanza ya mradi. Mradi huo unalenga kusaidia uendelezaji wa mnyororo wa uongezaji thamani hususan katika mazao ya kilimo; kuboresha usimamizi wa viwango; uwezesaji

biashara, na ukuzaji wa masoko. Aidha, ulilenga kurejea Sera ya Maendeleo Endelevu ya Viwanda ya Mwaka 1996 – 2020.

141. *Mheshimiwa Spika*, Wizara ilishiriki Mkutano wa Nne wa Mawaziri wa Biashara wa Umoja wa Afrika uliofanyika Niamey, Niger tarehe 1-2 Desemba, 2017 kwa lengo la kukamilisha majadiliano ya uanzishwaji wa Eneo Huru la Biashara Barani Afrika (African Continental Free Trade Area-AfCFTA). Kupitia Mkutano huo, Wizara iliweza kutetea na kupendekeza maboresho kwenye vipengele vyenye kuleta unafuu kwa nchi katika Mkataba wa AfCFTA hususan Itifaki ya Masuala ya Biashara ya Bidhaa na Biashara ya Huduma. Rasimu ya Mkataba na itafiki hizo ziliwasilishwa katika ngazi ya Wakuu wa Nchi na Serikali kwa uamuzi.

142. *Mheshimiwa Spika*, Wizara imeshiriki katika Mkutano wa Dharura wa Wakuu wa Nchi na Serikali kwa ajili ya kuanzisha Eneo Huru la Biashara Afrika (AfCFTA) uliofanyika mjini Kigali, Rwanda tarehe 21 Machi, 2018. Mkutano huo ulitanguliwa na mikutano iliyofanyika mjini Kigali kuanzia tarehe 26 Februari, 2018 katika ngazi za wataalam, mabalozi, makatibu wakuu na mawaziri wanaohusika na masuala ya biashara, sheria na mambo ya nje. Mkutano huo ulikamilika kwa Wakuu wa nchi na Serikali kutia saina makubaliano ya uanzishwaji wa Eneo Huru la Biashara Afrika. Kupitia Mkutano huo, Tanzania imetia saina Azimio la Kuunga Mkono Uanzishwaji wa Eneo Huru la Biashara Afrika (The Kigali Declaration on the Establishment of the African Continental Free Trade Area). Azimio hilo linaunga mkono na kubainisha nia na dhamira ya Tanzania na nchi nyingine wanachama katika kukamilisha baadhi ya maeneo ya majadiliano yaliyobaki katika hatua ya kwanza ya majadiliano kuwezesha nchi zote za Umoja huo kutia saina na

kisha kuridhia Mkataba wa uanzishwaji wa AfCFTA. Maeneo yatakayojadiliwa katika hatua ya pili yanahusu Uwekezaji, Sera ya Ushindani, Haki Miliki na Ubunifu (Intellectual Property Rights-IPR). Kwa ujumla, Mkataba huo utatoa fursa za upendeleo kupitia ushirikiano wa biashara na uwekezaji kati ya Tanzania na nchi nyingine wanachama wa Umoja wa Afrika. Makubaliano hayo yanatoa fursa kwa Tanzania kuuza na kununua bidhaa kwa upendeleo kutoka nchi 55 za Afrika zenye soko lenye watu bilioni 1.2.

143. Mheshimiwa Spika, Wizara imeshiriki katika mkutano wa majadiliano ya biashara ya huduma katika Jumuiya ya Afrika Mashariki na Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika. Lengo la ushiriki huo ni nchi wanachama kufunguliana masoko ya biashara ya sekta za kipaumbele za huduma kwa kuondoa vikwazo vya kisera, kisheria, kanuni na taratibu mbalimbali. Kwa upande wa Jumuiya ya Afrika Mashariki, nchi wanachama zinatumia mfumo maalum kwa ajili ya kuhimiza mashirikiano ya kuondoa vikwazo vinavyoathiri biashara ya huduma miongoni mwao. Aidha, kwa upande wa SADC, nchi wanachama wamekubaliana kuendelea kukamilisha majadiliano ya kufunguliana milango katika baadhi ya sekta zikiwemo usafirishaji, utalii, fedha, mawasiliano, ujenzi na nishati. Majadiliano hayo yatakapokamilika yatasaidia wazalishaji, wafanyabiashara na watoa huduma wa Tanzania kushiriki kikamilifu katika kutumia fursa za utoaji huduma zinazopatikana katika Jumuiya hizo.

144. Mheshimiwa Spika, Wizara ilishiriki Mkutano wa kikosi kazi cha kikanda cha mapitio ya ushuru wa forodha wa Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC Common External Tariff-CET review) uliofanyika mjini Kampala, Uganda

kuanzia tarehe 20 hadi 23 Machi, 2018. Lengo la mkutano huo lilikuwa ni kujadili na kukubaliana makundi ya viwango vipya vya pamoja vya kodi (tariff bands) vitakavyotumika katika Jumuiya ya Afrika Mashariki. Hata hivyo, Mkutano huo haukuweza kukubaliana kuhusu makundi mapya ya viwango vya pamoja vya kodi. Imekubalika kuwa suala hilo lisogezwe mbele ili kutoa muda zaidi kwa kila nchi mwanachama kujitathmini.

iii) Majadiliano ya Biashara za Kimataifa

145. Mheshimiwa Spika, katika kuendeleza majadiliano ya biashara ya kimataifa (Multilateral negotiations) kwa ajili ya kupanua fursa za masoko na biashara, Wizara ilishiriki katika Mkutano wa Kumi na Moja wa Mawaziri wa Biashara wa Shirika la Biashara la Dunia (WTO 11th Ministerial Conference-MC11) uliofanyika mjini Buenos Aires, Argentina tarehe 10 hadi 13 Desemba, 2017. Baadhi ya mafanikio ya mkutano huo ni kukubaliana kuendelea na kazi ya kuandaa mkataba (legal text) wa uondoaji wa ruzuku kwenye Sekta ya Uvuvi; kuongeza muda (moratorium) wa miaka miwili kwa ajili ya kukamilisha mkataba wa kusimamia biashara kwa njia ya mtandao (e-commerce) hususan kwenye utozaji kodi kwenye miamala ya kibiashara inayofanyika kwa njia ya mtandao; kuongeza muda wa miaka miwili (2) kwa ajili ya kukamilisha makubaliano ya kimkataba yanayozifunga nchi changa ikiwemo Tanzania kwenye suala la Haki Miliki na Ubunifu (Trade Related Intellectual Property Rights-TRIPS); na Sudani ya Kusini kukubaliwa fursa ya *observer status* wakati mchakato wa kuwa mwanachama kamili ukiendelea.

146. Mheshimiwa Spika, katika kuendeleza juhudi za usimamizi na ujenzi wa uwezo katika masuala ya viwango vya bidhaa, na kwa kuzingatia matakwa ya mkataba wa WTO wa masuala ya SPS, Wizara imeunda Kamati ya Kitaifa ya Kuratibu Masuala ya Afya ya Binadamu, Wanyama na Mimea. Kamati hiyo inayojumuisha wajumbe wapatao 36 kutoka Tanzania Bara na Zanzibar ina jukumu la kusimamia na kushauri Serikali kuhusu masuala ya SPS. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na wataalam kutoka Umoja wa Afrika (African Union Inter-Bureau for Animal Resources AU-IBAR) iliendesha mafunzo ya siku tatu jijini Dar es Salaam kuanzia tarehe 23 hadi 25 Oktoba, 2017. Mafunzo hayo yalilenga kujenga uwezo na uelewa wa Kamati ili kusimamia ipasavyo masuala ya SPS nchini.

147. Mheshimiwa Spika, Wizara ina wajibu, kama nchi mwanachama wa WTO, kuweka wazi sera, sheria, mikakati na kanuni zinazolenga kusimamia biashara ili kufanya soko letu kuwa lenye kutabirika. Katika kipindi cha mwaka 2017/2018, Wizara imewasilisha taarifa za viwango vipya 28 vya ubora (notifications of technical standards) kwenye Shirika la Biashara la Dunia (WTO) kwa bidhaa za mayai, nyama, nafaka, vileo, karatasi, vifaa vya huduma ya kwanza, nyaya za umeme, vifaa vya usafi na matairi ya magari kwa ajili ya maoni ya wajumbe wa WTO kabla ya kuanza kwa matumizi.

148. Mheshimiwa Spika, Wizara iliratibu kikao cha tatu cha Kamati ya Kitaifa ya Uwezeshaji Biashara kilichofanyika tarehe 16-19 Januari, 2018 Jijini Dar es Salaam kwa ajili ya utekelezaji wa majukumu yake. Kamati hiyo yenye wajumbe 53 kutoka sekta za umma na binafsi za Tanzania Bara na Zanzibar. Kikao kilipitia na kupitisha maeneo muhimu ya

utekelezaji wa Mkataba wa Uwezeshaji Biashara (Trade Facilitation Agreement - TFA). Maeneo hayo yaliwasilishwa katika Shirika la WTO mwezi Machi 2018. Pia, kikao kilijadili mapendekezo ya miradi inayotarajiwa kutekelezwa nchini ili kukidhi matakwa ya TFA. Wadau mbalimbali wa maendeleo wamejitokeza na kuonesha nia ya kutaka kusaidia Tanzania katika kutekeleza mkataba huo.

c) Kuratibu zoezi la kuridhiwa kwa Mkataba wa Shirika la Biashara la Dunia (WTO) wa Uwezeshaji wa Biashara (Trade Facilitation Agreement-TF)

149. Mheshimiwa Spika, katika jitihada za kuboresha mazingira ya ufanyaji biashara nchini, Wizara imekamilisha kuandaa na kuwasilisha Serikalini rasimu ya Waraka kwa ajili ya kuishauri Serikali kuridhia Mkataba wa WTO wa Uwezeshaji wa Biashara. Ni matarajio yetu kuwa mara baada ya Serikali kujiridhisha, mapendekezo kuhusu uridhiwaji wa Mkataba huo wa uwezeshaji biashara utawasilishwa katika Bunge lako Tukufu kwa ajili ya kufanya maamuzi. Licha ya kwamba Tanzania haijaridhia, Mkataba huo umeanza kufanya kazi rasmi tarehe 22 Februari, 2017 baada ya theluthi mbili ya nchi wanachama wa WTO kuridhia mkataba huo.

d) Kufanya Mapitio ya Sera za Biashara kwa Nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki chini ya Shirika la Biashara la Dunia

150. Mheshimiwa Spika, Wizara ilishiriki kwenye kikao cha Jumuiya ya Afrika Mashariki kama sehemu ya maandalizi ya mapitio ya sera za biashara kwa nchi za Jumuiya hiyo. Warsha ya kikanda ilifanyika tarehe 30 Oktoba hadi 3 Novemba, 2017 mjini Arusha na iliandaliwa kwa ushirikiano

wa Sekretariati ya WTO na Sekretariati ya EAC. Kikao hicho kililenga kufanya majumuisho ya taarifa zilizokusanywa na kila nchi mwanachama kwa ajili ya kukamilisha zoezi la mapitio ya sera za biashara kwa nchi husika. Taarifa hizo zinatarajiwa kutumika katika mapitio ya sera za biashara za nchi wanachama wa EAC chini ya WTO ambayo yamepangwa kufanyika Novemba, 2018. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na wadau wa Sekta za Umma na Binafsi kutoka Tanzania Bara na Zanzibar waliweza kukusanya majibu kwenye masuala yaliyoulizwa na WTO kwa kutegemea hali na mazingira ya nchi wanachama. Hatua inayofuata ni WTO kufanyia kazi taarifa hizo na kufanya vikao vingine na wadau kuanzia mwezi Mei 2018. Zoezi hilo la mapitio ya sera za biashara linalenga kujenga uelewa zaidi kwa nchi nyingine wanachama wa WTO kuhusu soko na namna ya ufanyaji wa biashara nchini Tanzania. Kwa upande wa Tanzania, zoezi hilo linalofanywa na WTO kila baada ya miaka minne (4) linatusaidia kujitathmini na kujipanga vema zaidi katika kuboresha mazingira ya ufanyaji biashara nchini na namna tunavyokidhi matakwa ya uanachama wetu katika Shirika la Biashara la Dunia.

3.3.5 Sekta ya Masoko

a) Mwenendo wa Biashara ya Ndani

151. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kukusanya na kusambaza taarifa za mwenendo wa bei ya mazao na ule wa mifugo pamoja na bidhaa za mifugo (Livestock Information Network and Knowledge System - LINKS) kwa lengo la kuongeza uwazi na ushindani wa haki katika biashara nchini. Aidha, taarifa za baadhi ya bidhaa za viwandani hususan vifaa vya ujenzi (nondo, mabati na saruji) na sukari

zimeendelea kukusanywa.

152. Mheshimiwa Spika, taarifa hizo za masoko husambazwa kwa wadau kwa njia ya radio za kijamii, ujumbe wa simu za kiganjani, barua pepe, tovuti na magazeti. Taarifa zinazokusanywa ni bei za jumla za mazao makuu ya chakula kutoka katika masoko 26 ya miji ya mikoa. Pia bei za rejareja kwa bidhaa zote muhimu kutoka masoko 114 yaliyo katika Halmashauri zote nchini hukusanywa. Aidha, Wizara imeendelea kukusanya taarifa za mwenendo wa bei za mifugo (ng'ombe, mbuzi na kondoo) kutoka katika minada 58 nchini. Taarifa zinazokusanywa zinahusu idadi ya mifugo iliyouzwa kwa kila mnada, bei za wastani kwa madaraja kwa dume, na wastani kwa madaraja kwa jike. Taarifa hizo zimeongeza uwazi katika biashara na hivyo kuwasaidia wafugaji kupata bei nzuri ya mifugo yao wanapopeleka katika minada.

153. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, bei ya mazao makuu ya chakula hususan mahindi, maharage na mchele zimeshuka na baadhi yake kupanda kwa viwango tofauti ikilinganishwa na msimu wa 2016/2017. Kwa mfano, wastani wa bei ya jumla ya mahindi kwa gunia la kilo 100 ilipungua kutoka Shilingi 98,077 msimu wa 2016/2017 hadi kufikia Shilingi 49,386 msimu wa 2017/2018, sawa na upungufu wa asilimia 49.65. Bei ya jumla ya maharage kwa gunia la kilo 100 ilishuka kutoka Shilingi 178,070 mwaka 2016/2017 hadi kufikia Shilingi 169,771 mwaka 2017/2018, sawa na upungufu wa asilimia 4.66. Kushuka kwa bei za mahindi na maharage kumechangiwa na kuongezeka kwa ugavi kulikotokana na hali ya hewa nzuri iliyosababisha uzalishaji mzuri wa mazao hayo msimu wa 2017/2018. Aidha, bei ya jumla ya mchele kwa gunia la kilo 100 iliongezeka kutoka wastani wa Shilingi 174,316 msimu

wa 2016/2017 hadi Shilingi 195,201 msimu wa 2017/2018 sawa na ongezeko la asilimia 11.98 (*Kiambatisho Na.20*). Ongezeko hilo la bei ya mchele linatokana na ongezeko la mahitaji kwa zao hilo ikilinganishwa na uzalishaji wake.

154. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, bei ya jumla ya ng'ombe wa daraja la pili iliongezeka kutoka wastani wa Shilingi 1,074,431 mwaka 2017 hadi Shilingi 1,080,975 mwezi Februari 2018, sawa na ongezeko la asilimia 0.6. Bei ya ng'ombe wa daraja la tatu (3) iliongezeka kutoka Shilingi 806,490 mwaka 2017 hadi Shilingi 823,978 mwezi Februari 2018, sawa na ongezeko la asilimia 2.2 (*Kiambatisho Na. 21*). Katika mwaka 2018, ugavi wa mifugo iliyopelekwa katika minada umepungua ukilinganishwa na mwaka 2017. Hali hiyo imesababisha bei ya ng'ombe karibu kwa madaraja yote (isipokuwa madume daraja la II) kupanda. Kupungua kwa ugavi kumesababishwa na hali nzuri ya malisho ambayo imefanya wafugaji wengi kubaki na mifugo yao badala ya kuiuza. Aidha, malisho mazuri yamechangia katika kuongeza ubora na bei ya ng'ombe katika minada.

b) Kuondoa Tozo zenye Kero, Ada Zinazojirudia na Kurazinisha Majukumu ya Taasisi za Udhibiti

155. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Waziri Mkuu imeandaa andiko maalum la Mpango wa Kuboresha Mfumo wa Udhibiti wa Biashara Nchini linaloitwa *Blue Print for Regulatory Reforms to Improve the Business Environment for Tanzania*. Andiko hilo limeainisha sheria, kanuni na taratibu mbalimbali zinazojirudia au kukinzana na hivyo kuongeza gharama za kufanya biashara nchini. Andiko hilo liko katika hatua ya maamuzi Serikalini na mapendekezo yake yataanza

kutekelezwa mwaka 2018/2019.

156. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuboresha mazingira ya kufanya biashara nchini kupitia taasisi husika chini ya Wizara ambazo ni BRELA, FCC, TBS, TIC na WMA kwa kuongeza muda wa kufanya kazi hadi saa 24, siku 7 kwa wiki. Vilevile, taasisi hizo zimeendelea kutoa elimu kwa umma na kufanya vikao vya mara kwa mara na wadau ili kujadili utekelezaji wa majukumu yao.

**c) Kuhamasisha Mamlaka za Serikali za Mitaa
Kuanzisha Vituo Maalum vya Kuuzia Mazao**

157. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Bodi ya Usimamizi Stakabadhi za Ghala na Halmashauri za maeneo yanayotekeleza Mfumo stakabadhi katika mwaka 2017/2018, imefikia makubaliano ya kuanzisha matumizi ya vituo maalum vya kuuzia mazao. Vituo hivyo vina lengo la kuwasaidia wakulima kudhibiti ubora wa mazao yao, kupata taarifa za masoko na kuimarisha ushindani wa bei.

**d) Kuhamasisha Ushindani Katika Ununuzi na
Uuzaji wa Mazao**

158. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuhamasisha ushindani kwa kutumia Mfumo wa Stakabadhi za Ghala ambao umefanikisha uuzaji wa mazao kwa uwazi na hivyo kumpatia mkulima bei shindani. Kwa mfano, Mfumo umewezesha bei ya korosho kupanda na kufikia wastani wa Shilingi 3,880 kwa kilo msimu wa 2017/2018 ikilinganishwa na Shilingi 3,346 kwa kilo msimu wa 2016/2017. Aidha, mauzo ya korosho kupitia Mfumo huo yameongezeka kutoka tani 249,912 msimu wa 2016/2017 hadi tani 291,614 msimu wa 2017/2018 sawa na ongezeko la asilimia 16.7.

e) Kusimamia na Kuhimiza Matumizi ya Vipimo Rasmi

159. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuhimiza matumizi ya vipimo rasmi katika biashara ikiwemo kwenye vituo vya kuuzia mazao vilivyopo katika Halmashauri mbalimbali nchini. Aidha, Wizara inaendelea kushirikiana na Ofisi ya Rais – TAMISEMI kuanzisha na kusimamia vituo vya kuuzia na kununulia mazao katika kila Mamlaka ya Serikali za Mitaa. Vile vile, Wizara kwa kushirikiana na OR - TAMISEMI ipo katika hatua za maandalizi ya Sheria Ndogo ya kusimamia matumizi ya vipimo rasmi katika biashara kwa lengo la kumlinda mlaji.

f) Kuimarisha Biashara na Masoko ya Mipakani

160. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kushirikiana na Wizara ya Fedha na Mipango katika kuboresha utendaji wa Vituo vya Pamoja Mipakani (OSBP). Hadi sasa, vituo vimejengwa katika mipaka ya Holili/Taveta, Sirari/Isebania, Namanga/Namanga, Kabanga/Kobero, Rusumo/Rusumo, Mutukula/Mutukula na Horohoro/Lungalunga. Aidha, ujenzi wa Kituo cha Pamoja Mipakani cha Tunduma/Nakonde upande wa Tanzania ulioanza mwezi Novemba 2016, unatarajiwa kukamilika mwezi Mei 2018. Hadi kufikia mwezi Februari 2018 ujenzi wa kituo hicho umefikia asilimia 75.

g) Kutoa Elimu kwa Jamii ya Wafanyabiashara Kuhusu Fursa na Taratibu za Kufanya Biashara ya Mipakani (Cross Border Trade)

161. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na TanTrade, BRELA, WMA, SIDO, na OR - TAMISEMI imetoa mafunzo katika mikoa ya Kagera, Mara na Mbeya yaliyolenga

kuhamasisha uanzishwaji wa vikundi na kuvisajili kwa ajili ya kurasimisha biashara mipakani. Mafunzo yaliyotolewa yalihusu ujasiriamali na vipimo, urasimishaji wa biashara na umuhimu wa wafanyabiashara kuungana katika vikundi. Mafunzo hayo yalifanyika kati ya mwezi Septemba na Disemba 2017. Jumla ya vikundi 44 vilianzishwa na kusajiliwa rasmi katika mikoa hiyo. Kazi hiyo itaendelezwa katika mikoa mingine ya mipakani.

h) Kuhamasisha na Kuwezesha Wananchi Kutangaza Bidhaa na Huduma za Tanzania

162. Mheshimiwa Spika, Wizara na Taasisi zake 14 zilishiriki Maonesho ya Wakulima (Nane Nane) mwezi Agosti 2017 mkoani Lindi kwa lengo la kuelimisha umma kuhusu kazi na huduma mbalimbali zinazotolewa na Wizara na Taasisi zake. Aidha, kwa kutambua umuhimu wa wajasiriamali katika kutoa ajira, kuhamasisha viwanda vidogo vidogo na kuongeza kipato, Wizara katika Maonesho hayo ilidhamini vikundi 15 vya wajasiriamali. Wajasiriamali hao walikuwa ni wasindikaji wa mazao ya kilimo kutoka mikoa ya Dar es Salaam, Lindi, Mtwara na Pwani ambao walipata fursa ya kutangaza bidhaa zao na kujifunza kutoka kwa washiriki wengine.

163. Mheshimiwa Spika, katika maonesho hayo, Wizara kupitia Bodi ya WRRB iliendesha mafunzo kuhusu Mfumo wa Stakabadhi kwa wakulima wapatao 198 na kwa viongozi wa Vyama vya Msingi vya Ushirika wa Masoko (AMCOS) zipatazo 85 kutoka katika Mikoa mbalimbali nchini. Mafunzo hayo yalilenga kuhakikisha kuwa wakulima wanapata bei nzuri ya mazao kwa kuuza katika mfumo rasmi; kupunguza upotevu wa mazao baada ya mavuno; na kuwa na biashara

ya mazao inayozingatia ubora na vipimo sahihi.

i) Ushirikiano katika Masuala ya Biashara kati ya SMT na SMZ

164. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka 2017/2018, Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji (SMT) na Wizara ya Viwanda na Biashara (SMZ) zimefanya vikao vya ushirikiano kujadili masuala ya kisekta ili kutafuta suluhu ya changamoto mbalimbali za ushirikiano. Vikao hivyo viliwezesha kupatikana kwa ufumbuzi wa masuala mbalimbali. Hivi sasa taasisi za TBS na ZBS zinatekeleza Mkataba wa Makubaliano ya kufanya kazi kwa pamoja katika kusimamia ubora wa bidhaa zinazozalishwa na kuuzwa katika pande zote mbili. Aidha, TFDA na ZFDA zinafanya kazi kwa pamoja katika uthibiti wa bidhaa za chakula na dawa ili kulinda afya ya mlaji.

j) Kuandaa na Kupitia Sera, Mikakati, Sheria na Kanuni Mbalimbali

i) Sera ya Taifa ya Kumlinda Mlaji

165. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha Taifa linakuwa na mfumo mahiri wa kumtetea na kumlinda mlaji, Wizara imeanza maandalizi ya kuandaa Sera ya Taifa ya Kumlinda Mlaji. Mwezi Septemba 2017, wataalam walikutana na kuandaa mpango kazi wa kutekeleza kazi hiyo. Aidha, katika hatua za kutekeleza mpango kazi huo mwezi Februari 2018, timu imeanza kukusanya taarifa mbalimbali zitakazosaidia katika kuandika Sera ya Taifa ya Kumlinda Mlaji na Mkakati wake.

ii) Sera ya Taifa ya Viwango

166. Mheshimiwa Spika, bidhaa za wazalishaji wengi nchini zimekuwa zikikutana na vikwazo na hivyo kushindwa kukidhi matakwana ya soko la ndani na nje ya nchi. Katika jitihada za kukabiliana na changamoto hizo, Wizara kupitia TBS kwa kushirikiana na wadau wengine, imeanza maandalizi ya Sera ya Taifa ya Ubora na Mkakati wake. Kukamilika kwa Sera hiyo itasaidia kutoa mwongozo wa usimamizi wa ubora na viwango vya bidhaa na huduma zinazotolewa kwa walaji. Vivyo hivyo, Sera hiyo itasaidia kuandaa mkakati na mipango mbalimbali ya mafunzo juu ya ubora kwa wazalishaji wadogo na wa kati. Katika kufanikisha jukumu hilo, Wizara imeunda kikosi kazi cha kuandaa rasimu ya Sera ya Taifa ya Ubora ambacho kimekusanya maoni yatakatotumika katika kuandaa Rasimu ya Sera hiyo.

iii) Sera na Mkakati wa Miliki Bunifu

167. Mheshimiwa Spika, Wizara imekamilisha rasimu ya Sera na Mkakati wa Miliki Bunifu na hivi sasa iko katika hatua za kujumuisha maboresho zaidi kufuatia maoni yaliyowasilishwa kutoka kwa wadau.

iv) Sheria ya Viwango Na. 2 ya mwaka 2009

168. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali imekusanya maoni ya wadau kuwezesha marekebisho ya Sheria ya Viwango Na. 2 ya mwaka 2009. Hivi sasa, Wizara inafanya uchambuzi wa maoni hayo ili kukamilisha mapendekezo ya Sheria hiyo kwa kushirikisha taasisi husika.

v) *Sheria ya Haki Miliki na Haki Shiriki ya Mwaka 1999*

169. *Mheshimiwa Spika*, katika kuiwezesha COSOTA kutekeleza majukumu yake wakati ikisubiri marekebisho ya Sheria mama, Wizara imeandaa *Miscellaneous Amendments* katika baadhi ya vifungu vitakavyorahisisha utendaji wa Taasisi hiyo katika kipindi cha mpito. Aidha, Wizara kupitia COSOTA na kwa kushirikiana na *Rulu Arts Promoters* kwa ufadhili wa *Best AC* ilikusanya maoni kutoka kwa wadau mbalimbali na kuandaa mapendekezo ya marekebisho ya Sheria ya Hakimiliki na Hakishiriki Na. 7/1999. Mapendekezo hayo yapo katika hatua ya maamuzi.

vi) *Kanuni za Sheria ya Vipimo ya Mwaka 2016*

170. *Mheshimiwa Spika* katika mwaka 2017/2018, Wizara iliunda timu ya wataalam kutoka Wizarani, Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali na Wakala wa Vipimo ili kupitia Kanuni za jumla za Vipimo (Weight & Measure General Regulation) za mwaka 2016. Lengo ni kuhakikisha kuwa Kanuni za Vipimo zinazingatia marekebisho ya Sheria mbalimbali yaliyofanyika na kugusa Sheria ya Vipimo. Marekebisho hayo yanalenga kuipa uzito Sheria hiyo kwa kuongeza adhabu ili iweze kuendana na wakati na uzito wa makosa husika. Pia iliangualia dosari nyingine za kisheria ili kuongeza ufanisi wa Wakala wa Vipimo.

vii) Kuandaa Sheria Ndogo ya Kusimamia Matumizi ya Vipimo Rasmi katika Biashara Ngazi ya Vijiji, Vitongoji na Wilaya

171. Mheshimiwa Spika, Wizara imeandaa kikao cha wataalam kutoka Wizarani, Wakala wa Vipimo, TAMISEMI na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali kitakachofanyika mwezi Mei 2018, ili kuandaa rasimu ya sheria ndogo kufuatia marekebisho yaliyofanywa katika Sheria ya Vipimo ya mwaka 2016. Lengo la sheria hizo ndogo ni kuimarisha usimamizi wa vipimo sahihi ili kumlinda mlaji. Aidha, baada ya kukamilisha rasimu na kuandikwa kwa lugha ya Kiswahili na Kingereza, vitafanyika vikao vya wadau kujadili rasimu ya Sheria hizo ndogo.

k) Kuelimisha Umma kuhusu Masuala ya Kibiashara

172. Mheshimiwa Spika, Wizara ilifanya mikutano ya kazi kwa njia ya mtandao (Video Conference) na Sekretarieti za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa tarehe 18 hadi 20 Desemba, 2017. Mikutano hiyo iliandaliwa ili kuwafikia kwa pamoja na kwa gharama nafuu wadau muhimu wa ujenzi wa uchumi wa viwanda nchini wakiwemo Makatibu Tawala wa Mikoa na Wilaya na Maafisa Biashara. Nia ya mikutano hiyo ni kujenga uelewa wa pamoja wa utekelezaji wa sera na mikakati ya Sekta ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji. Mikoa 19 ya Tanzania Bara kati ya Mikoa 25 ilifikiwa. Jumla ya wadau 530 walishiriki kwa mchanganuo ufuatao: Arusha (19), Dar es Salaam (19), Dodoma (18), Geita (6), Iringa (14), Kagera (31), Katavi (30), Kigoma(42), Kilimanjaro (64), Lindi (31), Manyara (29), Mbeya na Songwe (46), Morogoro (20), Mtwara (33), Mwanza (5), Pwani (15), Singida (58), Tabora (34) na Tanga (16).

3.3.6 Huduma za Sheria

173. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, Wizara imesimamia na kufuatilia mashauri ambayo Wizara na Taasisi zake zimeshitaki au kushitakiwa kwa kushirikiana na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali. Pia imesimamia marekebisho ya Sheria na Kanuni za Wizara na Taasisi zake ikiwemo; marekebisho ya Sheria ya Leseni Tanzania ili kuhamisha jukumu la utoaji leseni Daraja “A” kutoka Wizarani kwenda BRELA; na Kanuni za Wakala wa Vipimo kuhusu gesi asilia na umeme. Aidha, imesimamia Mikataba na Hati za Maelewano (MoU) mbalimbali ya ndani na nje ya nchi kwa kushirikiana na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali pamoja na Wizara na Taasisi husika.

3.3.7 Teknolojia ya Habari na Mawasiliano

174. Mheshimiwa Spika, kwa mwaka 2017/2018, Wizara imeendelea kusimamia matumizi bora na sahihi ya miundombinu ya TEHAMA katika kutoa huduma kwa wateja wa ndani na nje. Miundombinu ya TEHAMA imeboreshwa na mafunzo mbalimbali yametolewa kwa watumishi kuhusu matumizi bora na sahihi ya miundombinu na rasilimali za TEHAMA. Aidha, Tovuti ya Wizara imehuishwa ili kuwapatia wananchi taarifa sahihi na kwa wakati na kuwawezesha kutoa na kupata mrejesho wa maoni au malalamiko juu ya huduma zinazotolewa na Wizara. Maboresho hayo yamehusisha uzinduzi wa barua pepe mahususi kwa ajili ya kuwapatia msaada wananchi/wawekezaji juu ya masuala yote yanayohusiana na Wizara, ambayo ni: dawatilamsaada@mit.go.tz na feedback@mit.go.tz.

3.3.8 Mawasiliano Serikalini

175. *Mheshimiwa Spika*, kwa mwaka 2017/2018, Wizara iliendelea kuelimisha umma kuhusu majukumu na kazi zinazofanywa na Wizara. Aidha, Wizara iliweza kutoa taarifa mbalimbali za kisekta kwa wadau ikiwemo fursa mbalimbali zinazojitokeza ili wananchi waweze kuzichangamkia.

3.3.9 Udhhibiti wa Matumizi

176. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2017/2018, Wizara imeendelea kutekeleza majukumu yake kulingana na sheria, miongozo na kanuni zilizowekwa na kuwezesha kupata hati safi ya hesabu za mwaka 2016/2017. Pia, Wizara iliendesha mafunzo ya usimamizi wa vihatarishi (risk management) kwa watumishi wake pamoja na kuanzisha daftari la kusajili vihatarishi (risk Register) na hivyo kuweza kupanga mipango yake kwa kuzingatia maeneo yenye vihatarishi. Aidha, Wizara imefanikisha kuhakiki na kutoa ushauri katika taasisi zilizoko chini yake zikiwemo SIDO, FCT na WRRB na kuziwezesha kutekeleza majukumu yao kulingana na taratibu, kanuni na miongozo waliyojiwekea na hivyo kuweza kupata hati safi za ukaguzi.

3.3.10 Usimamizi wa Ununuzi

177. *Mheshimiwa Spika*, Wizara imeendelea kusimamia shughuli mbalimbali za ununuzi kwa kuzingatia Sheria ya Ununuzi Na.7 ya mwaka 2011(iliyofanyiwa marekebisho mwaka 2016) na kanuni zake za mwaka 2013, GN 446. Katika mwaka 2017/2018, Wizara iliandaa Mpango wa Ununuzi na kusimamia utekelezaji wake. Pia iliandaa taarifa za ununuzi za kila mwezi na kila robo ya mwaka na kuwasilishwa kwa

Taasisi ya kudhibiti Ununuzi wa Umma (PPRA). Aidha, Wizara ilihakiki mali zake na kufanikisha uhuishaji wa daftari la Mali za Wizara kwa mujibu wa Sheria ya Fedha Na. 6 ya Mwaka 2001 na Kanuni zake, GN.132 iliyo fanywa marekebisho mwaka 2004.

3.3.11 Maendeleo ya Rasilimali Watu na Utoaji wa Huduma

a) Ajira za Watumishi

178. Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Ikama iliyoidhinishwa mwaka 2017/2018, Wizara inapaswa kuwa na watumishi 249. Hadi kufikia Machi 2018, Wizara ina Watumishi 233, kati ya hao Viongozi ni 5, Wachumi 49, Watakwimu 14, Wahandisi 4, Maafisa Tawala 6, Maafisa Utumishi 3, Maafisa Sheria 4, Maafisa TEHAMA 6, Maafisa Ugavi 6, Maafisa Biashara 67, Maafisa Habari 2, Wakaguzi wa Ndani 5, Wahasibu 15, Wasaidizi wa Maktaba 2, Wasaidizi wa Kumbukumbu 11, Fundi Sanifu 2, Makatibu Mahsusi 17, Wasaidizi wa Ofisi 5, Opereta wa Kompyuta 1 pamoja na Madereva 9.

179. Mheshimiwa Spika, kwa mwaka 2017/2018, Wizara imeajiri madereva 2, Katibu Mahsusi 2, Afisa TEHAMA 1 na Opereta wa Kompyuta 1 na kuwapandisha vyeo watumishi 16 ambao tayari walikuwa wamekasimiwa kwa mwaka 2016/2017. Aidha, zoezi la upandishaji vyeo limefanyika baada ya Serikali kuruhusu utekelezaji wa utoaji ajira mpya, ajira mbadala pamoja na masuala yote yanayohusisha marekebisho ya mishahara yanayotokana na upandishwaji vyeo kwa watumishi.

b) Mafunzo

180. Mheshimiwa Spika, kwa mwaka 2017/2018, Wizara iliandaa Mpango wa Mafunzo wa muda wa mwaka mmoja ili kuwajengea watumishi uwezo na kuongeza ufanisi katika utekelezaji wa majukumu yake. Mpango huo ulilenga kuwapeleka watumishi 15 katika mafunzo ya muda mrefu na watumishi 50 katika mafunzo ya muda mfupi. Hadi kufikia Aprili 2018, Wizara imepeleka watumishi 14 katika mafunzo ya muda mrefu na watumishi 16 katika mafunzo ya muda mfupi, ndani na nje ya nchi.

c) Upimaji wa Utendaji Kazi wa Watumishi

181. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, watumishi 222 kati ya 241 wamesaini mikataba yao ya kazi kwa wakati na kufanya mapitio ya nusu mwaka mwezi Desemba 2017. Watumishi 14 hawakuweza kusaini mikataba yao kwa kuwa wapo masomoni. Aidha, kufikia mwisho wa mwezi Juni 2018 kila mtumishi wizarani atafanyiwa tathmini ya utendaji wake wa kazi kwa kipindi cha mwaka mzima kwa kutumia utaratibu wa MWAMTUKA.

d) Michezo na Afya za Watumishi

182. Mheshimiwa Spika, kwa mwaka 2017/2018 katika kutekeleza dhana ya michezo kwa afya, furaha na ufanisi kazini, Wizara imeshiriki katika bonanza lililohusisha washiriki kutoka taasisi mbalimbali za umma na binafsi. Lengo la kushiriki michezo hiyo ilikuwa ni kujenga afya za watumishi kupitia mazoezi na michezo na kujenga uhusiano mzuri miongoni mwa watumishi na wadau wa sekta binafsi. Aidha, Wizara imeendelea kuwahimiza watumishi kujenga

tabia ya kufanya mazoezi ili kuimarisha afya zao na kujikinga na Magonjwa Sugu Yasiyoambukiza (MSY) yanayoweza kuepukika kama vile, uzito uliopitiliza, shinikizo la damu na kisukari.

e) Baraza la Wafanyakazi

183. Mheshimiwa Spika, kwa mwaka 2017/2018, Wizara imeendelea kuwashirikisha watumishi katika vikao vya maamuzi kupitia Baraza la Wafanyakazi ili waweze kutetea maslahi yao na kuwasilisha mawazo yao. Wizara imefanya kikao kimoja cha Baraza la Wafanyakazi tarehe 6 Aprili , 2018 ambapo lilipitia, kushauri na kuridhia mapendekezo ya Mipango na Bajeti ya Wizara kwa mwaka 2018/2019 na kupokea hoja za watumishi na kuzifanyia maazimio ya utekelezaji.

f) Kuhamia Makao Makuu Dodoma

184. Mheshimiwa Spika, kufuatia agizo la Serikali la kuhamishia shughuli zake Makao Makuu ya Nchi Dodoma, Wizara ilipanga kuhamisha watumishi katika awamu tatu. Awamu ya kwanza ilipanga kuhamisha Watumishi 94, awamu ya pili 69, na awamu ya tatu 70. Aidha, kila awamu inahusisha kuhamisha vifaa na mifumo ya utendaji ikiwemo Mifumo ya Mitandao ya Kompyuta. Hadi kufikia mwezi Aprili 2017, Wizara imewahamisha watumishi 163. Wizara inatarajia kuwahamisha watumishi 70 waliosalia ifikapo mwezi Agosti 2018.

3.3.12 Masuala Mtambuka

a) Kupambana na Rushwa

185. Mheshimiwa Spika, kwa mwaka 2017/2018, Wizara imeendeleza jitihada za mapambano na udhibiti wa rushwa kwa kuwaelimisha na kutoa maelekezo kwa watumishi wake kutoa huduma bora kwa wateja wa ndani na nje bila kupokea rushwa. Aidha, wizara imeongeza msisitizo kwa watumishi kuunga mkono jitihada za Mheshimiwa Rais za kupinga vitendo vya rushwa kwa kutekeleza wajibu wao kwa kufuata sheria, kanuni na taratibu za utumishi wa umma.

186. Mheshimiwa Spika, Wizara iliitisha kikao cha wadau wa ndani tarehe 28 Septemba, 2017 kwa ajili ya kupokea maoni na maandalizi ya Mpango Mkakati wa Wizara katika kupambana na kuzuia rushwa. Aidha, Wizara ilifanya kikao tarehe 28 na 29 Novemba, 2017 ili kuandaa mpango kazi wa kutekeleza Mkakati wa Taifa Awamu ya Tatu wa Kupambana na Kuzuia Rushwa. Mpango kazi huo umekamilika.

b) Usimamizi wa Mazingira

187. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka 2017/2018, Wizara imeshiriki katika shughuli mbalimbali za utunzaji mazingira na kuzuia uchafuzi wa mazingira kutokana na shughuli za viwanda hasa viwanda vya saruji na chuma. Aidha, Wizara imeshiriki katika tathmini ya athari za mazingira kwa viwanda vipya vinavyoanzishwa nchini kwa kushirikiana na NEMC.

c) Mapambano ya UKIMWI

188. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka 2017/2018, Wizara imeendelea kuwahudumia watumishi watatu (3) wenye maambukizi ya VVU na waliojitokeza kwa kuwapa posho ya lishe, usafiri na virutubisho ili kuwaweka katika hali ya afya bora na kudumu zaidi kwenye utumishi wa umma. Aidha, kupitia michezo Wizara imetoa fursa kwa watumishi wake wote kuimarisha afya zao kwa njia ya kufanya mazoezi na pia kutoa ujumbe wa umuhimu wa mapambano dhidi ya Virusi vya Ukimwi (VVU) na magonjwa sugu yasiyoambukiza.

d) Masuala ya Jinsia

189. Mheshimiwa Spika, kwa mwaka 2017/2018, Wizara ilishiriki warsha ya mapitio ya utekelezaji wa sheria ya uondoaji wa vikwazo vya biashara visivyokuwa vya kiushuru pamoja na kutoa maoni katika sheria hiyo ambayo ipo katika rasimu ya awali. Warsha hiyo iliandaliwa na TGNP mtandao kupitia Mfuko wa AWDF kwa kushirikiana na Kamati ya Kitaifa ya Usimamiaji na Uondoaji Vikwazo vya Biashara Visivyokuwa vya Kiushuru tarehe 8-9 Februari, 2018 Dar es Salaam. Lengo la warsha lilikuwa kuhakikisha sheria zinazoandaliwa zinajumuisha masuala ya jinsia na urahisishaji biashara ndani na nje ya nchi.

190. Mheshimiwa Spika, Wizara ilishiriki mkutano wa kikanda uliofanyika nchini Uganda tarehe 24 Januari, 2018. Lengo la mkutano huo lilikuwa ni ushirikishwaji wa wanawake wafanyabiashara mipakani katika uandaaji wa sera mbalimbali za masuala ya biashara. Aidha, Wizara ilishiriki kwenye kikao tarehe 23 Februari, 2018 cha uandaaji

wa taarifa ya utekelezaji wa Itifaki ya Maendeleo ya Jinsia ya mwaka 2008 na kutoa mchango wake katika kipengele cha 17 (Economic Empowerment) na 18 (Access to property and resources) cha Itifaki hiyo.

191. Mheshimiwa Spika, Wizara ilishiriki mafunzo ya kuzingatia masuala ya kijinsia katika biashara za mipakani kuanzia tarehe 6-7 Februari, 2018. Mafunzo hayo yalilenga kuwajengea uwezo washiriki namna ya kuwasaidia wanawake wafanyabiashara mipakani kufanya biashara zao kwa ufanisi na kufuata utaratibu wa biashara. Mafunzo hayo yaliandaliwa na TGNP Mtandao kupitia Mfuko wa Maendeleo wa Wanawake wa Afrika (AWDF).

192. Mheshimiwa Spika, Wizara imeshiriki katika kuandaa Mpango wa Ufuatiliaji na Tathmini wa Mpango Kazi wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili Dhidi ya Wanawake na Watoto (NPA-VAWC 2017/2018 – 2021/2022) uliofanyika tarehe 16-17 Februari, 2018. Mpango huo utasaidia ufuatiliaji wa matokeo ya kutokomeza ukatili dhidi ya wanawake na watoto kwa kupata taarifa za kimkakati zitakazotumika katika kufanya uamuzi kuanzia ngazi ya Taifa. Aidha, viashiria vimeandaliwa katika kila eneo la utekelezaji na *baseline survey* inatarajiwa kufanyika ili kukusanya takwimu ambazo zinakosekana kwenye baadhi ya viashiria.

3.4 UTEKELEZAJI WA TAASISI ZILIZO CHINI YA WIZARA

3.4.1 Shirika la Maendeleo la Taifa

a) **Kuanzisha Mgodu wa Mawe wa Kuzalisha Kokoto**

193. Mheshimiwa Spika, Shirika la Maendeleo la Taifa (NDC) kwa kushirikiana na TRC inafanya juhudi za kumpata mwekezaji katika mradi wa mgodi wa mawe katika Kijiji cha Muhamba, Wilaya ya Muheza ambapo kampuni kadhaa zimeonesha nia ya kuwekeza. Aidha, NDC na TRC zimeendelea kuhakikisha kwamba leseni za kumiliki eneo la Mgodu wa Mawe lililoko katika Halmashauri ya Wilaya ya Muheza zinalipiwa wakati taratibu za kupata Hati ya Umiliki zinaendelea. Vilevile, NDC na TRC kwa kushirikiana na uongozi wa kijiji cha Muhamba zinaendelea kuhifadhi eneo la mgodi ili lisivamiwe.

194. Mheshimiwa Spika, Majukumu mengine yaliyotekelezwa na taasisi hii yameanishwa katika utekelezaji wa miradi mama na ya kielelezo chini ya utekelezaji wa Sekta ya Viwanda.

3.4.2 Mamlaka ya Maeneo Huru ya Uzalishaji wa Bidhaa kwa ajili ya Mauzo Nje ya Nchi

a) **Kuendeleza Eneo Maalum la Uwekezaji la Kurasini**

195. Mheshimiwa Spika, katika eneo la *Kurasini Trade Logistic Centre* hatua iliyofikiwa ni kuwa, Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi imekamilisha uthamini wa nyumba tatu ambazo hazikuthaminiwa awali ambapo Shilingi 441,295,000 zitahitajika kwa fidia hiyo. Malipo hayo

yatafanyika mara baada ya kupokea fedha kutoka Serikalini. Kazi za upimaji wa maeneo imefanyika na ukamilishaji wa ramani ya mipango miji sambamba na taratibu za upatikanaji wa hati ya eneo hilo uko hatua za mwisho. Aidha, timu ya wataalam ya kushauri njia bora za kutekeleza mradi imekamilisha kazi yake na imeshauri uendelezaji wa eneo hilo kwa kuhusisha ujenzi wa viwanda (light industries) utakaoambatana na maghala ya kutunzia mizigo.

b) Uendelezaji wa Mradi wa Bagamoyo SEZ

196. Mheshimiwa Spika, majadiliano kuhusu uendelezaji wa Eneo la Uwekezaji la Bagamoyo (Bagamoyo SEZ) linalohusu ujenzi wa bandari na eneo la viwanda (*Portside Industrial Zone*) yanaendelea. Majadiliano hayo yanatumia andiko lililoandaliwa na wawekezaji (CMPort na SGRF) na kuridhiwa na Serikali mwezi Oktoba 2017 kama msingi wa majadiliano. Lengo la majadiliano hayo ni kupata namna nzuri zaidi ya kushirikiana katika kutekeleza mradi huo kwa manufaa ya pande zote (Serikali ya Tanzania na Wawekezaji). Makubaliano ya awali yamefikiwa na hatua inayofuata ni majadiliano ya kina ya mikataba yanayotegemewa kukamilika mwishoni mwa mwezi Mei, 2018. Mbali na wawekezaji waliotajwa hapo juu, makampuni mengine 12 yamepewa leseni kwa ajili ya kujenga viwanda katika eneo la Bagamoyo SEZ lililokwisha lipiwa fidia nje ya eneo lililotolewa kwa CMport na SGRF.

197. Mheshimiwa Spika, Mamlaka ya EPZ inashirikiana na Serikali ya Korea Kusini kupitia programu ya *Knowledge Sharing Program* (KSP) na *Korea Exim Bank* kuendeleza kituo cha teknolojia ya juu kitakachojengwa katika eneo la mradi wa Bagamoyo SEZ. Mshauri mwelekezi kutoka chuo

cha *Science and Technology Policy Institute* (STEPI) amefanya sehemu ya kwanza ya Stadi ya mradi kwa lengo la kupata uelewa mpana wa mradi na kuishauri Mamlaka ya EPZ kuhusu *Masterplan* ya Mradi iliyoandaliwa na Kampuni ya *Voyant Solutions Pvt* kutoka India. Aidha, STEPI kitaishauri *Korea Exim Bank* kuhusu gharama za ujenzi wa miundombinu wezeshi katika eneo la mradi. Benki hiyo imeonesha nia ya kusaidia kiasi cha Shilingi Bilioni 40.

198. *Mheshimiwa Spika;* Mamlaka ya EPZ inaendelea na maandalizi ya kutekeleza Makubaliano ya Awali (MoU) yaliyofikiwa baina yake na SNTL GROUP (SNTL) ya Morocco kuhusu uendelezaji wa maeneo ya maalum ya uwekezaji. Makubaliano hayo yalifikiwa mwezi Oktoba, 2016 wakati wa ziara ya Mfalme wa Morocco nchini Tanzania. Mamlaka ya EPZ inakamilisha *Project Portfolio* itakayokuwa msingi wa mazungumzo yatakayofikia hatua ya kuingia mkataba wa kushirikiana kuendeleza maeneo kadhaa ya SEZ kama *Industrial Parks* na *Trade and Logistics Centre*.

199. *Mheshimiwa Spika,* Mamlaka imefikia hatua nzuri katika kutekeleza Mpango wa Maboresho ya Kituo cha Huduma kwa Wawekezaji, *One Stop Services Centre* na mifumo mbalimbali ya taasisi. Taasisi ya *TradeMark East Africa* (TMEA) imeidhinisha pendekezo la taasisi kuhusu msaada wa kitaalam na fedha katika kuboresha mifumo mbalimbali ya taasisi kwa kutumia TEHAMA. Pia, Mamlaka ya EPZ inashirikiana na Shirika la Maendeleo la Ujerumani (GIZ) katika kuandaa Programu ya Usalama wa Maji (Water Security Program) ambayo itawahakikishia wawekezaji uwepo wa maji muda wote na katika ubora unaokubalika kimataifa. Utekelezaji wa Programu hiyo unatarajiwa kuwavutia wawekezaji wengi katika maeneo ya EPZ na SEZ.

200. Mheshimiwa Spika; Mamlaka ya EPZ imeendelea kuwashirikisha waandishi wa habari wa TV na magazeti katika kutembelea viwanda na maeneo maalum ya uwekezaji ili kutangaza kwa usahihi shughuli za uwekezaji zilizopo chini yake. Kupitia utaratibu huo, habari, vipindi na makala maalum zipatazo 42 zilitolewa kwa umma kupitia vyombo vya habari vya *TBC1, ITV, Azam TV, Clouds TV, Channel Ten, Mwananchi, Citizen, The Guardian, Daily News* na kwenye tovuti ya Idara ya Habari Maelezo. Vile vile, maafisa waandamizi wa EPZA wamekuwa wakishiriki mijadala katika vipindi vya televisheni na radio ili kuelezea dhana ya viwanda na maeneo maalum ya uwekezaji. Juhudi hizo zitaendelea kadri miradi mipya itakapokuwa inaanzishwa ili kufikisha elimu na taarifa kwa umma kuhusu miradi hiyo na fursa ambazo watanzania na wawekezaji kutoka nje ya nchi wataweza kunufaika nazo.

201. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha utoaji wa taarifa sahihi kuhusu miradi, EPZA imekuwa ikifuatilia habari za kisekta na kitaasisi zinazotolewa na vyombo mbalimbali. Lengo ni kuitumia vizuri fursa ya uwepo wa waandishi ambao kwa juhudi zao wenyewe wamekuwa wakiandika habari mbalimbali kuhusu viwanda ama miradi iliyo chini ya Mamlaka ya EPZ. Mbinu hiyo imewezesha kuchapishwa kwa makala maalum saba (7) kuhusu bidhaa na viwanda vilivyo chini ya maeneo maalum ya uwekezaji. Pia, juhudi za kutangaza shughuli zote zilizo chini ya Mamlaka zimeendelea kutangazwa kupitia tovuti yake www.epza.go.tz ambayo imekuwa msaada mkubwa kwa wawekezaji wa ndani na nje ya nchi

3.4.3 Shirika la Utafiti na Maendeleo ya Viwanda Tanzania

a) Kutoa Huduma za Kitaalam Viwandani

202. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, Shirika la Utafiti na Maendeleo ya Viwanda Tanzania (TIRDO) limeendelea kushirikiana na *TIB Development Bank* katika kazi mbalimbali ikiwemo uanzishwaji wa kiwanda cha bidhaa za pamba za mahospitali (Cotton based medical products) na kiwanda cha kuzalisha maji ya dripu za mahospitali (IV fluid Industry) katika Mkoa wa Simiyu. Miradi hiyo iko chini ya Mfuko wa Bima ya Afya (NHIF) na Mfuko wa Fidia kwa Wafanyakazi (WCF). Vilevile, Shirika limefanya kazi na Benki ya CRDB katika kutoa ushauri wa kitaalam na kiufundi inayohusu mikopo ya wanaoanzisha na kuendeleza viwanda ikiwemo Kiwanda cha Mabomba kilichopo Vingunguti Dar es Salaam, Kiwanda cha Nyama Sumbawanga, Kiwanda cha *Ceramics* kilichopo Same na Kiwanda cha *Kahama Oil Mills* kilichopo Shinyanga. Pia TIRDO ni mshauri kiongozi (lead consultant) katika Mradi wa Kuboresha Kiwanda cha Viatu cha Gereza la Karanga lililoko mjini Moshi Kilimanjaro.

203. Mheshimiwa Spika, katika jitihada za kufufua viwanda vilivyoacha uzalishaji, Shirika limefanya ukaguzi wa kitaalam (technical audit) katika Kiwanda cha SAAFI, Kiwanda cha Magunia cha Canvas Morogoro, na Kiwanda cha Nguo Ibadakuli – Shinyanga na kushauri namna bora ya ufufuaji wa viwanda hivyo. Pamoja na shughuli hizo, Shirika limeendelea kutoa huduma za upimaji wa uharibifu wa mazingira unaotokana na shughuli za uzalishaji viwandani na kutoa ushauri. Viwanda vilivyopatiwa huduma ni pamoja na *Tanzania Cigarette Company*-Dar es salaam, *Tanzania Tobacco Processors Ltd* -Morogoro, *Premium Active*

Tanzania Ltd- Mbeya, na *Tanga Cement Company* - Tanga. Pia maabara imeendelea kutoa huduma za mazingira kwa taasisi mbalimbali zikiwemo Mamlaka ya Viwanja vya Ndege Tanzania na Shirika la Viwango Tanzania.

b) **Kuanzisha na Kuhakiki Maabara ya Makaa ya Mawe, Mafuta na Gesi**

204. *Mheshimiwa Spika*, Shirika limeendelea kuimarisha maabara zake kwa kuhakiki maabara za makaa ya mawe na uanzishwaji na uhakiki wa maabara ya mafuta na gesi ili kufikia viwango vya kimataifa. Maabara ya makaa ya mawe imekwishaanza kufanya kazi mbalimbali za upimaji wa ubora wa makaa ya mawe kwa wateja mbalimbali kama vile STAMICO, *Magamba Coal Ltd*, na *Tancoal Energy Ltd*. Hata hivyo, jitihada zinaendelea kufanyika ili maabara hiyo ipate vifaa vya kutosha ili kuweza kuhakiki na kukidhi vigezo vya kimataifa. Aidha, jitihada zinaendelea kufanyika za kuanzisha maabara ya mafuta na gesi.

c) **Kuanzisha na Kuboresha Maabara**

205. *Mheshimiwa Spika*, katika maabara ya mazingira, Shirika limewasilisha maombi ya usajili kwa Mamlaka ya Uhakiki (SADCAS). Shirika linaendelea kutafuta fedha kwa ajili ya upimaji stadi (proficiency testing). Kwa upande wa maabara ya vifaa vya kihandisi (NDT), Shirika limeendelea kutafuta fedha kwa ajili ya kununua vifaa na kuendelea na uhakiki wa maabara hiyo. Aidha, Shirika limeandaa na kuwasilisha kwa wafadhili mbalimbali andiko kwa ajili ya kutafuta fedha za kuanzishia Maabara ya Vipimo vya Chuma Kigumu (Iron and Steel).

3.4.4 Kituo cha Zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini

a) Kujenga Uelewa na Kuhamasisha Jamii kuhusu Umuhimu wa Kununua Zana za Kilimo zilizofanyiwa Majaribio Nchini

206. Mheshimiwa Spika, Kituo cha Zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini (CAMARTEC) kimeandaa Kanuni za Majaribio ya Zana za Kilimo ambazo zimechapishwa kwenye Gazeti la Serikali Tarehe 23 Februari 2018. Kupitia vyombo mbalimbali vya habari vya Televisheni, Radio, Magazeti na Mikutano, Kituo kimewaelimisha wadau kuhusu umuhimu wa vifaa vyao kufanyiwa majaribio kabla ya kuviuza kwa wateja. Aidha, Kituo kimetenga bajeti kwa ajili ya kuanzisha vituo vya ukaguzi na majaribio katika maeneo muhimu na pia kuwasaidia wazalishaji wa ndani kuzifanyia majaribio na kukagua zana za kilimo wanazozizalisha. Hatua hiyo ni sehemu ya kufanikisha mpango wa kujenga uelewa na kuhamasisha jamii juu ya umuhimu wa kufanyia majaribio zana za kilimo.

b) Kutafiti Mahitaji, Kuendeleza na Kutengeneza Teknolojia mbalimbali za Kilimo

207. Mheshimiwa Spika, CAMARTEC kwa kushirikiana na Chuo Kikuu cha Kilimo Sokoine (SUA), kimefanya utafiti wa mahitaji na hali ya matumizi ya teknolojia za kilimo katika mikoa 12 ya Tanzania Bara ambayo ni Arusha, Dodoma, Iringa, Kilimanjaro, Lindi, Manyara, Mbeya, Njombe, Shinyanga, Simiyu, Singida na Tabora. Matokeo yanaonesha kuwa, asilimia kubwa ya wakulima katika mikoa hiyo wanahitaji teknolojia za kupandia mazao mbalimbali ikifuatiwa na teknolojia za kupalilia, kupura na kupepeti mazao ya nafaka.

Vile vile imebainika kuwa, wakulima wengi katika maeneo yaliyofanyiwa utafiti bado wanatumia teknolojia duni kufanya shughuli za kilimo. Hali hiyo inatokana na ukosefu wa taarifa za uwepo wa teknolojia zinazoweza kuwasaidia kurahisisha shughuli za kilimo, ugumu wa upatikanaji wa teknolojia za kilimo katika maeneo yao na pia uwezo mdogo wa kifedha wa kumudu kununua teknolojia hizo.

208. Mheshimiwa Spika, Kituo kimeendelea na ukamilishaji wa trekta 5 na uboreshaji wa trekta 4 aina ya CFT 221 (CAMARTEFastrucktor-221). Maboresho yanafanyika kwenye mfumo wa kuinua jembe, mfumo wa kuongoza na kushikilia jembe lisiyumbwe wakati wa kulima. Trekta tatu (3) kati ya nne (4) zimeboreshwa na kutumika kulima mashamba ya wakulima kwa majaribio katika eneo la Lake Tatu, USARIVER katika Wilaya ya Arumeru. Katika msimu huu wa kilimo, trekta hizo zimelima jumla ya ekari 120, ambapo ufanisi wake ni wastani wa ekari 3-4 kwa siku, kutegemea aina ya udongo.

209. Mheshimiwa Spika, ili kurahisisha upandaji wa zao la pamba kwa mstari na kwa nafasi sawa, CAMARTEC imefanya utafiti wa kipandio cha mbegu za pamba kinachokokotwa na ng'ombe na kufanikiwa kuunda vipandio 50 kwa ajili ya wakulima wa Wilaya ya Meatu, Mkoa wa Simiyu ambao wanafadhiliwa na Kampuni ya *bioRE Tanzania Ltd.* Vile vile, kwa kushirikiana na mjasiriamali anayemiliki Kampuni ya *Elmi Farm Implement Manufacturer* iliyoko mjini Kateshi, CAMARTEC imeweza kufanya majaribio na kuboresha Kipandio kinachovutwa na trekta kilichobuniwa na kutengenezwa na mjasiriamali huyo baada ya kubaini mapungufu katika mfumo wake wa kudondosha mbegu (Seed metering system). *Seed metering systems 100 ziliagizwa*

kutoka China kwa ajili ya kuzifunga kwenye kipandio hicho na nyingine kuendelea kutumika kufanya utafiti wa vipandio vingine. Kituo kwa kushirikiana na Chuo Kikuu cha Kilimo cha Sokoine, kimeendelea kufanya utafiti wa *Solar Dryer* isiyoathiri virutubisho na rangi ya vitu vinavyokaushwa. Vilevile, CAMARTEC inaendelea kufanya utafiti wa teknolojia mbalimbali ikiwa ni pamoja na zinazohusiana na matumizi ya nishati ya *biogas*, kupalilia mpunga, kuandaa malisho ya wanyama, kupura na kupepeta mazao ya nafaka.

c) Kutafiti na Kuendeleza Usambazaji wa Teknolojia za Matumizi Bora ya Nishati

210. Mheshimiwa Spika, CAMARTEC imeshirikiana na *Tanzania Breweries Ltd-Arusha (TBL)* kufanya utafiti wa matumizi ya chachu (yeast extract) katika uzalishaji wa *biogas*. Matokeo ya awali yameonesha kuwa, kiwango cha *biogas* kinachozalishwa kimeongezeka na pia kiwango cha joto kwenye *biogas* inayowaka kimeongezeka kutokana na kupungua kwa kiwango cha gesi zisizohitajika. Hivyo, wastani wa tani 2 za chachu ambazo huzalishwa kwa siku zitaweza kutumika moja kwa moja kulisha mitambo midogo ($6m^3$) kati ya 32 hadi 48 na kuwanufaisha wananchi wanaozunguka maeneo hayo kuzalisha *biogas* au zitatumika na wafugaji kwa kuchanganya chachu hiyo na kinyesi cha ng'ombe ili kuharakisha na kuongeza uzalishaji wa *biogas*. Vilevile, Kituo kwa kushirikiana na *University of Nottingham (UoN)*, ECHO (Arusha) na *Creative Energy* kutoka Uingereza kimeendelea kufanya utafiti unaohusisha matumizi ya kifaa maalum (sensor) katika kutambua utendaji wa mtambo wa *biogas* hata bila kufika kwenye mtambo husika. Aidha, taarifa zitakazopatikana kupitia kifaa hicho zitatumika kuwashauri wakulima njia bora ya kurekebisha mtambo bila kufika

huko na hivyo kupunguza gharama ambazo zingetumika kuitembelea mitambo hiyo ili kukagua utendaji wake.

211. Mheshimiwa Spika, CAMARTEC kwa miaka zaidi ya 35, imekuwa mstari wa mbele kwenye utafiti na usambazaji wa teknolojia ya nishati mbadala ya kupikia na majiko banifu. Katika mwaka 2017, CAMARTEC kupitia mafundi iliyowafundisha sehemu mbalimbali hapa Tanzania, imefanikisha ujenzi wa mitambo ya *biogas* (biogas plants) ngazi ya kaya 198 yenye thamani ya Shilingi milioni 336. Kwa wastani, asilimia 14 ya fedha hizo ni ruzuku kutoka Serikali ya Tanzania kupitia Wakala wa Nishati Vijijini (REA) na asilimia 86 ni fedha zilizowekezwa na wananchi wenyewe na wadau wengine wa maendeleo. Kwa mfano, *HEIFER International* imejenga jumla ya mitambo ya *biogas* 32 ya ngazi ya kaya. Kati ya hiyo, mitambo 22 imejengwa kupitia miradi yake ya *Igunga Eco Village* iliyoko katika Kata za Mbutu na Igunga, Wilayani Igunga, Mkoa wa Tabora na mitambo 10 imejengwa kupitia mradi wake wa *Mbozi Farmers Livelihood Improvement* ulioko katika Kata za Igamba na Isansa, wilayani Mbozi katika Mkoa wa Songwe.

212. Mheshimiwa Spika, uzalishaji wa mitambo ya *biogas* kwa mikoa ni kama ifuatavyo: Arusha (21), Dar-es-Salaam (5), Geita (1), Kilimanjaro (45), Manyara (7), Mara (5), Mbeya (20), Njombe (3), Pwani (3), Shinyanga (1), Simiyu (9), Singida (1), Songwe (10), Tabora (56) na Tanga (10). Ujenzi wa mitambo hiyo umetoa ajira za moja kwa moja za kudumu na za muda kwa Kampuni za *biogas* 22, mafundi 44 na vibarua zaidi ya 200.

213. Mheshimiwa Spika, CAMARTEC kupitia Mradi wake wa *Tanzania Domestic Biogas Programme* (TDBP)

unaofadhiliwa na *Africa Biogas Partnership Programme* (ABPP) imeshirikiana na Shirika la SNV kupitia Mradi wake wa *SNV Sustain* ulioko Sumbawanga kutoa mafunzo ya ujenzi wa mitambo ya *biogas* kwa vijana 32. Kwa upande wa majiko banifu, Kampuni zilizozalisha kutokana na teknolojia ya CAMARTEC zimeendelea kusambaza majiko na sufuria katika sehemu mbalimbali za Tanzania. Kwa mwaka 2017, majiko na sufuria takriban 700 yenye thamani inayokadiriwa kufikia Shilingi bilioni 1 yalitengenezwa na kusambazwa. Majiko na sufuria hayo yanatumika zaidi kwenye shule za sekondari, vyuo, magereza na hospitali na yamesaidia kupunguza matumizi ya kuni kutoka malori 1,300 mpaka 450 kwa mwaka. Biashara hiyo kwa mwaka 2017 imeweza kutoa ajira za moja kwa moja za muda na za kudumu kwa zaidi ya wajasiriamali na wafanyabiashara 42 na vibarua zaidi ya 150. Hii ina maana kwamba, biashara ya majiko banifu ni kubwa zaidi kwani kuna wajasiriamali wengine walioko nje ya eneo la Kanda ya Kaskazini wanaofanya biashara kama hiyo, ingawa kwa asilimia kubwa majiko hayo yanatengenezwa na kusambazwa kutokea Arusha.

d) **Kuhamasisha Usambazaji wa Teknolojia Zinazobuniwa na Taasisi**

214. Mheshimiwa Spika, CAMARTEC imeendelea kutafiti na kusambaza teknolojia za matumizi bora ya nishati ya kuni, mkaa na *biogas* kwa kushirikiana na wajasiriamali, makampuni binafsi, mafundi, Wizara ya Nishati, Wizara ya Madini, Wakala wa Umeme Vijijini (REA) na wadau wetu wa maendeleo ambao ni *Africa Biogas Partnership Programme* (ABPP). Kuhusu ujenzi wa mitambo ya *biogas*, Kituo kilijenga mitambo 52 midogo ngazi ya kaya na mitambo 3 ya ngazi ya jumuiya katika maeneo ya Shule ya Msingi Emboreti katika

Mkoa wa Manyara na Shamba la Nyabirezi katika Mkoa wa Geita. Ukarabati wa mitambo miwili ulifanyika katika Shule ya Sekondari Inyonga, Masasi na Shule ya Sekondari ya Wasichana, Tabora. Aidha, mafunzo ya utumiaji na utunzaji wa mitambo ya *biogas* yalifanyika maeneo ya Arusha, Shule ya Sekondari Inyonga, Masasi na Shule ya Sekondari ya Wasichana, Tabora ambapo zaidi ya watu 51 walipata mafunzo hayo.

3.4.5 Shirika la Uhandisi na Usanifu wa Mitambo Tanzania

a) Kujenga Uwezo wa Taasisi katika Kubuni, Kuendeleza na Kusambaza Teknolojia

215. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, Shirika la Uhandisi na Usanifu wa Mitambo Tanzania (TEMDO) limefanikiwa kutoa mafunzo ili kuongeza ujuzi katika utendaji kazi kwa wafanyakazi zaidi ya kumi katika nyanja za ubora wa bidhaa, uzalishaji, CAD/CAM, usimamizi wa biashara ya kimataifa na ubunifu. Mafunzo hayo yalienda sambamba na maboresho ya karakana ya Taasisi kwa kupata na kusimika mashine mpya tano kwa ufadhili wa Shirika la Umoja wa Mataifa la Uendelezaji wa Viwanda (UNIDO). Mashine hizo ni: *computerized plasma cutting machine; computerized tensile testing machine; computerized hardness tester; computerized material analyzer* na *semi-automatic spot welding machine*.

b) Kuboresha, Kuendeleza na Kuhamasisha Utengenezaji na Utumiaji Kibiashara wa Mitambo

216. Mheshimiwa Spika, usanifu, uendelezaji na utengenezaji wa mashine tatu za kuchakata bidhaa za marumaru umekamilika. Mashine hizo ni za kufyatua matofali ya kuhifadhi joto (refractory bricks), mashine ya kusaga udongo na mashine ya kuchekecha. Majaribio ya mashine hizo yanaendelea kwa kutumia malighafi za udongo unaopatikana nchini. Baada ya majaribio hayo na uhakiki wa ubora wake Shirika litaitangaza kupitia SIDO au kampuni binafsi zitakazojitokeza ili zizalishwe kibiashara. Kuhusu mafuta yatokanayo na mbegu za alizeti, wataalam wa TEMDO wametembelea na kushauriana na wadau mbalimbali kwa lengo la kuwahamasisha kutumia teknolojia zilizobuniwa. Mwitikio ni mzuri na kwa sasa mipango inafanyika ili kufunga mitambo hiyo katika Halmashauri ya Wilaya ya Kondoa na mtaa wa viwanda, SIDO mkoani Singida.

c) Kubuni na Kuendeleza Teknolojia Jadidifu

217. Mheshimiwa Spika, uendelezaji na utengenezaji wa chasili cha mtambo wa kuzalisha umeme kutokana na nguvu za maji uitwao *Crossflow Turbine* na usanifu wa mtambo wa kuzalisha umeme unaotokana na nguvu za maji uitwao *Reverse Pump Turbine* umekamilika. Aidha, taarifa muhimu kuhusu aina ya makaa ya mawe yapatikanayo nchini na teknolojia zitakazotumika kutengeneza brikwiti za makaa ya mawe (*Coal dust briquettes*) zitakazotumika kupikia zimekusanywa. Taarifa muhimu za usanifu na utengenezaji wa mtambo huo zimekusanywa na usanifu umeanza. Inategemewa kuwa tafiti hizo zikikamilika na kutumika

vizuri zitasaidia zaidi kupata nishati mbadala itakayosaidia kupunguza matumizi ya kuni na hivyo kutunza mazingira.

3.4.6 Kampuni ya Mbolea Tanzania

218. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2017/2018, Kampuni ya Mbolea Tanzania (TFC), imesimamia uingizaji na usambazaji wa mbolea za aina mbalimbali hapa nchini. Katika kipindi hicho, TFC imefanikiwa kusambaza mbolea tani 5,720 katika mikoa yote ya Tanzania Bara inayojumuisha aina ya DAP tani 1,800, UREA tani 3,000, SA tani 670 na CAN tani 250. Katika mtandao wa usambazaji wa mbolea nchini, Kampuni ya TFC ina maghala katika mikoa saba na imekodi maghala mengine saba katika mikoa mingine na hivyo kuwa na maghala katika mikoa 14 yenye uwezo wa kuhifadhi tani 95,500 za mbolea kwa wakati mmoja.

3.4.7 Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogo

- a) **Kujenga Maeneo ya Viwanda katika Mikoa ya Dodoma, Geita, Kagera, Katavi, Manyara, Mtwara na Simiyu**

219. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2017/2018, Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogo (SIDO) limeendelea na ujenzi wa miundombinu ya ofisi na majengo (industrial sheds) ya kuendeshea miradi ya ujasiriamali. Ujenzi umeanza katika mikoa ya Geita, Kagera na Simiyu chini ya Mkandarasi - SUMA JKT. Aidha, mikataba ya ujenzi katika mikoa ya Dodoma, Katavi, Manyara na Mtwara imekwisha sainiwa na kazi ya ujenzi itaanza wakati wowote.

b) Kusajili Viwanda Vidogo Nchini

220. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, Shirika limehamasisha na kufanikisha kusajiliwa viwanda vidogo 429 katika mikoa yote nchini kupitia BRELA na kupewa leseni na Mamlaka za Serikali za Mitaa katika maeneo vilikoanzishwa.

c) Kuimarisha Uwezo wa Uhawilishaji wa Teknolojia

221. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, teknolojia mpya 59 zilitambuliwa na kusambazwa. Mashine na zana za teknolojia hizo ziliwezesha kuanzishwa na kuimarisha shughuli za miradi 260 ya uzalishaji kote nchini. Teknolojia hizo zinahusu ubanguaji wa korosho; usindikaji wa mihogo; ukamuaji wa mafuta ya mawese; usindikaji wa vyakula; upunguzaji wa matumizi ya miti na mazao yake kama nishati; ufungashaji wa vyakula vilivyosindikwa; utengenezaji wa vifaa vya ujenzi hasa matofali; utengenezaji wa chokaa na chaki; utengenezaji wa sabuni; na usindikaji ngozi kwa njia za asili. Aidha, Shirika limewezesha utengenezaji wa mashine na zana 174 kwa ajili ya matumizi ya wajasiriamali wadogo mijini na vijijini. Teknolojia hizo zimesaidia kuimarisha na kuongeza ubora wa bidhaa za wajasiriamali.

d) Kuwezesha Uanzishwaji wa Viwanda Vidogo

222. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, Shirika limefanikisha uanzishwaji wa viwanda vipya vidogo vya aina mbalimbali 429 na kuzalisha ajira 1,287. Mafanikio hayo yametokana na huduma za kiufundi, ushauri, mafunzo, masoko na mikopo ilizozitoa kwa wajasiriamali. Aidha, maandiko 15 yaliandaliwa kwa ajili ya kuandaa miradi ya

kuanzisha viwanda vidogo na vya kati chini ya Mkakati wa ODOP.

e) **Upatikanaji wa Mitaji kwa Wajasiriamali kupitia NEDF**

223. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, mikopo 1,948 yenye thamani ya Shilingi bilioni 3.344 ilitolewa kupitia Mfuko wa NEDF ambapo asilimia 51 ya mikopo hiyo ilitolewa kwa wajasiriamali wanawake. Aidha, asilimia 42 ya mikopo ilitolewa kwa miradi ya vijijini. Mikopo hiyo iliwezesha kupatikana ajira 4,438 zinazojumuisha wanaume 2,130 na wanawake 2,308.

3.4.8 Kituo cha Uwekezaji Tanzania

a) **Uhamasishaji kwa Kuwalenga Wawekezaji wa Nje na Ndani**

224. Mheshimiwa Spika, Kituo cha Uwekezaji Tanzania (TIC) kilishiriki katika makongamano manne ya biashara na uwekezaji na kunadi fursa za uwekezaji zilizopo nchini. Pia Kituo kiliwaalika wafanyabiashara mbalimbali na kushirikisha taasisi za umma katika makongamano mbalimbali yakiwemo yaliyofanyika katika nchi za Vietnam, India, China na Korea ya Kusini. Kutokana na mikutano hiyo, Kituo kimepokea Kampuni mbili (2) ambazo zimeonesha nia ya kuwekeza nchini. Kampuni hizo ni *MECEN IPC Limited* ambayo inatafuta mbia wa kuwekeza katika mradi wa kuzalisha chupa za plastiki na Kampuni ya Hyundai ambayo imemtuma mwakilishi wake kuja Tanzania kuangalia fursa na kuwekeza katika miradi ya ujenzi wa miundombinu kupitia Mfumo wa PPP.

225. Mheshimiwa Spika, Kituo kiliratibu ziara za wawekezaji toka China, Czechoslovakia, Japan, Marekani, Mauritius, Misri na Thailand kuja nchini. Matokeo ya ziara hizo ni ujio wa Kampuni ya *Gullin Pharmaceuticals (Tanzania) Ltd* ambayo inaendelea na majadiliano ya ubia na kampuni ya dawa kutoka China ili kuwekeza katika kiwanda cha dawa Dar es Salaam. Pia majadiliano yanaendelea kati ya Kampuni ya *Argenta Capital Partners Ltd* ya Mauritius na SUMA JKT kuhusu mradi wa ujenzi wa Kiwanda cha Dawa za Binadamu eneo la Ruvu. Vilevile, Kampuni ya *Saisan Co. Ltd* kutoka Japan ilikuja na kuonesha nia ya kuwekeza katika usambazaji wa nishati ya gesi (LPG Bulk Distribution) kwenye taasisi za umma kama vile shule, jeshi, na vyuo. Kampuni hiyo imenuia kushirikiana na *Commercial Petroleum Company of Tanzania (COPEC)* ambayo ni kampuni tanzu ya Shirika la Maendeleo ya Mafuta ya Petroli Tanzania (TPDC). Taratibu za kuja kuwekeza zinaendelea.

b) Kupeleka Taarifa kwenye Balozi za Tanzania Nje ya Nchi

226. Mheshimiwa Spika, TIC imeshiriki katika kutoa na kusambaza taarifa kwenye Balozi za Tanzania nje ya nchi zinazosaidia kuvutia uwekezaji nchini. Katika kutekeleza jukumu hilo, Kituo kimepeleka machapisho ya uhamasishaji uwekezaji katika Balozi hizo na kutoa mafunzo ya namna ya kuhamasisha wawekezaji wa nje ili waje kuwekeza nchini.

c) Uhamasishaji Uwekezaji wa Ndani

227. Mheshimiwa Spika, TIC ilishiriki kwenye Maonesho ya DITF yaliyofanyika katika Viwanja vya Mwalimu Nyerere, Dar es Salaam mwezi Julai hadi Agosti, 2017. Maonesho hayo

yalitoa fursa kwa Kituo kutoa elimu kwa wananchi juu ya huduma mbalimbali zinazotolewa na TIC kwa wawekezaji wa ndani na wa nje. Vilevile TIC ilishiriki kwenye Maonesho ya Nane Nane yaliyofanyika katika Kanda za Kusini (Lindi), Kaskazini (Arusha) na Nyanda za Juu Kusini (Mbeya) mwezi Julai na Agosti, 2017. Katika Maonesho hayo, TIC ilifanikiwa kupata Cheti cha Ushindi wa pili kwenye Kanda ya Nyanda za Juu Kusini na Cheti cha Ushindi wa tatu kwenye Kanda ya Kaskazini katika kundi la taasisi. Vile vile, TIC ilishiriki katika Maonesho ya *Mwanza East Africa Trade Fair* ambapo ilitunukiwa kikombe cha ushindi kwa kushika nafasi ya kwanza kwa kundi la Taasisi na Idara za Serikali. Ushiriki katika maonesho hayo ulitoa fursa kwa Kituo kujitangaza na kuufahamisha umma juu ya kazi na majukumu yake katika kuhamasisha na kuvutia uwekezaji nchini.

d) **Kusajili Miradi ya Uwekezaji**

228. *Mheshimiwa Spika*, katika kipindi cha mwezi Julai 2017 hadi Februari 2018, TIC imefanikiwa kuandikisha miradi 169 ambayo inatarajia kuwekeza mtaji wa Dola za Kimarekani 107,855,688 na kuajiri wafanyakazi wapatao 19,799 ikiwa ni ajira mpya. Miradi yote iliyosajiliwa katika kipindi hicho ilikuwa ni miradi mipya.

e) **Kutatua Changamoto za Uwekezaji Nchini**

229. *Mheshimiwa Spika*, katika kipindi cha mwezi Julai 2017 hadi Februari 2018, Kituo cha Uwekezaji kimeanzisha Kamati ya Wakuu wa Taasisi zinazohusika katika Kutoa Huduma zinazofanikisha Uwekezaji (National Investment Facilitation Committee-NIFC). Kamati hiyo ipo chini ya uenyekiti wa Mkurugenzi Mtendaji wa Kituo cha Uwekezaji

na hukutana mara moja kila mwezi na kujadili namna taasisi husika zinavyoweza kuondoa changamoto wanazokutana nazo wawekezaji wakati wa kuomba vibali na leseni mbalimbali.

f) **Kuanzisha Mkutano wa Wawekezaji na Wakuu wa Taasisi**

230. Mheshimiwa Spika, Kituo cha Uwekezaji kimefanikisha mkutano unaowakutanisha wawekezaji na wakuu wa taasisi zinazohusika katika kutoa leseni na vibali mbalimbali (Investors Dialogue Meeting). Lengo la mkutano huo ni kuwawezesha wakuu wa taasisi kusikiliza changamoto wanazokutana nazo wawekezaji wakati wanapooomba leseni na vibali mbalimbali kwenye taasisi zao ili waweze kuzifanyia kazi. Mkutano huo hufanyika mara moja kwa mwaka na mkutano wa kwanza ulifanyika tarehe 31 Oktoba, 2017 ambapo masuala yaliyoibuliwa na wawekezaji yanafanyiwa kazi kupitia NIFC.

g) **Kuwasaidia Wawekezaji Kupata Vibali na Hati mbalimbali za Kisheria**

231. Mheshimiwa Spika, kwa kipindi cha mwezi Julai 2017 mpaka Februari 2018, maombi ya vibali mbalimbali yaliyoshughulikwa katika taasisi yalikuwa 9,127.

h) **Kuratibu Miradi ya Uwekezaji Mahiri**

232. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, TIC iliratibu mkutano mmoja wa Kamati ya Wataalam wa NISC ili kujadili masuala mbalimbali yanayohusiana na wawekezaji mahiri. Katika mkutano huo, NISC ilichambua na kutoa ushauri kuhusu namna ya kutatua changamoto za

wawekezaji mahiri. Kwa kushirikiana na Wizara ya Fedha na Mipango, Ofisi ya Waziri Mkuu, na Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA), Kituo kilitembelea miradi sita (6) iliyoomba hadhi ya uwekezaji mahiri ili kujionea hatua ya utekelezaji wa miradi hiyo ilipofikia. Katika kikao chake cha mwisho, NISC ilifanikisha kupitisha miradi mikubwa sita na kuipatia hadhi ya miradi mahiri yaani *strategic investment status*.

i) **Kufanya Tafiti zitakazotumika Kuishauri Serikali kuhusu Sera ya Uwekezaji**

233. Mheshimiwa Spika, Kituo kimeweza kushiriki na kuendesha tafiti mbalimbali kwa kushirikiana na wadau zikihusisha tafiti za kisera na za masoko (*Policy and Market Research*). Kwa kushirikiana na Benki Kuu ya Tanzania na Ofisi ya Takwimu ya Taifa, Kituo kimeweza kukamilisha utafiti wa mitaji kutoka nje (FDI) kwa mwaka 2016 na taarifa hiyo inasubiri maoni ili kuwasilishwa katika Kamati ya Utendaji. Pia utafiti kama huo kwa mwaka 2017 unaendelea ambapo taarifa za makampuni kwa mwaka 2016/17 kwa Mkoa wa Dar es Salaam zimeshakusanywa. Kwa kushirikiana na *International Growth Centre (IGC)*, Kituo kimekamilisha utafiti ya muundo wa kisheria wa Sekta ya Vipodozi na kushirikisha wadau wa sekta hiyo kwa ajili ya uhakiki na kikao cha wadau kujadili taarifa ya utafiti huo kinatarajia kufanyika nusu ya mwaka ya pili ya 2017/2018. Utafiti huo utawezesha kuona changamoto zinazoikabili sekta hiyo katika kuanzisha na kuendesha miradi yao. Vilevile, Kituo kimeweza kushirikiana na Mradi wa *Supporting India Investment and Trade with Africa (SITA)* kwa udhamini wa *International Trade Centre (ITC)* kukamilisha utafiti wa fursa za uwekezaji katika Sekta ya Ngozi na utafiti katika fursa ya alizeti upo katika hatua za awali.

- j) **Kuboresha Utoaji Huduma Mahali Pamoja (One Stop Shop) na Kuwezesha Usajili kwa Njia ya Mtandao kwa Wawekezaji**

234. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwezi Julai 2017 mpaka Februari 2018, Taasisi imeendelea na maboresho katika kuhudumia wawekezaji ili kuwasaidia kupata vibali na leseni mbalimbali wanazohitaji ili kuweza kuanzisha miradi yao. Katika juhudi hizo Kituo kimeongeza idadi ya taasisi zilizopo katika Huduma za Mahali Pamoja kwa kuweka pamoja maafisa wa TANESCO, TFDA, TBS pamoja na OSHA.

- k) **Kuwasaidia Wajasiriamali Wadogo na wa Kati Kuibua Fursa za Uwekezaji na Kuwaunganisha na Wafanyabiashara Wakubwa (Business Linkages)**

235. Mheshimiwa Spika, Kituo cha Uwekezaji Tanzania kimeendelea kuwaunganisha wawekezaji wakubwa na wadogo, ili wawekezaji wadogo waweze kuwauzia (kuwasambazia) bidhaa wale wawekezaji wakubwa kulingana na ubora na mahitaji ya wawekezaji wakubwa. Kwa kipindi cha kuanzia mwezi Julai 2017 hadi Disemba 2018, wawekezaji wadogo wapatao 63 wameshiriki mafunzo hayo. Kazi hiyo hufanyika kupitia mafunzo maalum ambayo wawekezaji wadogo wadogo wa ndani wanapewa ili waweze kuendana na mahitaji ya wawekezaji wakubwa.

- l) **Kutangaza Kazi za Kituo na Vivutio vya Uwekezaji**

236. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, TIC ilishiriki katika vipindi maalum vya televisheni na radio

ikiwamo *Radio One, Clouds FM, City Radio*, na *TBC* ili kutoa elimu kwa umma kuhusiana na majukumu yake. TIC ilitumia fursa hizo kutoa taarifa za uwekezaji na kuelezea malengo makuu ya Kituo katika shughuli za kuhamasisha uwekezaji, kuhudumia wawekezaji na kutoa huduma za mahala pamoja yaani *One Stop Facilitation Centre*. TIC iliweza kushiriki vipindi mbalimbali ikiwemo vipindi vya ‘tunatekeleza’ kupitia TBC, ‘kumekucha na kipima joto’ kupitia ITV. Vile vile, Taasisi imefanya mahojiano maalum na waandishi wa TBC, Channel Ten na ITV.

3.4.9 Shirika la Viwango Tanzania

- a) **Kukagua Ubora wa Bidhaa zitokazo Nchi za Nje kabla ya Kuingia Nchini (Pre-Shipment Verification of Conformity to Standards- PVoC) ili Kulinda Viwanda vya Ndani**

237. *Mheshimiwa Spika*, Shirika la Viwango Tanzania (TBS) kwa kushirikiana na Shirika la Viwango Zanzibar (ZBS), SIDO, TRA, GCLA, EWURA, SUMATRA, TFDA, FCC, NEMC, NIT, TPA na Jeshi la Polisi imeendelea kusimamia ubora wa bidhaa zikiwemo zinazotoka nje kwa kufanya ukaguzi wa mara kwa mara. Lengo ni kuhakiki na kuthibitisha ubora ili kuwalinda walaji na viwanda vya ndani. Hadi kufikia Machi 2018, vyeti vya ubora wa bidhaa zitokazo nje ya nchi (*Certificate of Conformity - CoCs*) 25,055 vimetolewa, sawa na asilimia 73.7 ya lengo ya kutoa vyeti 34,000 vya ubora mwaka 2017/2018.

238. *Mheshimiwa Spika*, Shirika limeendelea kudhibiti ubora wa bidhaa, ambapo bidhaa ambazo hazikukidhi viwango ziliteketezwa au kurudishwa nchi zilikotoka.

Baadhi ya bidhaa zilizoteketezwa ni pamoja na nondo tani 126, vilainishi vya mitambo (*engine oil*) lita 1,000, betri za *solar* vipande 91 na nyaya za umeme (*flat twin cables*) rola 208. Bidhaa zilizoteketezwa zilikuwa na thamani ya Shilingi 217,301,000. Vilevile, bidhaa zilizorejeshwa nchi zilikutoka ni pamoja na shehena za mafuta ya petroli ya tani 74,968.95, nyaya za kuzuia radi (*earth rod*) vipande 4,950, mafuta ya breki za magari (*brake fluid DOT 3*) lita 9,880, malighafi ya kutengenezea bati tani 60.3 na nyaya za umeme (*PVC insulated cables*) katoni 53. Bidhaa zilizorejeshwa zilikuwa na thamani ya Shilingi 9,464,967,232.

b) Kutoa Leseni ya Ubora kwa Bidhaa Mbalimbali

239. Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Machi 2018, leseni 225 za ubora za TBS zimetolewa sawa na asilimia 93.8 ya lengo la kutoa leseni 240. Miongoni mwa leseni hizo, 41 zilitolewa kwa wajasiriamali wadogo kwa bidhaa za mvinyo, iliki, unga wa soya, unga wa mahindi, mafuta ya kujipaka, pilipili manga, maji ya chupa, chumvi, jemu, karafuu, tangawizi ya kusaga, chaki, sabuni za maji, mikate, sabuni za kuogea, maziwa, mtindi, mafuta ya alizeti, asali, vigae, grisi, chokaa, sharubati ya nanasi na mchele. Shirika limeendelea kutoa mafunzo kwa wajasiriamali (SMEs) na wadau mbalimbali katika dhana nzima za kuzingatia mifumo bora ili kuzalisha bidhaa zenye ubora.

c) Kutoa Mafunzo kuhusu Viwango na Udhhibiti wa Ubora (Quality Assurance Training)

240. Mheshimiwa Spika, hadi kufikia mwezi Machi 2018, semina 37 za mafunzo zilitolewa, sawa na asilimia 123.3 ya lengo la kutoa semina 30. Mafunzo na semina hizo zilitolewa

kwa wajasiriamali wadogo pamoja na wadau mbalimbali wapatao 3,201 katika mikoa ya Arusha, Dar es Salaam, Iringa, Katavi, Kigoma, Mara, Mbeya, Morogoro, Mwanza, Ruvuma, Singida, Shinyanga, Songwe na Tabora.

d) Kufanya Ugezi kwa Vifaa na Mashine mbalimbali

241. Mheshimiwa Spika, hadi kufikia mwezi Machi 2018 mitambo 4,211 ilifanyiwa ugezi, sawa na asilimia 52.9 ya lengo la kufanya ugezi wa mitambo 8,000.

e) Kutayarisha Viwango vya Kitaifa katika Sekta Ndogo za Uhandisi na Usindikaji

242. Mheshimiwa Spika, hadi kufikia mwezi Machi 2018, Shirika limekamilisha viwango muhimu 267 katika sekta za uhandisi na usindikaji sawa na asilimia 76.3 ya lengo la kutayarisha viwango 350 kwa mwaka. Shirika pia liliendelea kusimamia viwango vya kitaifa kwa kutumia mifumo iliyopo ya kuhakiki ubora (*Certification Schemes*).

f) Kupima Sampuli za Bidhaa Mbalimbali

243. Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Machi 2018, sampuli 15,120 zilikuwa zimepimwa katika maabara mbalimbali za Shirika kwa lengo la kuhakiki ubora wake. Hiyo ni sawa na asilimia 122.9 ya lengo la kupima sampuli 12,300 kwa mwaka. Ongezeko hilo limetokana na kuimarika kwa ukaguzi wa bidhaa zinazoingizwa nchini hali iliyosababisha kuongezeka kwa sampuli zinazohakikiwa ubora hapa nchini (*Destination Inspection*).

g) Kufanya Ukaguzi na kutoa Leseni za Ubora wa Magari Yaliyotumika yanayoingizwa Nchini

244. Mheshimiwa Spika, hadi kufikia mwezi Machi 2018, vyeti 26,706 vya ukaguzi wa magari vimetolewa, sawa na asilimia 63.6 ya malengo ya vyeti 42,000. Kati ya magari hayo yaliyokaguliwa, magari 31 yalikataliwa baada ya kushindwa kukidhi viwango vya ubora. Aidha, Shirika linatekeleza mradi unaofadhiliwa na *Trade Mark East Africa* (TMEA) wenye lengo la kuboresha miundombinu ya ubora ya Shirika. Kwa kupitia mradi huo, miundombinu ya TEHAMA ya TBS imeboreshwa hivyo imerahisisha utoaji wa huduma na kufupisha muda wa kuwahudumia wateja wa Shirika (*Turn Around Time*).

h) Kuanzisha Ofisi Mpya za Mipakani na Kufungua Ofisi Mpya za Kanda

245. Mheshimiwa Spika; katika kupanua wigo wa utoaji huduma na kudhibiti mianya ya uingizwaji wa bidhaa zisizokidhi ubora, Shirika limeomba ofisi kwa Mamlaka ya Bandari Tanzania (TPA) na majadiliano yanaendelea ili kupata ofisi katika mipaka ya Itungi, Bukoba na Mtwara. Vilevile, Shirika linaendelea na jitihada za kutafuta ofisi katika mipaka ya Mtambaswala na Tarakea sambamba na kufuatilia vibali vya ajira ili kuwezesha ukaguzi wa bidhaa katika mipaka hiyo. Shirika limefungua ofisi za kanda zilizopo Arusha (Kanda ya Kaskazini) Mbeya (Kanda ya Nyanda za Juu Kusini), Mwanza (Kanda ya Ziwa) Dodoma (Kanda ya Kati) na Mtwara (Kanda ya Kusini).

3.4.10 Wakala wa Usajili wa Biashara na Leseni

a) Kuboresha Mifumo na Taratibu za Utoaji Huduma kwa Kutumia Njia za Kiteknolojia

246. *Mheshimiwa Spika*, Wakala wa Usajili wa Biashara na Leseni imejenga Mfumo Mpana wa Usajili kwa Njia ya Mtandao (Online Registration System - ORS) ambapo huduma zote zitolewazo na BRELA ambazo ni usajili wa makampuni, majina ya biashara, alama za biashara na huduma, hataza, leseni za biashara na viwanda zinatolewa kwa njia ya mtandao. Mfumo wa ORS umeunganishwa na Mamlaka ya Vitambulisho vya Taifa (NIDA) kwa ajili ya namba ya uraia na Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) kwa ajili ya Namba ya Utambulisho wa Mlipa Kodi (TIN) wa Kampuni ambayo pia huwa ni namba ya usajili wa Kampuni. Aidha, mfumo huo umekwishaunganishwa na Mfumo wa Serikali wa Ukusanyaji wa Maduhuli (Government Electronic Payment Gateway - GePG), pamoja na Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania (TCRA) kwa ajili ya utambuzi wa maeneo na anuani za makazi. Mfumo huo wa ORS unaweza kuunganishwa na taasisi nyingine za Serikali kwa lengo la kutoa huduma kwa pamoja (Electronic One Stop Shop).

247. *Mheshimiwa Spika*, kabla ya kuanza kutoa huduma kwa njia ya mtandao kuanzia tarehe 4 Januari, 2018, BRELA ilitoa mafunzo kwa wanasheria, wahasibu na wakaguzi, wawakilishi wa Sekta Binafsi na benki. Aidha, katika kuhakikisha kuwa wananchi wanaelewa kutumia mifumo ya TEHAMA na kufanya usajili, Wakala imeanzisha dawati la kuelimisha na kusaidia wadau kusajili kwa njia ya mtandao katika jengo jipya la Ushirika. Mfumo huo unategemewa kufungwa katika Ofisi za Maafisa Biashara nchini ili kurahisisha utoaji wa huduma na elimu kwa wananchi katika

Halmashauri zote nchini. Aidha, Wakala imetoa mafunzo kwa Maafisa Biashara wote wa Halmashauri za mikoa ya Dar es Salaam na Pwani yaliyofanyika tarehe 5 na 6 Machi, 2018.

b) Kuboresha Mifumo ya Uwajibikaji, Weledi na Uadilifu kwa Watumishi

248. Mheshimiwa Spika, Wakala imeendelea kuboresha mifumo ya uwajibikaji kwa watumishi kwa kusimamia ujazaji wa fomu za MWAMTUKA (OPRAS). Wakala imekuwa na utamaduni kwa watumishi wake kutoa taarifa za utendaji za siku na wiki. Pia, katika kuhakikisha suala la maadili na uadilifu linafanyiwa kazi, Wakala ina kamati ya maadili ambayo pamoja na majukumu mengine inaratibu malalamiko ya wateja na kushughulikia masuala ya maadili ya wafanyakazi. Utaratibu huo umeweza kubaini maeneo yenye viashiria vya rushwa na pia kudhibiti na hata kuongeza usimamizi zaidi.

c) Kutoa Elimu na Uhamasishaji wa Usajili na Urasimishaji wa Biashara kwa Wananchi

249. Mheshimiwa Spika, Wakala imeendelea kutoa elimu kuhusu taratibu za usajili kwa njia ya mtandao kwa kutumia vyombo vya habari, semina na warsha mbalimbali kwenye maeneo ya wafanyabishara wadogo wadogo mikoani na wilayani kwa kuanzia na ofisi za kanda za Mbeya, Mtwara na Mwanza. Aidha, Wakala unahamasisha urasimishaji wa biashara kupitia njia mbalimbali ikiwa ni pamoja na kutoa vipeperushi vilivyoandaliwa kwa Kiswahili vikielezea taratibu za usajili na ada. Hadi kufikia Januari 2018, vipeperushi 22,480 vimetolewa kwa wajasiriamali

mbalimbali mikoani na wilayani. Vilevile, Wakala inalenga kuwaelimisha na kuwapa huduma za usajili popote walipo kwa njia ya mtandao. Aidha, wafanyakazi wameelimishwa kuhusu mbinu na kuwahudumia wateja na kutekeleza mkataba kwa wateja.

3.4.11 Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala

a) Kuainisha na Kufanya Ukaguzi wa Ghala zilizosajiliwa na zinazotarajiwa Kusajiliwa chini ya Mfumo

250. *Mheshimiwa Spika*, Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala (WRRB) imetoa leseni 23 kwa waendeshaji wa ghala kwenye mazao ya korosho, kahawa (1), mpunga (2), na mahindi (1) na kufikia jumla ya leseni 27. Aidha, Bodi imefanya kaguzi zote zinazotakiwa kisheria ambazo ni ukaguzi kabla ya mfumo kuanza (Pre-Inspection), na ukaguzi wakati Mfumo unaendelea (Surveillance Inspections). Leseni za kuendesha ghala hutolewa baada ya Bodi kutangaza kwenye tovuti yake na waombaji wenye sifa kukidhi matakwa ya kisheria ya uendeshaji wa ghala.

b) Kutoa Elimu ya Mfumo wa Stakabadhi kwa Wadau

251. *Mheshimiwa Spika*, Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala imeendelea kutoa elimu ya Mfumo kwa wadau wote ili kuongeza uelewa. Katika kipindi cha Julai hadi Oktoba 2017, wafanyakazi wa makampuni yanayoendesha ghala wapatao 52 walipewa mafunzo ya jinsi ya kupokea na kutoa mazao ghalani, Sheria ya Mfumo wa Stakabadhi za Ghala, Kanuni na Miongozo ya mazao yanayotumia Mfumo

wa Stakabadhi. Bodi kwa kushirikiana na Benki Kuu ya Tanzania, NMB PLC, CRDB PLC, NHIF, TIGO Tanzania, Tume ya Maendeleo ya Ushirika pamoja na Mashirika ya Hifadhi ya Jamii walitoa mafunzo kwa wakulima wa Mtwara na Lindi mwezi Agosti 2017.

252. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, Bodi kwa kushirikiana na FSĐT ilihamasisha wakulima wa korosho kutumia huduma za kibenki ikiwa ni pamoja na kufungua akaunti kwa ajili ya malipo wanapouza korosho. Zaidi ya wakulima 420,000 walifungua akaunti na kutumia huduma za kibenki kama ifuatavyo: NMB 224,000, CRDB 196,000, na POSTAL BANK 2,033. Aidha, wakulima wanaelimishwa na kuhamasishwa kutumia mitandao ya simu kupata taarifa za kila siku za masoko ya bidhaa na mazao.

253. Mheshimiwa Spika, Bodi imeendelea kufuatilia utendaji wa ghala zilizosajiliwa kuhifadhi mazao na kutoa elimu kuhusu uingizaji wa taarifa kwenye kanzidata na kurekebisha makosa mapema. Bodi kwa kushirikiana na Soko la Bidhaa Tanzania imetoa mafunzo kwa wakulima wapatao 200 wa mahindi katika Mkoa wa Rukwa katika wilaya za Sumbawanga, Kalambo na Nkasi kuhusu matumizi ya Mfumo wa Stakabadhi za Ghala na jinsi ya kuuza mazao kupitia Soko la Bidhaa Tanzania.

3.4.12 Chama cha Hakimiliki Tanzania

a) Kuongeza Makusanyo ya Mirabaha

254. *Mheshimiwa Spika*, Chama cha Hakimiliki Tanzania (COSOTA) imeendelea kuboresha ukusanyaji wa mirabaha, kwa kuongeza maafisa leseni wawili (2) na matumizi ya mfumo wa kielektroniki. Kwa sasa kuna jumla ya maafisa leseni watano (5) na maafisa ugani watatu (3) ambao wanafanya kazi ya ukusanyaji mirabaha kwa usimamizi wa COSOTA. Hadi Februari 2018, Shilingi 90,164,820 zilikusanywa na zoezi la kugawa mirabaha kwa wasanii litaendelea baada ya kukamilika kwa maboresho ya mfumo yanayofanywa na wataalam kutoka WIPO. Maboresho hayo yanayotarajiwa kukamilika tarehe 17 Mei, 2018 yatawezesha mirabaha kugawanywa kutokana na matumizi ya kazi za wasanii. Aidha, COSOTA imejiunga na Mfumo wa Kielektroniki wa *Government e-Payment Gateway* ili kuongeza mapato.

b) Kutoa Elimu kwa Wananchi na Wadau wa Sanaa Kuhusiana na Mambo ya Hakimiliki na Hakishiriki

255. *Mheshimiwa Spika*, COSOTA kwa kushirikiana na wadau wengine imetoa elimu katika mikoa ya Arusha (195), Dar es Salaam (54), Dodoma (190), Mbeya (220), Mwanza (188), Morogoro na Tanga kuhusu masuala ya Hakimiliki na Hakishiriki kwa watunzi na wabunifu wa kazi za sanaa zinazolindwa na Sheria ya Hakimiliki na Hakishiriki Na. 7 ya mwaka 1999 na umuhimu wa kusajili na kulinda kazi zao na masuala ya uharamia.

c) **Kufanya Ukaguzi wa Kazi Zinazolindwa na Sheria ya Hakimiliki na Hakishiriki (Anti-Piracy Raids)**

256. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2017 hadi Februari 2018, COSOTA ilifanya ukaguzi wa matumizi ya kazi za wasanii kupitia mfumo wa televisheni wa *cable* katika mikoa ya Arusha, Dodoma, Manyara, Mara, Morogoro, Mtwara, Singida na maeneo ya Namanga na Karatu. Kufuatia ukaguzi huo, kesi mbili zimefunguliwa kwa kukiuka Sheria moja ikiwa mkoani Singida na kesi nyingine katika mkoa wa Arusha wilayani Karatu. Aidha, kesi moja iliyofunguliwa mkoani Dodoma mwaka 2017 bado inaelendea kusikilizwa.

d) **Kushughulikia Migogoro na Kesi za Hakimiliki na Hakishiriki**

257. Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Februari 2018, COSOTA imepokea jumla ya migogoro 27. Kati ya hiyo, miwili (2) imeshughulikiwa na kumalizika, iliyobaki inaendelea na usuluhishi.

e) **Kuendelea Kusajili Wanachama Wasanii na Kazi Zao**

258. Mheshimiwa Spika, COSOTA imeendelea kusajili wasanii na kazi zao. Katika kipindi cha 2017/2018, jumla ya wanachama 348 walisajiliwa. Kati ya hao, 77 walikuwa wa fani ya muziki, 125 fani ya filamu na 146 wa kazi za maandishi. Kazi zilizosajiliwa ni 1,432 inayojumuisha kazi 908 za muziki, 276 za filamu na 248 za maandishi.

3.4.13 Mamlaka ya Maendeleo ya Biashara Tanzania

a) Kuboresha Upatikanaji wa Soko la Bidhaa na Huduma Zinazozalishwa Nchini

259. Mheshimiwa Spika, Mamlaka ya Maendeleo ya Biashara Tanzania (TanTrade) ilifanya tathmini ya mahitaji ya malighafi ya viwanda 70 vya matunda, viungo na nafaka ili kuunganisha wazalishaji wa mazao na viwanda. Hatua hiyo ililenga kusaidia upatikanaji wa masoko ya uhakika. Jitihada hizo zinajumuisha kutafuta soko kwa bidhaa zitokanazo na shughuli za kilimo, ufugaji, uvuvi, ubunifu, utamaduni na huduma mbalimbali zitolewazo nchini.

b) Kuratibu na Kudhibiti Uendeshaji wa Maonesho ya Kimataifa Nchini

260. Mheshimiwa Spika, TanTrade iliandaa Maonesho ya 41 ya Biashara ya Kimataifa ya Dar es Salaam (DITF) yaliyofanyika kuanzia tarehe 28 Juni hadi 13 Julai, 2017. Kupitia Maonesho hayo, Watanzania walipata muda wa kutembelea, kujifunza teknolojia, ujuzi na mbinu mbalimbali za kibiashara. Makampuni ya ndani 1,999 yalishiriki ikilinganishwa na makampuni 1,811 yaliyoshiriki maonesho ya 40 ya DITF ikiwa ni ongezeko la asilimia 10.4. Aidha, kampuni 501 kutoka nje ya nchi yalishiriki ikilinganisha na kampuni 491 katika Maonesho ya 40 ya DTIF, sawa na ongezeko la asilimia 2.03. Vilevile, nchi 31, Wizara 6 na taasisi 37 za Serikali zilishiriki.

261. Mheshimiwa Spika, kupitia Maonesho hayo, wafanyabiashara waliingia mikataba mbalimbali yenye thamani ya Shilingi bilioni 15 na mauzo ya papo kwa papo ya Shilingi bilioni 10. Maonesho hayo yameendelea

kuboreshwa ikiwa ni pamoja na kuwa na siku maalum za kutangaza bidhaa za Tanzania. Aidha, mabanda maalum kama vile Banda la Tanzania mahsusi kwa ajili ya kutangaza bidhaa zinazozalishwa nchini na Banda la Asali kwa ajili ya kutangaza bidhaa za asali yalitengwa. Mabanda hayo yameendelea kuwavutia watembeleaji wengi wakati wa maonesho.

c) **Kuandaa Mikutano ya Wafanyabiashara**

262. *Mheshimiwa Spika*, TanTrade kwa kushirikiana na shirika binafsi la *Global Community* iliratibu mikutano ya ana kwa ana ya biashara ili kuwaunganisha wazalishaji na masoko. Katika mikutano hiyo, mikataba mbalimbali isiyofungamana yenye thamani ya Shilingi bilioni 7, ikiwahusisha wanunuzi na wazalishaji wa alizeti, matunda na choroko kutoka mikoa ya Mtwara, Njombe na Singida ilisainiwa. Kadhalika, viwanda vya usindikaji wa maziwa vilionesha uhitaji mkubwa ikilinganishwa na uzalishaji wa maziwa unaofanywa kwa sasa. Mathalan, viwanda vya *Tanga Fresh* na *Milk Com* vilionesha utayari wa kutuma gari la kukusanya maziwa popote wafugaji watakapoweza kuzalisha zaidi ya lita 10,000 kwa siku. Vilevile, wakulima wa viungo na matunda waliunganishwa na viwanda vya *Elven Agri* na *Vegeta* vilivyopo wilayani Bagamoyo.

d) **Kushiriki katika Maonesho ya Kimataifa Nje ya Nchi**

263. *Mheshimiwa Spika*, ili kutangaza na kukuza mahusiano ya kibiashara na nchi za nje, TanTrade iliratibu ushiriki wa kampuni za kitanzania katika maonesho mbalimbali nje ya nchi. Kampuni 72 zilishiriki katika

maonesho ya nje ya nchi ikijumuisha Rwanda (18), Swaziland (11), Uganda (10) na Kenya (23). Mafanikio yaliyopatikana katika ushiriki huo ni pamoja na; mauzo ya papo kwa papo ya takribani Shilingi milioni 197; Kampuni tatu (3) ikijumuisha Kiwanda cha Mvinyo (Alko Vintage Co. Ltd), Urafiki, 21st Century na Kampuni ya Waasili Asilia ziliingia makubaliano ya kuuza bidhaa za mvinyo, khanga, vitambaa na bidhaa za ngozi nchini Swaziland. Makubaliano ya kufanya biashara ikiwa ni pamoja na oda ya kuuza tani 50 za kahawa, jozi 300 za viatu vya ngozi vya wazi (Sandals), tani 200 za mchele, tani 10 asali mbichi na tani 40 za nafaka.

e) **Kushiriki katika Mikutano na Makongamano**

264. Mheshimiwa Spika, TanTrade ilishiriki katika Kongamano la Tatu (3) la Watanzania Waishio Nje ya Nchi (Diaspora) lililofanyika Zanzibar kwa lengo la kutangaza fursa za biashara nchini. Kongamano hilo pia lililinga kuhamasisha uwekezaji katika Sekta ya Utalii nchini kupitia *Diaspora*, kutambua mchango wa *Diaspora* katika kuleta muonekano mpya wa uchumi wa kati na kuweka mazingira ya kuandaa makongamano ya biashara na uwekezaji nje ya nchi kwa kushirikiana na *Diaspora*.

f) **Kuimarisha na Kuijengea Uwezo Sekta Ndogo na ya Kati ya Biashara (SMEs)**

265. Mheshimiwa Spika, TanTrade inatambua mchango mkubwa wa kukuza uchumi, ajira na maendeleo kwa ujumla unaotolewa na Sekta Katiti, Ndogo na ya Kati ya Biashara (MSMEs). Kwa kutambua jukumu hilo, Mamlaka imeendelea kuwajengea wafanyabiashara uwezo kwa njia ya mafunzo na kuwapatia taarifa za biashara na masoko. Vilevile, Tantrade

kwa kushirikiana na wadau wengine imesaidia kutatua changamoto na vikwazo vya kiutendaji na kushiriki kuweka mazingira rafiki ya kibiashara ili wafanyabiashara hao waweze kufikia vigezo vya ushindani na kuongeza tija na ufanisi katika biashara.

g) Kuboresha na Kuimarisha Mfumo wa Taarifa za Biashara

266. *Mheshimiwa Spika*, katika kuboresha na kuimarisha upatikanaji wa taarifa za kibiashara zilizo sahihi na kwa muda muafaka kutoka vyanzo vya kuaminika, TanTrade inatumia Mfumo wa Serikali wa Taarifa kwa Njia ya Ujumbe Mfupi kwa Simu ya Mkononi (E-Government Mobile Platfom) kwa lengo la kukusanya na kusambaza taarifa za masoko ya bidhaa na huduma mbalimbali kwa umma. Hali kadhalika, katika kipindi cha 2017/2018, TanTrade ilifanikiwa kuziingiza kampuni 1,046 kwenye kanzidata ya mfumo huo ambao utawezesha kampuni hizo kupata wateja wa bidhaa zao na kuongeza mauzo hususan kwenye sekta za chai, kahawa, pamba, nguo, katani na korosho.

h) Kutoa Ushauri wa Kibiashara kwa Wajasiriamali Wadogo

267. *Mheshimiwa Spika*, TanTrade ilitoa ushauri kwa kampuni ndogo 20,036 na kuziwezesha kubuni, kuanzisha na kuendesha biashara kwa njia ya vikundi; kuandaa maandiko ya miradi; kutengeneza rajamu za bidhaa; kutoa ushauri wa kitaalam wa masuala ya kibiashara; kutengeneza nembo za kampuni; machapisho mbalimbali yanayotumika kutangaza bidhaa pamoja na huduma nyingine za kibiashara kupitia Kitengo cha BSB. Lengo la ushauri huo lilikuwa ni

kuimarisha uwezo wa kampuni hizo kufanya biashara yenye tija. Vilevile, kampuni hizo ziliweza kuunganishwa na Taasisi za SIDO, TBS na TFDA kwa ajili ya kupata huduma nyingine za kibiashara. Huduma hiyo imekuwa kiunganishi muhimu kati ya taasisi na wadau mbalimbali kwenye masuala ya biashara nchini.

i) Kuwaunganisha Wazalishaji wa Ndani na Masoko

268. Mheshimiwa Spika, TanTrade ilifanikiwa kuwaunganisha wazalishaji 529 wa bidhaa za viungo, asali, maharage, mbaazi, soya, samaki, mboga na matunda, mikundekunde, chai, kahawa, miwa, chakula cha mifugo, ufugaji wa samaki, bidhaa za ngozi na usindikaji wa samaki na vyakula na bidhaa nyingine katika soko la ndani na la nje.

j) Kuratibu Programu za Mafunzo

269. Mheshimiwa Spika, TanTrade iliratibu programu mbili (2) za mafunzo ya kujenga uwezo kwa wazalishaji na wafanyabiashara wapatao 307 ili waweze kufanya biashara kiushindani, kwa kuzingatia ubora katika mnyororo wa thamani ya bidhaa na namna ya kutafuta masoko. Mafunzo hayo yalitolewa kwa kada mbalimbali za wazalishaji na wafanyabiashara nchini katika mikoja ya Kagera, Kigoma, Lindi, Mtwara na Shinyanga Programu hiyo iliratibiwa kwa ushirikiano na wadau kutoka taasisi za umma na binafsi zikiwemo TBS, TFDA na *Agha Khan Foundation*. Walengwa wa mafunzo hayo walikuwa ni vikundi vya wasindikaji wa mafuta ya alizeti, wafugaji nyuki na wasindikaji asali na bidhaa zake ili waweze kuongeza uzalishaji na kufahamu mbinu za kutafuta masoko.

k) **Kuongeza Ushindani katika Sekta ya Biashara**

270. Mheshimiwa Spika, TanTrade imeendelea kufanya tafiti za kibiashara ili kuimarisha na kukuza biashara katika mikoa na nchi zinazoizunguka Tanzania; kufanya tathmini na upembuzi yakinifu wa bidhaa na mazao mbalimbali ili kubaini mifumo ya masoko; kuhamasisha uwekezaji na uongezaji thamani wa mazao ya kilimo ili kuendeleza fursa za viwanda nchini.

3.4.14 Wakala wa Vipimo

a) **Kukagua na Kusimamia Matumizi Sahihi ya Vipimo**

271. Mheshimiwa Spika, vipimo 455,962 vimekaguliwa na kuhakikiwa, sawa na asilimia 95.6 ya vipimo 477,159 vilivyopangwa kukaguliwa kuanzia Julai, 2017 hadi Januari, 2018. Wakala imeendelea kufanya zoezi la kuzuia ufungashaji batili maarufu kwa jina la LUMBESA ambapo mikoa yote imeanzisha vituo maalum vya ukaguzi (Barriers). Katika kipindi cha Julai 2017 hadi Januari 2018, wafanyabiashara 2,501 walikaguliwa na 768 ambao ni asilimia 31 kati ya hao walipatikana na makosa na hatua mbalimbali za kisheria zilichukuliwa ikiwemo kufilisiwa na kupelekwa mahakamani.

272. Mheshimiwa Spika, hadi kufikia mwezi Machi, 2018, Wakala iliendesha zoezi la ukaguzi wa mizani katika zao la korosho, sambamba na utoaji wa elimu katika mikoa ya Mtwara, Lindi na Ruvuma. Katika zoezi hilo, mizani 2,023 ilikaguliwa ambapo mizani 2,005 sawa na asilimia 99.1 ilikuwa sahihi kwa matumizi na mizani 18 (asilimia 0.9) ilihitaji marekebisho kabla ya kutumika. Aidha, Wakala

ilifanya uhakiki wa mizani mikubwa (weigh bridges) katika maghala makuu matano (5) mkoani Lindi (Mtama, Nachingwea na Buko) na Mtwara (MCC na OLAM) ambako vyama vya msingi (AMCOS) hupeleka na kuuza korosho zao.

273. *Mheshimiwa Spika*, Wakala imeendelea kufanya uhakiki wa mizani inayotumika kununulia ufuta mkoani Lindi katika wilaya za Lindi Vijijini, Kilwa, na Ruangwa ambako vijiji 30 na vyama vya msingi sita (6) vilipitiwa. Katika ukaguzi huo mizani 65 ilihakikiwa na mizani 47 ilipitishwa, wakati mizani 18 ilifanyiwa marekebisho kabla ya kutumika. Wakati ukaguzi wa mizani ukiendelea, elimu ilitolewa kwa wakulima na wanaushirika kuhusu matumizi sahihi ya vipimo wakati wa uuzaji wa ufuta.

274. *Mheshimiwa Spika*, Wakala ilikagua mizani ishirini na tano (25) iliyotumika kwa ununuzi wa zao la tumbaku na kuhakikisha usahihi wake. Aidha, zoezi hilo la uhakiki wa mizani hiyo kwa msimu wa 2017/2018 lilifanyika katika vituo vya mauzo ili kuondokana na wasiwasi uliopo miongoni mwa wadau kuwa mizani huharibiwa wakati wa kusafirishwa inapohakikiwa nje ya vituo. Wakulima waliuza tumbaku yao kupitia mizani iliyohakikiwa na kupata stahiki kulingana na uzito sahihi na kuwaongezea hamasa ya kuzalisha zaidi.

275. *Mheshimiwa Spika*, Wakala iliendelea kufanya uhakiki wa mizani ya kupimia madini na vito katika maeneo mbalimbali hapa nchini, ambapo hadi kufikia robo ya tatu ya mwaka 2017/2018, ukaguzi ulifanyika katika vituo vya mikoa ya Arusha, Dar es Salaam, Geita, Kilimanjaro, Manyara, Mara, Ruvuma na Shinyanga ambapo mizani 89 ilikaguliwa. Kati ya hizo, mizani 64 ilipitishwa kuwa ni sahihi na mizani 25 ilielekezwa ifanyiwe marekebisho.

276. Mheshimiwa Spika, kutokana na uhakiki huo wa mizani za madini na vito, Serikali imeweza kubaini udanganyifu uliokuwa ukifanywa na wauzaji na wasafirishaji wa madini ndani na nje ya nchi na kusaidia kudhibiti upotevu wa mapato ya Serikali. Aidha, Serikali imetoa fedha za maendeleo kwa ajili ya kununulia vifaa vya kitaalam (Precision weighing scales and standard weights) vitakavyosaidia kuongeza kasi na ufanisi wa ukaguzi huo. Ununuzi wa vifaa hivyo uko katika hatua mbalimbali za manunuzi.

277. Mheshimiwa Spika, Wakala iliendelea kuhakiki *flow meter* zinazopokea mafuta, hususan mafuta mazito (diesel) yanayoingia nchini kupitia Bandari ya Dar es Salam. Hadi kufikia robo ya tatu ya mwaka 2017/2018, mita hiyo iliweza kupitisha kwa usahihi lita za ujazo 4,326,179,690 za mafuta ya dizeli. Aidha, Wakala iliendelea kuhakiki mita zilizopo kwenye pampu za kuuzia mafuta na pia matenki yanayobeba mafuta ili kumlinda mtumiaji na kuhakikisha Serikali inapata mapato stahiki. Katika kuhakikisha magari na matenki yanayobeba mafuta yana ujazo sahihi, Wakala inakamilisha ujenzi wa Kituo cha Kisasa cha Kupimia Matenki ya Mafuta (Calibration Bay) katika eneo la Misugusugu, Kibaha – Mkoani Pwani. Kituo hicho kitakuwa na uwezo wa kuhakiki matenki nane (8) kwa wakati mmoja badala ya kituo cha sasa kilichopo Ilala chenye uwezo wa kuhakiki matenki mawili (2) kwa wakati mmoja. Kituo hicho kipyua kinatarajiwa kuanza kazi mapema mwezi Juni 2018 ambapo kasi na ufanisi katika ukaguzi wa magari yabebayo mafuta itaongezeka.

278. Mheshimiwa Spika, Wakala iliendelea kufanya ukaguzi wa vituo vya kuuzia gesi itumikayo majumbani (LPG). Ukaguzi umefanyika katika vituo vinavyopokea na

kufungasha gesi (Gas Plants) na pia katika vituo vya kuuzia gesi vya jumla na reja reja ili kuwalinda watumiaji. Pamoja na ukaguzi huo, Wakala wa Vipimo imeendelea kutoa elimu hususan kwa watumiaji kupitia luninga, radio, vipeperushi na kwenye maonesho mbalimbali namna ya kutambua mitungi ya gesi iliyo na kipimo sahihi. Aidha, Wakala imefanya kaguzi za kushitukiza katika vituo vya kuuzia gesi ili kuhakikisha kuwa kila muuzaji wa gesi anayo mizani iliyohakikiwa na mitungi imewekwa alama stahiki za kuonesha uzito sahihi wa mtungi na gesi. Hadi kufikia robo ya tatu ya 2017/2018, Wakala imefanya ukaguzi kwa wauzaji wa jumla na reja reja kwa vituo 1,358 ambapo vituo 1,158 (asilimia 85.3) vilikuwa na mizani na vituo 200 (asilimia 14.7) havikuwa na mizani.

279. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha dira za maji (water meters) zinahakikiwa, Wakala imeanza kuhakiki dira za maji zinazolingia nchini kabla ya kufungwa kwa ajili ya matumizi, pamoja na zile zilizoko kwenye matumizi. Katika kipindi cha mwezi Julai 2017 hadi Januari 2018, Wakala imehakiki dira za maji 682 ambapo dira za maji 670 zilipitishwa na dira za maji 12 zilikataliwa. Uhakiki umefanyika katika mikoa ya Dar es Salaam, Shinyanga na Tanga.

Jedwali Na. 1: Uhakiki wa Dira za Maji (Julai 2017 hadi Machi 2018)

Mkoa	Mita zilizohaki-kiwa	Mita zilizopitishwa kwa matumizi (Passed)	Mita zilizokataliwa (Rejected)
Dar es Salaam	610	598	12
Shinyanga	69	69	-
Tanga	3	3	-
Jumla	682	670	12

b) Kutoa Elimu Kwa Umma

280. Mheshimiwa Spika, taarifa na maandiko 38 yalitolewa kwenye magazeti mbalimbali katika kipindi cha mwezi Julai 2017 hadi Januari 2018. Vipindi 22 vya redio, vipindi 20 vya luninga, matangazo mawili (2) ya redio na matatu (3) ya luninga yalitolewa. Mikutano mitatu ya waandishi wa habari (3) na semina nne (4) kwa wajasirimali (TASWE, TWCC, MOWE na Lindi) zimefanyika. Aidha, Wakala imeshiriki katika maonesho mbalimbali (DITF, NaneNane, SIDO-Kigoma na Iringa; MOWE na wadau wa maji -Tanga).

281. Mheshimiwa Spika, hadi kufikia robo ya tatu ya mwaka 2017/2018, Wakala wa Vipimo imeweza kutoa elimu na mafunzo maalum kwa wajasiriamali walio katika vikundi vipatavyo tisa (9) katika mikoa ya Kilimanjaro (Nandra Scales Enginnering, Moshi Common Facility, Hang Scales, Hagu Scales, IJM Scales na Paramount Scales); Arusha (Urito Weighing Scales); Dar es Salaam (Hasat Inspiration Co.

Ltd); na Mwanza (Msunga Bench Products) ambapo tayari wameanza kuunda mizani na kuingiza kwenye soko hapa nchini. Mizani inayoundwa na wajasiriamali wazalendo, imeonesha ubora mkubwa ambao umethibitishwa na Wakala ikilinganishwa na mizani zinazoagizwa kutoka nje ya nchi. Viwanda hivyo vidogo vya uundaji wa mizani vimetoa ajira kwa vijana takriban 150 na kuwaongezea kipato.

c) Kuiboresha Kanzidata ya Vipimo

282. Mheshimiwa Spika, Wakala imeendelea na ukusanyaji wa takwimu za vipimo katika mikoa ili kupata idadi sahihi (Kanzidata) ya vipimo kwa nchi nzima. Kwa mujibu wa kanzidata iliyofanyika hadi mwezi Januari 2018 imeonesha kuwa kuna vipimo 830,000 kwa nchi nzima na kazi hiyo ni endelevu.

d) Kununua Vitendea Kazi

283. Mheshimiwa Spika, magari sita (6) kati ya magari 10 yaliyopangwa kununuliwa mwaka 2017/2018 yamelipiwa GPSA. Aidha, vifaa vya kitaalam vya kuhakiki dira za maji (Water Meter Test Bench) na mizani ya kupimia uzito wa madini na vito (Weighing instrument) viko katika hatua mbalimbali za manunuzi.

e) Kuanzisha na Kutekeleza Mfumo wa Ufuatiliaji na Tathmini (M&E)

284. Mheshimiwa Spika, Wakala imeendelea kuimarisha mfumo wake wa ufuatiliaji na tathmini kwa kuhuisha mifumo ya ICT ili kuharakisha ufuatiliaji katika mikoa yote ya Tanzania ambako Wakala ina ofisi.

f) Kuongeza Idadi ya Watumishi na Kuwaongezea Uwezo wa Kitaalam

285. Mheshimiwa Spika, Watumishi 21 katika ajira mbadala wameajiriwa, kati yao 10 ni Maafisa Vipimo na 11 ni Madereva. Aidha, watumishi 24 wamepata mafunzo mbalimbali ya kitaalam ndani na nje ya nchi kwa ajili ya kuwajengea uwezo.

g) Kufanya Maboresho ya Ofisi za Wakala na Kukamilisha Ujenzi wa Kituo cha Upimaji Matenki ya Mafuta Misugusugu Kibaha

286. Mheshimiwa Spika, Ofisi nne (4) za Wakala katika Mikoa ya Mwanza, Mtwara, Temeke na Kitengo cha Bandari (Dar es Salaam) zimefanyiwa maboresho. Aidha, Kituo cha upimaji wa manteki ya mafuta cha Misugusugu kinatarajiwa kukamilika mwezi Mei, 2018.

h) Kuhamasisha Matumizi ya TEHAMA katika Kutekeleza Majukumu ya Wakala

287. Mheshimiwa Spika, Wakala imendelea na matumizi ya TEHAMA ili kuboresha utendaji kazi. Aidha, mifumo mbalimbali inatumika ikiwemo; *Shakira*, *EPICOR*, *Asset Management System*, pamoja na mfumo wa ukaguzi wa bidhaa zilizofungashwa (pre-packed goods).

i) **Ukaguzi wa Bidhaa Zilizofungashwa kwenye Maeneo Mbalimbali ya Mipakani, Bandarini na Viwandani**

288. Mheshimiwa Spika, Wakala imeendelea kuongeza nguvu katika kukagua bidhaa zilizofungashwa kwenye maeneo ya viwanda; vituo vya Bandari za Dar es Salaam, Tanga na Mwanza pamoja na mipaka ya Horohoro, Holili, Mtukula, Namanga, Kasumulu, Tunduma na Sirari. Kwa kipindi cha mwezi Julai 2017- Januari 2018, aina za bidhaa 2,272 zilikaguliwa ikilinganishwa na aina 1,985 zilizokaguliwa kwa kipindi hicho kwa mwaka uliopita.

3.4.15 Tume ya Ushindani

a) **Kudhibiti na Kupambana na Uingizaji na Uzalishaji wa Bidhaa Bandia**

289. Mheshimiwa Spika, Tume ya Ushindani (FCC) ilifanya kaguzi katika Bandari ya Dar es Salaam na bandari kavu (ICDs) ambako jumla ya makasha (makontena) 4,004 yalikaguliwa na kati ya hayo makasha 415 yalibainika kuwa na bidhaa mbalimbali zilizokiuka Sheria ya Alama za Bidhaa ya mwaka 1963 kama ilivyorekebishwa. Tume pia ilifanya kaguzi za kushtukiza zipatazo 13 kwenye maduka na maghala jijini Dar es Salaam. Katika kaguzi hizo, watuhumiwa wapatao 56 walikamatwa na bidhaa bandia zikiwemo vilainishi vya magari, vifaa vya mabomba na kofia ngumu za pikipiki. Pia, Tume ilifanya operesheni saba (7) na kukamata bidhaa zilizokiuka Sheria ya Alama za Bidhaa katika mikoa mbalimbali ikiwemo Dodoma, Iringa, Morogoro, Mtwara, Shinyanga, Songwe na Tanga. Katika operesheni hizo, watuhumiwa wapatao 94 walikamatwa na bidhaa bandia

zikiwemo dawa za meno na miswaki, wino (toner), mvinyo, vifaa vya ujenzi, vifaa vya mabomba, mabati ya kuezekea, viatu na sabuni. Bidhaa zingine zilizokamatwa ni mafuta ya maji ya kupaka, pampu za kumwagilia maji, maji ya tindikali, na pikipiki. Vilevile, Tume iliendesha operesheni tano (5) za uteketezaji na kugawa bidhaa bandia zilizo thibitika kukiuka Sheria ya Alama ya Bidhaa.

290. Mheshimiwa Spika, Tume imeendelea na mapambano dhidi ya bidhaa bandia kwa kushirikiana na vyombo vingine vya Serikali vikiwemo TBS, TFDA na Jeshi la Polisi nchini na Mtandao wa Polisi wa Kimataifa INTERPOL. Kupitia ushirikiano huo, Tume imefanikiwa kutekeleza operesheni nne (4).

b) Uchunguzi na Usikilizaji wa Mashauri Ushindani;

291. Mheshimiwa Spika, Tume imeendelea kuchunguza makubaliano ya siri ambayo yanakiuka Sheria ya Ushindani katika maeneo mbalimbali yakiwemo; Sekta Ndogo ya Mafuta, Uuzaji na Ununuzi wa Vifaa Tiba na Haki za Utangazaji wa Michuano ya Mpira wa Miguu.

c) Kuchunguza Mashauri yanayohusu Miungano ya Makampuni

292. Mheshimiwa Spika, Tume imeendelea kuchunguza miunganiko ya siri ambayo inakiuka Sheria ya Ushindani (Un-notified mergers) katika maeneo mbalimbali yakiwemo; Sekta ya Nishati na Madini, Sekta Ndogo ya Saruji, Mabenki, Utalii na Vinywaji baridi. Pia, Tume imepitisha maombi 28 ya muungano wa makampuni yaliyowasilishwa mbele ya Tume. Katika maombi hayo yaliyopitishwa, 17 yalipitishwa

bila masharti na 11 yalipitishwa kwa masharti.

d) Utekelezaji wa Sheria juu ya Mashauri yahasuyo Matumizi Mabaya ya Nguvu katika Soko (Abuse of Market Power)

293. Mheshimiwa Spika, Tume imeendelea kuchunguza mashauri yanayohusisha matumizi mabaya ya nguvu ya soko yanayofanywa na baadhi ya washindani. Mashauri hayo yalijitokeza katika maeneo mbalimbali yakiwemo; sekta ndogo za tumbaku, filamu, benki na vinywaji.

e) Utafiti wa Masoko ili Kubaini Mienendo Inayofifisha Ushindani katika Masoko

294. Mheshimiwa Spika, Tume imeendelea kukamilisha tafiti mbili (2) katika miradi mikubwa ya ujenzi wa barabara nchini na sekta ndogo ya uzalishaji na usambazaji wa mbolea. Tafiti katika miradi ya ujenzi wa barabara inatarajiwa kukamilika katika kipindi cha robo ya tatu ya mwaka 2017/2018 wakati tafiti katika soko la mbolea nchini upo katika hatua za awali za uandaaji wa *concept paper* na unategemewa kukamilishwa ifikapo robo ya kwanza ya mwaka ujao wa fedha. Aidha, Tume itaendelea na mpango wake wa kufanya utafiti katika Sekta ya Afya kwa lengo la kubaini matatizo ya kiushindani katika soko hilo.

f) Kumlinda na Kumuelimisha Mlaji

295. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018 malalamiko 39 ya walaji yaliwasilishwa ambapo malalamiko 21 yalipatiwa ufumbuzi, malalamiko mawili (2) yanafanyiwa uchunguzi, malalamiko tisa (9) yapo katika hatua ya

usuluhishi na malalamiko 7 yanaendelea kufuatiliwa. Aidha, asilimia 80 ya malalamiko yalikusiana na bidhaa za kielektroniki na asilimia 20 yalikusiana na vitendo hadaifu na danganyifu sokoni. Tume ilitoa elimu kwa umma katika maonesho ya wakulima ya Nane Nane yaliyofanyika kitaifa mkoani Lindi na DITF yaliyofanyika Jijini Dar-es Salaam. Maonesho hayo ni fursa nzuri ya kuwaeleza wadau na wananchi kwa ujumla kuhusu shughuli za Tume, kugawa vitini na kufanya vipindi mubashara vya radio. Aidha, Tume imeendesha vipindi 11 vya radio na kwenye luninga kwa madhumuni ya kuelimisha umma kuhusu haki na wajibu wa mlaji na jinsi ya kuzitambua bidhaa bandia nchini.

296. *Mheshimiwa Spika*, pia, Tume iliendesha semina kwa ajili ya wahariri wa vyombo vya habari kwa lengo la kuhakikisha wadau hao wanapata uelewa wa kuweza kuelimisha jamii kuhusu masuala ya utetezi wa mlaji na udhibiti wa bidhaa bandia nchini. Makala tisa (9) zimetolewa katika magazeti mbalimbali yanayosomwa sana zikielimisha umma kuhusu masuala ya utetezi wa mlaji, madhara ya bidhaa bandia na udhibiti wa bidhaa hizo. Tume imeandaa utaratibu wa kuanzisha vilabu (clubs) katika shule za msingi Mkoani Dodoma ili kujenga uelewa wa masuala ya utetezi wa mlaji kwa watoto ili kuwa na kizazi kinachoelewa haki na wajibu wao wangali wadogo ili waweze kujisimamia vizuri katika uchumi wa soko.

g) Kufanya Mapitio na Usajili wa Mikataba ya Walaji

297. *Mheshimiwa Spika*, katika kipindi cha mwezi Julai 2017 hadi Machi 2018, mikataba 196 ya walaji ilipokelewa kwa ajili ya kupitiwa na kusajiliwa. Aidha, mikataba 24 ya

walaji ilipitiwa na kusajiliwa na Tume baada ya kukidhi vigezo kulingana na kanuni zinazo simamia mikataba ya walaji.

3.4.16 Baraza la Ushindani

a) Kusikiliza na Kutoa Maamuzi ya Kesi za Rufaa

298. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka 2017/2018, Baraza lilipokea kesi 46, kati ya hizo, rufaa ni 24 na maombi ni 22. Vilevile, kulikuwa na kesi 33 zilizokuwa hazijaamuliwa katika kipindi cha 2016/2017 na hivyo kufanya kesi zinazopaswa kusikilizwa na kuamuliwa kwa mwaka 2017/2018 kuwa 79. Hadi kufikia mwezi Machi, 2018, Baraza liliweza kusikiliza na kuamua kesi 25 na kesi 54 zilizobaki zipo katika hatua mbalimbali za usikilizwaji.

b) Kuongeza Uwezo wa Baraza Kushughulikia Kesi zinazohusu Masuala ya Ushindani wa Kibiashara.

299. Mheshimiwa Spika, Baraza limewezesha wajumbe na watumishi wa Baraza kushiriki mafunzo mbalimbali kwa lengo la kuwaongezea ujuzi na taaluma katika kutekeleza majukumu yao. Aidha, mafunzo hayo yamejumuisha *induction course* kwa Wajumbe wa Baraza, mafunzo ya muda mrefu kwa watumishi wawili (2) na mafunzo ya muda mfupi kwa watumishi 13. Mafunzo hayo yamejikita katika nyanja za utawala, uhasibu, manunuzi, huduma kwa wateja, sheria na kazi za Baraza.

c) Kuelimisha Umma kuhusu Kazi za Baraza

300. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, Baraza limetoa elimu katika masuala yanayohusu ushindani

wa kibiashara kupitia maonesho mbalimbali yakiwemo Maonesho ya DITF yaliyofanyika katika viwanja vya Mwl. Julius K. Nyerere vilivyopo katika Jiji la Dar es Salaam, Maonesho ya Nanenane yaliyofanyika katika viwanja vya Ngongo mkoani Lindi, Maonesho ya Wiki ya Sheria yaliyofanyika katika Viwaja vya Mnazi Mmoja Jijini Dar es Salaam na Maadhimisho ya Siku ya Haki za Mlaji Duniani yaliyofanyika Mkoani Kagera.

301. *Mheshimiwa Spika*, Baraza pia limetoa elimu ya uelewa juu ya utendaji kazi wa Baraza na masuala yanayohusu ushindani wa kibiashara kwa wadau wa Baraza katika Mkoa wa Morogoro ambapo wadau wa Baraza wakiwemo mahakimu, mawakili, waandishi wa habari pamoja na wawakilishi kutoka asasi za kidini na zisizo za kiserikali.

3.4.17 Chuo cha Elimu ya Biashara

a) Ujenzi ya Maktaba Mpya, Madarasa, Kumbi za Mihadhara katika Kampasi ya Dar es Salaam

302. *Mheshimiwa Spika*, uboreshaji wa miundombinu ya kujifunzia na kufundishia katika Kampasi ya Dar es Salaam umeanza na unatarajiwa kukamilika katika mwaka 2018/2019. Kazi zinazofanywa ni kuongeza ghorofa nne katika jengo la zamani la Kafeteria ili kuweza kuongeza kumbi za mihadhara, ofisi za walimu pamoja na maktaba kubwa na ya kisasa. Gharama ya utekelezaji wa mradi huo ni Shilingi 3,180,000,000 na tayari Chuo kimefanya upembuzi yakinifu (Feasibility study) ya mradi huo.

b) Ujenzi na Ukarabati wa Majengo Kampasi ya Mwanza

303. Mheshimiwa Spika, Chuo kimenunua eneo lenye ukubwa wa ekari 10.9 huko Nyasaka Mwanza ambalo awali lilikuwa ni Shule ya Sekondari *Crest Hill*. Eneo hilo lina majengo ambayo yalikuwa yakitumika kama ofisi na madarasa. Chuo kimekarabati majengo ya madarasa, ofisi za walimu, hosteli pamoja na kafeteria. Kazi zinazofanywa ni kuweka vigae sakafuni, kupaka rangi, kuweka madirisha na milango mipya kutandaza mfumo mpya wa mabomba ya maji safi na maji taka, ukarabati wa vyoo na kubadilisha masinki. Gharama iliyotumika kufanya ukarabati huo ni Shilingi Milioni 800.

c) Kuboresha Mifumo ya TEHAMA

304. Mheshimiwa Spika, Chuo kimeboresha mifumo yake ya TEHAMA katika kampasi zote nne. Mifumo hiyo inajumuisha kufunga mifumo ya kihasibu (PASTEL), na usajili wa wanafunzi uliunganishwa na wa kihasibu (SARIS).

d) Kuimarisha Uwezo wa Watumishi (Capacity Building)

305. Mheshimiwa Spika, watumishi 78 wapo katika mafunzo ya muda mrefu katika ngazi za shahada ya uzamivu (PhD), shahada ya uzamili (Masters degree), shahada ya kwanza (bachelor degree) na stashahada (Diploma). Kati ya wafanyakazi 40 wanaochukua shahada ya uzamivu, 29 ni wanaume na 11 wanawake; 28 wanasoma ndani ya nchi (21 wanaume, na 7 wanawake) na 12 wanasoma nje ya nje (8 wanaume, na 4 wanawake). Kati ya watumishi

32 wanaochukua shahada ya uzamili, 28 ni wanaume na wanne (4) wanawake; kati yao 22 wanasoma ndani ya nchi (18 wanaume, 4 wanawake) na 6 wanasoma nje ya nchi (wote wanaume). Kati ya watumishi wane (4) wanaochukua shahada ya awali, wawili (2) ni wanaume na wawili (2) ni wanawake. Kwa upande wa stashahaha, watumishi ni wawili (2) ambao wote ni wanaume.

4.0 MWELEKEO WA SEKTA YA VIWANDA, BIASHARA NA UWEKEZAJI

306. *Mheshimiwa Spika*, tafsiri ya viwanda iliyotolewa ni taswira kuwa ujenzi wa uchumi wa viwanda unatazamwa kuwa kiini cha mageuzi yenye kuleta mafanikio na mwelekeo wa maisha bora na yenye furaha kwa kizazi cha sasa na kijacho. Kwa maneno mengine, ujenzi wa uchumi wa viwanda ni suala jumuishi, unganishi na shirikishi. Muunganiko (forward and backward linkage) wa uzalishaji katika Sekta ya Viwanda na sekta nyingine ni muhimu katika uchumi wa nchi (economic complementarity). Tanzania inatambua umuhimu huo na msingi mkuu wa ujenzi wa uchumi wa viwanda umewekwa katika Dira ya Taifa ya Maendeleo ya mwaka 2025 ambayo imelenga kufikia uchumi wa kati wa viwanda wenye muunganiko ifikapo mwaka 2025.

307. *Mheshimiwa Spika*, dhamira ya ujenzi wa uchumi wa viwanda imefafanuliwa zaidi na kuwekwa mikakati katika Mpango wa Pili wa Maendeleo wa Miaka Mitano 2016/2017 – 2020/2021. Msisitizo mkuu ni maendeleo ya viwanda vinavyotumia malighafi zinazozalishwa nchini hususan mazao ya kilimo (mafuta ya kula, sukari, vyakula na vinywaji), madini (chuma) na kemikali. Aidha, Serikali imeahidi

kusimamia na kutekeleza mipango hiyo kama ilivyoainishwa katika Ilani ya Uchaguzi ya CCM ya mwaka 2015. Vilevile, viongozi wa ngazi ya juu wa Serikali wametoa msisitizo juu ya dhamira ya ujenzi wa uchumi wa viwanda kupitia hotuba katika Bunge na mikutano mbalimbali. Miongozo hiyo ndiyo nguzo ya Sheria, Sera, Mikakati na Mipango yote ya kisketa katika uwekezaji na ujenzi wa uchumi wa viwanda na kufanya biashara nchini.

308. *Mheshimiwa Spika*, Mpango wa Mwaka Mmoja wa Maendeleo wa Mwaka 2018/2019 unaweka msisitizo katika kushirikisha zaidi Sekta Binafsi kutumia fursa zilizopo na vivutio vinavyotolewa na Serikali kujenga viwanda vidogo sana, vidogo na vya kati ili kuchochea ujenzi wa viwanda vipya na kuendeleza vilivyopo. Aidha, miradi mikubwa ya viwanda vya kimkakati na vya kielelezo itaendelea kutiliwa mkazo.

309. *Mheshimiwa Spika*, kwa misingi hiyo, mwelekeo wa kisketa ni kuhakikisha kuwa, nyaraka zote za kissekta zinazoongoza uwekezaji, uzalishaji na ufanyaji biashara nchini zinaboreshwa kwa kuzingatia mazingira na matakwa ya nyakati hususan ushindani wenye haki na kuwezesha Watanzania kushiriki kikamilifu katika kuzalisha na kutumia mali, huduma na bidhaa zinazozalishwa nchini. Lengo likiwa ni kuhakikisha kuwa, mchango wa sekta katika Pato la Taifa unakua, ajira kwa Watanzania zinazalishwa na kulindwa, bidhaa zinazalishwa kwa wingi hususan zile zinazotumika na wananchi walio wengi, uzalishaji wenye tija unahimizwa, kipaumbele kikiwa kutumia rasilimali zilizopo nchini, viwanda vya ndani vinapata ulinzi wenye tija na shindani, viwanda vipya vinajengwa na kuendelezwa, viwanda vilivyopo vinaendelea kuzalisha kwa malengo

yaliyokusudiwa na vile vyenye changamoto kupata tiba stahiki.

310. *Mheshimiwa Spika*, katika ujenzi wa viwanda, uendelezaji na ulinzi wa viwanda vidogo sana, vidogo na vya kati litakuwa jukumu letu la kipaumbele na kuhakikisha kuwa Taasisi zinazohusika kuendeleza viwanda hivyo zinajengewa uwezo unaotakiwa kumudu majukumu na matakwa ya wadau katika maeneo yote nchini. Kuweka mifumo muhimu ikiwemo miundombinu ya msingi na saidizi pamoja na ujenzi wa soko la ndani vitapewa msukumo wa kipekee ili kuleta tija kwa gharama nafuu kwa wawekezaji wa ndani ya nchi yetu. Mipango ya kuboresha na kurahisisha mazingira ya uwekezaji na biashara itaendelea kuwa ajenda ya kudumu ili kuhakikisha kuwa Tanzania inakuwa nchi yenye mvuto kwa uwekezaji na kufanya biashara.

311. *Mheshimiwa Spika*, msukumo mkubwa kwa sasa ni kuendeleza viwanda vidogo sana, vidogo na vya kati kutokana na mchango wake katika uchumi ulio shirikishi. Msingi wa msukumo huo ni kuwa viwanda vidogo vinasambaa kirahisi katika kila kona ya nchi na pia viwanda hivyo humilikiwa na wananchi wenyewe na hivyo inakuwa rahisi kuviendeleza na kupanua wigo wa makusanyo ya kodi. Ndio maana hata sasa nchi zilizoendelea kiviwanda duniani kwa kiasi kikubwa uchumi wao unachangiwa na sekta hiyo. Matalani, katika nchi ya Ujerumani sekta hiyo inachukua asilimia 99 ya Sekta ya Viwanda, Marekani asilimia 99.7, Ufaransa asilimia 98, Australia asilimia 97 na Italia asilimia 98. Kwa Bara la Afrika, nchi zilizopiga hatua kama vile Afrika Kusini, sekta hiyo inachukua asilimia 91 na Ghana asilimia 92 ya viwanda vyote. Hivyo, ili kufikia azma ya uchumi wa viwanda, hatuna budi kuelekeza nguvu kubwa katika

kubuni mikakati ya uanzishwaji na uendelezaji wa viwanda vidogo sana, vidogo na vya kati. Wizara itaendelea kuweka mazingira wezeshi pamoja na kubuni mikakati mbalimbali ili kuziwezesha shughuli za ujasiriamali mdogo na wa kati kukua na kuongeza tija.

312. *Mheshimiwa Spika*, maelezo hayo yana lenga kukumbusha dhamira ya Taifa ya kujenga uchumi wa viwanda na nia ya dhati ya Serikali ya Awamu ya Tano kutekeleza ajenda ya viwanda ili kuleta maendeleo endelevu kwa kasi na maisha bora kwa Watanzania. Hivyo, vipaumbele na mipango kwa mwaka 2018/2019 inatokana na mipango ya kitaifa ambayo imeanishwa hapo juu.

313. *Mheshimiwa Spika*, baada ya maelezo hayo, naomba sasa nielezee vipaumbele na malengo ya sekta kwa mwaka 2018/2019.

5.0 VIPAUMBELE NA MALENGO YA MWAKA 2018/2019

5.1 VIPAUMBELE KWA MWAKA 2018/2019

314. *Mheshimiwa Spika*, kwa mwaka 2018/2019, vipaumbele vya Wizara kwa kushirikiana na Taasisi zake ni kutunisha mtaji wa NEDF; kuendeleza miradi ya kielelezo ya: Mchuchuma na Liganga, Magadi Soda Engaruka, na Kiwanda cha Matairi Arusha; Uendelezaji wa Eneo la Viwanda TAMCO Kibaha, Mradi wa kuunganisha Matrekta ya URSUS, uendelezaji wa Mitaa/maeneo ya viwanda vya SIDO; Kuendeleza Kanda Kuu za Uchumi (Ruvuma, Tanga, Kigoma na Manyoni); Bagamoyo SEZ & BMSEZ ; Kurasini Logistic

Centre and Kigamboni Industrial Park; Kuendeleza utafiti katika taasisi za TIRDO, CAMARTEC na TEMDO; *Dodoma Leather and Dodoma SEZ*; na ujenzi wa *industrial parks*.

315. Mheshimiwa Spika, pamoja na vipaumbele hivyo, Wizara itaweka msukumo wa pekee katika kuhamasisha ujenzi wa Sekta Binafsi ya Kitanzania iliyo imara ili iweze kushiriki na kuchangia ipasavyo katika ujenzi wa uchumi wa viwanda.

5.2 MALENGO

5.2.1 Sekta ya Viwanda

316. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2018/2019, Sekta ya Viwanda ina malengo yafuatayo:-

- (a) Kufanya tathmini ya hali halisi ya uzalishaji viwandani pamoja na mahitaji ya bidhaa za viwanda kwa:-
 - i) Kufanya tathmini ya sekta ya sukari;
 - ii) Kufanya tathmini ya sekta ya mafuta ya kula;
 - iii) Kufanya tathmini ya sekta ya vifaa vya ujenzi;
 - iv) Kufanya tathmini ya sekta ya chuma;
 - v) Kufanya tathmini ya sekta ya mbao na bidhaa za mbao;
 - vi) Kufanya tathmini ya sekta ya ngozi na bidhaa za ngozi;
 - vii) Kufanya tathmini ya sekta ya nguo na mavazi;

- viii) Kufanya tathmini ya sekta ya usindikaji vyakula (mchele, unga, mbaazi na vyakula vingine);
 - ix) Kufanya tathmini ya usindikaji wa vyakula vya binadamu na wanyama; na
 - x) Kufanya tathmini ya dawa za binadamu na vifaa tiba na vifungashio.
- (b) Kufanya mapitio ya Sera ya Maendeleo Endelevu ya Viwanda ya mwaka 1996 – 2020 (Sustainable Industrial Development Policy - SIDP) na kuandaa Mkakati wa Utekelezaji;
- (c) Kujenga uwezo wa taasisi za utafiti za wizara kwa:-
- i) kuimarisha uwezo wa maabara za utafiti;
 - ii) kuhamasisha usambazaji wa teknolojia zinazobuniwa na taasisi; na
 - iii) kuhamasisha Sekta Binafsi kutumia teknolojia husika.
- (d) Kusimamia na kufuatilia utekelezaji wa miradi ya viwanda mama na Miradi ya Kimkakati kwa:-
- i) Kukamilisha uchambuzi wa mikataba ya Mradi kwa kuzingatia marekebisho ya Sheria ya Madini ya mwaka 2017;
 - ii) Kutafuta wawekezaji wa mradi magadi soda wa Engaruka na mradi wa kiwanda cha matairi cha Arusha; na

- iii) Kukamilisha taratibu za kumpata mwekezaji na kuanza utekelezaji wa mradi wa Kurasini SEZ.
- (e) Kuendelea na utekelezaji wa mikakati mikuu ya kuendeleza sekta za alizeti, ngozi na bidhaa za ngozi, pamba mpaka mavazi, na viwanda vya dawa;
- (f) Kuendelea kuhamasisha ujenzi wa viwanda nchini kwa:-
 - i) kuendelea kutenga maeneo ya uwekezaji kwa kuzingatia msambao wa viwanda nchi nzima;
 - ii) kuendelea kuhamasisha Sekta Binafsi kuwekeza katika sekta za kipaumbele na kuendeleza maeneo ya uwekezaji; na
 - iii) kushiriki makongamano ya uwekezaji yatakayofanyika mikoa mbalimbali nchini.

5.2.2 Sekta ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo

317. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2018/2019, Sekta ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo itatekeleza malengo yafuatayo:-

- (a) Kuendelea kuhamasisha ujenzi wa viwanda vidogo na biashara ndogo nchini kwa:-
 - i) Kushirikiana na Serikali ngazi ya Wilaya na Mkoa kutenga maeneo ya ujenzi wa viwanda na biashara kwa kulenga mahitaji ya sasa na baadae;
 - ii) Kutengeneza kanzidata ya maeneo

yaliyotengwa kwa ajili ya viwanda vidogo na vya kati;

- iii) Kuhamasisha wajasiriamali kuchangamkia masoko ya ndani na nje ya nchi;
- iv) Kuhamasisha ujenzi wa viwanda kupitia mwongozo wa ujenzi wa viwanda kwa Mamlaka za Tawala za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa; na
- v) Kuhamasisha na kuelimisha wajasiriamali namna ya kuanzisha na kuendeleza biashara. Kitabu chenye taarifa muhimu za namna ya kuanzisha biashara nchini hasa kwa wajasiriamali wadogo kitatumika.

(b) Kuwezesha uanzishwaji wa kongano la karanga kwa:-

- i) Kuhamasisha wajasiriamali kulima zao la karanga kwa lengo la kutumia nafasi ya kongano litakaloanzishwa la kuongeza thamani zao hilo; na
- ii) Kutafuta rasilimali za kuendeleza kongano la karanga.

(c) Kuendelea kufanya mapitio ya Sera ya Maendeleo ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo ya mwaka 2003:

- i) Kufanya tafiti za kina katika maeneo yaliyoanishwa;
- ii) Kukamilisha mfumo wa uratibu wa sekta; na

- iii) Kukamilisha mfumo wa kuwezesha sekta kifiedha.
- (d) Kuendelea kusimamia Mfuko wa NEDF kwa:-
 - i) Kuongeza mtaji wa Mfuko; na
 - ii) Kufuatilia maendeleo ya mfuko huo;
- (e) Kutumia SIDO kama nyezo ya kujenga viwanda vidogo na vya kati kwa:-
 - i) Kuendelea kulifanyia maboresho Shirika la SIDO; na
 - ii) Kuhamasisha ubunifu na matumizi ya teknolojia na viatamizi.

5.2.3 Sekta ya Uwekezaji

318. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2018/2019, Wizara kupitia Sekta ya Uwekezaji itatekeleza malengo yafuatayo:

- (a) Kuendelea kuratibu utekelezaji wa Sera ya Uwekezaji ya mwaka 1996 kwa:-
 - i) Kuratibu uwepo wa mazingira bora ya uwekezaji; na
 - ii) Kuendelea kuchochea uwekezaji nchini kupitia ushiriki kwenye mikutano, makongamano na warsha za uwekezaji zinazofanyika ndani na nje ya nchi;

- (b) Kukamilisha mapitio ya Sera, Mkakati na Sheria ya Uwekezaji kwa:-
- i) Kukamilisha mapitio ya Sera ya Uwekezaji ya mwaka 1996;
 - ii) Kukamilisha mapitio ya Sheria ya Uwekezaji ya 1997; na
 - iii) Kuandaa Mkakati wa Utekelezaji wa Sera ya Uwekezaji.
- (c) Kufuatilia miradi ya uwekezaji nchini kwa:-
- i) Kuandaa mfumo wa ufuatiliaji na tathmini ya uwekezaji nchini; na
 - ii) Kufuatilia utekelezaji wa mikataba ya miradi iliyosajiliwa na TIC.
- (d) Kuratibu kwa karibu uwekezaji katika sekta maalum kwa:-
- i) Kuhamasisha uwekezaji katika kilimo cha miwa na uzalishaji wa sukari;
 - ii) Kuhamasisha uwekezaji katika Sekta ya Uvuvi wa Bahari Kuu (deep sea fishing) na viwanda vya samaki; na
 - iii) Kuboresha vivutio vya uwekezaji katika viwanda vinavyozalisha ajira kwa wingi.

5.2.4 Sekta ya Biashara

319. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2018/2019, Wizara kupitia Sekta ya Biashara itatekeleza yafuatayo:-

- (a) Kuendeleza majadiliano ya kibiashara kati ya Nchi na Nchi (Bilateral), Kikanda (Regional) na Kimataifa (Multilateral) kwa ajili ya kupanua fursa za masoko na uwekezaji ili kuvutia uwekezaji nchini kwa:-
 - i) Kuendeleza majadiliano ya biashara kwenye nchi za China, Urusi, Mauritius, Uturuki, Misri, Israel, DRC Congo, Sudani ya Kusini, Vietnam na Umoja wa Falme za Kiarabu (UAE) na kuingia nazo makubaliano ya biashara kwa kushirikiana na sekta binafsi;
 - ii) Kuendelea na majadiliano ya kuanzishwa kwa Eneo Huru la Biashara kwa Nchi za Afrika (Continental Free Trade Area – CFTA);
 - iii) Kukamilisha majadiliano ya kuanzisha Eneo Huru la Biashara la Utatu linalojumuisha Kanda za COMESA, EAC na SADC;
 - iv) Kukamilisha majadiliano ya biashara ya huduma kwa sekta sita za kipaumbele katika nchi wanachama wa SADC;
 - v) Kutekeleza Itifaki ya Soko la Pamoja la Jumuiya ya Afrika Mashariki kwenye masuala ya biashara ya bidhaa na huduma; na
 - vi) Kuratibu na kushiriki kwenye majadiliano ya biashara ya kimataifa katika mashirika yaliyo

chini ya Umoja wa Mataifa na mengineyo ikiwemo (WTO, UNCTAD, CFC na ITC).

- (b) Kuhamasisha jumuiya ya wafanyabiashara kuhusu fursa za masoko ya upendeleo yatakonayo na majadiliano ya Nchi na Nchi, Kikanda na Kimataifa;
- (c) Kukamilisha mapitio ya Sheria ya *Anti-dumping and Countervailing Measures*;
- (d) Kutekeleza Mkataba wa Shirika la Biashara Duniani (WTO) unaohusu uwezeshaji wa Biashara;
- (e) Kuendelea na mapitio ya Sera ya Taifa ya Biashara 2003;
- (f) Kuimarisha kamati za kitaifa za kusimamia urahisishaji wa biashara nchini ambazo ni; Kamati ya kusimamia Uondoaji wa Vikwazo vya Kibishara visivyokua vya kiushuru (NTBs); Kamati ya Urahisishaji Biashara (National Trade Facilitation Committee); Kamati ya usimamizi wa masuala ya Afya za Binadamu, Wanyama na Mimea (National SPS Committee); na Kamati ya Vikwazo vya Biashara vya Kiufundi (National TBT Committee); na
- (g) Kuandaa miradi na program mbalimbali kwa ajili ya kujenga uwezo kwa wataalamu na sekta binafsi katika majadiliano ya kikanda na kimataifa.

5.2.5 Sekta ya Masoko

320. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2018/2019, Wizara kupitia Sekta ya Masoko itatekeleza malengo yafuatayo:-

- (a) Kuendelea kuboresha mazingira ya biashara na uwekezaji kwa:-
 - i) Kuondoa tozo kero, ada zinazojirudia na kurazinisha majukumu ya taasisi za udhibiti;
 - ii) Kuondoa mwingiliano wa majukumu ya taasisi za umma ili kupunguza gharama za uanzishaji na uendeshaji wa biashara;
 - iii) Kuhakikisha huduma za usajili wa biashara zinafanyika kupitia mitandao ya kompyuta (online registration) na usajili wa makampuni ufanyike kwa muda mfupi kadiri iwezekanavyo; na
 - iv) Kuhamisha jukumu la utoaji wa leseni za biashara toka Wizarani (Daraja A) kwenda BRELA na kutolewa katika kanda za Arusha, Dar, Dodoma, Mbeya, Mtwara na Mwanza.

- (b) Kuwaunganisha wazalishaji na masoko kwa:-
 - i) Kuwahamasisha wakulima kuzalisha na kuwaunganisha na viwanda vya usindikaji; na
 - ii) Kushirikiana na viwanda kutafuta masoko ndani na nje kwa bidhaa zinazozalishwa nchini;

(c) Kuendelea kuhamasisha matumizi ya mfumo wa stakabadhi za ghala kwa:-

- i) Kuhamasisha sekta binafsi kujenga maghala;
- ii) Kuanzisha matumizi ya Mfumo wa Stakabadhi za Ghala kwa maeneo yote yanayozalisha zao la korosho;
- iii) Kuanzisha matumizi ya Mfumo kwa mazao ya ufuta, mbaazi, mahindi na nafaka; na
- iv) Kuunganisha Mfumo wa Stakabadhi za Ghala na soko la mazao na bidhaa (commodity exchange).

(d) Kutafiti na kutafuta masoko mapya ndani na nje ya nchi hususan katika nchi za Afrika Mashariki, DRC, China, Mashariki ya Kati, Mashariki ya mbali, Ulaya, na nchi nyingine kwa:-

- i) Kuanisha mahitaji ya soko kwa kila zao na kuwaunganisha wazalishaji wa mazao husika na wanunuzi wa ndani na nje ya nchi;
- ii) Kuimarisha na kuboresha taarifa za uzalishaji, masoko na kusambaza taarifa kwa wadau katika mnyororo wa thamani kupitia tovuti na aina nyingine za mawasiliano;
- iii) Kuhamasisha na kutoa elimu kwa umma kuhusu umuhimu wa kutumia bidhaa na mazao yanayozalishwa ndani ya nchi; na
- iv) Kuimarisha matumizi ya fursa za masoko nje ya nchi kupitia mikataba ya ushirikiano kati ya nchi

na nchi, Kanda na Kimataifa.

(e) Kuhamasisha matumizi ya Vituo maalum vya kuuzia mazao kwa:-

- i) Kuhamasisha Mamlaka za Serikali za Mitaa kuanzisha vituo maalum vya kuuzia mazao;
- ii) Kusimamia matumizi ya vituo hivyo ili vitumike kwa uuzaji na ununuzi wa mazao;
- iii) Kuhamasisha ushindani katika ununuzi na uuzaji wa mazao ili mkulima apate bei nzuri; na
- iv) Kusimamia na kuhimiza matumizi ya vipimo rasmi kwa nia ya kumlinda mlaji.

(f) Kuimarisha biashara na masoko ya mipakani kwa:-

- i) Kushirikiana na Wizara ya Fedha na Mipango kujenga Vituo vya Pamoja Mipakani-OSBP;
- ii) Kutoa elimu kwa jamii ya wafanyabiashara kuhusu fursa na taratibu za kufanya biashara ya mipakani (cross border trade); na
- iii) Kuwezesha wafanyabiashara hususan wafanyabiashara wadogo kufanya biashara ya mipakani kwa urahisi kwa kuboresha mazingira ya biashara kwa kushirikiana na mamlaka nyingine mpakani.

(g) Kuhamasisha na kuwezesha wananchi kutangaza bidhaa na huduma za Tanzania kwa:-

- i) Kuwapatia mabanda wakulima, wajasiriamali na

wafanyabiashara wadogo na makundi maalum kutangaza bidhaa kupitia maonesho;

- ii) Kuratibu ushiriki wa wajasiriamali na wafanyabiashara wa Tanzania katika maonesho ya ndani na nje ya nchi; na
- iii) Kuratibu ushiriki wa sekta binafsi na wataalam wa Serikali katika safari maalum za kutafuta fursa za masoko nje ya nchi.

(h) Kuimarisha na kuboresha Mfumo wa Ukusanyaji wa Taarifa za Masoko kwa:-

- i) Kupanua wigo wa vyanzo na aina ya taarifa za masoko; na
- ii) Kutoa vitendea kazi vya kisasa kwa vyanzo vya taarifa na kukuza matumizi ya TEHAMA kukusanya na kusambaza taarifa muhimu za masoko.

(i) Kuandaa na kupitia Sera, Sheria na Kanuni mbalimbali kwa:-

- i) Kuandaa Sera ya Taifa ya Kumlinda Mlaji (National Consumer Protection Policy);
- ii) Kuandaa Sera ya Ubora ya Taifa (National Quality Policy);
- iii) Kukamilisha Sera na Mkakati wa Miliki Bunifu;
- iv) Kukamilisha marekebisho ya Sheria ya Viwango Na. 2 ya mwaka 2009 na Kanuni zake;

- v) Kukamilisha Marekebisho ya Sheria ya Haki Miliki na Haki Shiriki ya Mwaka 1999;
 - vi) Kuandaa kanuni za utekelezaji wa marekebisho ya Sheria ya Vipimo ya 2016;
 - vii) Kushirikiana na OR-TAMISEMI kuandaa sheria ndogo ya kusimamia matumizi ya vipimo rasmi katika biashara ngazi ya vitongoji, vijiji na wilaya; na
 - viii) Kuandaa Mkakati wa Kukuza Mauzo Nje.
- (j) Kukamiliasha taratibu za kuridhia itifaki ya Marakhash kwa:-
- i) Kukusanya maoni ya wadau kuhusu mkataba huo,
 - ii) Kuchambua maoni ya wadau, na
 - iii) Kuandaa andiko kuhusu umuhimu wa kuridhia itifaki hiyo

5.3 MALENGO YA TAASISI CHINI YA WIZARA

5.3.1 Shirika la Maendeleo la Taifa

321. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2018/2019, Shirika la Maendeleo la Taifa (NDC) litatekeleza malengo yafuatayo,

- (a) Kuendeleza mradi unganishi wa makaa ya mawe Mchuchuma na Chuma cha Liganga kwa:-
 - i) kurejea tathmini ya mali za wananchi

- watakaopisha eneo la mradi na kulipa fidia;
- ii) Kupitia upya vivutio kwa ajili ya uwekezaji,
 - iii) Kutangaza mradi kwa wawekezaji,
 - iv) kuelimisha wananchi kuhusu faida za mradi katika Mkoa wa Njombe; na
 - v) kuratibu na kufuatilia kazi za miradi
- (b) Kuendeleza mradi wa kuzalisha Magadi wa Engaruka kwa:-
- i) Kulipa fidia kwa wananchi watakaopisha eneo la mradi;
 - ii) kusimamia ujenzi wa miundombinu wezeshi;
 - iii) kulipa tozo ya ardhi;
 - iv) kufanya utafiti wa faida za kiuchumi za mradi; na
 - v) Kutangaza mradi kwa wawekezaji
- (c) Kuendeleza mradi wa ufufuaji wa Kiwanda cha Matairi Arusha kwa:-
- i) kuandaa taarifa ya kina ya upembuzi yakinifu ambayo inaweza kuvutia taasisi za fedha;
 - ii) kuratibu ununuzi wa mitambo na mashine za kiwanda;
 - iii) Kutangaza mradi kwa ajili ya kupata wawekezaji na kulipa tozo ya ardhi.

- (d) Kuendeleza mradi wa mashamba ya mpira Morogoro na Tanga;
- (e) Kuendeleza mradi wa kujenga miundombinu katika eneo la viwanda la TAMCO Kibaha kwa:-
 - i) kuratibu ujenzi wa mtandao wa barabara za ndani ya eneo la mradi;
 - ii) Kujenga uzio kuzunguka eneo la mradi;
 - iii) kusanifu na kujenga bwawa la maji taka (oxidation pond) na kusimamia shughuli za ujenzi.
- (f) Kuendelea kutekeleza Mradi wa Kuunganisha Matrekta aina ya URSUS katika eneo la TAMCO Kibaha kwa:-
 - i) Kugharamia uingizaji wa vifaa bandarini na kuvipeleka kwenye eneo la mradi;
 - ii) Kuratibu uunganishaji wa matrekta mapya,
 - iii) Kuratibu ujenzi wa kiwanda kipya,
 - iv) Kuratibu mauzo,
 - v) kusimamia uanzishwaji wa maeneo mengine nane ya kufanya matengenezo ya matrekta yaliyounganisha nchini; na
 - vi) kulipa tozo ya ardhi;

5.3.2 Mamlaka ya Maeneo Huru ya Uzalishaji wa Bidhaa Kwa ajili ya Mauzo Nje ya Nchi

322. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2018/2019, Mamlaka ya Maeneo Huru ya Uzalishaji wa Bidhaa kwa ajili ya Mauzo Nje ya Nchi (EPZA) itatekeleza yafuatayo:-

- a) Kukamilisha majadiliano na kuendelea kutekeleza miradi ya maeneo huru ya Bagamoyo SEZ na Benjamin Mkapa SEZ kwa:-
 - i) Kufanya usanifu wa kina na ujenzi wa miundombinu ya ndani (Detail design of onsite infrastructure-Roads) katika eneo la kituo cha Teknolojia Bagamoyo (Bagamoyo Technological Park);
 - ii) Kuandaa nyaraka za kisheria kwa ajili ya mradi wa Bagamoyo SEZ;
 - iii) Kukamilisha hatua zote za utwaaji wa Ardhi na kufanya upimaji wa eneo ili kupata hati miliki ya eneo lililokwisha lipiwa fidia katika eneo la Bagamoyo SEZ;
 - iv) Kuratibu uendelezaji wa mradi wa Bagamoyo SEZ; na
 - v) Kukarabati miundombinu ya ndani ya eneo la Benjamin William Mkapa SEZ ikiwa ni pamoja na kukarabati mifumo ya uhifadhi na upitishaji wa maji na kujenga upya ukuta ulioanguka na kuweka kamera za ulinzi katika eneo la Benjamin Mkapa SEZ.

- b) Kutekeleza mradi wa Kurasini Trade and Logistic Centre (Kurasini SEZ) kwa:-
- i) Kukamilisha malipo ya fidia kwa wakazi watatu (3) ambao nyumba zao hazikuthaminiwa awali baada ya kurukwa na Mthamini Mkuu wa Serikali wakati wa zoezi la Uthamini; na
 - ii) Kuwezesha kuanza utelekezaji wa mradi.
- c) Kuendeleza Maeneo ya SEZ kwa:-
- i) Kumaliza malipo ya fidia katika maeneo ya SEZ yaliyokwisha fanywa uthamini ya Tanga; Kigoma, Ruvuma na Manyoni;
 - ii) Kufanya utafiti wa faida za kiuchumi za mradi katika eneo maalum la uwekezaji Dodoma;
 - iii) Kufanya usanifu wa kina kwa ajili ya ujenzi wa miundombinu ya ndani (*Detail design of on site infrastructure (Roads, Water, Power and Telecommunication)*) katika eneo la Kigamboni *Industrial Park*; na
 - iv) Kuratibu ulipaji wa fidia kwa wananchi watakaopisha maeneo ya miradi.

5.3.3 Shirika la Utafiti na Maendeleo ya Viwanda Tanzania

323. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2018/2019, Shirika la Utafiti na Maendeleo ya Viwanda Tanzania (TIRDO) limepanga kutekeleza yafuatayo:-

- a) Kuendelea kutoa huduma za kitaalamu viwandani zenye lengo la kuongeza uzalishaji wa bidhaa bora bila kuchafua mazingira na zinazolenga matumizi bora ya nishati;
- b) Kuanzisha na kuhakiki maabara ya makaa ya mawe, na maabara ya mafuta na gesi itakayokuwa na viwango vya kimataifa na kuweza kutoa huduma bora kwa wazalishaji viwandani;
- c) Kuendelea na mchakato wa kufanya utafiti na kutoa mafunzo kwa wadau mbalimbali wa sekta ya ngozi jinsi ya kupunguza uharibifu wa mazingira kwa kuhifadhi na kurejesha taka za ngozi ili kutengeneza bidhaa kama 'Leather boards';
- d) Kuendelea na kukamilisha mchakato wa kuhakiki (Accreditation) na kuboresha maabara ya chakula, mazingira, kemia, na maabara ya vifaa vya kihandisi ili ziweze kufikia viwango vya kimataifa na kuweza kutoa huduma bora kwa wazalishaji viwandani;
- e) Kuanzisha na kuhakiki (Accreditation) maabara ya vipimo vya chuma kigumu (Iron and Steel metallurgy laboratory);

- f) Kufanya matengenezo ya vifaa vya maabara ya mazingira, chakula na kemia;
- g) Kuendelea kutekeleza miradi mbalimbali yenye lengo la kuleta teknolojia mpya za uzalishaji, na
- h) Kuhuhisha teknolojia ya kutumia *sensor* kufuatilia uzalishaji viwandani kwa wajasiriamali (sensor industrial process monitoring).

5.3.4 Kituo cha Zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini

324. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2018/2019, Kituo cha Zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini (CAMARTEC) kitatekeleza yafuatayo:-

- a) Kuendelea kufanya utafiti na kuunda teknolojia zinazolenga kuongeza tija na kupunguza kazi za sulubu na zenye kuchosha katika shughuli za kilimo vijijini;
- b) Kuendelea kuhamasisha utengenezaji wa mashine za kilimo, zana za kilimo na teknolojia nyingine za ufundi vijijini;
- c) Kusimamia utekelezaji wa kanuni za majaribio na ukaguzi wa zana za kilimo na teknolojia za ufundi vijijini; na
- d) Kuendelea kuimarisha miundombinu ya utafiti ya Kituo.

5.3.5 Shirika la Uhandisi na Usanifu wa Mitambo

325. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2018/2019, Shirika la Uhandisi na Usanifu wa Mitambo (TEMDO) kitatekeleza yafuatayo:-

- a) Kujenga miundombinu ya kiatamizi cha teknolojia na biashara pamoja na kuwajengea uwezo wajasiriamali wa kati na wadogo kuanzisha viwanda vya kuunda na kutengeneza mashine na mitambo;
- b) Kuendelea na uboreshaji wa karakana na ofisi ya usanifu pamoja na miundombinu ya Taasisi kwa ujumla;
- c) Kupitia upya sheria iliyoanzisha Taasisi ya TEMDO, kutengeneza kanuni zake, na kujenga uwezo wa wafanyakazi wa Taasisi kwa kuwapatia mafunzo ya muda mfupi na mrefu;
- d) Kubuni na kuendeleza chasili cha mtambo wa kukausha mazao ya kilimo ili kuongeza thamani;
- e) Kubuni na kuendeleza chasili cha mtambo mdogo wa kusindika chai;
- f) Kubuni na kuendeleza utengenezaji wa mtambo wa kuweka baridi (cold room) ili kuhifadhi bidhaa mbalimbali kama vile mboga mboga, mazao ya mifugo, bidhaa za hotelini, machinjio;
- g) Kuendeleza chasili cha mtambo mdogo wa kutengeneza brikwiti kutokana na vumbi la

makaa ya mawe;

- h) Kuhamasisha utengenezaji kibiashara wa teknolojia za kuzalisha bidhaa za marumaru kama vile vigae vya marumaru (ceramic tiles) kwa kutumia malighafi zinazopatikana nchini;
- i) Kufanya utafiti ili kubainisha mahitaji ya soko katika teknolojia na huduma za kitaalamu pamoja na kutangaza shughuli za Taasisi kupitia vyombo vya habari na kushiriki kwenye maonesho ya kibiashara (DITF, Nane Nane, Maonesho ya kanda ya SIDO) ili kutangaza teknolojia zinazobuniwa na Taasisi; na
- j) Kuanzisha na kuwezesha mpango wa kusambaza viwanda nchini kwa utaratibu wa kiwanda kimoja kila wilaya (One District One Factory - ODOF).

5.3.6 Kampuni ya Mbolea Tanzania

326. Mheshimiwa Spika, katika mwaka mwaka 2018/2019, Kampuni ya Mbolea Tanzania (TFC) itatekeleza yafuatayo:-

- a) Kusambaza mbolea tani 95,000 za aina ya DAP (tani 30,000), UREA (tani 30,000), SA (tani 5,000), CAN (tani 5,000), NPK (tani 10,000), SULPHUR (tani 15,000) nchi nzima;
- b) Kukamilisha majadiliano na kusaini mkataba wa ushirikiano baina ya Kampuni ya TFC kwa upande wa Serikali ya Tanzania na: OCP-SA kwa upande

wa Serikali ya Morocco kuhusu mbolea aina ya DAP; na Kampuni ya Sirius PLC ya Uingereza utakaohusu mbolea za aina ya NPKs; na

- c) Kufanikisha uagizaji wa tani 15,000 za *Sulphur* ya unga.

5.3.7 Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogo

327. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2018/2019, Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogo (SIDO) litatekeleza malengo yafuatayo:-

- a) Kuendeleza Mitaa ya Viwanda ya SIDO na kutengeneza Mfumo Unganishi wa shughuli za TEHAMA za Shirika kwa:-
 - i) Kujenga miundombinu ya viwanda (barabara mifumo ya maji, umeme, mitaro, ya maji taka na uzio) katika mikoa ya Morogoro, Mara, Shinyanga, Lindi, Songea, Sumbawanga na Singida;
 - ii) Kujenga majengo (industrial sheds) ya viwanda katika mikoa ya Morogoro, Katavi, Simiyu na Njombe;
 - iii) Kujenga ofisi tatu (3) za kutolea huduma katika Mikoa ya Morogoro, Songwe na Katavi;
 - iv) Kuhamasisha matumizi ya majengo ya shughuli za viwanda *industrial sheds*; na
 - v) Kutengeneza mfumo unganishi wa shughuli za TEHAMA za Shirika.

- b) Kuwezesha uanzishwaji wa viwanda vidogo na kati chini ya Mkakati wa Bidhaa Moja Wilaya Moja (ODOP) kwa:-
 - i) Kuboresha karakana za kutengenezea mashine na mitambo mbalimbali katika mikoa ya Arusha, Mbeya na Shinyanga; na
 - ii) Kuwezesha upatikanaji teknolojia za kutengeneza vifungashio.
- c) Kuwezesha uhawilishaji wa teknolojia kwa:-
 - i) Kuimarisha Vituo vya Uendelezaji Teknolojia (TDCs) vilivyopo Arusha, Iringa, Kilimanjaro, Lindi, Mbeya na Shinyanga; na
 - ii) Kuanzisha vituo vya kiatamizi kwa ajili ya kuendeleza teknolojia na ubunifu katika Mikoa ya Singida, Arusha, Lindi na Mwanza.
- d) Kuendesha Mfuko wa Wafanyabiashara Wananchi (NEDF) kwa:-
 - i) Kutoa mikopo kwa wajasiriamali;
 - ii) Kutoa elimu ya uendeshaji miradi inayohusika na mikopo; na
 - iii) Kufuatilia urejeshwaji wa mikopo.

5.3.8 Kituo cha Uwekezaji Tanzania

328. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2018/2019, Kituo cha Uwekezaji Tanzania (TIC) kitatekeleza yafuatayo:-

- a) Kuendelea kutoa elimu kwa umma kuhusu shughuli za TIC;
- b) Kuhamasisha, kuvutia na kuwezesha uwekezaji kwa kushiriki na kuandaa makongamano ya biashara na uwekezaji ndani na nje ya nchi;
- c) Kuendelea kusajili miradi ya uwekezaji nchini;
- d) Kuendelea kuboresha huduma za mahala pamoja kwa wawekezaji kwa kuongeza taasisi zinazohusika kutoa huduma kwa wawekezaji na kuongeza maafisa katika taasisi zilizopo;
- e) Kuweka taarifa zote zinazohusiana na utaratibu wa usajili miradi na utoaji wa vibali na leseni za taasisi mbalimbali kwa mfumo wa huduma za mahala pamoja (One Stop Shop) kwenye jarida moja;
- f) Kupitia mkataba wa huduma kwa wawekezaji ili kuuboresha na kusimamia utekelezaji wake;
- g) Kushirikiana na mamlaka za Serikali kutafuta maeneo yanye ardhi inayofaa kuwekeza kwa ajili ya wawekezaji na pia kushirikisha Sekta Binafsi kujenga miundombinu ya uwekezaji wa viwanda (Industrial Parks);

- h) Kutoa huduma ya haraka kwa wawekezaji waliosajiliwa ili kutatua changamoto zinazokwamisha kuanza utekelezaji wa miradi;
- i) Kutekeleza mkakati wa kuperemba miradi iliyosajiliwa kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa ili kujua faida halisi kiuchumi zinazotokana na miradi hiyo kama kiasi cha ajira, mitaji na matumizi ya vivutio vinavyotolewa na Serikali; na
- j) Kufanya tafiti mbalimbali kwa ajili ya kuishauri Serikali jinsi ya kuboresha sera ya uwekezaji nchini.

5.3.9 Shirika la Viwango Tanzania

329. *Mheshimiwa Spika*, katika kipindi cha mwaka 2018/2019, Shirika la Viwango Tanzania (TBS) litatekeleza yafuatayo:-

- a) Kutayarisha viwango 400 vya kitaifa katika sekta ndogo ndogo, ambavyo kati ya hivyo 180 ni vya uhandisi (*Engineering*) na 220 ni vya usindikaji (*Process Technology*);
- b) Kutoa leseni za ubora kwa bidhaa 300 kutoka katika sekta mbalimbali zikiwemo bidhaa za wajasiriamali wadogo (SMEs);
- c) Kukagua ubora wa bidhaa 36,000 zitokazo nchi za nje kabla ya kuingia nchini [Pre-shipment Verification of Conformity to Standards - PVoC (CoCs)];

- d) Kufanya ukaguzi wa ubora na kutoa leseni za ukaguzi 40,000 za magari yaliyotumika (used motor vehicles) yanayoingizwa nchini;
- e) Kutoa hati 40 chini ya mpango wa msaada wa kiufundi kwa wauzaji wa bidhaa za nje (Technical Assistance to Expoters - TAE);
- f) Kutoa mafunzo na semina 32 kuhusu viwango na udhibiti wa ubora (Quality Assurance Training) kwa wadau mbalimbali;
- g) Kupima sampuli 21,000 za bidhaa mbalimbali;
- h) Kufanya ugezi kwa vifaa/mashine mbalimbali vipatavyo 9,000;
- i) Kuanzisha ofisi mpya 3 za mipakani;
- j) Kuendelea na ujenzi wa maabara mpya ya Kisasa (New TBS Test House); na
- k) Kuendelea kusimamia ubora wa bidhaa hasa zinazotoka nje ya nchi ili kulinda viwanda vya ndani kwa kushirikiana na taasisi nyingine za umma.

5.3.10 Wakala wa Usajili wa Biashara na Leseni

330. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2018/2019, Wakala wa Usajili wa Biashara na Leseni (BRELA) itatekeleza yafuatayo:-

- a) Kuendelea kuboresha mifumo na taratibu za utoaji huduma kwa kutumia njia za kiteknolojia ili kutoa huduma bora na kwa wakati kwa:-
 - i) Kuendeleza mfumo wa kutoa huduma kwa njia ya Mtandao (ORS) ;
 - ii) Kuunganisha mfumo wa usajili kwa njia ya mtandao (ORS) na mifumo ya taasisi nyingine za Serikali; na
 - iii) Kuingiza taarifa za Makampuni na Majina ya Biashara yaliyosajiliwa nje ya Mfumo wa ORS katika kanzidata ya mfumo mpya.
- b) Kuendelea kusogeza huduma karibu na wananchi kwa kushirikiana na ofisi za maafisa biashara katika ngazi za mikoa na wilaya kwa kuanzisha vituo elimishi na saidizi katika ofisi za maafisa Biashara katika ngazi za Mkoa na Wilaya.
- c) Kupitia sheria zote zinazosimamiwa na Wakala ili ziweze kwenda na wakati na kuwezesha utoaji wa huduma zetu kwa njia ya mtandao;
- d) Kutoa elimu na kuendeleza uhamasishaji wa usajili na urasimishaji wa biashara kwa,
 - i) Kuendelea kutoa elimu na uhamasishaji

wa usajili na urasimishaji wa biashara kwa wananchi katika ngazi za Mikoa na Wilaya kwa kushirikiana na maafisa biashara kote nchini; na

- ii) Kuendesha mafunzo na warsha mbalimbali kwa maafisa biashara mikoani na wilayani ili waweze kujua majukumu ya wakala na namna ya kutumia mifumo yake kwa lengo la kuwasaidia wananchi katika utoaji huduma za wakala mikoani na wilayani.

5.3.11 Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala

331. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2018/2019, Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala (WRRB) itatekeleza yafuatayo:-

- a) Kuainisha na kufanya ukaguzi wa ghala zinazotumika chini ya Mfumo wa Stakabadhi za Ghala;
- b) Kufanya tathmini ya utekelezaji wa Mfumo wa Stakabadhi za Ghala katika maeneo husika;
- c) Kutoa elimu ya Mfumo wa Stakabadhi za Ghala kwa wadau wote ili wapate uelewa wa jinsi mfumo unavyofanya kazi;
- d) Kupanua wigo wa Mfumo wa Stakabadhi za Ghala katika mazao ya nafaka na mbegu za mafuta; na
- e) Kuanzisha mfumo wa mawasiliano wa wadau kutoa maoni kwa njia ya mtandao kuhusu utekelezaji wa mfumo;

5.3.12 Chama cha Hakimiliki na Hakishiriki Tanzania

332. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2018/2019, Chama cha Hakimiliki na Hakishiriki Tanzania (COSOTA) kitatekeleza yafuatayo:-

- a) Kuhakikisha wabunifu wa kazi za sanaa wananufaika kwa kupata mirabaha stahiki ili:-
 - i) Kuongeza makusanyo ya mirabaha kutoka kwa watumiaji wa kazi za hakimiliki na kugawa kwa wabunifu husika;
 - ii) Kuendelea kusajili wanachama wabunifu na kazi zao;
- b) Kutoa elimu kwa Umma na wabunifu kuhusiana na masuala ya Hakimiliki na Hakishiriki;
- c) Kufanya ukaguzi wa kazi zinazolindwa na Sheria ya Hakimiliki na Hakishiriki (anti piracy raids);
- d) Kusimamia na kuhamasisha mashirika ya Utangazaji kulipa mirabaha ya kazi za wasanii; na
- e) Kushughulikia migogoro na kesi za Hakimiliki na Hakishiriki.

5.3.13 Mamlaka ya Maendeleo ya Biashara Tanzania

333. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2018/2019, Mamlaka ya Maendeleo ya Biashara Tanzania (TanTrade) itatekeleza yafuatayo:-

- a) Kutafuta masoko ya bidhaa za viwandani, mazao na bidhaa za mazao ndani na nje ya nchi;
- b) Kutangaza bidhaa na huduma zinazozalishwa nchini katika masoko ya ndani na nje ya nchi kupitia maonesho ya kimataifa ya biashara;
- c) Kuratibu na kudhibiti uendeshaji wa maonesho ya kimataifa nchini;
- d) Kuimarisha Sekta Ndogo ya Biashara (SMEs) kwa kutoa mafunzo na taarifa za biashara na masoko; na
- e) Kuendeleza Fursa za Biashara na Masoko ya Ndani;

5.3.14 Wakala wa Vipimo

334. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2018/2019, Wakala wa Vipimo (WMA) itatekeleza yafuatayo:-

- a) Kusimamia, kuhakiki na kukagua vipimo vyote vitumikavyo na viingiavyo nchini kwa lengo la kumlinda mlaji;
- b) Kuendelea na ukaguzi wa bidhaa zilizofungashwa kwenye maeneo ya mipakani, bandarini, na viwandani kwa lengo la kuhakiki usahihi wa kiasi/ Idadi iliyotamkwa (decrealed quantity);

- c) Kununua vitendea kazi yakiwemo magari 10 na vitendea kazi vya kitaalam (Gas Mobile Prover, Electricity Meter Test Bench na Optical Scanner for Verification of fuel Tanks);
- d) Kutoa elimu kwa umma kuhusu matumizi sahihi ya vipimo;
- e) Kuongeza idadi ya watumishi (Maafisa Vipimo 100 na Maafisa vipimo wasaidizi 50); na
- f) Kujenga ofisi ya Makao Makuu ya Wakala wa Vipimo Mkoani Dodoma na Kuboresha ofisi za Wakala za Mikoa.

5.3.15 Tume ya Ushindani

335. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2018/2019, Tume ya Ushindani (FCC) itatekeleza yafuatayo:-

- a) Kuboresha hali ya ushindani katika soko (Competition Protection and Promotion improved) kwa:-
 - i) Kuharakisha uchunguzi na kufanya maamuzi kwenye mashauri 15 yaliyoko mbele ya Tume;
 - ii) Kufanya tafiti tatu (3) katika sekta mbalimbali zenye lengo la kubaini mienendo inayokinzana na Sheria ya Ushindani; na
 - iii) Kutoa elimu na ushawishi juu ya uelewa wa Sheria ya Ushindani katika soko.

- b) Kumlinda mlaji dhidi ya mienendo hadaifu (Consumer Protection Enhanced) kwa:-
- i) Kufanya uchunguzi wa malalamiko ya walaji juu ya vitendo hadaifu vya wafanyabiashara nchi nzima na kuyatatua;
 - ii) Kuelimisha umma juu ya haki na wajibu wa mlaji kupitia semina na vipindi vya vyombo vya habari kwa nchi nzima; na
 - iii) Kuongeza mapambano dhidi ya bidhaa bandia na pia kuhakikisha kiwango cha bidhaa hizo kinapungua katika soko.
- c) Kuongeza ufanisi katika kutoa huduma (Service delivery capacity improved) kwa:-
- i) Kuboresha vitendea kazi kwa kununua magari 13 mapya na kuyaondoa magari chakavu na kuweka mifumo ya kielektronikia ndani ya Tume;
 - ii) Kuongeza wafanyakazi mpaka kufikia 85 ukilinganisha na idadi ya sasa ya wafanyakazi ambao ni 53; na
 - iii) Kuanzisha ofisi Dodoma na ofisi za kanda katika mikoa ya Mwanza, Tanga na Mbeya.

5.3.16 Baraza la Ushindani

336. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2018/2019, Baraza la Ushindani (FCT) litatekeleza yafuatayo:-

- a) Kupokea, kusikiliza na kutoa maamuzi ya kesi 35 za rufaa zinazotokana na mchakato wa udhibiti wa ushindani wa kibiashara nchini;
- b) Kuendelea kutoa mafunzo mbalimbali kwa Watumishi wa Baraza na Wajumbe wa Baraza kwa lengo la kuwaongezea uwezo; na
- c) Kuendelea kutoa elimu kwa umma kuhusu majukumu ya Baraza na namna ya kuwasilisha rufaa katika Baraza.

5.3.17 Chuo Cha Elimu ya Biashara

337. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2018/2019, Chuo Cha Elimu ya Biashara (CBE) itatekeleza yafuatayo:-

- a) Kuendeleza na kumaliza ujenzi wa ghorofa nne (4) katika jengo la 'Cafeteria' (Vertical Extension of Cafeteria Building) Kampasi ya Dar es Salaam;
- b) Ununuzi wa shule na majengo katika eneo la Nyasaka kwa ajili ya upanuzi na matumizi ya Kampasi ya Mwanza;
- c) Ujenzi wa Kampasi ya Mbeya katika eneo la Iganzo;
- d) Kuandaa Mpango Kamambe (Master Plan) katika Kampasi ya Zanzibar;

- e) Kuboresha Maktaba pamoja na mifumo ya TEHAMA ikiwa ni pamoja na kuboresha *Computer Labs 2* ili kuongeza ufanisi wa mazingira ya kufundishia na kujifunzia;
- f) Kuendeleza rasilimali watu kupitia mafunzo ya muda mrefu (Human Resources Development);
- g) Kufanya upembuzi yakinifu wa kuanzisha kampasi katika ukanda wa Kaskazini wa nchi;
- h) Kufanya upembuzi yakinifu katika ujenzi wa miundombinu kupitia ubia kati ya Serikali na Sekta Binafsi (Public Private Partnership – PPP); na
- i) Kuimarisha miundombinu na kufanya ukarabati wa majengo wa kuimarisha uzio wa makazi ya watumishi wake Oysterbay, kuezeka upya hema la mihadhara Kampasi ya Dar es Salaam na ukarabati wa madarasa na ofisi.

5.4 MAENDELEO YA RASILIMALI WATU NA UTOAJI HUDUMA

338. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2018/2019, Wizara itatekeleza yafuatayo:-

- a) Kuhamisha watumishi 70 waliobaki katika awamu ya tatu kuja Dodoma;
- b) Kuajiri watumishi wapya 25 wa kada mbalimbali ili kukidhi mahitaji ya Wizara;
- c) Kupandisha vyeo watumishi 183 wa kada mbalimbali;

- d) Kujenga uwezo kwa rasilimali watu kwa kuwapeleka watumishi kumi na wanane (18) mafunzo ya muda mrefu na watumishi arobaini (40) katika mafunzo ya muda mfupi ndani na nje ya nchi;
- e) Kutathmini utendaji kazi watumishi (236) kwa kipindi cha mwaka mzima 2018/2019 kwa kutumia Mfumo wa Wazi wa Mapitio ya Tathmini ya Utendaji Kazi (MWAMTUKA au OPRAS);
- f) Kujenga na kulinda afya za watumishi kwa kuandaa programu mbalimbali za michezo yakiwemo bonanza;
- g) Kuendelea kuratibu shughuli za utoaji huduma stahiki kwa viongozi na watumishi wa Wizara kwa kuzingatia Taratibu, Miongozo, Kanuni na Sheria za Utumishi wa Umma; na
- h) Kuhakikisha watumishi watakaohitimisha ajira zao wanalipwa mafao kwa wakati.

5.5 MASUALA MTAMBUKA

a) **Kupambana na Rushwa**

339. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2018/2019, Wizara itaongeza jitihada za kupambana na kudhibiti rushwa kwa kuweka na kutekeleza mikakati mbalimbali pamoja na kutoa mafunzo ya sheria, miongozo, kanuni na maadili ya utumishi wa Umma. Wizara itahakikisha, watumishi wanazingatia kanuni na taratibu zinazotoa miongozo katika kutoa huduma bora na uwajibikaji katika utumishi wa umma. Aidha, Wizara haitasita kuwachukulia hatua za kinidhamu

watumishi wote ambao itabainika kuwa wanajihusisha na vitendo vya rushwa. Pia, Wizara itaendelea kutoa mafunzo kwa watumishi na kusimamia utekelezaji wa Mkataba wa Huduma kwa Mteja katika utoaji huduma bora kwa wateja wa ndani na nje ya Wizara.

b) **UKIMWI na Magonjwa Sugu Yasiyoambukiza**

340. Mheshimiwa Spika, kwa mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea na jitihada za kupambana na maambukizi ya Virusi vya UKIMWI (VVU) mahala pa kazi pamoja na kutoa huduma bora kwa watumishi wanaoishi na Virusi vya UKIMWI waliojiweka wazi kwa mujibu wa Mwongozo wa Serikali. Aidha, Wizara itaendelea kuandaa semina za kuelimisha na kuwahamasisha watumishi kujikinga na VVU pamoja na Magonjwa Sugu Yasiyoambukiza (MSY) na kuzingatia upimaji wa afya kwa hiari ili kuendeleza kampeni ya ujenzi wa afya bora kwa watumishi jambo ambalo ni muhimu kwa uchumi wa viwanda.

c) **Mazingira**

341. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kuhamasisha uelewa wa athari za mazingira kwa wenye viwanda na wafanyabiashara sambamba na kuwashauri kutumia teknolojia rafiki (cleaner production technologies) kwa mazingira.

d) **Masuala ya Jinsia**

342. Mheshimiwa Spika, kwa mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kuhamasisha na kuhuisha masuala ya jinsia katika sera, mipango na mikakati ya kisekta; kushiriki katika mikutano ya kitaifa na kimataifa katika masuala ya

kijinsia; na kuwajengea uwezo waratibu wa masuala ya jinsia Wizarani na katika taasisi zilizo chini ya Wizara juu ya uratibu wa masuala ya jinsia, ufuatiliaji na tathmini.

5.6 UDHIBITI WA MATUMIZI

343. Mheshimiwa Spika, Wizara itahakikisha matumizi yanafanyika kwa kuzingatia Kanuni, Taratibu na Sheria za fedha za Serikali. Wizara itaendelea kuimarisha Kitengo cha Ukaguzi wa Ndani ili waweze kuhakikisha taratibu zote za fedha zinafuatwa na malipo yanafanyika kulingana na vipaumbele vilivyowekwa kwenye bajeti ya Wizara.

6.0 MAOMBI YA FEDHA MWAKA 2018/2019

6.1 MAPATO YA SERIKALI

344. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2018/2019, Wizara inatarajia kukusanya Shilingi 20,006,300,000 kutokana na uzaji wa nyaraka za zabuni, ada za leseni na marejesho ya mshahara endapo mtumishi ataacha kazi.

Jedwali Na. 2: Mchanganuo wa Maduhuli na Makusanyo kwa Mwaka 2018/2019

(a) Fungu 44	
Maelezo	Kiasi (Shs).
Uzaji wa Nyaraka za Zabuni na Marejesho ya Mishahara.	5,300,000
JUMLA FUNGU 44	5,300,000

(b) Fungu 60	
Uuzaji wa Leseni za Biashara, Faini kutokana na kukiuka Mashariti ya Leseni na Marejesho ya Mishahara.	20,001,000,000
JUMLA FUNGU 60	20,001,000,000
JUMLA KUU (FUNGU 44 NA FUNGU 60)	20,006,300,000

6.2 MAOMBI YA FEDHA

345. Mheshimiwa Spika, kwa mwaka 2018/2019, Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji inaomba kutengewa **Shilingi 143,334,153,648**, kati ya hizo, **Shilingi 43,309,628,648** ni za Matumizi ya Kawaida na **Shilingi 100,024,525,000** ni za Matumizi ya Maendeleo.

Jedwali Na. 3: Mchanganuo wa Fedha kwa Mwaka 2018/2019

		Fedha zilizotengwa 2018/2019 (Tshs.)
(a) Fungu 44		
Matumizi ya Kawaida	Mishahara	19,193,110,000
	Matumizi Mengineyo	5,069,373,000
Jumla Ndogo		24,262,483,000
Matumizi ya Maendeleo	Fedha za Ndani	90,500,000,000
	Fedha za Nje	2,524,525,000
Jumla Ndogo		93,024,525,000
Jumla Fungu 44:		117,287,008,000
(b) Fungu 60		

Matumizi Kawaida	ya	Mishahara	17,077,055,000
		Matumizi Mengineyo	1,970,090,648
Jumla Ndogo			19,047,145,648
Matumizi ya Maendeleo		Fedha za Ndani	7,000,000,000
		Fedha za Nje	0
Jumla Ndogo			7,000,000,000
Jumla Fungu 60			26,047,145,648
Jumla Kuu (Fungu 44 na 60)			143,334,153,648

Jedwali Na. 4: Mgawanyo wa Fedha za OC (Mishahara na Matumizi Mengineyo) kwa Mwaka 2018/2019

FUNGU	Jina la Fungu	Mishahara	Matumizi Mengineyo	Jumla
44	Viwanda	2,940,928,000	5,069,373,000	8,010,301,000
44	Mashirika chini ya Fungu 44	16,252,182,000	0	16,252,182,000
60	Biashara na Uwekezaji	1,164,224,000	1,887,909,000	3,052,133,000
60	Mashirika chini ya Fungu 60	15,912,831,000	82,181,648	15,995,012,648
JUMLA KUU		36,270,165,000	7,039,463,648	43,309,628,648

Jedwali Na. 5: Mchanganuo wa Matumizi ya Fedha za Maendeleo katika Fungu 44 na Fungu 60 kwa Mwaka 2018/2019

FUNGU	AINA YA MATUMIZI	KIASI (Tshs)
44	Fedha za Maendeleo za ndani	90,500,000,000
44	Fedha za Maendeleo za nje.	2,524,525,000
	Jumla Fungu 44	93,024,522,000
60	Fedha za Maendeleo za ndani	7,000,000,000
	Jumla Kuu Fungu 60	7,000,000,000
	Jumla Kuu fungu 44 na 60	100,024,525,000

6.3 MATUMIZI YA FEDHA ZA MAENDELEO

6.3.1 Fungu 44

346. Mheshimiwa Spika, katika fedha zilizotengwa kwa ajili ya Matumizi ya Maendeleo, fedha za ndani, zimeelekezwa katika Miradi Mikubwa ya Kielelezo; Miradi ya Ujenzi wa Msingi wa Uchumi wa Viwanda; Uanzishwaji wa Kanda Maalum za Kiuchumi; Uendelezaji wa Eneo la Viwanda TAMCO Kibaha; Kuendeleza Kongano za Viwanda; Kuendeleza Tafiti za Maendeleo ya Viwanda; Kuendeleza Viwanda Vidogo, Biashara Ndogo, Ujasiriamali na Kuongeza mtaji kwenye mfuko wa NEDF. Miradi hiyo ni ifuatayo:-

- a) Miradi ya Makaa ya Mawe Mchuchuma na Chuma Liganga** imetengewa Shilingi 10,000,000,000.00 ili kurejea tathmini ya mali za wananchi watakaopisha eneo la mradi, kuratibu na kufuatilia kazi za miradi ya Makaa ya Mawe Mchuchuma na Chuma Liganga, na kuelimisha wananchi kuhusu faida za mradi katika Mkoa wa Njombe;
- b) Mradi wa Magadi Soda katika Bonde la Engaruka** umetengewa Shilingi 2,000,000,000.00 kwa ajili ya kufanya utafiti wa faida za kiuchumi, mazingira na kujenga miundombinu ya maji safi;
- c) Kiwanda cha Matairi Arusha** kimetengewa Shilingi 200,000,000.00 kwa ajili ya kutafuta wawekezaji na kuratibu mradi huo;
- d) Uanzishwaji wa Kanda Maalum za Kiuchumi** umetengewa Shilingi 22,715,918,000 inajumuisha kanda za Bagamoyo (Technological Park), Tanga, Kigoma, Ruvuma, Dodoma na Manyoni ikiwa ni pamoja na Uanzishwaji wa Kituo cha Biashara cha Kurasini; na Kigamboni *Industrial Park*.
- e) Uendelezaji wa Eneo la Viwanda TAMCO** umetengewa Shilingi 13,000,000,000.00, kati ya hizo Shilingi 11,000,000,000.00 ni kwa ajili ya uendelezaji wa miundombinu ya Eneo la Viwanda TAMCO na Shilingi 2,000,000,000 ni za kuendeleza viwanda vya nguo na Mradi wa kuunganisha matrekta ya URSUS;
- f) Uendelezaji wa Kongano za Viwanda** umetengewa Shilingi 1,000,000,000.00 kwa ajili ya Kongano la Ngozi na bidhaa za ngozi Dodoma;

- g) Uendelezaji wa Tafiti za Maendeleo ya Viwanda** umetengewa Shilingi 10,000,000,000.00 kwa ajili ya kuendeleza tafiti za maendeleo ya viwanda katika Taasisi za TIRDO, TEMDO na CAMARTEC;
- h) Uendelezaji wa Viwanda Vidogo, Biashara Ndogo na Ujasiriamali** umetengewa Shilingi 26,834,082,000.00, ambapo Shilingi 11,834,082,000 ni kwa ajili ya kujenga maeneo ya viwanda katika mikoa ya Manyara, Mtwara, Dodoma, Kagera, Njombe, Katavi, Geita na Simiyu; Shilingi 5,000,000,000.00 kwa ajili ya kutekeleza Mkakati wa Bidhaa Moja kwa kila Wilaya – ODOP; na Shilingi 10,000,000,000.00 ni kwa ajili ya kuongeza mtaji Mfuko wa NEDF;
- i) Chuo cha Elimu ya Biashara –CBE kimetengewa Shilingi 700,000,000** ikiwa ni mchango wa Serikali katika kuboresha miundombinu inayojumuisha ujenzi wa kumbi za mihadhara, ofisi za walimu pamoja na maktaba katika kampasi ya Mwanza;
- j) Mradi wa Kuendeleza Sekta ya Kilimo (ASDP II)** umetengewa Shilingi 2,500,000,000.00 ni kwa ajili ya kuchochea uongezaji thamani wa bidhaa za ngozi (Shilingi 620,000,000); kuboresha na kuanzisha viwanda vinavyosindikiza mazao ya kilimo ikiwemo mihogo, alizeti na pamba (Shilingi 380,000,000,00); kubainisha miundombinu ya uchakataji wa mazao ya kilimo kwenye mnyororo wa thamani uliopo (Shilingi.220,000,000); kufanya upembuzi yakinifu katika kuanzisha kongano la karanga Mpwapwa (Shilingi. 240,000,000); kujenga miundombinu muhimu kwenye kongano la karanga mpwapwa

(Shilingi 540,000,000); na kuratibu, Kufuatilia na Kutathmini utekelezaji wa Mradi wa ASDP (Shilingi 500,000,000); na

- k) Mchango wa Serikali katika Miradi inayofadhiliwa na Washirika wa Maendeleo (CounterPart Fund)** umetengewa Shilingi 1,550,000,000 inayojumuisha miradi ya UNIDO, (*Programme for Country Partnership-CPC*) Shilingi 1,000,000,000; miradi ya KAIZEN Shilingi 200,000,000; Trade Mainstreaming Shilingi 250,000,000 na Gender Shilingi 100,000,000.

6.3.2 Fungu 60

347. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji Fungu la 60 (Biashara na Uwekezaji) imetenga Shilingi 2,000,000,000 ni kwa ajili ya TBS kuendeleza ujenzi wa maabara ya kisasa ikiwemo maabara ya kisasa ya kemia; Shilingi 900,000,000 ni kwa jili ya COSOTA kuboresha mfumo wa usajili wa kazi na wanachama wanaojishughulisha na kazi za ubunifu kwa njia ya mtandao; na Shilingi 1,400,000,000 ni kwa ajili ya Bodi ya Stakabadhi ya Maghala (WRRB) kugharamia ujenzi wa ghala la kimkakati mkoani Dodoma lenye uwezo wa kutunza tani 30,000 kwa wakati mmoja, pamoja na miundombinu ya ukaushaji kwa ajili ya kuhifadha mahindi, Karanga na Alizeti. Pia Shilingi 1,300,000,000 ni kwa Wakala wa Vipimo, kati yake Shilingi 500,000,000 ni kwa ajili ya kununua *optical scanner* ya uhakiki wa matenki makubwa ya mafuta, Shilingi 450,000,000 ni kwa ajili ya ununuzi wa gari la uhakiki wa vipimo (Verification Truck with Crane) kwa ajili ya kupima mizani mikubwa inayotumika kwenye udhibiti wa matumizi ya Barabara na Biashara ikiwemo ya mazao ya Korosho, Pamba na Shilingi 100,000,000 za ununuzi wa vipimo vya

uhakiki wa vifaa vya kupima kasi ya Magari (Speed Detectors Standards) na Shilingi 250,000,000 kwa ajili ya kununua mizani na mawe ya upimaji wa madini (*weighing instrument class II capacity 1200 g na inspection kit*).

348. Mheshimiwa Spika, Mradi wa ASDP umetengewa Shilingi 1,400,000,000. Kati ya hizo Shilingi 63,700,000 zitatumika kuimarisha mnyororo wa thamani na kuwezesha wakulima kuunganishwa na masoko; Shilingi 184,000,000 kuendeleza mpango wa kukuza masoko ya bidhaa za kilimo zinazozalishwa nchini; Shilingi 162,750,000 za kuimarisha mifumo ya taarifa za masoko ya mifugo, mazao na bidhaa nyingine; Shilingi 380,531,173 za kufanya sensa ya mazao ya kilimo na mifugo na kufanya tafiti za mwenendo wa masoko ya mazao makuu ya biashara na mifugo; shilingi 58,000,000 kupitia na kukamilisha Mkakati wa Sera ya Masoko; Shilingi 123,368,827 kuendeleza na kukuza matumizi ya mifumo ya kuzuia majanga ya masoko kwa mazao na bidhaa zinazo zalishwa nchini, kuperemba na kufuatilia utekelezaji wa Mfumo wa Stakabadhi za Ghala kwa zao la korosho katika mikoa ya Lindi, Mtwara na Pwani na katika maeneo mapya yatakayo anza kutekeleza Mfumo huo; Shilingi 68,950,000 kuimarisha na kukuza soko la bidhaa (*operationalize of Agricultural Commodity Exchange*); Shilingi 70,875,000 kuimarisha na kukuza biashara na masoko ya mipakani kwa bidhaa za kilimo na zinazozalishwa nchini; shilingi 90,250,000 kuendeleza na kuunganisha Mfumo wa Soko la Bidhaa (*Commodity Exchange*) na Mfumo wa Stakabadhi Gghalani kwa mazao ya alizeti, mahindi, mchele, na ufuta pamoja na maeneo mapya ambayo hayajawahi kutumia Mfumo wa stakabadhi ghalani pamoja kupanua wigo wa matumizi ya Mfumo wa Stakabadhi za Ghala; shilingi

84,950,000 kuendeleza miundombinu ya masoko katika mkakati kwa kuimarisha na kukamilisha ujenzi wa vituo vya biashara mipakani Sirari, Murongo, Nkendwa, Kabanga na Kahama; na Shilingi 112,625,000 kuwezesha ujenzi wa maghala matano (5) ya kimkakati kwa mazao yaliyopo kwenye mfumo wa stakabadhi ghalani.

7.0 HITIMISHO

349. *Mheshimiwa Spika*, maamuzi ya ujenzi wa uchumi wa viwanda nchini ni msimamo makini wa Serikali yetu unaozingatia uzoefu uliopo ambao umeinua uchumi wa nchi nyingi ulimwenguni na kuleta mafanikio na maendeleo katika nchi hizo. Kuthubutu, kutambua ushindani, kutumia fursa, kufanya kazi kwa ushirikiano na kutumia rasilimali kwa nidhamu ni masuala muhimu ya kuzingatiwa ili kufikia malengo. Ni dhahiri kuwa changamoto za uwekezaji huambatana na fursa ambazo hatuna budi kufungamana nazo. Wakati Serikali inaendelea na jitihada za kuweka mazingira rafiki na wezeshi, sekta binafsi ina jukumu la kuzitumia fursa zilizopo na zinazojitokeza ndani na nje ya nchi kwa kuwekeza na kufanya biashara. Matokeo ya jitihada hizo yameanza kuzaa matunda. Hata hivyo, tunahitaji kuendelea kuunganisha nguvu kwa dhamira njema bila kuchoka kukabili vita dhidi ya uchumi wa viwanda ulimwenguni kwa kuhakikisha kuwa ushirikiano wa sekta binafsi na Serikali unaendelezwa. Inawezekana, tukiweka nguvu ya pamoja katika kuendeleza sekta hii muhimu.

VIAMBATISHO

KIAMBATISHO NA. 1

Mchango wa Sekta ya Viwanda Katika Pato la Taifa

MWAKA	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ASILIMIA	7.0	6.9	6.9	7.6	7.5	6.4	5.6	5.2	4.9	5.5

Chanzo: Ofisi ya Takwimu ya Taifa (NBS)

KIAMBATISHO NA. 2

Ukuaji wa Sekta ya Viwanda

MIAKA	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ASILIMIA	11.4	4.7	8.9	6.9	4.1	6.5	6.8	6.5	7.8	7.1

Chanzo: Ofisi ya Takwimu ya Taifa (NBS)

KIAMBATISHO NA.3:**Ajira katika Sekta ya Viwanda 2013-2017**

Miaka	2013	2014	2015	2016	2017*
Ajira	231,098	242,654	254,786	267,524	280,899

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu (NBS)

*Makadirio

KIAMBATISHO NA.4:**Miradi Mipya ya Viwanda Iliyosajiliwa na TIC kwa Mwaka 2017/2018**

Na.	Jina la Mradi	Mahali	Shughuli ya Uzalishaji	Ajira	Mtaji (USD) "000,000"
1	A & V Group Ltd.	Arusha	Food processing	41	1.12
2	Adhere to the deal making Ltd.	Arusha	Assembly motorcycle	48	57.40
3	Aggregate Crushing Industries Ltd.	Coast (Pwani)	Stones aggregates	100	0.40
4	Agri Commodities Tanzania Ltd.	Iringa	Animal feed	28	1.32
5	Agro AF Ltd.	Kilimanjaro	Grain milling	150	0.53
6	Al Huda Manufacturing Ltd.	Dar es Salaam	Plastic mats and sheets	44	0.55
7	Always Karibu Ltd.	Kigoma	Palm oil milling and soap manufacturing	30	9.15

Na.	Jina la Mradi	Mahali	Shughuli ya Uzalishaji	Ajira	Mtaji (USD) "000,000"
8	Amana Computers Ltd.	Dar es Salaam	Computer assembling	80	2.00
9	ATY (T) International Ltd.	Iringa	Timber	35	0.57
10	Backbone Tanzania Company Ltd.	Pwani	Poultry feeds.	65	1.31
11	Beita Holdings Company Ltd.	Coast (Pwani)	textile	15	0.63
12	Bhumi Resources TZ Ltd.	Geita	Gold processing	45	1.15
13	Biotan Group Ltd.	Dar es Salaam	Cashew nuts processing	130	0.78
14	Bright Star Manufacturing Company Ltd.	Dar es Salaam	Food processing	35	3.00
15	Bright Star Manufacturing Company Ltd.	Dar es Salaam	Non woven fabric bags, surgical masks and related products	35	4.50
16	BTY Company Ltd.	Dar es Salaam	Battery recycling and production of lead and plastic chips	15	0.63

Na.	Jina la Mradi	Mahali	Shughuli ya Uzalishaji	Ajira	Mtaji (USD) "000,000"
17	Cenlia International Group Co. Ltd.	Dar es Salaam	Shower gels, bath soaps and related products	26	0.55
18	China Boda Technical Group Ltd.	Coast (Pwani)	Lead from recycled batteries	500	30.00
19	CNBMI Tanzania Ltd.	Dar es Salaam	Building materials	15	1.70
20	Colourflex Inks & Coatings Ltd.	Dar es Salaam	production of ink, coating and its by products.	9	0.31
21	CPL (Tanzania) Grain Processing & Storage Company Ltd.	Dar es salaam	Grain processing and storage	60	1.50
22	Davinci Furniture Co. Ltd.	Dar es Salaam	Steel furniture manufacturing	63	0.50
23	Dew Drop Drinks Co. Ltd.	Dar es Salaam	Pure drinking water, juice and fresh flavoured milk	71	5.22

Na.	Jina la Mradi	Mahali	Shughuli ya Uzalishaji	Ajira	Mtaji (USD) "000,000"
24	Dominick Milling Group Ltd.	Songwe	Grain terminal and maize processing plant	19	1.90
25	Dowell Company Ltd.	Dar es Salaam	Steel roofing sheets	20	0.52
26	East Africa Born Wood Company Ltd.	Arusha	Wood products	76	1.05
27	Everbright Steel Materials Company Ltd.	Coast (Pwani)	Ssteel pipes and steel products	20	4.27
28	Farm Access Ltd.	Arusha	Veternary medicines	12	0.85
29	Future Colourful Ltd.	Dodoma	Paints and resins.	20	0.71
30	Galaxy Food and Beverage Ltd.	Dar es Salaam	milk processing	30	2.88
31	Green Power (Tanzania) Ltd.	Dar es Salaam	Motorcycles assembling	25	0.91
32	GTE Ltd.	Dar es Salaam	Food processing facility	25	0.67

Na.	Jina la Mradi	Mahali	Shughuli ya Uzalishaji	Ajira	Mtaji (USD) "000,000"
33	H & J Investment (Tanzania) Company Ltd.	Dar es Salaam	Polyester fiber by recycling plastic bottles.	200	14.00
34	Haman Rool Company Ltd.	Pwani	Automobile parts	56	0.50
35	Hongwei International Company Ltd.	Iringa	Plywood and marine board	120	1.00
36	Hormuud General Trading Company Ltd.	Dar es Salaam	Assembling computers	100	1.55
37	Huatan Investment Group Company Ltd.	Pwani	Batteries recycling and producing lead ingots	27	0.63
38	Inhemeter (T) Ltd.	Dar es Salaam	Assembling of electrical smart energy meters	70	0.89
39	Insignia Ltd.	Mwanza	Paints	48	0.51
40	Insignia Ltd.	Dar es Salaam	Packaging materials	262	2.32
41	International Cashew Holding (T) Ltd.	Mtwara	Cashew nuts processing	324	25.00

Na.	Jina la Mradi	Mahali	Shughuli ya Uzalishaji	Ajira	Mtaji (USD) "000,000"
42	International Chief Ltd.	Dar es Salaam	Assembling of mobile phones, gadgets and it's accessories.	49	0.60
43	Ischyros Company Ltd.	Pwani	Plastics household utensils.	20	0.50
44	Isimani Mines Ltd.	Iringa	Gold processing	40	2.30
45	Jainco TZ Ltd.	Geita	Gold processing	50	1.01
46	Jamirex Investments Ltd.	Dodoma	Building materials	33	0.62
47	Java Glass Ltd.	Dar es Salaam	Glass products	38	2.00
48	JFK Building Materials Company Ltd.	Dar es Salaam	Building and construction materials	45	0.98
49	Ji Xiang Company Ltd.	Dar es Salaam	Textile materials production.	92	1.31
50	Jin Yuan Investment Ltd.	Mwanza	Plastic packaging products	75	0.57
51	Kai Rui Da Ltd.	Dar es Salaam	Shoes	18	1.00

Na.	Jina la Mradi	Mahali	Shughuli ya Uzalishaji	Ajira	Mtaji (USD) "000,000"
52	Kairuki Pharmaceuticals Industry Ltd.	Dar es Salaam	Pharmaceutical products.	200	18.39
53	Kamal Acetylene Ltd.	Pwani	Acetylene gas	1	2.53
54	Kasi Plus (T) Ltd.	Dar es Salaam	Alcoholic products	42	0.00
55	Keds Tanzania Company Ltd.	Dar es Salaam	Hygiene and sanitary project	214	15.36
56	Kellaway Metals Tanzania Ltd.	Singida	Gold processing	43	1.05
57	Kopru International Company Ltd.	Dar es Salaam	Paint manufacturing	45	1.00
58	Linzoom Africa Ltd.	Dar es Salaam	Assembling of electronic products	15	0.50
59	Maisha Bottlers & Beverages Ltd.	Mbeya	Beverages	1241	26.62
60	Mawenzi Polyfiber Co. Ltd.	Dar es Salaam	Bags, shoes, and related products	20	0.60
61	Mikoani Edible Oils & Detergents Ltd.	Dar es Salaam	Synthetic detergent powder	93	11.34
62	Mikoani Traders Ltd.	Dar es Salaam	Wheat and Maize Milling	77	19.86

Na.	Jina la Mradi	Mahali	Shughuli ya Uzalishaji	Ajira	Mtaji (USD) "000,000"
63	Min Xin International Industry and Trade Company Ltd.	Iringa	MDF,Plywood & timber related products	25	2.72
64	Mo Soap & Detergents Industries Ltd.	Dar es Salaam	Detergents	315	16.03
65	Modern Trading Agencies Company Ltd.	Dar es Salaam	industrial park project	305	13.09
66	Mount Meru Oil Ltd.	Manyara	Edible oil	62	5.80
67	Mpya Polytech Company Ltd.	Pwani	Plastic products	18	0.50
68	Nine Five Group Ltd.	Dar es Salaam	Cashew nuts processing and packaging	40	0.50
69	Oranh Company Ltd.	Dar es Salaam	MDF, Plywood and timber related products.	26	2.72
70	Oumer Investment Company Ltd.	Iringa	MDF and Plywood	25	2.72

Na.	Jina la Mradi	Mahali	Shughuli ya Uzalishaji	Ajira	Mtaji (USD) "000,000"
71	Qiang Sheng Co. Ltd.	Dar es Salaam	Animal feeds and related products	29	0.61
72	Qiansheng Investment (Tanzania) Company Ltd.	Dar es Salaam	Gemstones polishing and cutting	14	1.00
73	Raon Modern Kitchen Company Ltd.	Dar es Salaam	Confectioneries	34	0.50
74	Rubuye Feeds Mill Ltd.	Dar es Salaam	Animal feed	45	2.36
75	Rumishael and Daughters Food Company Ltd.	Dar es Salaam	Breakfast products	121	0.51
76	Said Salim Bakhresa and Company Ltd.	Dar es Salaam	Wheat milling	150	34.00
77	SGR Petropower Engineering Ltd.	Dar es Salaam	Fabrication and erection of steel structures.	20	2.00
78	Sinota Industry Group Ltd.	Dar es Salaam	Textile (bed sheets and curtains)	15	0.63
79	Sun Shine Mining Ltd.	Mwanza	Gold processing	69	0.61

Na.	Jina la Mradi	Mahali	Shughuli ya Uzalishaji	Ajira	Mtaji (USD) "000,000"
80	Tabisco Enterprises Ltd.	Dar es Salaam	Biscuits and packaging materials	60	0.63
81	Taichangxin Tanzania Group Company Ltd.	Dar es Salaam	Gold processing and other minerals processing	93	1.00
82	Taneem Education Foundation Ltd.	Dar es Salaam	Bottled drinking water	33	0.70
83	Tanzaland Textile Ltd.	Dar es Salaam	Cashew nut processing	88	4.21
84	Tanzania Henli Hardware Co. Ltd.	Dar es Salaam	Building materials	15	1.70
85	Tanzania Mbolea & Petrochemicals Company Ltd.	Lindi	Fertilizer	4800	1,887.00
86	Terra Cashew Processing Tanzania Ltd.	Pwani	Cashew nut processing	505	22.83
87	Three W Ltd.	Dar es Salaam	motorcycles assembling	25	0.91
88	Trolle Meesle Tanzania IVS Ltd.	Dodoma	Camping shelters	104	6.70
89	Uhuru Plastics Ltd.	Dar es Salaam	Plastics utensils	19	0.35

Na.	Jina la Mradi	Mahali	Shughuli ya Uzalishaji	Ajira	Mtaji (USD) "000,000"
90	Vita Foam (T) Ltd.	Dar es Salaam	Mattress & foam with allied bedding products.	160	3.00
91	Wonderful Group Ltd.	Dar es Salaam	Water dispensers equipments	20	0.80
92	Xin Kai Shun Company Ltd.	Dar es Salaam	Shoes	15	0.63
93	Yan Xu International Investment Company Ltd.	Dar es Salaam	Sanitary products	36	1.00
94	Yesil Ada Tanzania Ltd.	Dar es Salaam	Processing and packaging chickens.	28	1.50
95	Yong Long Co. Ltd.	Dar es Salaam	PP woven bags and other packaging materials	80	0.61
96	Yuan Xin International Company Ltd.	Dar es Salaam	Shoes	15	0.50
97	Zhong YI International Furniture Co. Ltd.	Dar es Salaam	Furniture	29	0.66

Na.	Jina la Mradi	Mahali	Shughuli ya Uzalishaji	Ajira	Mtaji (USD) "000,000"
98	Zion Glass (T) Ltd.	Dar es Salaam	Glass and other building materials	12	3.00
99	Chieng Yen Manufacturing Company Ltd.	Dar es Salaam	Manufacture of Sanitary products		

Chanzo: Kituo cha Uwekezaji Tanzania

Miradi ya Viwanda Iliyosajiliwa na EPZA Julai 2017 hadi Machi, 2018

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location (Plot No., District, Region)	Status of the Project (New or Expansion)	Project Ownership by Country	Expected Number of Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (USD Millions)
1	Grand Botanicals Ltd.	Honey Processing	Plot No. 798, Kiloleni Ward, Tabora Urban District	Operator	Tanzania	150	0.78	0.72
2	Jinhai Investment Management Company Ltd.	Gold Processing	Plot. No. 117 Block X, Capri Point, Mwanza	Operator	China / Tanzania	70	2	20
3	LV DI International Enterprises Ltd.	Processing of plastic packaging bottles	Plot No. 209/45, Buza, in Temeke, Dar es Salaam	Developer	China	105	1	3.5

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location (Plot No., District, Region)	Status of the Project (New or Expansion)	Project Ownership by Country	Expected Number of Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (USD Millions)
4	Rundannu Ltd.	Manufacturing of biodegradable HDPE	Plot No. 110 Block 'H' Mtomoni Village, Makarunge Ward, Bagamoyo	Developer	Tanzania	130	4.86	7.49
5	Tan Choice Ltd.	Meat Processing	Soga Ward, Kibaha	Developer	USA/Tanzania	238	1.91	2
6	A.J. Quality Timber Exporters Ltd.	Processing of Teak Timber products	Mvimba Village, Mlolwa Ward, Ulanga, Morogoro	Operator	Indian	55	0.92	9.75
7	BMP Investment Ltd.	Processing of fresh organic fruits	Holili Industrial Area; Mkuu - Rombo.	Developer	Tanzania	92	10	7.27
8	Fuzzy International General Trading	Cashew nuts processing	Kipara Ng'ada Ward, Nkuranga District, Coast Region.	Developer	Indian	160	0.6	0.77

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location (Plot No., District, Region)	Status of the Project (New or Expansion)	Project Ownership by Country	Expected Number of Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (USD Millions)
9	H.S Implex Ltd..	Agro-processing (Cereals)	Plot No. 23 Bandari Road, Kurasini Area, Dar es Salaam	Developer	Tanzania/ India	46	4.8	5
10	Hester Biosciences Africa Ltd.	Manufacturing of Agro Vet products and vaccines	Plot No. 11 and 12, Tamco Industrial Estate, Kibaha	Developer	Indian	150	14.5	50
11	JSN Magic Potion Ltd.	Manufacturing of Bio-Plastic Bags Products	Plot No.13, Tamco Industrial Complex Limited, Kibaha	Developer	Tanzania/ India	150	1.5	1.05

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location (Plot No., District, Region)	Status of the Project (New or Expansion)	Project Ownership by Country	Expected Number of Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (USD Millions)
12	Linkall Africa Ltd.	Assembling of Electric Bikes	Plot No 55 Mikocheni Light Industrial Area, Dar es Salaam	Developer	China	50	4.1	10
13	Mahashree Agro Processing Ltd.	Agro Processing of cereals and fruits	Plot No 1 Block B, Mtego wa Simba Village, Mikese Ward, Morogoro	Developer	India/Australia	29	0.37	10
14	Teak Resources Tanzania Ltd.	Processing of Teak Timber products	Mavimba Village, Mlolwa Ward, Ulanga, Morogoro	Developer	British	70	0.71	2.05
15	Teak Tanzania Ltd.	Processing of Teak Timber products	Mavimba Village, Mlolwa Ward, Ulanga, Morogoro	Operator	Indian	45	1.78	0.65

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location (Plot No., District, Region)	Status of the Project (New or Expansion)	Project Ownership by Country	Expected Number of Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (USD Millions)
16	Texland Africa Ltd.	Textile/ Garments Manufacturing	Plot No. 88, Vingunguti Industrial Area, Dar es salaam	Operator	Lebanon	115	3.38	1
17	Power Recyclers Ltd.	Lead Battery Manufacturing and Recycling	Plot 89 & 90, Vingunguti Industrial Area, Dar es Salaam	Operator	Tanzania/ Lebanon	105	1.2	3.5
18	Third Man Ltd.	Honey Processing	Plots No. 304, 305, 306, 307, 308 and 309 in Kigoma SEZ	Developer	Hong Kong/ Australia	51	10.51	3.8
19	Siparcoci International Ltd.	Production of perfumes and cosmetics	Plot No. 52&53, Bagamoyo SEZ	Developer	Senegal/ Lebanon	70	5	7.8

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location (Plot No., District, Region)	Status of the Project (New or Expansion)	Project Ownership by Country	Expected Number of Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (USD Millions)	
20	Vigor Special Economic Zone	SEZ Industrial Park Establishment & Dry Port Project	Plot No. 1 at Visegese Village, Kazim-zumbwi Ward in Kisarawe District	Developer	Tanzania	1500	202	9.12	
21	Kilwa Business Park	SEZ Industrial Park Development	Kilwa SEZ, Nangurukuru Area, Kilwa Lindi	Developer	Tanzania	1000	87	1.39	
22	Mkinga Special Economic Zone	SEZ Industrial Park Development	Vijinga/Sitakishari wards, Mkinga District, Tanga	Developer	Tanzania	500	10	3	
Total							4,881	368.92	159.86

KIAMBATISHO NA.6:

Miradi ya Vivanda Iliyosajiliwa na BRELA Julai 2017 hadi Machi, 2018

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	Foreign	TSH	USD
1	International Chief Ltd.	458	Mbezi beach industrial area	Kinondoni	Dar es Salaam	Assembling mobile phones and its accessories	25	5		600,000
2	Wakulima Tea Company Ltd.		Katumba	Rungwe	Mbeya	Tea	350	nil	6,460,000,000	
3	Wakulima Tea Company Ltd.		Mwakaleli	Rungwe	Mbeya	Tea	300	nil	3,880,000,000	
4	Tongfu Trading (T) Ltd.	19	Pasiansi	Ilemela	Mwanza	Processing of fish maws	37	3		600,000

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	For- eign	TSH	USD
5	Bags And Sacks Ltd.	21&22	Ubungo industrial area	Ubungo	Dar es Salaam	Woven bags	250	nil	3,842,000,000	
6	Samaki Plastic Bags Ltd.	13	Zinga area	Bagamoyo	Coast	Woven bags	70	8		513,035
7	CF Kainat Turkey (T) Limited	1012	Kawe light industrial area	Kinondoni	Dar es Salaam	Furniture	37	3		1,000,000
8	Qiong Yao Investment Ltd.	35	Mikocheni industrial area	Kinondoni	Dar es Salaam	Luggage hand bags	27	3		1,000,000
9	Falcon Packaging Ltd.	131, 132,133, 134, 135	Igogo industrial area	Nyamagana	Mwanza	Packaging materials	95	5		3,802,369
10	Backbone Tanzania Company Ltd.	89	Kibaha industrial area	Kibaha	Coast	Poultry feeds	30	3		1,310,000

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	For- eign	TSH	USD
11	3T Mineral Industries Ltd.	2	Zegereni within EPZ	Kibaha	Coast	Coltan processing	26	2		2,500,000
12	Java Glass Ltd.	3	Mandela road industrial area	Ilala	Dar es Salaam	Glass products	27	3		2,000,000
13	Imperial Packaging Ltd.	10 & 11	Gerezani industrial area	Ilala	Dar es Salaam	Confectionaries	25	4	593,000,000	
14	Shark Tachi Company Ltd.		Misugusugu	Kibaha	Coast	Fance-wire	50		800,000,000	
15	Galaxy Food & Beverages Ltd.	454	Unga limited	Arusha municipal	Arusha	Dairy products	30	3		2,300,000
16	Baobab Energy Systems (T) Ltd.	2818	Mbezi industrial area	Kinondoni	Dar es Salaam	Elec-tronics energy	45	5		1,500,000

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	For- eign	TSH	USD
17	Tanzania Mbolea & Petro Chemicals Co. Ltd.	1	Kilwa masoko	Kilwa	Lindi	Fertilizer	4,500	300		1,950,000
18	Dong Brothers Traders Co Ltd.	12	Nyasaka	Ilemela	Mwanza	Processing of fish maw	63	7		633,200
19	Karanga Leather Co. Ltd.	581	Karanga moshi	Moshi	Kilimanjaro	Leather products	636	3	54,000,000,000	
20	Metal Products Ltd	18c	Nyerere road	Ilala	Dar es Salaam	Aluminium household utensils and steel drums	56	2	8,700,000,000	
21	Balochistan Group Of Industries Ltd.	34	Kisemvule	Mkuranga	Coast	Recycling of metals	120		4,213,000,000	

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	For- eign	TSH	USD
22	Pan Africa Enterprises Ltd.	181/B/1/1	Chang'ombe Industrial Area	Temeke	Dar Es Salaam	Plastic Packaging I.E Pp And Hdpe	55	5		1,300,000
23	Pan Africa Enterprises Ltd.	181/B/1/1	Chang'ombe Industrial Area	Temeke	Dar Es Salaam	Petro-leum Jelly, Body Lotions And Disinfectants	27	3		7,000,000
24	Colourflex Inks & Coating Ltd.	12	Nyerere Industrial Area	Ilala	Dar Es Salaam	Paints	9	1	703,260,000	
25	Wonderful Group Ltd.	197	Mbezi Industrial Area	Kinondoni	Dar Es Salaam	Water Dispensery Equipments	25	nil		8,000,000

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	For- eign	TSH	USD
26	Said Salim Bakhresa & Company Ltd.	74/1	Pugu Industrial Area	Ilala	Dar Es Salaam	Food Processing I.E Wheat Milling	1,020	15	105,000,000,000	
27	Kopru International Co. Ltd.	20	Bandari Road	Temeke	Dar Es Salaam	Paints	10	nil	2,000,000,000	
28	NFSPI Company Ltd.	57	Mbezi Industrial Area	Kinondoni	Dar Es Salaam	Food Processing I.E Edible Oil	40	nil		2,000,000
29	Maramoja Construction And Supplies Company Ltd.	Nil	Itilo	Nzega	Tabora	Industrial Gass And Medical Gases	25	nil		905,000

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	For- eign	TSH	USD
30	TOL Gases Ltd.	1364	Ikana Village	Rungwe	Mbeya	Industrial Gass And Medical Gases	115	2	34,016,319,000	
31	Equator SUMA JKT Company Ltd.	Nil	Jkt Ruvu Mlandizi	Kibaha	Coast	Tractors And Fire Rescue Vehicles	90	10	2,300,000,000	
32	Ace Construction Company Ltd.	Nil	Lugoba	Kibaha	Coast	Building Materials I.E Ag-gregates	39	nil	8,818,000,000	
33	Kiluwa Steel Process Zones Ltd.	72	Kikungo, Kilangalanga	Kibaha	Coast	Steel Building materials i.e rulled bar	390	nil	2,000,000,000	
34	Future Colourful Ltd		Mbuyuni	Dodoma urban	Dodoma	Paints	17	3		312,110

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	For- eign	TSH	USD
35	Inhementer (T) Ltd.	49	Link Street	Kinondoni	Dar es Salaam	Assembling of electrical smart meter	66	5	2,000,000,000	
36	Sunshine Mining Ltd.		Nkonkili-angi	Iramba	Singida	Gold processing	21	9	6,000,000,000	
37	Insignia Ltd.	1-11	Vijibweni	Kigamboni	Dar es Salaam	Paints and packaging materials	110	10		2,322,000
38	Jia Xiang Company Ltd.	129	Vingunguti Industrial Area	Ilala	Dar es Salaam	Textile	80	12		1,312,000
39	Biotan Group Ltd.	98	Mbagala Industrial Area	Temeke	Dar es Salaam	Cashewnut processing	130	1	1,982,296,050	
40	Ice Drop Co. Ltd.	42	Mkuranga Industrial Area	Mkuranga	Coast	Bottled water	24	nil	150,720,000	

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	Foreign	TSH	USD
41	Keds Tanzania Company Ltd.	197, 199, 201, 203, 205	Kibaha Industrial Area	Kibaha	Coast	Baby diapers, sanitary towels and tissues	188	26	15,355,600	
42	Bm Motors Co. Ltd.	28	Zegereni Industrial Area	Kibaha	Coast	Motor vehicle assembling	48	2	500,000,000	
43	Qiang Sheng Co. Ltd.	Bnj/Bok/176	Bunju "A"	Kinondoni	Dar es Salaam	Animal feeds	20	nil		610,000
44	Super Meals Ltd.	1,2	Vianzi Mwajasi	Mkuranga	Coast	Bottled water	37	3	2,100,000,000	
45	Gulf Concrete & Cement Products Co. Ltd.	49	Mikoche ni Light Industrial Area	Kinondoni	Dar es Salaam	Cement products i.e aggregates and concrete	325	25	1,000,000,000	

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	For- eign	TSH	USD
46	CPL (Tanzania) Grain Processing and Storage Co. Ltd.		Tangini Industrial Area	Kibaha	Coast	Grain processing i.e maize flour	55	5	3,500,000,000	
47	Mufindi Springs Water Ltd.	836	Kihanga Village	Mufindi	Iringa	Bottled water	52	nil	225,750,000	
48	Mawenzi Polyfiber Co. Ltd.	73	Kibaha Industrial Area	Kibaha	Coast	Suitcases	20	nil		6,000,000
49	Excel Power Group Public Ltd.	2018	Kunduchi Industrial Area	Kinondoni	Dar es Salaam	Transformer	115	5	5,605,000,000	
50	Kasi Plus (T) Ltd.	144	Kibaha Industrial Area	Kibaha	Coast	Alcoholic products	36	4	672,000,000	

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	For- eign	TSH	USD
51	Cenlia International Group Company Ltd.	198	Mikocheni B Light Industrial Area	Kinondoni	Dar es Salaam	Cosmetics	50	5		550,000
52	Al-Huda Manufacturing Ltd.	13	Kipawa Industrial Area	Ilala	Dar es Salaam	Plastic mats	36	4		672,000,000
53	CNBMI Tanzania Ltd.	3	Tabata Industrial Area	Ilala	Dar es Salaam	Bricks and tiles	15	nil		1,700,000
54	EIST Technology Company Ltd.	2081	Kurasini Industrial Area	Temeke	Dar es Salaam	Metal fabrication	17	nil	454,645,229	
55	BTY Company Ltd.	1010/1	Buguruni Industrial Area	Ilala	Dar es Salaam	Recycled plastic waste	13	2		500,000

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	For- eign	TSH	USD
56	BTY Company Ltd.	1010/1	Buguruni Industrial Area	Ilala	Dar es Salaam	Lead from recycling battery	13	2		500,000
57	Maisha Bottlers and Beverages Ltd.	1a	Mabilo Industrial Area	Ubungo	Dar es Salaam	Beverages i.e bottled drinking water, juice and soda	664	12	45,229,000,000	
58	Ando Roofing Products Ltd.	130/2	Medeli East	Dodoma urban	Dodoma	Roofing iron sheet	5	nil	1,200,000,000	
59	Uhuru Plastics Ltd.	180 & 181	Kiwalani Industrial Area	Ilala	Dar es Salaam	Plastic house-holds utensils	19	nil		350,000

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	For- eign	TSH	USD
60	Banana Investment Ltd.	311	Oloirien Industrial Area	Arusha urban	Arusha	Wine	150	nil	702,816,000	
61	Haman Rool Company Ltd.	Nil	Zegereni Industrial Area	Kibaha	Coast	Plastic products i.e industrial and domestic use	80	3		500,777
62	Unoplast (T) Ltd.	46/3	Pugu Road Industrial Area	Ilala	Dar es Salaam	Plastic containers & packaging	305	5	800,000,000	
63	Europlast Ltd.	169	Zinga Economic Zone	Bagamoyo	Dar es Salaam	Pvc products	17	3	500,000,000	
64	Azania Polybag Industries Ltd.	17	Nyerere Road Industrial Area	Ilala	Dar es Salaam	Plastic containers	173	3	2,180,000,000	

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	For- eign	TSH	USD
65	Mpya Polytech Company Ltd.	73	Kibaha Township Industrial Area	Kibaha	Dar es Salaam	Pvc	17	3		500,000
66	NEEL-KANTH Packaging Ltd.	25	Mkuyuni Industria Area	Nyamagana	Mwanza	Corrugated boxes	93	8	1,390,575,000	
67	Human Tengda Power Group Company Ltd.	200	Zegereni Industrial Area	Kibaha	Dar es Salaam	Electric concrete poles and other related products	15	5		880,000
68	Afriweld Industries Ltd.	122	Kipawa Industrial Area	Ilala	Dar es Salaam	Welding rodes & wire related products	33	7	286,943,000	

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	For- eign	TSH	USD
69	Sinota Industry Group Ltd.	104	Mandela Road	Temeke	Dar es Salaam	Textile i.e bed sheets and curtains	15	nil		630,000
70	Mo Soap & Detergent Industries Ltd.	1a	Mabibo Industrial Area	Kinondoni	Dar es Salaam	Soap, detergent and perfumes	300	15	36,074,603,000	
71	Agro Af Ltd.	19	Sadala Industrial Area	Hai	Kilimanjaro	Food processing & packaging i.e maize & wheat flour	290	7		530,000
72	ATY (T) International Company Ltd.	Nil	Kinyanambo Area	Mafinga	Iringa	Sawmill i.e timber	30	3		560,000

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	For- eign	TSH	USD
73	Bhunu Mbundi Company Ltd.	545	Unga Ltd	Arusha urban	Arusha	Wine	152	nil	1,269,732,963	
74	KEDS Tanzania Co. Ltd.	197, 199, 201, 203, 205	Kibaha Industria Area	Kibaha	Coast	Steel products	107	13		8,431,800
75	Shallom Farm and Plantation Ltd.	645/7	Mzeri Ranch	Handeni	Tanga	Meat processing	41	nil	3,230,000,000	
76	SUMA JKT Bottling Plant	321	Mgulani	Temeke	Dar es Salaam	Bottled drinking water	20	nil	1,408,715,900	
77	Trinity Products Ltd.	128	Mwakalinga	Temeke	Dar es Salaam	Alcoholic products i.e gin	20	5		500,000

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	For- eign	TSH	USD
78	Mansoor Industries (T) Ltd	355/1	Kingolwira	Morogoro urban	Morogoro	Cigarette	38	nil		500,000
79	Maxima Industries (T) Ltd.	3	Picha Ya Ndege	Mkuranga	Coast	Household aluminium utensils	70	10		700,000
80	Mohamed Enterprises (T) Ltd.	48100	Taijesani Sisal Estate	Mkinga	Tanga	Sisal fibre	138	2	1,100,000,000	
81	Mohamed Enterprises (T) Ltd.	3758	Mazinde Sisal Estate	Lushoto	Tanga	Sisal fibre	150	1	1,300,000,000	
82	Mohamed Enterprises (T) Ltd.	139922	Alavi Sisal Estate	Bagamoyo	Coast	Sisal fibre	138	2	1,200,000,000	

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	For- eign	TSH	USD
83	Mohamed Enterprises (T) Ltd.	1805	Hassan Sisal Estate Makanya Same	Same	Kilimanjaro	Sisal fibre	138	1	1,200,000,000	
84	Mohamed Enterprises (T) Ltd.	12709	Hussein Estate	Mwanga	Kilimanjaro	Sisal fibre	148	2	1,200,000,000	
85	Mohamed Enterprises (T) Ltd.	927	Kidugalo	Morogoro urban	Morogoro	Sisal fibre	140	nil	1,200,000,000	
86	Mohamed Enterprises (T) Ltd.	15172	Ambangulu	Korogwe	Tanga	Tea	298	2	1,100,000,000	

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	For- eign	TSH	USD
87	Mohamed Enterprises (T) Ltd.	1216	Tukuyu Estate	Rungwe	Mbeya	Tea	198	2	700,000,000	
88	Mohamed Enterprises (T) Ltd.	12709	Dindira Tea Estate	Korogwe	Tanga	Tea	398	2	300,000,000	
89	EA Glass Investment Ltd.	1-4	Dundani Industrial Area	Mkuranga	Coast	Building materials i.e glass	155	8		1,200,000
90	Ischyros Company Ltd.	4-12	Dundan Industrial Area	Mkuranga	Coast	Fotwear	150	7	600,000,000	
91	Ischyros Company Ltd.	4-12	Dundan Industrial Area	Mkuranga	Coast	Plastic house hold utensils	80	3	600,000,000	

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	For- eign	TSH	USD
92	Hawaii Product Supplies Ltd	1c/3	Chang'ombe Industrial Area	Temeke	Dar es Salaam	Powdered milk	15	nil	3,689,570,000	
93	Linkall Africa Ltd.	55	Mikoche-ni Light Industrial Area	Kinondoni	Dar es Salaam	Assembling of electric bicycle	237	3	3,000,000,000	
94	Always Karibu Ltd.	Nil	Kigoma Special Economic Zone (Businde Area)	Kigoma urban	Kigoma	Food processing i.e palm oil	25	5	20,409,750,000	
95	Harsho Milling Company Ltd.	8	Kwa Sadala	Hai	Kilimanjaro	Polypropylene bags	110	2	5,799,066,000	
96	Harsho Milling Company Ltd.	8	Kwa Sadala Hai	Hai	Kilimanjaro	Pellet animal feed	8	1	1,599,400,000	

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	For- eign	TSH	USD
97	Jiusheng Company Ltd.	1	Disunyara Industrial Area	Kibaha	Coast	Recycling of battery	70	5		1,500,000
98	Royal Ocean Salt Co. Ltd.	197 & 1766	Mkuranga Industrial Area	Mkuranga	Coast	Salt	45	5	600,000	
99	Ausma Investment Group Company Ltd.	7	Boko Service Trade	Kinondoni	Dar es Salaam	Shoe	35	3		6,300,000
100	The Golden Wheat Company Ltd.	981, 982	Mbezi Industrial Area	Kinondoni	Dar es Salaam	Cakes	90	1		714,000
101	Nahdi Crusher Company Ltd.	426	Lugoba	Kibaha	Coast	Aggregates	142	nil		300,000

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	For- eign	TSH	USD
102	Jin Yuan Investment Ltd.	40, 41 & 42	Igoma Industrial Area	Ilemela	Mwanza	Pp and plastic packaging products	65	5		565,125
103	Makera Investment Co. Ltd.		Unyakumi	Iramba	Shinyanga	Motorcycle	28	nil		500,000
104	Yong Long Plastic Company Ltd.	798	Tegeta Industrial Area	Kinondoni	Dar es Salaam	Polyethylene woven bags	30	5	600,000,000	
105	CMG Investment Ltd.	170/171	Nyakato Industrial Area	Nyamagana	Mwanza	Coated roofing sheets	25	5	2,590,000,000	
106	CMG Investment Ltd.	37	Iyunga Industrial Area	Mbeya urban	Mbeya	Building materials	80	5	4,015,000,000	

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	For- eign	TSH	USD
107	CMG Investment Ltd.	170/171	Nyakato Industrial Area	Nyamagana	Mwanza	Spun - prestressed concrete electric and communication towers and towers	145	5	4,890,000,000	
108	MAK Group of Companies Ltd	2045	Kunduchi Industrial Area	Kinondoni	Dares Salaam	Tissue paper soap & detergents	13	nil		430,000
109	China Boda Technical Group Ltd.	21	Tamco Industrial Area	Kibaha	Coast	Lead from recycled batteries	480	20		30,000,000

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	For- eign	TSH	USD
110	Yawana Investment Co. Ltd.	1	Mwanambaya	Mkurungu	Coast	Assembling of motor cycle	22	3		1,000,000
111	Ace Automotive (T) Ltd.	7	Vingunguti Industrial Area	Ilala	Dares Salaam	Motorcycle	15	nil		500,000
112	Luimai Trading And Industry Ltd.	168	Chang'ombe	Temeke	Dares Salaam	Cleaning materials	80	5		100,000
113	Walpek Industries Ltd.	12949	Sido Estate - Unga Ltd	Arusha urban	Arusha	Plastic pipes	16	nil	300,000,000	
114	Magin Ltd.	Nil	Bicha-Kondoa	Kondoa	Dodoma	Sunflower oil flour	20	nil	500,000,000	

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	For- eign	TSH	USD
115	A&V Group Ltd.	7	Themi Industrial Area	Arusha urban	Arusha	Instant powdered beverages	22	3	970,000,000	
116	Platinum Graphite International Company Ltd.	Qds71/1/71/2	Mererani Simanjiro	Simanjiro	Arusha	Graphite	150	10		2,825,000
117	Kinglion Investment Company Ltd.	16	Millenium Ubungo	Kinondoni	Dar es Salaam	Assembling of motor cycle	35	3		500,000
118	Domiya Estate Ltd.	Do/13/56	Dowico	Dodoma urban	Dodoma	Food processing i.e wine	25	5		3,244,000

SN	Business Name	Plot Number	Location	District	Region	Product	Employment		CAPITAL	
							TZ	Foreign	TSH	USD
119	Saleh bhhai Glass Industries Ltd	99a	Nyerere Road Industrial	Temeke	Dar es Salaam	Safety glass	45	5		1,380,000
120	Miku Traders Ltd.	108	King'ori Industrial Area	Arumeru	Arusha	Cosmetics	34	1	500,000,000	
121	Lakairo Industries Group Company Ltd.	29 1& 292	Isanguo Industrial Area	Magu	Mwanza	Hard candy, chewing gums and powdered juice	245	5		1,100,000
122	Ever Bright Steel Materials Company Ltd.	4-12	Dundan Industrial Area	Mkuran-ga	Coast	Plastic pipes	112	6	10,000,000,000	
							17,381	768	425,167,117,742	790,960,416

KIAMBATISHO NA. 7

Viwanda Viliyomo katika maeneo ya maalum ya kiuchumi hadi kufikia Machi 2018

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
1	Grand Botanicals Limited	Honey Processing	Plot No. 798, Kiloni Ward, Tabora Urban District,	Operator	Tanzania	150	0.78	0.72	24/02/2018
2	Jin Hai Investment Management Company	Gold Processing	Plot No. 117 Block X, Capri Point Area, Mwanza	Operator	China and Tanzania	70	2	20	24/02/2018

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
3	LV DI International Enterprises Limited	Processing of plastic packaging bottles	Plot No. 209/45, Buza in Temeke, Dar es Salaam	Develop	China	105	1	3.5	27/02/2018
4	Rundannu Limited	Manufacturing of biodegradable HDPE	Plot No. 110 Block 'H' Mtoni Village, Makarunge Ward, Bagamoyo,	Develop	Tanzania	130	4.86	7.49	24/02/2018
5	Tan Choice Limited	Meat Processing	Soga Ward, Kibaha District	Develop	USA and Tanzania	238	1.91	2	24/02/2018

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
6	A.J. Quality Timber Exporters Limited	Processing of Teak Timber products	Mavimba Village, Mlolwa Ward, Ulanga, Morogoro	Operator	India	55	0.92	9.75	09/12/2017
7	BMP Investment Limited	Processing of fresh organic fruits	Holili Industrial Area; Mkuu - Rombo in Kilimanjaro	Developer	Tanzania	92	10	7.27	24/08/2017

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
8	Fuzzy International General Trading	Cashew nuts processing	Kipirang'ada Ward, Nkuranga	Develop	India	160	0.6	0.77	16/10/2017
9	H.S Implex Limited.	Agro-processing (Cereals)	Plot No. 23 Bاندari Road, Kurasini Area, Temeke District	Develop	Tanzania and India	46	4.8	5	24/08/2017
10	Hester Biosciences Africa Limited	Manufacturing of Agro Vet products and vaccines	Plot No. 11 and 12, Tamco Industrial Estate, Kibaha	Develop	India	150	14.5	50	28/08/2017

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
11	JSN Magic Potion Limited	Manufacturing of Bio-Plastic Bags Products	Plot No.13, Tamco Industrial Area, Kibaha	Develop	Tanzania and India	150	1.5	1.05	24/08/2017
12	Linkall Africa Limited	Assembly of Electric Bikes	Plot No 55 Mikochehi Industrial Area	Develop	China	50	4.1	10	24/08/2017
13	Maashree Agro Processing Limited	Agro Processing of cereals and fruits	Plot No 1 Block B, Mtego wa Simba Village, Mikese, Morogoro	Develop	India and Australia	29	0.37	10	24/08/2017

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
14	Nuts Depots & Plus Company Limited	Cashew-nuts processing	Visage, Coastal Region	Developer	Canada and Tanzania	500	3.5	4.5	22/05/2017
15	Teak Resources Tanzania Limited	Processing of Teak Timber products	Mavimba Village, Mlolwa Ward, Ulanga, Morogoro	Developer	British	70	0.71	2.05	09/11/2017
16	Teak Tanzania Limited	Processing of Teak Timber products	Mavimba Village, Mlolwa Ward, Ulanga, Morogoro	Operator	India	45	1.78	0.65	09/11/2017

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
17	Texland Africa Limited	Textile/ Garments Manufacturing	Plot No. 88, Vingunguti Industrial Area, Ilala, Dar es salaam	Operator	Lebanon	115	3.38	1	04/08/2017
18	RijkZwaan Q-Sem Limited	Vegetable processing and Seeds Production	Mlalua Farm, Arumeru, Arusha	Developer	Netherlands and Tanzania	516	7.48	50	04/06/2017

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
19	Power Recyclers Limited	Lead Battery Manufacturing and Recycling	Plot 89 & 90, Vingunguti Industrial Area, Ilala District in Dar es Salaam	Operator	Tanzania and Lebanon	105	1.2	3.5	27/10/2017
20	Aquasol Tanzania Limited	Fish Processing	Muranda village of Bunda District within Mara Region	Developer	Tanzania	46	10	47.7	24/10/2016

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
21	Elven Agri Company Limited	Processing and packaging of dried fruits	Farm No. 3462 [Plot No. 21, Block Q] Mapinga Village; Bagamoyo District	Operator	Tanzania	67	5.08	6.16	24/10/2016
22	Fujian Hexingwang Industry Company Limited	Manufacturing of building and construction materials	Plot No 1,2,3,4,20 Mwambaya, Mkuranga District in the Coastal Region	Operator	China	132	6	3.7	11/08/2016

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
23	JOC Textiles (T) Limited	Cotton yarn Processing	Plot No.3, Block 'A' Nhelegani- Area, Shinyanga	Operator	China	167	0.43	140	12/01/2016
24	Nguru Hills Ranch Limited	Meat Processing	Farm No 435. NguruyanaNdege Village, Morogoro Village	Operator	Britain and Tanzania	350	6.2	20.1	24/10/2016
25	Tanfor Investment Limited	Recycling of Plastic Materials into PET	Plot No. 109, Mandela Road, Ubungo, Dar es Salaam	Developer	Tanzania and China	61	0.31	2.31	24/10/2016

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
26	Tanganyika Natural Stones Limited	Manufacturing of Tiles and Building Materials	Plot No 5, Nkulabi Village, Dodoma.	Operator	India	114	5	1.3	24/10/2016
27	Tanhin Quality Limited	Teak wood/timber processing	Block No. 9, Lusanga Area, Mvomero, Morogoro	Operator	China	44	1.78	1.7	24/10/2016
28	Falahi Industries Limited	Biscuits Manufacturing	Plot 205, 206, & 210, Block C, Industrial Area, Iringa Municipal.	Operator	Tanzania	224	1.43	4.5	27/09/2015

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
29	Mek One Investment Company Limited	Salt Processing	Pangani, Kibaha.	Developer	Tanzania	60	1.82	24	09/10/2015
30	Sazo International Company Limited	Teak wood/timber processing	Lusanga Village, Turiani, Morogoro	Operator	India	65	5.05	0.98	09/10/2015
31	Tanzamaji Limited	Processing and packaging of drinking water products	Plot No. 20, Kanyama Trading Centre, Kisesa, Mwanza	Operator	USA and Tanzania	50	1	0.4	09/10/2015

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
32	Tena Limited	PET and Plastics Recycling	Plot No. 39, Buguruni Industrial Area, Dar es salaam	Operator	Seyschells, Tanzania and Australia	250	1	3.5	09/10/2015
33	ACE Leather Limited	Processing of leather	Plot No. 2, Block E, Morogoro Municipal, Morogoro	Developer	Tanzania, Uganda and Italy		1.24	0.31	17/09/2014
34	African Vegetables Limited	Processing and packaging of fresh beans	Machame, Hai District, Kilimanjaro	Developer	Tanzania and Netherlands	50	1.86	0.38	22/07/2014

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
35	Afri-weld Industries Limited	Manufacturing of Welding Electrodes and Wire related Products	Plot No. 122, Kipawa Industrial Area, Dar es Salaam	Operator	Tanzania	50	1	1.9	30/01/2014
36	Amama Farms Limited	Ca-shewnuts processing	Plot 21, 22 and 24, Block A, Malopoke-lo, Tandahimba, Mtwara	Operator	Sweden	231	4.7	0.97	25/03/2014

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
37	Bahari Oilfield Services FPZ Limited	Oil field services	Plot No. 439 Mahando Street, Msasani, Kinondoni, Dar es Salaam	Operator	Tanzania and Malaysia	2	3.01	1.2	18/07/2014
38	BahatiBoma Company Limited	Manufacturing of christmas trees decorations	Plot No. 195, Machame, Hai District Kilimanjaro	Operator	Germany	120	0.3	1.2	22/07/2014

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
39	Basaliyu Textiles Limited	Textile Manufacturing	Plot 168 Pugu Road, Kiwalani, Dar es Salaam	Operator	Tanzania	100	3	1	25/03/2014
40	C4X Tanzania Limited	Coltan Processing used in electronic products	Zugeveni Street, Visiga Ward, Kibaha, Coastal Region	Developer	USA and Canada	82	2.5	21	30/01/2014
41	Cassava Starch of TZ Corporation Limited	Starch processing	Mbalala, Lindi Municipal, Lindi	Developer	France and Switzerland	450	16	7.5	30/01/2014

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
42	Fides Tanzania Limited	Floriculture	Farm No. 112/2, Nduruma, Arumeru, Arusha	Operator	Netherlands	356	2.51	0.5	25/03/2014
43	Glezone Company Limited	Production of Animal Feeds	Plot No. 296/2 Nelson Mandela Road, Dar es Salaam.	Operator	Tanzania	115	2	1	30/01/2014
44	Heritage Empire Company Limited	Industrial Sheds Developer	Plot No. 199, Block No. 141, Msata, Bagamoyo, Coastal Region	Operator	Tanzania	117	7	2.5	17/09/2014

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
45	Hortanzia Limited	Horticulture (flowers)	Moshi/Arusha Highway, Opposite Hughes Motors, Usa River, Arusha.	Operator	Netherlands	350	2	4	17/09/2014
46	Huacheng International Limited	Meat Processing	Plot No. 185 Singinda Road, Dodoma	Operator	China	20	0.09	3.41	10/02/2014
47	Milama Processing Company Limited	Horticulture	Plot No.14, Magole Farms, Mvomero District, Morogoro	Operator	Tanzania and Seychelles	52	1.37	2.5	29/09/2014

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
48	Motobora Company Limited	Manufacturing of Carbonized Biomass Briquettes	Mavimba Village, Ulanga District in Morogoro	Operator	Tanzania, Panama and Greece	13	1.25	2.73	29/09/2014
49	PB Mining Limited	Galena (Lead) Processing	Mikocheni B, Plot 108 Dar es Salaam	Developer	Ukraine and Switzerland	13	0.13	3	22/07/2014
50	Premalt Limited	Gypsum Processing	Plot No 55, Kizota Western Industrial Area, Dodoma.	Operator	India and Tanzania	32	0.65	1	30/01/2014

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
51	Rungwe Avocado Company Limited	Fresh Avocado processing	Farm No 55, Sykula Village Rungwe, Mbeya.	Developer	Tanzania	350	2	3.5	25/03/2014
52	Shreerali Plastics Limited	Plastic Recycling and PET processing	Plot No. 107, Mbagala Industrial Area	Operator	India	150	1	3	22/07/2014
53	Solar Nitro Chemicals Limited	Erection of explosives Manufacturing	Plot No 16, Mpuyani, Kisarawe District, Coastal Region	Operator	India and Tanzania	72	2	0.42	22/07/2014

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
54	Africado Limited	Processing & Production of Avocado products	Kifufu Farm and Garagua Farm, Sanya-Juu, Siha District Kilimanjaro	Operator	Mauritius and British	168	9.3	11.7	01/10/2013
55	Jielong Holdings (T) Company Limited	Cotton seeds oil and de-oiled cakes processing	Plot No.1,- Block A Nhelegani Industrial Area, Shinyanga	Operator	China	120	32	50.1	18/07/2013
56	Kokoa Kamili Limited	Cocoa Processing	Block No 2, Ifakara, Morogoro	Operator	USA and India	35	8.5	2	11/01/2013

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
57	Mambo Coffee Company Limited	Coffee processing	Plot No 117 Kinogolwira/Pangawe, Morogoro	Operator	Tanzania	54	0.71	2	11/01/2013
58	Miswe Abattoir Limited	Meat Processing	Plot No.2A, Miseswe Kibaha	Developer	Tanzania	120	3.16	23.5	18/07/2013
59	Olea Tanzania Limited	Cashew nut Processing	Plots No. 7/1, 7/2; With Title No. 3143 at Industrial Area, Mtwara	Operator	Singapore	1500	15	23.45	20/05/2013

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
60	Rifty Valley Tea Solutions Limited	Tea processing	Plot 18, Vingunguti Industrial Area	Operator	Mauritius and Tanzania		1.3	4	11/01/2013
61	Sandali (EPZ) Limited	Wood processing	Plot No. 175/176 Gofu Chini, Tanga	Operator	Tanzania and UK	16	2.73	1.06	20/05/2013
62	SB Plastics Limited	Plastic processing	Plot No. 7, Block D/2, Nyerere Road, Dar es Salaam	Operator	Tanzania and India	82	0.66	3	20/05/2013
63	Massad Mining Limited	Gold Processing	BWM, SEZ	Operator	USA	21	0.75	10	28.06.2012

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
64	Uru Diamond Limited	Gemstones Processing	Plot No. 1498, Slipway Road, Masaki, Kinondini, Dar es Salaam	Operator	Tanzania, Israel and Denmark	42	0.44	0.54	20/05/2013
65	Solvochem Tanzania Limited	Oil & Gas Chemical processing	Plots No.1 at Mtwara Free Port Zone, Mtwara.	Operator	British and Cyprus	200	10	50	11.06.2012

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
66	Agro Ranch Company Limited	Meat Processing	Farm No. 289 & 290 Mabale Ranch, Karagwe, Kagera	Operator	Tanzania and UK	100	12	10	07/02/2012
67	Kohinoor Manufacturing Company Limited	Manufacturing and Textile Activity	Plot No. 32, Mandela Road Tabata	Operator	Pakistan	50	0.5	5	15/03/2012
68	Neelkanth Lime Limited	Lime processing	Plot No. 6 and 11, Kihomoni Area, Tanga	Operator	Tanzania and Mauritius	1,081	34.66	28.1	02/06/2012

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
69	Dekker Bruins Tanzania Limited	Horticulture	Farm No. 112/1/2A, 112/1/1B, 139/1/1B NDURUMA and Farm No. 16745 Machame, Kilimanjaro	Operator	Netherlands	937	12.98	20	01/10/2011
70	Synergy (T) Company Limited	Manufacturing of Building Materials	Mining Area under license no. 0010453-0010460 Lwanhima Village, Buhongwa, Mwanza	Operator	Tanzania	150	2.8	1	14/09/2010

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
71	Mazava Fabrics & Production E.A. Limited	Manufacturing of Sports-wear Garments	Plot No. 21 and 22 Msanvu Area, Morogoro Municipal, Morogoro	Operator	Mauritius	2115	1.09	45	09/07/2009
72	Honey Care Africa (Tz) Company Limited	Honey Processing	Plot No. 26D Nyerere Road, Ilala, Dar es Salaam	Operator	Tanzania, USA/ and Germany	8	0.33	6.2	15/01/2008
73	Third Man Limited	Honey Processing	Plots No. 304, 305, 306, 307, 308 and 309 within Kigoma SEZ	Developer	Hongkong and Australia	51	10.51	3.8	02.03.2018

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
74	Siparconi International Limited	Production of perfumes and cosmetics	Plot No. 52&53, Bagamoyo SEZ	Developer	Senegal and Lebanon	70	5	7.8	24.08.2017
75	Texland Africa Limited	Textile/ Garments Manufacturing	Plot No. 88, Vingunguti Industrial Area, Ilala, Dar es salaam	Operator	Lebanon	115	3.38	1	08.04.2017
76	Forth Design & Construction Limited	Manufacturing of Construction Material	Star City, Tungi, Morogoro	Operator	British and Tanzania	923	151.425	25	16.08.2016

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
77	Alistair Freeports Limited	FPZ Services	Plot No. 6 and 7, Mtwara Free Port Zone,	Operator	Tanzania and USA	9	0.6	0.36	15.07.2015
78	Star Infrastructure Development (TZ) Limited	Industrial Park	Plan No E11 338/6862, Tungi Estate, Morogoro	Developer	Tanzania and Singapore	35	25	500	10.09.2015

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
79	Tena Limited	PET and Plastics Recycling	Plot No. 39, Buguruni Industrial Area, Dar es salaam	Operator	Sey-schelles, Tanzania and Australia	250	1	3.5	10.09.2015
80	Africa Dragon Enterprises Limited	Coltan Processing	Plot 31&32 BSEZ	Operator	China	96	5	6	17.09.2014
81	Africab Industrial EPZ Park Limited	Manufacturing of Industrial Products	Plot No. 2&3 Block A, Kisemvule, Global Industrial Park in Mkuranga	Operator	Tanzania and China	80	4	2.3	22.07.2014

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
82	Tanfroz Limited	Meat Processing	Bagamo SEZ, Bagamoyo, Coastal Region	Developer	Tanzania and Netherlands	100	0.15	3	29/09/2014
83	HuaTeng Metallurgical Company Limited	Manufacturing of Building Material	Plot No. 3 and 8, Bagamoyo SEZ	Operator	Chinese	135	5	5	29.09.2014
84	NJF EPZ Investment Limited	Manufacturing of Building Materials	Global Industrial Park, Mkuranga	Developer	Tanzania and India	69	3.6	1.35	17.09.2014

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
85	Silver Sands Investment Limited	Construction of industrial sheds	BWM SEZ, Dar es Salaam	Developer	Foreign	1000	10	7.5	22.07.2014
86	Wegmar Packaging Limited	Packaging Material	Bagamoyo SEZ	Developer	Tanzania	52	0.8	2	22.07.2014
87	I Steel Limited	Manufacturing of Steel Tubes	Plot No. 8 and 10, BWM SEZ, Dar es Salaam	Operator	Canada	102	5	8	10.10.2013
88	Jambo Food Products Limited	Juice & Fruit processing	Block A, Plot 59-70, Bagamoyo SEZ	Developer	Tanzania	500	38.8	35	01.11.2013

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
89	Next Gen Solawazi Limited	Manufacturing of Solar Panels	Plot No 242,245, Kigoma SEZ.	Operator	USA and UK		7.4	12	27.06.2013
90	Phiss Tannery Limited	Cow and Goat Hides Processing	Plot. No. 1, Block A, Bagamoyo SEZ.	Operator	China	100	0.39	4.8	16.08.2013
91	Queensway (T) EPZ Limited	Industrial Shades	Plot No 14, BWM SEZ, Dares salaam.	Developer	United Kingdom	98	1.5	1.6	10.12.2013
92	Ramky Tanzania Limited	Environment Management	Plot No 41, Block 1A Bagamoyo SEZ	Developer	India	250	2.03	1	16.09.2013

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
93	Hyseas International Limited	Agro Processing (Coffee, cashew nuts)	Plot No. 26, BWM SEZ, Dar es Salaam	Operator	China	12	1.89	5	14.08.2012
94	Lena Holdings And Investment Limited	Warehouse developer	Plots No 37 and 38, BWM SEZ Dar es Salaam	Developer	Dubai	200	6.5	8	27.04.2012
95	Paper Craft International Limited	Manufacture of Paper Bags	Plot No. 31, 32, 35, BWM EPZ, Ubungo, Dar es Salaam	Operator	Tanzania	44	1.75	8.2	28.07.2011

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
96	Tanzania Tooku Garments Company Limited	Manufacture of high quality garments	Plot. No. 22 and 23 BWM SEZ, Ubungo, Dar es Salaam	Operator	China	2,355	13.9	50	29.11.2011
97	Tube Limited	Manufacturing of cement bags	Warehouse 169, Bagamoyo SEZ,	Developer	Tanzania	80	3.67	8.1	17.01.2011

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
98	Wande Printing Packaging Limited	Manufacturing of Packaging material	Plot No.rijk 16, Hifadhi EPZ Warehouse D, Dar es Salaam	Operator	Kenya	57	1.34	1.2	19.08.2011
99	DZ Card (Africa) Limited	Manufacture of electronic card	Plot 12&13 BWM SEZ, Ubungo, Dar es Salaam	Operator	Foreign	40	15.32	85	14.06.2010
100	Fresh Air Limited	Assembling of Air conditions and Accessories	Hifadhi-EPZ, Warehouse A, Ubungo, Dar es Salaam	Operator	Tanzania	104	0.6	2.5	21.12.2010

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
101	Kamal Acetylene Limited	Processing of acetylene gas	Plot No. B20, Zingamoyo, Coastal Region	Developer	India	63	0.27	1.7	26.11.2010
102	Kastan Mining Limited	Mineral Processing (Copper)	BWM SEZ, Dar es salaam.	Operators	United States of America and South Korea	32	28	35	15.10.2010
103	Rehmat Beverage And Food Limited	Juice processing	Plot No 36, BWM, SEZ, Dar es salaam	Developer	Oman	72	3	3.1	05.02.2010

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
104	Amimza Limited	Coffee Processing	Plot No. 32A, BWMEPZ, Ubungo, Dar es Salaam	Operator	Tanzania	6	0.87	2.3	25.05.2009
105	Kamal Agro Limited	Processing unit of Sesame and various pulses	Kamal Estate, Zinga Bagamoyo, Coastal Region	Developer	India	2	0.35	27.6	06.05.2009
106	Kamal Alloys Limited	Industrial Park Development	Kamal Estate, Zinga Bagamoyo, Coastal Region	Developer	United Arab Emirates and India	11	6.24	7.5	23.07.2009

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
107	Kamal Refinery Limited	Recycling of used oil	Plot No. A66-A67, Kamal Estate, Zinga Bagamoyo, Coastal Region	Developer	Indian	10	4.03	3.9	06.05.2009
108	Quality Pulse Exports Limited	Agro-processing (Pulse)	Bl. 16, BWM SEZ, Dar es salaam	Operators	Kenya and India	29	6.9	3.1	24.08.2009
109	Somani Agro Exports Limited	Agro processing (Pulse)	Plot No. 21, BWM SEZ	Operator	Tanzania and British	5	0.61	4.8	25.08.2009

S/N	Name of the Project/Company	Economic Activities	Location	Project Status	Project Ownership by Country	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (Millions USD)	Date of Registration
110	Steel One Limited	Manufacturing of Building Materials (Steel structure)	Plot No. 19, BWM-SEZ	Operator	Tanzania and China	50	6	8	22.12.2009
111	Balaji Tanzania Limited	Candle Manufacturing	Plot No 16, Ubungo Industrial Area (Hifadhi EPZ) Dar es Salaam	Operator	Indian	80	0.3	7.4	14.09.2008
	GRAND TOTAL					21,217	697.135	1708.68	

List of Stand Alone EPZ Companies

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (in Millions USD)	Date of Registration
1	Grand Botanicals Limited	Honey Processing	Plot No. 798, Kiloni Ward, Tabora Urban District,	Operator	Tanzania	150	0.78	0.72	24/02/2018
2	Jin Hai Investment Management Company	Gold Processing	Plot No. 117 Block X, Capri Point Area, Mwanza	Operator	China and Tanzania	70	2	20	24/02/2018
3	LV DI International Enterprises Limited	Processing of plastic packaging bottles	Plot No. 209/45, Buza in Temeke, Dar es Salaam	Developer	China	105	1	3.5	27/02/2018

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turn-over (in Millions USD)	Date of Registration
4	Rundannu Limited	Manufacturing of biodegradable HDPE	Plot No. 110 Block 'H' Mtoni Village, Makarunge Ward, Bagamoyo,	Developer	Tanzania	130	4.86	7.49	24/02/2018
5	Tan Choice Limited	Meat Processing	Soga Ward, Kibaha	Developer	USA and Tanzania	238	1.91	2	24/02/2018
6	A.J. Quality Timber Exporters Limited	Processing of Teak Timber products	Mvimba Village, Mlolwa Ward, Ulanga, Morogoro	Operator	India	55	0.92	9.75	09/12/2017
7	BMP Investment Limited	Processing of fresh organic fruits	Holili Industrial Area; Mkuu -Rombo in Kilimanjaro Region	Developer	Tanzania	92	10	7.27	24/08/2017

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turn-over (in Millions USD)	Date of Registration
8	Fuzzy International General Trading	Cashew nuts processing	Kipara Ng'ada Ward, Nkuranga District, Coast Region.	Developer	India	160	0.6	0.77	16/10/2017
9	H.S Implex Limited.	Agro-processing (Cereals)	Plot No. 23 Bandari Road, Kurasini Area, Tembe District in Dar es Salaam	Developer	Tanzania and India	46	4.8	5	24/08/2017
10	Hester Biosciences Africa Limited	Manufacturing of Agro Vet products and vaccines	Plot No. 11 and 12, Tamco Industrial Estate, Kibaha, Coastal Region	Developer	India	150	14.5	50	28/08/2017

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turn-over (in Millions USD)	Date of Registration
11	JSN Magic Potion Limited	Manufacturing of Bio-Plastic Bags Products	Plot No.13, Tamco Industrial Complex Limited, Kibaha	Develop	Tanzania and India	150	1.5	1.05	24/08/2017
12	Linkall Africa Limited	Assembling of Electric Bikes	Plot No 55 Mikoche-ni Light Industrial Area, Dar es Salaam	Develop	China	50	4.1	10	24/08/2017
13	Ma-hashree Agro Processing Limited	Agro Processing of cereals and fruits	Plot No 1 Block B, Mtego wa Simba Village, Mikese Ward, Morogoro	Develop	India and Australia	29	0.37	10	24/08/2017

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (in Millions USD)	Date of Registration
14	Nuts Depots & Plus Company Limited	Cashew-nuts processing	Visage, Coastal Region	Developer	Canada and Tanzania	500	3.5	4.5	22/05/2017
15	Teak Resources Tanzania Limited	Processing of Teak Timber products	Mavimba Village, Mlolwa Ward, Ulanga, Morogoro	Developer	British	70	0.71	2.05	09/11/2017
16	Teak Tanzania Limited	Processing of Teak Timber products	Mavimba Village, Mlolwa Ward, Ulanga, Morogoro	Operator	Indian	45	1.78	0.65	09/11/2017
17	Texland Africa Limited	Textile/ Garments Manufacturing	Plot No. 88, Vingunguti Industrial Area, Ilala	Operator	Lebanon	115	3.38	1	04/08/2017

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turn-over (in Millions USD)	Date of Registration
18	Rijk Zwaan Q-Sem Limited	Vegetable processing	Mlalua Farm, Arumeru, Arusha	Developer	Netherlands/Tanzania	516	7.48	50	04/06/2017
19	Power Recyclers Limited	Lead Battery Manufacturing and Recycling	Plot 89 & 90, Vingunguti Industrial Area Dar es Salaam	Operator	Tanzania and Lebanon	105	1.2	3.5	27/10/2017
20	Aquasol Tanzania Limited	Fish Processing	Muranda village of Bunda District Mara Region	Developer	Tanzania	46	10	47.7	24/10/2016

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turn-over (in Millions USD)	Date of Registration
21	Elven Agri Company Limited	Processing and packaging of dried fruits	Farm No. 3462 [Plot No. 21, Block Q] Mapinga Village; Bagamoyo	Operator	Tanzania	67	5.08	6.16	24/10/2016
22	Fujian Hexingwang Industry Company Limited	Manufacturing of building and construction materials	Plot No 1,2,3,4,20 Mwanambaya, Mkuranga District in the Coastal-Region	Operator	China	132	6	3.7	11/08/2016
23	JOC Textiles (T) Limited	Cotton yarn Processing	Plot No.3, Block 'A' Nhelegani, Shinyanga	Operator	China	167	0.43	140	12/01/2016

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (in Millions USD)	Date of Registration
24	Nguru Hills Ranch Limited	Meat Processing	Farm No 435, Nguru ya Ndege Village, Morogoro Village	Operator	Britain and Tanzania	350	6.2	20.1	24/10/2016
25	Tanfor Investment Limited	Recycling of Plastic Materials into PET	Plot No. 109, Mandela Road, Ubungo, Dar es Salaam	Developer	Tanzania/ China	61	0.31	2.31	24/10/2016
26	Tanganyika Natural Stones Limited	Manufacturing of Tiles and Building Materials	Plot No 5, Nkulabi, Village, Dodoma.	Operator	India	114	5	1.3	24/10/2016

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turn-over (in Millions USD)	Date of Registration
27	Tanhin Quality Limited	Teak wood/ timber processing	Block No. 9, Lusanga Area, Mvomero, Morogoro	Operator	China	44	1.78	1.7	24/10/2016
28	Falahi Industries Limited	Biscuits Manufacturing	Plot 205,206 & 210, Block C, Industrial Area, Kibwabwa, Iringa Municipal.	Operator	Tanzania	224	1.43	4.5	27/09/2015
29	Mek One Investment Company Limited	Salt Processing	Pangani Kibaha, Coastal Region	Developer	Tanzania	60	1.82	24	09/10/2015

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turn-over (in Millions USD)	Date of Registration
30	Sazo International Company Limited	Teak wood/ timber processing	Lusanga Village, Turiani, Morogoro	Operator	India	65	5.05	0.98	09/10/2015
31	Tanzamaji Limited	Processing and packaging of drinking water products	Plot No. 20, Kanyama Trading Centre, Kisesa, Mwanza	Operator	USA and Tanzania	50	1	0.4	09/10/2015
32	Tena Limited	PET and Plastics Recycling	Plot No. 39, Buguruni Industrial Area, Dar es salaam	Operator	Seyschells, Tanzania and Australia	250	1	3.5	09/10/2015

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turn-over (in Millions USD)	Date of Registration
33	ACE Leather Limited	Processing of leather	Plot No. 2, Block E, Morogoro Municipal, Morogoro	Developer	Tanzania, Uganda and Italy		1.24	0.31	17/09/2014
34	African Vegetables Limited	Processing and packaging of fresh beans	Machame, Hai District, Kilimanjaro	Developer	Tanzania and Netherlands	50	1.86	0.38	22/07/2014
35	Afriweld Industries Limited	Manufacturing of Welding Electrodes and Wire related Products	Plot No. 122, Kipawa Industrial Area, Dar es Salaam	Operator	Tanzania	50	1	1.9	30/01/2014

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turn-over (in Millions USD)	Date of Registration
36	Amama Farms Limited	Cashewnuts processing	Plot 21, 22 and 24, Block A, Malopokelo, Tandahimba, Mtwara	Operator	Sweden	231	4.7	0.97	25/03/2014
37	Bahari Oilfield Services FPZ Limited	Oil field services	Plot No. 439 Mahando Street, Msasani, Kinondoni, Dar es Salaam	Operator	Tanzania and Malaysia	2	3.01	1.2	18/07/2014
38	Bahati Boma Company Limited	Manufacturing of christmas trees decorations	Plot No. 195, Machame, Hai District Kilimanjaro	Operator	Germany	120	0.3	1.2	22/07/2014

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turn-over (in Millions USD)	Date of Registration
39	Basaliyu Textiles Limited	Textile Manufacturing	Plot 168 Pugu Road, Kiwalani, Dar es Salaam	Operator	Tanzania	100	3	1	25/03/2014
40	C4X Tanzania Limited	Coltan Processing used in electronic products	Zugeveni Street, Visiga Ward, Kibaha, Coastal Region	Developer	USA and Canada	82	2.5	21	30/01/2014
41	Cassava Starch of TZ Corporation Limited	Starch processing	Mbala, Lindi Municipal, Lindi	Developer	France and Switzerland	450	16	7.5	30/01/2014

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turn-over (in Millions USD)	Date of Registration
42	Fides Tanzania Limited	Floriculture	Farm No. 112/2, Nduruma, Arumeru, Arusha	Operator	Netherlands	356	2.51	0.5	25/03/2014
43	Glezone Company Limited	Production of Animal Feeds	Plot No. 296/2 Nelson Mandela Road, Dar es Salaam.	Operator	Tanzania	115	2	1	30/01/2014
44	Heritage Empire Company Limited	Industrial Sheds Developer	Plot No. 199, Block No. 141, Msata, Bagamoyo, Coastal Region	Operator	Tanzania	117	7	2.5	17/09/2014

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turn-over (in Millions USD)	Date of Registration
45	Hortanzia Limited	Horticulture (flowers)	Moshi/ Arusha Highway, Opposite Hughes Motors, Usa River, Arusha.	Operator	Netherlands	350	2	4	17/09/2014
46	Huacheng International Limited	Meat Processing	Plot No. 185 Singida Road, Dodoma	Operator	China	20	0.09	3.41	10/02/2014
47	Milama Processing Company Limited	Horticulture	Plot No.14, Magole Farms, Mvomero District, Morogoro	Operator	Tanzania and Seychelles	52	1.37	2.5	29/09/2014

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turn-over (in Millions USD)	Date of Registration
48	Motobora Company Limited	Manufacturing of Carbonized Biomass Briquettes	Mavimba Village, Ulanga District in Morogoro region	Operator	Tanzania, Panama and Greece	13	1.25	2.73	29/09/2014
49	PB Mining Limited	Galena (Lead) Processing	Mikocheni B, Plot 108 Apt 01, Dar es Salaam	Developer	Ukraine and Switzerland	13	0.13	3	22/07/2014
50	Premalt Limited	Gypsum Processing	Plot No 55, Kizota Western Industrial Area, Dodoma.	Operator	India and Tanzania	32	0.65	1	30/01/2014

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turn-over (in Millions USD)	Date of Registration
51	Rungwe Avocado Company Limited	Fresh Avocado processing	Farm No 55, Sykula Village Rungwe, Mbeya.	Developer	Tanzania	350	2	3.5	25/03/2014
52	Shreerali Plastics Limited	Plastic Recycling and PET processing	Plot No. 107, Mbagala Industrial Area, Dar es salaam	Operator	India	150	1	3	22/07/2014
53	Solar Nitro Chemicals Limited	Erection of explosives Manufacturing	Plot No 16, Mpuyani, Kisarawe District, Coastal Region	Operator	India and Tanzania	72	2	0.42	22/07/2014

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turn-over (in Millions USD)	Date of Registration
54	Africado Limited	Processing & Production of Avocado products	Kifufu Farm and Gara-gua Farm, Sanya Juu, Siha District Kilimanjaro	Operator	Mauritius and British	168	9.3	11.7	01/10/2013
55	Jielong Holdings (T) Company Limited	Cotton seeds oil and de-oiled cakes processing	Plot No.1,- Block A Nhelegani Industrial Area, Shinyanga	Operator	China	120	32	50.1	18/07/2013
56	Kokoa Kamili Limited	Cocoa Processing	Block No 2, Ifakara, Morogoro	Operator	USA and India	35	8.5	2	11/01/2013
57	Mambo Coffee Company Limited	Coffee processing	Plot No 117 Kingolwira/Pangawe, Morogoro	Operator	Tanzania	54	0.71	2	11/01/2013

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turn-over (in Millions USD)	Date of Registration
58	Miswe Abattoir Limited	Meat Processing	Plot No.2A, Miswe Kibaha District, Coastal Region	Developer	Tanzania	120	3.16	23.5	18/07/2013
59	Olea Tanzania Limited	Cashew nut Processing	Plots No. 7/1, 7/2; With Title No. 3143 at Industrial Area in Mtwara Municipality, Mtwara	Operator	Singapore	1500	15	23.45	20/05/2013
60	Rify Valley Tea Solutions Limited	Tea processing	Plot 18, Vingunguti Industrial Area, Dar es salaam	Operator	Mauritius and Tanzania		1.3	4	11/01/2013

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turn-over (in Millions USD)	Date of Registration
61	Sandali (EPZ) Limited	Wood processing	Plot No. 175/176 Gofu Chini, Tanga	Operator	Tanzania and UK	16	2.73	1.06	20/05/2013
62	SB Plastics Limited	Plastic processing	Plot No. 7, Block D/2, Nyerere Road, Dar es Salaam	Operator	Tanzania and India	82	0.66	3	20/05/2013
63	Massad Mining Limited	Gold Processing	BWM, SEZ	Operator	USA	21	0.75	10	28.06.2012
64	Uru Diamond Limited	Gemstones Processing	Plot No. 1498, Slipway Road, Masaki, Dar es Salaam	Operator	Tanzania, Israel and Denmark	42	0.44	0.54	20/05/2013

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turn-over (in Millions USD)	Date of Registration
65	Solvochem Tanzania Limited	Oil & Gas Chemical processing	Plots No.1 at Mtwara Free Port Zone, Mtwara.	Operator	British and	200	10	50	11.06.2012
66	Agro Ranch Company Limited	Meat Processing	Farm No. 289 & 290 Mabale Ranch, Karagwe, Kagera Region	Operator	Tanzania and UK	100	12	10	07/02/2012
67	Kohinoor Manufacturing Company Limited	Manufacturing and Textile Activity	Plot No. 32, Mandela Road Tatabata	Operator	Pakistan	50	0.5	5	15/03/2012

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turn-over (in Millions USD)	Date of Registration
68	Neelkanth Lime Limited	Lime processing	Plot No. 6 and 11, Kihomoni Area, Tanga	Operator	Tanzania and Mauritius	1,081	34.66	28.1	02/06/2012
69	Dekker Bruins Tanzania Limited	Horticulture	Farm No. 112/1/2A, 112/1/1B, 139/1/1B Nduruma and Farm No. 16745 Machame, Kilimanjaro	Operator	Netherlands	937	12.98	20	01/10/2011

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turn-over (in Millions USD)	Date of Registration
70	Synergy (T) Company Limited	Manufacturing of Building Materials	Mining Area under license no. 0010453-0010460 Lwanhima Village, Buhong-wa Ward, Mwanza Region	Operator	Tanzania	150	2.8	1	14/09/2010
71	Mazava Fabrics & Production E.A. Limited	Manufacturing of Sports-wear Garments	Plot No. 21 and 22 Msanvu Area, Morogoro Municipal, Morogoro	Operator	Mauritius	2115	1.09	45	09/07/2009

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location	Status of the Project	Project Ownership	Expected Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turn-over (in Millions USD)	Date of Registration
72	Honey Care Africa (Tz) Company Limited	Honey Processing	Plot No. 26D Nyerere Road, Ilala, Dar es Salaam	Operator	Tanzania, USA and Germany	8	0.33	6.2	15/01/2008
					GRAND TOTAL	13930	315.01	805.27	

KIAMBATISHO NA. 9

Viwanda vya Kusindikika Ngozi, Uwezo wa Usindikaji na Bidhaa zinazozalishwa

Na.	Jina la Kampuni	Mahali Kilipo	Uwezo wa Usindikaji (Vipande)		Uwezo wa Usimikwaji (sq.ft)	Uzalishaji
			Ng'ombe	Mbuzi/ Kondoo		
1.	Lake Trading Co. Ltd.	Kibaha	90,000	420,000	4,260,000	Kinazalisha Wet Blue na Finished Leather. Pia, kinazalisha Bidhaa za Ngozi.
2.	Himo Tanners and Planters Ltd	Moshi	90,000	900,000	6,300,000	Kinazalisha Wet Blue na Finished Leather. Pia, kinazalisha Bidhaa za Ngozi.
3.	SAK International	Arusha	450,000	900,000	15,300,000	Kinazalisha Wet Blue.
4.	Moshi Leather Industries Ltd.	Moshi	180,000	1,200,000	9,900,000	Kinazalisha Wet Blue na Finished Leather. Pia, kinazalisha Bidhaa za Ngozi.

5.	ACE Leather (T) Ltd.	M o r o - goro	1,200,000	3,600,000	27,450,000	Kinazalisha Wet Blue.
6.	Meru Tannery Ltd. (Salex)	Arusha	624,000	1,500,000	8,310,000	Kinazalisha Wet Blue.
			2,634,000	8,520,000	71,520,000	

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2018

KIAMBATISHO NA. 10

Viwanda vya Kusindika Nyama Vilivyopo

NA	MACHINJIO/ KIWANDA	MAHALI KILIPO	UWEZO KWA SIKU	HALI HALISI
1	Alpha Choice Ltd - Magu	Magu	• ng'ombe 80	
2	SAAFI Ltd	S u m - bawanga	• ng'ombe 150 • mbuzi na kondoo 150	Kinafanya kazi
3	Orpul Ltd	Simanjiro	• ng'ombe 40 • mbuzi na kondoo 40	Hakifanyi kazi
4	Arusha Meat C o m p a n y (Sakina)	Arusha	• ng'ombe 300 • mbuzi na kondoo 400	Kinafanya kazi
5	Mtanga Farms Iringa	Iringa	• ng'ombe 80	Kinafanya kazi
6	Peramiho	Songea	• ng'ombe 40	Kinafanya kazi
7	Triple S Com- pany	Shinyanga	• ng'ombe 500 • mbuzi 700	Hakifanyi kazi
8	Tandan Farms Ltd	Mkuranga	• Nguruwe 200	Hakifanyi kazi
9	Happy Sau- sage	Arusha	• nguruwe 100	Kinafanya kazi
10	Kuku Poa	Mwanza	• kuku 5,000	Kinafanya kazi
11	Interchick	Dar es Sa- laam	• kuku 3,000	Kinafanya kazi
12	Kijenge Farms	Arusha	• kuku 4,000	Kinafanya kazi
13	Kiliagro	Moshi	• kuku 4,000	Kinafanya kazi

14	Mkuza Chicks	Kibaha	• Kuku 5,000	Kinafanya kazi
15	Twiga Feeds	Dar es Salaam	• kuku 3,000	Kinafanya kazi
16	Aman (Endanahai)	Babati	• kuku 4,000	Kinafanya kazi
17	Al Kafir Co. Ltd	Dodoma	• ng'ombe 300 na • mbuzi / kondoo 3,000	Kinajengwa
18	Fudar Enterprise Co. Ltd	Dodoma	• ng'ombe 200 • mbuzi 1,000	Kinajengwa
19	S and Y Group Meat Co. Ltd	Dodoma	• ng'ombe 200 • mbuzi 1,000	Kinajengwa
20	Ali Allaba Company Ltd	Bagamoyo	• ng'ombe 400 • mbuzi/kondoo 3,000	Kinajengwa
21	Xinghua International Ltd	Shinyanga	• ng'ombe 600 • mbuzi/kondoo 1,000	Kinajengwa
22	Chobo Investment Ltd	Mwanza	• ng'ombe 360 • mbuzi/kondoo 400	Kinafanya kazi
23	Manispaa ya Iringa	Iringa	• ng'ombe 200 • mbuzi na kondoo 200	Kimekamilika kujengwa na bado kuanza kazi
24	Tendaji Foods	Mvomero	• ng'ombe 150 • mbuzi na kondoo 200 • kuku 16,000	Kinafanya kazi
25	Kampuni ya Ranchi za Tafia (NARCO)	Ruvu	• ng'ombe 800	Kinajengwa

KIAMBATISHO NA. 11

Hali ya Viwanda vya Kusindika Maziwa Nchini kwa mwaka 2017/2018

Na.	Mkoa	Idadi ya Viwanda	Jina la Kiwanda	Uwezo wa Kusindika (Lita/Siku)	Hali Halisi	Usindikaji kwa sasa (Lita/Siku)	% Matumizi Halisi
1.	Arusha	14	Northern Creameries	30,000	Hakifanyi Kazi	-	-
			International Dairy Products	10,000	Kinafanya Kazi	3,500	35.00
			Mountain Green Dairy	1,500	Kinafanya Kazi	1,000	66.67
			Agape Dairy Group	500	Kinafanya Kazi	200	40.00
			Jitume Dairy Group	300	Kinafanya Kazi	150	50.00

Na.	Mkoa	Idadi ya Viwanda	Jina la Kiwanda	Uwezo wa Kusindika (Lita/Siku)	Hali Halisi	Usindikaji kwa sasa (Lita/Siku)	% Matumizi Halisi
			Idafaso Dairy Group	300	Kinafanya Kazi	100	33.33
			Inuka Dairy Group	500	Kinafanya Kazi	300	60.00
			Kijimo Dairy Cooperative	1,000	Kinafanya Kazi	500	50.00
			Ayalabe Dairy Cooperative Society	1,500	Kinafanya Kazi	400	26.67
			Uvingo Dairy	1,000	Kinafanya Kazi	500	50.00
			Grand Demam	15,000	Kinafanya Kazi	2,000	13.33
			Prince Food Technologies	2,000	Kinafanya Kazi	400	20.00

Na.	Mkoa	Idadi ya Viwanda	Jina la Kiwanda	Uwezo wa Kusindika (Lita/Siku)	Hali Halisi	Usindikaji kwa sasa (Lita/Siku)	% Matumizi Halisi
			Hillside Dairies	1,500	Kinafanya Kazi	400	26.67
			Nasinya Dairy Ltd	300	Kinafanya Kazi	150	50.00
2.	Dar es Salaam	8	Bakresa Food Products	10,000	Kinafanya Kazi	8,000	80.00
			Profate Dairy Investment	2,000	Kinafanya Kazi	800	40.00
			Manow Dairy	1,000	Kinafanya Kazi	300	30.00
			SADO Farm Dairy	1,000	Kinafanya Kazi	500	50.00
			Fabian and Family Co. Dairy	1,500	Kinafanya Kazi	500	33.33

Na.	Mkoa	Idadi ya Viwanda	Jina la Kiwanda	Uwezo wa Kusindika (Lita/Siku)	Hali Halisi	Usindikaji kwa sasa (Lita/Siku)	% Matumizi Halisi
			TAMU Milk	500	Kinafanya Kazi	150	30.00
			Dairy Daily	500	Kinafanya Kazi	300	60.00
			Milk Com	100,000	Kinafanya Kazi	26,000	26.00
3.	Iringa	2	Mafinga Milk Group	600	Kinafanya Kazi	100	16.67
			ASAS Dairy	50,000	Kinafanya Kazi	14,000	28.00
4.	Kagera	6	Kagera Milk	3,000	Kinafanya Kazi	400	13.33
			Kyaka Milk Plant (Mgando)	1,000	Kinafanya Kazi	450	45.00

5.	Kilimanjaro	11	Kihanga Milk	500	Hakifanyi Kazi	-	-
			Kagera Mgando	1,000	Kinafanya Kazi	300	30.00
			Kagama Ranch	800	Kinafanya Kazi	200	25.00
			Delco Food Ltd	1,000	Kinafanya Kazi	300	30.00
			Nronga Women	2,000	Kinafanya Kazi	800	40.00
			West Kilimanjaro	2,000	Kinafanya Kazi	800	40.00
			Mboreni Women	1,000	Kinafanya Kazi	300	30.00
			Marukeni	1,000	Kinafanya Kazi	450	45.00
			Foo Dairy	1,000	Kinafanya Kazi	200	20.00

					1,000	Kinafanya Kazi	350	35.00
					1,000	Kinafanya Kazi	300	30.00
					3,000	Kinafanya Kazi	500	16.67
					10,000	Kinafanya Kazi	4,000	40.00
					500	Kinafanya Kazi	300	60.00
					4,000	Kinafanya Kazi	1,000	25.00
6.	Lindi	2			500	Kinafanya Kazi	200	40.00
7.	Manyara	1			500	Kinafanya Kazi	300	60.00
8.	Mara	9			400	Kinafanya Kazi	200	50.00
					120,000	Hakifanyi Kazi	-	-

				Baraki Sisters	250	Kinafanya Kazi	100	40.00
				Nyuki Dairy	3,500	Kinafanya Kazi	1,200	34.29
				Mara Milk	16,000	Hakifanyi Kazi	-	-
				Kwetu milk	200	Kinafanya Kazi	100	50.00
				Bwai Milk	300	Kinafanya Kazi	100	33.33
				Mema Milk	500	Kinafanya Kazi	150	30.00
				Musoma Milk Group	1,200	Kinafanya Kazi	700	58.33
				AFRI Milk	400	Kinafanya Kazi	100	25.00
9.	Mbeya	3		Lwis Milk	300	Kinafanya Kazi	150	
				Mbeya Maziwa	1,000	Kinafanya Kazi	800	80.00

			Malt Uyole	1,000	Kinafanya Kazi	200	20.00
10.	Morogoro	5	SUA	200	Kinafanya Kazi	100	50.00
			Bakilana Dairy	500	Kinafanya Kazi	300	60.00
			Shamo Dairy	300	Kinafanya Kazi	100	33.33
			Twawose	500	Kinafanya Kazi	200	40.00
			Shambani Graduates	3,000	Kinafanya Kazi	1,500	50.00
11.	Mwanza	2	Mother Dairy- Sengerema	1,600	Kinafanya Kazi	300	18.75
			Tukwamuane Dairy	500	Kinafanya Kazi	200	40.00
12.	Njombe	1	Njombe Milk Factory	6,000	Kinafanya Kazi	4,200	70.00

13.	Pwani	2	Chawakimu Cooperative Mother Dairy Ltd	1,000 3,000 5,000	Kinafanya Kazi Kinafanya Kazi Kinafanya Kazi	500 2,000 800	50.00 66.67 16.00
14.	Rukwa	1	Motherland Dairy	300	Kinafanya Kazi	200	66.67
15.	Ruvuma	2	Mother Dairy Ltd	500	Kinafanya Kazi	300	60.00
16.	Shinyanga	2	Ruvuma Dairies Saweka Cooperative	200	Kinafanya Kazi	150	75.00
17.	Simiyu	2	Propavet Dairies Lamadi Milk (Busega) Meatu Milk	500 400 1,000	Kinafanya Kazi Kinafanya Kazi Kinafanya Kazi	200 100 200	40.00 25.00 20.00
18.	Singida	1	Singidani Dairy	500	Kinafanya Kazi	300	60.00

19.	Songwe	1	Ushirika wa Maziwa wa Vwawa	5,000	Kinafanya Kazi	200	4.00
20.	Tabora	2	Uhai Mazingira (Sikonge)	200	Hakifanyi Kazi	-	-
			New /Tabora Dairies	2,000	Kinafanya Kazi	500	25.00
21.	Tanga	4	Tanga Fresh Ltd	160,000	Kinafanya Kazi	41,000	25.63
			Ammy Brothers Ltd	1,000	Kinafanya Kazi	250	25.00
			Irente Farm	1,000	Kinafanya Kazi	300	30.00
			Montensory Sister's	1,000	Hakifanyi Kazi	-	-
22.	Unguja	1	Azam Dairy	150,000	Kinafanya Kazi	25,000	16.67
	Jumla	82		757,550		154,100	
	Jumla kwa Mwaka					Mil. 52.2	

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2018

Uwezo wa Uzalishaji wa Viwanda vya Saruji

S/N	INDUS- TRY NAME	LOCATION	PROD- UCT NAME	INSTALLED CAPACITY (Metric Tones)	UTILIZED CAPACITY (Metric Tones)
1	Tanzania Portland Cement Co Ltd	Tegeta-Wa- zohill	Twiga Cement (Twiga Ordinary, Twiga Plus+, and Twiga Extra)	2,000,000	1,400,000
2	Tanga Cement Co. Ltd	Pon- gwe-Tanga	Simba Cement	1,250,000	1,000,000
3	Mbeya Cement Co Ltd	Mbeya Rural	Tembo Cement	400,000	350,000
4	Lake Ce- ment	Kigamboni (Kimbi- ji)-DSM	Nyati Cement	500,000 MT/annum	83% (415,000)
5	Lee Building Materials Company Limited	Kilwa Masoko - Lindi	Kilwa Cement	300,000	240,000
6	ARM Cement Co Ltd/ Maweni Limestone Company	Mkuran- ga-Coast Region	Rhino Cement	750,000	Around 50% (375,000)

7	Camel Cement Ltd	Mbaga-la-DSM	Camel Cement	150,000	150,000
8	Dangote Cement Industry	Mikindani, Mtwara	Dangote Cement	3,000,000	2,250,000
9	Moshi Cement	Holili, Kili-manjaro	Moshi Cement	2,100,000	900,000
10	Kisarawe Cement Company	Coast	Lucky Cement	400 MT/ DAY (120,000)	150 MT/ DAY (45,000)
11	Fortune Cement Co Ltd	Mkuran-ga-Coast Region	Diamond Cement		300 tonnes/ Day (90,000)
12	Chang Jiang	Mikindani, Mtwara	Mtwara Cement	150,000	100,000
13	Arusha Cement Co Ltd	Arusha-Ng-aramtoni	Zaidi Cement	500 MT/Day (150,000)	250 tonnes/ day (75,000)
14	Kilimanjaro Cement Co	Tanga	Kilimanjaro Cement	108,000	43,200
	TOTAL			10,978,000	7,433,200

KIAMBATISHO NA. 13

Biashara kati ya Tanzania na China kwa mwaka 2010 – 2017 (Dola za Kimarekani '000,000')

Mwaka	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bidhaa zilizouzwa	634.2	659.2	520.4	307.8	683.9	645.9	355.9	142.3
Bidhaa zilizoagizwa	846.8	787.6	1,145.4	1,444.2	1,571.1	2,147.6	1,630.2	1,408.1
Jumla	1,481	1,446.8	1,665.8	1,752	2,255	2,793.5	1,986.1	1,550.4
Urari	-212.6	-128.4	-625	-1,136.4	-887.2	-1,501.7	-1,274.3	- 1265.8

Chanzo: Benki Kuu ya Tanzania, Ofisi ya Taifa ya Takwimu na TRA

KIAMBATISHO Na. 14

Biashara kati ya Tanzania na India kwa mwaka 2010-2017 (Dola za Kimarekani '000,000')

Mwaka	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bidhaa zilizouzwa	218.5	202.7	476.5	748.2	1,254.5	1,320.3	706.4	977.6
Bidhaa zilizoagizwa	864.6	784.5	867.4	2,088.2	1,848.6	1,458.3	1,421.6	1,077.6
Jumla	1083.1	987.2	1343.9	2836.4	3103.1	2778.6	2,128	2,055.2
Urari	-646.1	-581.8	-390.9	-1340	-594.1	-138	-715.2	-100

Chanzo: Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA)

KIAMBATISHO Na. 15

Biashara kati ya Tanzania na Japani kwa mwaka 2010-2017 (Dola za Kimarekani '000,000')

Mwaka	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bidhaa zilizouzwa	209.7	346.8	296.5	220	247.8	263.4	139.2	75.7
Bidhaa zilizoagizwa	548.8	502.9	510.5	466.7	559.3	458.6	369.2	365.2
Jumla	758.5	849.7	807	686.7	807.1	722	508.4	440.9
Urari	-3,39.1	-1,56.1	-214	-246.7	-3,11.5	-1,95.2	-230	-289.5

Chanzo: Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA)

KIAMBATISHO NA. 16

Biashara kati ya Tanzania na Jumuiya ya Ulaya kwa mwaka 2010-2017 (Dola za Kimarekani '000,000')

Mwaka	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bidhaa zilizouzwa	464	553.5	745.4	898.4	791.7	708.7	236.5	441.4
Bidhaa zilizoagizwa	1,111.4	1,074.4	1,536.9	2,759.4	2,895	1,159.8	557.7	936.1
Jumla	1,575.4	1,627.9	2,282.3	3,657.8	3,686.7	1,868.5	794.2	1,377.5
Urari	-647.4	-520.9	-791.5	-1861	-2,103.3	-451.8	-321.2	-494.7

Chanzo: Benki Kuu ya Tanzania, Ofisi ya Taifa ya Takwimu na TRA

KIAMBATISHO NA. 17

**Mauzo ya bidhaa za Tanzania kwenda Marekani kupitia Mpango wa AGOA kwa mwaka 2011-2017
(Dola za Kimarekani '000')**

Mwaka	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017*
Mauzo	5,751	11,840	10,986	18,280	28,598	37,476	Jan - Sep 29,437

Chanzo: *US Department of Commerce (<https://agoa.info/profiles/tanzania.html>)*

KIAMBATISHO NA. 18

**Biashara ya bidhaa kati ya Tanzania na Nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki kwa mwaka 2010 - 2017
(Dola za Kimarekani "000,000")**

Mwaka	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bidhaa zilizouzwa	450.1	352.4	515.3	419.1	598.1	1,062.4	437.7	349.6
Bidhaa zilizoaizwa	285.2	263.8	668.4	394.7	706.4	322.8	298.9	220.4
Jumla	735.3	616.2	1,183.7	813.8	1,304.5	1,385.2	736.6	570
Urari	164.9	88.6	-153.1	24.4	-108.3	739.6	138.8	129.2

Chanzo: Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA)

KIAMBATISHO NA. 19

Biashara kati ya Tanzania na Jumuiya ya Maendeleo ya Nchi za Kusini mwa Afrika (SADC) kwa mwaka 2010 - 2017 (Dola za Kimarekani '000,000')

Mwaka	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bidhaa zilizouzwa	625.1	1,158.8	1,421.9	1,243.55	1,235.9	1,357.7	1,017.9	877.8
Bidhaa zilizoagizwa	827.7	881.3	1093.1	835.9	773	771.2	612.4	1,7781.4
Jumla	1452.8	2040.1	2515	2079.45	2008.9	2128.9	1630.3	18659.2
Urari	-202.6	277.5	328.8	407.65	462.9	586.5	405.5	-16,903.6

Chanzo: Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA)

KIAMBATISHO NA. 20

Wastani wa Bei za Jumla za Mazao Makuu ya Chakula 2006/2007-2016/2017 (Shs/100 Kg)

Mazao	2006/7	2007/8	2008/9	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18*	% Mabadiliko (2016/17-2017/18*)
Mahindi	18,047	31,727	37,298	42,133	34,247	43,308	65,028	55,854	41,760	59,873	98,077	49,386	-49.65%
Maharage	57,365	90,670	107,152	105,092	109,537	122,868	131,337	129,957	146,350	162,383	178,070	169,771	-4.66%
Mchele	57,779	90,670	97,213	99,790	99,721	152,799	172,654	132,289	139,420	168,690	174,316	195,201	11.98%
Ngano	38,056	69,435	71,342	79,823	73,694	75,968	73,085	101,094	111,619	119,378	128,939	120,966	-6.18%
Uwele	26,441	41,424	46,033	47,451	51,512	75,442	105,453	84,413	67,511	88,603	117,881	81,852	-30.56%
Ulezi	35,137	57,806	61,477	72,593	71,819	75,442	105,453	122,607	111,048	113,232	149,093	148,777	-0.21%
Mtama	23,810	45,673	46,617	58,270	51,850	59,878	70,370	79,894	65,428	86,082	112,189	84,650	-24.55%
Viazi mvirin-go	33,211	38,795	43,630	53,354	54,891	62,362	72,268	67,412	72,124	81,672	82,978	69,702	-16.00%

Chanzo: Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji.

NB: 2017/2018* = Bei kutoka Julai 2017 mpaka Aprili, 2018*

Note: Bei hizo ni wastani wa bei za mazao makuu ya chakula kutoka Masoko makuu ya mikoa ya Tanzania bara Aidha bei hizo zimekuwa na mabadiliko baada ya kujumuisha wastani wa bei ya mwezi Machi na Aprili 2018.

KIAMBATISHO NA.21

Mwenendo wa Bei ya Mifugo katika Kipindi cha Mwaka 2010 hadi 2018

Ng'ombe		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*	% Mabadi- liko (2017- 2018)
Jike	Daraja la II	343,402	384,423	424,683	426,071	430,694	457,038	471,113	461,753	471,875	2.19
	Daraja la II	249,550	307,652	338,833	320,180	334,418	350,957	368,592	358,331	366,424	2.26
Dume	Daraja la II	444,305	471,723	536,252	559,087	559,087	606,858	639,116	612,679	609,100	(0.58)
	Daraja la III	321,169	372,413	395,953	396,464	421,442	433,653	462,296	448,159	457,554	2.10
Mbuzi											
Jike	Daraja la II	40,455	45,626	49,907	50,801	54,986	59,764	63,751	62,005	61,578	(0.69)
	Daraja la III	29,860	34,585	35,872	35,332	38,820	43,890	46,076	43,685	45,143	3.34

Dume	Daraja la II	48,782	54,858	59,201	59,628	63,952	69,614	77,794	69,860	68,900	(1.37)
	Daraja la III	36,126	39,508	41,325	41,580	46,390	49,338	54,046	55,468	51,575	(7.02)
	Kondoo										
Jike	Daraja la II	35,183	39,983	40,887	43,743	47,570	61,786	59,796	53,432	61,000	14.16
	Daraja la III	26,540	30,100	31,179	30,095	32,999	40,832	37,763	35,745	45,167	26.36
Dume	Daraja la II	43,955	47,766	48,486	51,150	58,359	60,624	70,521	59,957	66,958	11.68
	Daraja la III	31,656	34,521	33,378	34,864	38,394	56,225	45,239	49,468	49,667	0.40

Chanzo: Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji.

MAJUKUMU YA WIZARA NA MASHIRIKA YAKE

NA	JINA LA SHIRIKA/ WIZARA	MAJUKUMU YAKE
1	Wizara	<ul style="list-style-type: none"> i. Kuandaa, kuratibu na kupitia sera na mikakati ya Sekta ya Viwanda, Biashara, Uwekezaji, Masoko na Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo; ii. Kufuatilia na Kuperemba (M&E) utendaji katika Viwanda, Biashara, Uwekezaji, Masoko, Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo na aaasisi zinazoweza maendeleo ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji; iii. Kubuni na kuandaa programu za kuendeleza Sekta za Viwanda, Biashara, Uwekezaji, Masoko, Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo na taasisi zinazoweza maendeleo ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji; iv. Kukusanya, kuchambua, kusambaza na kutathmini taarifa za sekta za Viwanda, Biashara, Uwekezaji, Masoko na Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo; v. Kukuza na kuhamasisha biashara ya ndani na nje na kuboresha upatikanaji wa huduma za kuendeleza biashara; vi. Kuimarisha ufanisi wa utendaji wa wafanyakazi wa Wizara na taasisi zake; vii. Kusimamia utekelezaji wa sheria zinazosimamia viwanda, biashara na uwekezaji; viii. Kuimarisha utafiti wa maendeleo ya Sekta ya Viwanda ix. Kusimamia utendaji wa taasisi zilizo chini ya Wizara;

NA	JINA LA SHIRIKA/ WIZARA	MAJUKUMU YAKE
		<p>x. Kuboresha mazingira ya utendaji kazi wa Sekta Binafsi;</p> <p>xi. Kutafuta fursa za masoko ya bidhaa za Tanzania; na</p> <p>xii. Kuratibu na kutoa mwongozo juu ya maendeleo ya uwekezaji na uboreshaji wa mazingira ya biashara.</p>
2	Shirika la Utafiti na Maendeleo ya Viwanda Tanzania (TIRDO)	<p>Kufanya utafiti na kutoa ushauri wa kiufundi kwa viwanda;</p> <p>Kuhamasisha matumizi ya teknolojia yenye kutumia malighafi za Tanzania viwandani; na kubuni/kuunda spea za viwandani kwa kutumia malighafi za nchini.</p>
3	Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogo (SIDO)	<p>Kuhamasisha maendeleo ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo nchini.</p>
4	Kituo cha Zana za Kilimo na Ufundi Vijijini (CAMARTEC)	<p>Kuendeleza na kusambaza teknolojia zilizoboreshwa na endelevu kwa ajili ya kilimo na maendeleo vijijini; na</p> <p>Kuboresha maisha ya waishio vijijini kupitia uendelezaji na matumizi ya teknolojia sahihi katika kilimo cha kutumia mitambo ya kisasa, usambazaji wa maji, vifaa vya ujenzi, usafiri vijijini na nishati.</p>
5	Shirika la Uhandisi na Usanifu wa Mitambo (TEMDO)	<p>Kuhamasisha ubunifu/uundaji wa teknolojia za viwanda; Kuhamasisha maendeleo ya teknolojia; na kuhamasisha kampuni za nchini kushindania katika utoaji wa huduma bora za kiufundi.</p>

NA	JINA LA SHIRIKA/ WIZARA	MAJUKUMU YAKE
6	Mamlaka ya Maendeleo ya Biashara Tanzania (TANTRADE)	Kusimamia na kuratibu Biashara ya Ndani na Nje.
7	Shirika la Maendeleo la Taifa (NDC)	Kuchochea maendeleo ya viwanda mama nchini
8	Bodi ya Stakabadhi ya Ghala Tanzania (WRRB)	Kuendeleza masoko ya mazao ya wakulima kwa kuondoa vikwazo vinavyokwamisha uzalishaji na masoko.
9	Shirika la Viwango Tanzania (TBS)	Kuandaa, kusimamia na utekelezaji wa viwango vya Tanzania, ikiwa ni pamoja na utoaji wa vyeti vya alama ya ubora, uhakiki wa ubora na upimaji wa vifaa vinavyotumika kupima ubora wa bidhaa viwandani yaani ugezi na kutoa elimu katika uwekaji na usimamizi wa viwango.
10	Chuo cha Elimu ya Biashara (CBE)	Kutoa mafunzo kwa njia ya vitendo yaliyobobea katika elimu ya biashara; Kufanya tafiti za Biashara
11	Kituo cha Biashara - London (LTC)	Kutangaza maslahi ya kiuchumi na kuanzisha mahusiano ya kimkakati ya kibiashara na Uingereza na nchi nyingine za Jumuiya ya Ulaya na duniani.
12	Kituo cha Biashara - Dubai (DTC)	Kuhamasisha uwekezaji, utalii na biashara kati ya Tanzania na eneo la Mashariki ya Kati.
13	Tume ya Ushindani (FCC)	Kuhakikisha ushindani wa haki unakuwepo ili kumlinda mlaji kutokana na matumizi mabaya ya nguvu ya soko
14	Baraza la Ushindani (FCT)	Kusikiliza na kuamua rufaa kutoka Tume ya Ushindani na Mamlaka za Udhibiti za EWURA, SUMATRA, TCAA na TCRA .

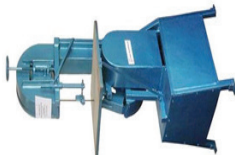
NA	JINA LA SHIRIKA/ WIZARA	MAJUKUMU YAKE
15	Baraza la Taifa la Kumlinda Mlaji (NCAC)	Kumlinda na kumtetea mlaji nchini.
16	Mamlaka ya Maeneo Maalum ya Uwekezaji kwa Mauzo ya Nje (EPZA)	Kuratibu, kuhamasisha na kuvutia uwekezaji katika maeneo huru ya uwekezaji kwa ajili ya mauzo nje.
17	Wakala wa Usajili Biashara na Leseni (BRELA),	Usajili wa Makampuni, Majina ya Biashara, Alama za Biashara na Huduma; Kutoa Hataza, na Leseni za Viwanda; na kuratibu masuala ya Miliki Ubunifu.
18	Wakala wa Mizani na Vipimo (WMA),	Kulinda walaji katika masuala ya vipimo na mizani.
19	Chama cha Hakimiliki Tanzania (COSOTA),	Kuhamasisha, kutetea, kukuza na kulinda maslahi ya waandaaji wa kazi zinazolindwa na Sheria ya Hakimiliki wakiwemo wachapishaji, wanamuziki, waandishi; na kukusanya na kugawa mirahaba.
20	Kituo cha Uwekezaji Tanzania (TIC)	Kuweka na kuendeleza mazingira mazuri kwa Sekta Binafsi; Kutoa ushauri kwa Serikali katika masuala yanayohusu uwekezaji; Kuamsha/kuhimiza na kuwawezesha wawekezaji wa ndani na nje ya Nchi; Kuamsha/kuhimiza na kusaidia ukuaji wa ujasiriamali na wajasiriamali wadogo na wa kati; Kutoa na kusambaza taarifa sahihi kuhusu fursa za uwekezaji na motisha zilizopo kwa wawekezaji; na Kufanya ufuatiliaji wa ukuaji wa uwekezaji kutoka nje na ndani ya Tanzania
21	Kampuni ya Mbolea Tanzania (TFC)	Kuratibu ununuzi na usambazaji wa mbolea nchini

Mashine Mbalimbali kwa Ajili ya Ujenzi Viwanda Vidogo

S/N	Aina ya Mashine	Bidhaa	Bei	Muuzaji
01		CENTRIFUGAL HONEY EXTRACTOR CAPACITY: 3 FRAME PER BATCH POWER: MANUAL	1.7 mill	SIDO ARUSHA
02		MODERN BEEHIVE CAPACITY: 18 FRAMES	0.14 mill	SIDO ARUSHA
03		HONEY SIEVE CAPACITY: 30 LTS PER BATCH POWER: MANUAL	0.4 mill	SIDO ARUSHA

04		<p>COMBINATION PLANER POWER: 10 HP, 3PHASE CAPACITY: 2 OPERATION PLANING AND SIZING</p>	5.5 mill	SIDO ARUSHA
05		<p>SUGAR CANE JUICE EXTRACTOR CAPACITY: 40 LTR/HR, MAX. LOAD 20 KG. POWER: MANUAL OPERATED</p>	2.1 mill	SIDO ARUSHA

06		<p>CIRCULAR SAW POWER: 3 PHASE 5 HP</p>	1.7 mill	SIDO ARUSHA
07		<p>SPICE GRINDING CAPACITY: 400 KG / HR POWER 3.0 HP, 1 PHASE</p>	1.3 mill	SIDO ARUSHA
08		<p>MAIZE HULLER POWER: 15 HP 3 PHASE MOTOR CAPACITY: 500 KGS/HR</p>	2.6 mill	SIDO ARUSHA

09		<p>SUGARCANE JUICE EXTRACTOR CAPACITY : 3 ROLLERS POWER: 3HP, SINGLE PHASE MOTOR</p>		SIDO ARUSHA
10		<p>FENCING WIRE MACHINE CAPACITY: 15 ROLLS / PER DAY POWER : 5 HP, 3 PHASE</p>	4 mill	SIDO ARUSHA
11		<p>BAND SAW MACHINE CAPACITY: CIRCULAR ANDELLIPTICAL SHAPES UP TO 300MM RADIUS POWER: 1 HP SINGLE PHASE</p>	1.7	SIDO ARUSHA

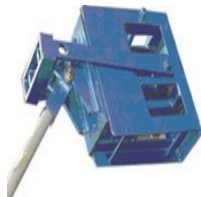

12		<p>SPINDLE MOLDER POWER: 3HP, 3PHASE SPEED : 6000 RPM</p>	1.7 mill	SIDO ARUSHA
13		<p>WOOD LATHE MACHINE POWER: 3 HP; 3 PHASE SPEED 2000 RPM CENTRE DISTANCE: 800 MM MAX.DRILL SIZE: 16 MM</p>	1.1 - 1.5 mill	SIDO ARUSHA
14		<p>PEANUT BUTTER MACHINE CAPACITY: 40 KG PER HOUR POWER: 3 HP/5 HP SINGLE PH</p>	1.8 - 2.2 mill	SIDO IRINGA

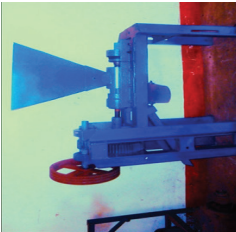
15		<p>PEANUT FLOUR MACHINE</p> <p>CAPACITY: 200 700 KG PER HOUR POWER: 3 HP/5 HP SINGLE PHASE MOTOR</p>	1.75 - 2 mill	SIDO IRINGA
16		<p>BAOBAB MILLING MACHINE</p> <p>CAPACITY: 40 KG PER HOUR POWER: SINGLE PHASE MOTOR</p>	2.8 mill	SIDO IRINGA
17		<p>SORGHUM THRESHER</p> <p>POWER: MANUAL/3 HP ENGINE. CAPACITY: 100 - 1000 KG/HR</p>	0.39 - 2.8 mill	SIDO IRINGA

18		<p>METAL SHEET FOLDING CAPACITY: 2.0MMT HICKNESS (MAX)</p>		SIDO IRINGA
19		<p>OIL EXPELLER POWER: 8.0 HP MOTOR/ ENGINE CAPACITY: 80 KG/HOUR</p>	6 mill	SIDO IRINGA
20		<p>SUNFLOWER OIL REFINERY PLANT CAPACITY: 500 LTS PER BATCH / HR ; POWER: BIOMASS, ELECTRICITY (3 PH -10 HP)</p>	75 mill	SIDO IRINGA

21		<p>OIL FILTER CAPACITY: 140 LTS/HR POWER: 3 PHASE MOTOR HONEY PRESS CAPACITY: 10 LTS / BATCH POWER: MANUAL</p>		SIDO IRINGA
22		<p>SUNFLOWER SEEDS DISTONER CAPACITY: 20 KG/ RUM, POWER: 3 HP, 3 PHASE MOTOR</p>		SIDO IRINGA
23		<p>OIL SETTLING TANK CAPACITY: 500 LTS POWER: GRAVITATIONAL SETTLING</p>		SIDO IRINGA

24	 	<p>CANDLE MAKER POWER: MANUAL OPERATED CAPACITY: 20 PCS/HR DIAMETER: 55X210 MM LONG</p>	0.4 - 0.6 mill	SIDO KILIMANJARO
25		<p>CHALK MAKER CAPACITY: 2400 PCS/HR POWER: MANUAL</p>	1 mill	SIDO KILIMANJARO
26		<p>PAVEMENT BRICKS MOULDS CAPACITY:3 BRICKS / BATCH POWER: MANUAL OPERATED</p>	0.75 mill	SIDO KILIMANJARO

27		<p>INTERLOCKING BRICKS MACHINE POWER: MANUAL CAPACITY: 30 PCS/HOUR</p>	0.6 mill	SIDO KILIMANJARO
28		<p>RICE HULLER CAPACITY: 300 KG/HR POWER: 5 HP, 3 PHASE MOTOR</p>	3.5 mill	SIDO KILIMANJARO
29		<p>BAKING OVEN POWER: BIOMAS CAPACITY: 100PCS/20MINUTES</p>	1.5 mill	SIDO KILIMANJARO

30		<p>SPICE MILL MACHINE POWER: 7HP CAPACITY: 350 KGS/HR</p>	1.6 mill	SIDO KILIMANJARO
31		<p>SPICE BLENDER POWERED BY ELECTRIC MOTOR 0.75 HP, SINGLE PHASE, 240 VOLTS 15 AMPS. CAPACITY 100 KG/HR.</p>	P R I C E T S H S 800,000/=	SIDO KILIMANJARO
32		<p>OIL EXPELLER POWER : 30 HP ELECTRIC MOTOR SPEED : 90-120 RPM CAPACITY: 192 KG / HR YIELDING 80 LTS/ HR</p>	6.5 mill	SIDO KIGOMA

33		<p>MAIZE HULLER POWER :15 HP, 3 PHASE MOTOR; 13 HP DIESEL ENGINE SPEED: 1000 RPM CAPACITY : 300-350 KG/HR</p>	2.7 mill	SIDO KIGOMA
34		<p>GRAIN MILLING POWER : 16 HP DIESEL ENGINE OR 20 HP, 3 PHASE MOTOR SPEED : 3200 RPM CAPACITY: 250-300 KG /HR</p>	2.4 mill	SIDO KIGOMA
35		<p>PALM OIL DIGESTER POWER : 16 HP DIESEL ENGINE SPEED : 90 RPM CAPACITY : 400 KG / HOUR</p>	6 mill	SIDO KIGOMA

36		<p>FORAGE CHOPPER CAPACITY: 100 KG PER HR POWER: ENGINE 3.5 HP WEIGHT: 30 KG</p>	2.5 - 3 mill	SIDO LINDI
37		<p>RAWCASHEWNUT GRADING MACHINE CAPACITY: 500 KG /HR POWER: MANUAL</p>	0.9 -3mill	SIDO LINDI
38		<p>SHELLED CASHEWNUT OVEN / DRYER CAPACITY: 40 KG/ BATCH. POWER: ELECTRICITY.</p>	1.2 - 2.8 mill	SIDO LINDI
39		<p>CASHEWNUTDESHELLING CAPACITY: 20 KG/HR POWER: MANUAL</p>	0.35 mill	SIDO LINDI

40		<p>RAW CAHEWNUT STEAMER CAPACITY: 80 KG PER BATCH POWER: CASHEWNU SHELLS WEIGHT: 120 KG</p>	4 mill	SIDO LINDI
41		<p>CASSAVA PRESS CAPACITY: 200 KG TO 50 TONNES PER HR POWER: HYDRAULIC JACK WEIGHT: 60 KG</p>	0.6 - 0.9 mill	SIDO LINDI
42		<p>CASSAVA CRATER CAPACITY: 500 KG PER HR POWER: MOTOR 5.5 HP WEIGHT: 50 KG PER 10 PC</p>	1.6 mill	SIDO LINDI
43		<p>SEMI AUTO CASHEWNU SHELLING MACHINE CAPACITY : 15 - 25 KG / HR POWER: ELECTRICITY MOTOR: 0.5 HP, 230 V</p>	9 mill	SIDO LINDI

44		<p>CASSAVA MILLING</p> <p>CAPACITY: 500 KG PER HR POWER: DIESEL ENGINE 20 HP WEIGHT: 120KG PER 10 PC</p> <p>Namba 50; 75; and 100; 200</p>	0.7 - 5 mill	SIDO LINDI
45		<p>COFFEE PULPER MACHINE</p> <p>POWER: 7 HP, CAPACITY: 1 TONE/HOUR</p>	6 - 6.5 mill	SIDO MBEYA
46		<p>ANIMAL FEED MIXER</p> <p>CAPACITY: 1.5 TINS/RUN POWER: SINGLE PHASE MOTOR 2 HP</p> <p>Combined huller plus mixer</p>	1.45 mill 8.7 mill	SIDO MBEYA

47		<p>MAIZE SHELLER CAPACITY: 15 BAGS OF 600 KG/HR. POWER: 6.6 HP ENGINE SPEED: 600 RPM Capacity 1.2 tons</p>	<p>1.8 mill– 3.3 mill</p>	SIDO MBEYA
48		<p>HIGH SPEED CUTTER MACHINE CAPACITY: MAX. 2.5 MM DIAMETER OF ROUND BAR POWER: MOTOR DRIVEN 5.5 HP</p>	1.5 mill	SIDO MBEYA
49		<p>PALM OIL PROCESSOR CAPACITY: 240 KG/HR POWER: 5 HP, 3 PHASE MOTOR</p>	3.5 mill	SIDO MBEYA

50		<p>COMBINED ANIMAL FEED MILL AND MIXER</p> <p>CAPACITY: 450 KG/HR MILLING & 250 KG/RUN FOR MIXER POWER: 15 HP MOTOR FOR MILLING & 7.5 HP FOR MIXER</p>	8.7 mill	SIDO MBEYA
51		<p>PALM OIL DIGESTER</p> <p>CAPACITY: 300 KG/HOUR POWER: 7.0 HP MOTOR/ ENGINE,</p>	2 - 2.5 mill	SIDO
52		<p>GROUNDNUTS SHELLER</p> <p>CAPACITY: 15 KG/HR POWER: MANUAL 5.5 hp</p>	0.68 mill 2.2 mill	SIDO MBEYA

53		<p>ANIMAL FEED MILL CAPACITY: 450 KG/HR POWER: 15 HP MOTOR</p>	1.45 mill	SIDO MBEYA
54		<p>MINI PLANT FLOUR PROCESSING MACHINE COMPLETE</p>	24 mill	SIDO MBEYA
55		<p>DIFFERENT SPARE PARTS SHAFTS, GEARS, SPROCKETS, PULLEYS, BUSHES, AXLES AND OTHERS</p>		SIDO MBEYA
56		<p>BLOCK MAKING MACHINE CAPACITY: BLOCKS: 9"X9"X18". POWER: MANUAL</p>	0.58 – 3.5 mill	SIDO MBEYA

57		<p>PALM NUT CRACK POWER: MOTOR/ENGINE HP 5.5</p>	1.6 mill	SIDO MBEYA
58		<p>PALM CANNEL BLOWER CAPACITY:300 KG/ HR.POWER: MOTOR/ENGINE HP 5.5</p>	0.9 mill	SIDO MBEYA
59		<p>WOOD CIRCULAR SAW MACHINE CAPACITY: WOOD SIZE 6 INCHS (SAW SIZE FT 1.5) POWER: MOTOR HP 5.5/7.0</p>	2.5 - 3.2 mill	SIDO MBEYA

60		<p>WOOD PLANER CAPACITY: 14/16 CUTTERS (CUTTER BLOCK SIZE) POWER: MOTOR HP 5.5</p>	4.8 -5 mill	SIDO MBEYA
61		<p>MAIZE MILLING MACHINE POWER: MOTOR HP 20/25/30/60. CAPACITY: 400 KGS/HR Number 50/75/100/150</p>	2.7 / 3.5 4/7.5 mill	SIDO MBEYA
62		<p>DISTONER MACHINE Power 2 HP; 3 PHASE/SINGLE CAPACITY 800 kg/hr. POWER 4Hp, 3 PHASE/ SINGLE CAPACITY: 1.5 tons/hr</p>	2.5 mill 4 mill	SIDO MBEYA

63		<p>METAL SILO CAPACITY: 100 BAGS CAPACITY: 10 BAGS</p>	<p>2.6 mill 0.8 mill</p>	SIDO MBEYA
64		<p>WOOD LATHE MACHINE POWER: 2 Hp; SINGLE PHASE</p>	0.950 mill	SIDO MBEYA
65		<p>SOAP EXTRUDER MACHINE POWER: 10 HP CAPACITY: 300 BARS/RUN</p>	12 mill	SIDO MBEYA

66		<p>MORTAL MIXER POWER: 10HP CAPACITY: 800 KG/RUN</p>	3.8 mill	SIDO MBEYA
67		<p>LEATHER PROCESSING DRUM CAPACITY: 10 GOAT LEATHER OR 2 COW LEATHER PER DAY (8HRS) POWER: SINGLE PHASE, 1.5 HP</p>	6 mill	SIDO SHINYANGA
68		<p>LEATHER SIZING CAPACITY: 700 PCS/HOUR POWER: SINGLE PHASE, 750 WATTS</p>	3.5 mill	SIDO SHINYANGA
69		<p>LEATHER DECORATING MACHINE CAPACITY: 400 PCS/HOUR POWER: SINGLE PHASE, 750 WATTS</p>	2.5 mill	SIDO SHINYANGA

70		<p>LEATHER BELT CUTTING CAPACITY: 600 PCS/HOUR POWER: SINGLE PHASE, 750 WATTS</p>	4 mill	SIDO SHINYANGA
71		<p>COPPER ORE MELTING FURNACE CAPACITY: 10 TONES / 10 HOURS</p>		<p>NGOSHA ENGINEERING P.O. BOX 22151 DSM, TEL: 0784 233796</p>
72		<p>GRAIN CLEANER SPECIFICATION DRIVE: 2 HP PETROL ENGINE CAPACITY : 800-1000 KG/HOUR</p>		<p>INTERMECH ENGINEERING LTD P.O.BOX 1278 MOROGORO MOBILE: 0713 771182 EMAIL: info@intermech.bic</p>

73		<p>BREAD BACKING OVEN POWER: GAS OVEN</p> <p>CAPACITY: 50 BREAD /20 MINUTES</p>		<p>PRECISION FABRICATION CENTRE</p> <p>P.O.BOX 22151, DAR ES SA-LAAM</p> <p>MOBILE: 0713 411717</p> <p>EMAIL: precisionfab@gmail.com</p>
74		<p>FORAGE CHOPPER SPECIFICATION DRIVE: 5.5 HP PETROL ENGINE</p> <p>CAPACITY :150 KG/HOUR OF WET FORAGE</p>		<p>INTERMECH ENGINEERING LTD</p>
75		<p>MANUAL STARCH EXTRACTOR SPECIFICATION DRIVE</p> <p>PERSON CAPACITY : 100 KG/HOUR</p>		<p>INTERMECH ENGINEERING LTD</p>

76		WELDING MACHINE		<p>STAR ELECTRONICS</p> <p>E-MAIL : electronicstar@yahoo.com</p> <p>TEL: 0756 683184</p>
77		<p>CHICKEN CAGE MACHINE</p> <p>CAPACITY 100 CHICKEN</p>		<p>KAPARATA ENGINEERING</p> <p>DAR ES SALAAM - TANDIKA</p> <p>TEL: 0786 603325</p>

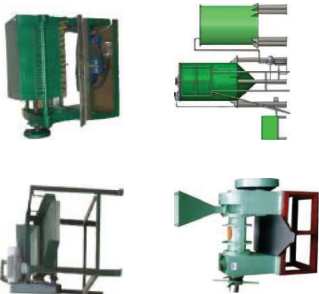
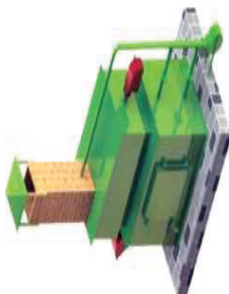
78		<p>SUNFLOWER OIL FILTER POWER: GRAVITY FORCE CAPACITY: 100/8 HR</p>		<p>KUJA NA KUSHOKA TOOLS MANUFUCURES P.OBOX 481, TABORA, TEL: 0754 431522</p>
79		<p>CLOTH PRINTING MACHINE. POWER: 2 HP SINGLE PHASE. CAPACITY: SIX DIFFERENT TYPE OF COLOUR AT ONCE</p>	1.5 mill	<p>FAITH MORDEN PRESS P.OBOX 22151 DSM TEL: +255 754 823580</p>

80		<p>HEAVY DUTY PLATE ROLLING MACHINE CAPACITY: 6 MM PLATE</p>	8.5 mill	<p>TEMISO ENGINEERING P.OBOX 22151 DSM TEL: +255 715 281851</p>
81		<p>STARCH EXTRACTOR (DOUBLE DRUM) DRIVE : 3 HP PETROL ENGINE CAPACITY : 250-300 KG/HOUR</p>	3 mill	<p>INTERMECH ENGINEERING LTD</p>
82		<p>SCREW OIL EXPPELLER POWER: 7 HP, 3 PHASE MOTOR CAPACITY : 1000 KG/HR</p>		<p>TEMISO ENGINEERING</p>

83		<p>HYDRO GENERATOR OUTPUT: 220 V, 1.5 KW</p>		<p>ULAYA HYDRO & WINDMILL TECHNOLOGY P.O.BOX 132, RUKWA TEL: +255755 802948 EMAIL: MBEYA@SIDO.GO.TZ</p>
84		<p>DC / AC INVERTERS CAPACITY: 500 W TO 5000 W, 220 V - AC</p>		<p>POWER ELECTRONICS & WIND MILLS TEL: 0713 332836</p>
85		<p>SOAP MIXER MACHINE CAPACITY: 140 KG PER 2 HRS</p>		<p>STAR NATURAL PRODUCTS TEL: 0754 /0715 343478</p>

86		<p>POWER INVENTER CAPACITY: WATT 6000</p>		<p>ULAYA KYDRO & WINDMILL TECHNOLOGY P.O.BOX 132 SUMBAWANGA, RUKWA TEL: 0755 802948</p>
87		<p>AGREGATE SPREADER MACHINE</p>		<p>BSK ENGINEERING P.O. BOX 717 MOROGORO, TEL 0713 296238</p>
88		<p>METAL SHEET BENDING MACHINE CAPACITY: MAX 4 MM THICKNESS AND 8 FEET WIDTH POWER: HYDROLIC OPERATED WITH 3 HP MOTOR</p>		<p>2000HI – TECH WORKSHOP MOTEL: 0762129233 DSM</p>

89		<p>POULTRY INCUBATOR CAPACITY: 960 EGGS POWER: ELECTRIC DRIVEN 220-240 V,1038 W</p>		<p>IMBERUZI GROUP P.O.BOX 66546 DAR ES SA- LAAM TEL: +255 754 722447</p>
90		<p>DOUBLE DOOR INCUBATOR CAPACITY: 4320 POWER: 440 W</p>		<p>IGP POULTRY INCUBATOR CO. LTD P.O.BOX 78615 DSM TEL. 0784322835</p>
91		<p>SOAP MAKING MACHINE CAPACITY: 10 BARS/MIN WORKING HOURS: 18 HRS</p>		<p>STAR NATURAL PRODUCTS TEL: 0754 /0715 343478</p>

92		<p>SUNFLOWER SEED OIL PROCESSING</p> <p>PLANT (INCLUDING REFINING) WITH BOILER</p> <p>CAPACITY: 200 KGS OF SUNFLOWER</p> <p>SEEDS PER HOUR (50-60 LITRES</p> <p>PER HOUR</p>	35 Mill	TEMDO
93		<p>HEALTH CARE WASTE INCINERATOR (FOR DESTROYING MEDICAL SOLID WASTE AND WASTE FROM CONTRABAND PRODUCTS)</p> <p>CAPACITY:</p> <p>i) 30-50 KGS PER BATCH (30 MINUTES) FOR LARGE SIZE;</p> <p>ii) 15-25 KGS PER BATCH FOR SMALL SIZE</p>	40 MILL 30 MILL	TEMDO

94		BIOMASS BRIQUETTING PLANT (WITHOUTDRIER)	20 MILL	TEMDO
95		FRUITS PULPING MACHINE CAPACITY: 300 LTRS OF JUICE PER HOUR	4 MILL	TEMDO
96		PALM OIL DIGESTOR CAPACITY: 30 KGS/BATCH	4 MILL	TEMDO

97		<p>CHICKEN ABATTOIR CAPACITY: 5 CHICKEN PER BATCH</p>	4 MILL	TEMDO
98		<p>POWDER MIXER CAPACITY: 1000 KGS OF POWDER PER HOUR</p>	7 MILL	TEMDO